

Rozwój regionalny Polski – raport analityczny 2022

Regional development of Poland – analytical report 2022

Opracowanie merytoryczne
Content-related works

Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Przestrzennych i Środowiska
Statistics Poland, Spatial and Environmental Surveys Department

Zespół autorski
Editorial team

Ewa Bendowska, Dariusz Bochenek, Małgorzata Brzostowska, Jarosław Hejne,
Joanna Jelińska-Hryniewicz, Agata Kieńczykowska, Karolina Król, Dorota Kruszewska,
Beata Nowakowska, Ilona Piórkowska, Joanna Poświata, Małgorzata Stawikowska,
Teresa Szczurowska, Katarzyna Wróbel, Mateusz Wyżykowski

pod kierunkiem
supervised by

Dominiki Rogalińskiej

Skład i opracowanie graficzne
Typesetting and graphics

Michał Moskalewicz

Opracowanie map i wykresów
Maps and charts preparation

Maciej Zych

ISBN 978-83-67087-42-1

Publikacja dostępna na stronie
Publication available on website
stat.gov.pl

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła.
When publishing Statistics Poland data – please indicate the source.

Przedmowa

Mamy przyjemność przekazać Państwu trzecią edycję publikacji analitycznej na temat rozwoju regionalnego kraju, opracowaną na potrzeby monitorowania Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030. Opracowanie obejmuje diagnozę zjawisk powiązanych z monitorowaniem zagrożeń środowiskowych, procesów demograficznych, uwarunkowań rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego, gospodarki (produktywności, przedsiębiorczości i innowacyjności), infrastruktury, a także potencjału administracyjnego samorządów (w tym ich kondycji finansowej, zarządzania przestrzenią). Opracowanie to jest podsumowaniem 2021 r., także w odniesieniu do szesnastu Raportów o sytuacji społeczno-gospodarczej województw, również ściśle powiązanych z monitorowaniem celów strategicznych KSRR 2030.

W publikacji zaprezentowano analizę zagadnień rozwojowych w przekrojach terytorialnych, jak również dla obszarów strategicznej interwencji (OSI) zdefiniowanych w KSRR 2030. Pierwszy dział opisuje sytuację społeczno-gospodarczą regionów NUTS 2 oraz Polski Wschodniej i Śląska na tle kraju. W kolejnych częściach analiza obejmuje delimitacje przestrzenne związane z wymiarem miejskim (w tym miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze), gminy zagrożone trwałą marginalizacją oraz obszary wiejskie – po raz pierwszy – według nowej delimitacji statystycznej.

Przyjęte do analiz dane dotyczą 2021 r. lub ostatniego dostępnego. Dla zilustrowania zmian poszczególne zagadnienia ujęto również w retrospekcji od 2011 r. oraz w porównaniu z rokiem poprzednim. Z uwagi na przyjętą formę prezentacji, szersze wyjaśnienia stosowanych pojęć oraz innych założeń metodycznych znajdują się w publikacjach tematycznych Głównego Urzędu Statystycznego oraz w Zeszytach metodologicznych. Więcej danych liczbowych prezentowanych w przekrojach terytorialnych w podziale statystycznym oraz administracyjnym można znaleźć w Banku Danych Lokalnych (<https://bdl.stat.gov.pl/bdl/start>).

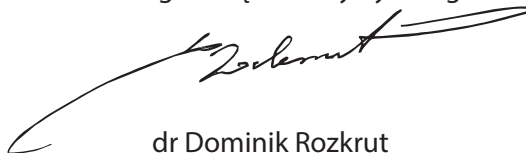
Wyrażamy nadzieję, że publikacja okaże się cennym i przydatnym źródłem informacji dla odbiorców zainteresowanych rozwojem regionalnym kraju.

Dyrektor Departamentu
Badań Przestrzennych i Środowiska

Dominika Rogalińska

Prezes
Głównego Urzędu Statystycznego

dr Dominik Rozkrut

Warszawa, kwiecień 2023 r.

Preface

We are pleased to present you the third edition of the analytical publication on the regional development of Poland, prepared for the purposes of monitoring the National Strategy for Regional Development 2030. The report covers the diagnosis of phenomena related to the monitoring of environmental threats, demographic processes, conditions for the development of human and social capital, economy (productivity, entrepreneurship and innovation), infrastructure as well as the administrative potential of local governments (including their financial condition, territory space management). This publication is a summary of 2021 also with regard to sixteen Reports on the socio-economic situation of voivodships, which are likewise closely related to the monitoring of strategic goals of the NSRD 2030.

The publication presents an analysis of development issues in territorial breakdowns as well as for the areas of strategic intervention (ASI) defined in the NSRD 2030. The first part describes the socio-economic situation of the NUTS 2 regions as well as of Eastern Poland and Śląskie against the national level. In the following parts, the analysis covers spatial delimitations in terms of the urban dimension (including medium cities losing socio-economic functions), gminas threatened by permanent marginalisation and rural areas – for the first time – according to the new statistical delimitation.

The analyses are based on data for 2021 or for the last available year. In addition, a retrospective presentation of 2011 data for selected issues and a comparison with the previous year are to illustrate the changes. Due to the concise form of the compendium, comprehensive term definitions can be found in the thematic publications of Statistics Poland and in Methodological reports. The broader range of the data in spatial breakdowns of statistical and administrative division can be found in the Local Data Bank (at <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/start>).

We hope this publication will be a valuable source of information to all readers interested in regional development of Poland.

Director of Spatial and Environmental
Surveys Department

Dominika Rogalińska

President
Statistics Poland

Dominik Rozkrut, Ph.D.

Warsaw, April 2023

Spis treści Contest

Przedmowa	3
Preface	4
Ważniejsze skróty	10
Main abbreviations	
Synteza	11
Executive Summary	15
Dział pierwszy Sytuacja społeczno-gospodarcza i przestrzenna regionów NUTS 2.20	
Part one Socio-economic and spatial situation of NUTS 2 regions	
Rozdział 1 Warunki naturalne oraz ograniczenie zagrożeń dla środowiska	21
Chapter 1 Natural conditions and reduction of environmental hazards	
1.1 Zużycie wody oraz gospodarka ściekowa	21
1.1 Water consumption and wastewater management	
1.2 Zanieczyszczenie i ochrona powietrza	25
1.2 Air pollution and protection	
1.3 Ochrona przyrody	28
1.3 Nature protection	
1.4 Gospodarka odpadami komunalnymi	30
1.4 Municipal waste management	
1.5 Energia elektryczna	31
1.5 Electricity	
Rozdział 2 Procesy demograficzne.....	35
Chapter 2 Demographic processes	
2.1 Zmiany demograficzne	35
2.1 Demographic changes	
2.2 Migracje	41
2.2 Migrations	
2.3 Procesy urbanizacyjne.....	42
2.3 Urbanization processes	
Rozdział 3 Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego.....	45
Chapter 3 Development of human and social capital	
3.1 Zasoby pracy	45
3.1 Labor resources	
3.2 Edukacja i kompetencje.....	50
3.2 Education and competences	
3.3 Dochody i poziom ubóstwa	55
3.3 Income and poverty level	
3.4 Pomoc społeczna i aktywność społeczna.....	58
3.4 Social welfare and social activity	

Rozdział 4 Rozwój gospodarczy	61
Chapter 4 Economic development	
4.1 Produktywność	61
4.1 Productivity	
4.2 Przedsiębiorczość.....	65
4.2 Entrepreneurship	
4.3 Innowacyjność	72
4.3 Innovation	
Rozdział 5 Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia	74
Chapter 5 Development of infrastructure increasing competitiveness, investment attractiveness and living conditions	
5.1 Infrastruktura transportowa.....	74
5.1 Transport infrastructure	
5.2 Infrastruktura techniczna	79
5.2 Technical infrastructure	
5.3 Infrastruktura społeczna i turystyczna.....	83
5.3 Social and tourist infrastructure	
Rozdział 6 Potencjał administracji na rzecz zarządzania rozwojem, finanse samorządu terytorialnego	91
Chapter 6 The potential of administration for development management, finances of local government	
6.1 Finanse jednostek samorządu terytorialnego	91
6.1 Finance of local government units	
6.2 Zarządzanie rozwojem	95
6.2 Development management	
Dział drugi Sytuacja społeczno-gospodarcza i przestrzenna obszarów miejskich – wybrane zagadnienia	99
Part two Socio-economic and spatial situation of urban areas – selected issues	
Rozdział 1 Warunki naturalne oraz ograniczenie zagrożeń dla środowiska	100
Chapter 1 Natural conditions and reduction of environmental hazards	
1.1 Zużycie wody i gospodarka ściekowa	100
1.1 Water consumption and wastewater management	
1.2 Zanieczyszczenie i ochrona powietrza	102
1.2 Air pollution and protection	
1.3 Ochrona przyrody	105
1.3 Nature protection	
1.4 Gospodarka odpadami komunalnymi.....	108
1.4 Municipal waste management	
1.5 Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych.....	109
1.5 Electricity consumption in households	

Rozdział 2 Procesy demograficzne.....	112
Chapter 2 Demographic processes	
2.1 Zmiany demograficzne	112
2.1 Demographic changes	
2.2 Migracje	120
2.2 Migration	
2.3 Procesy urbanizacyjne.....	121
2.3 Urbanization processes	
Rozdział 3 Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego.....	124
Chapter 3 Development of human and social capital	
3.1 Zasoby pracy	124
3.1 Labor resources	
3.2 Opieka nad dziećmi i edukacja przedszkolna	127
3.2 Childcare and preschool education	
3.3 Dochody gospodarstw domowych	130
3.3 Household income	
3.4 Pomoc społeczna i aktywność społeczna.....	131
3.4 Social welfare and activity	
Rozdział 4 Przedsiębiorczość	133
Chapter 4 Entrepreneurship	
Rozdział 5 Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia	138
Chapter 5 Development of infrastructure increasing competitiveness, investment attractiveness and living conditions	
5.1 Infrastruktura transportowa	138
5.1 Transport infrastructure	
5.2 Infrastruktura techniczna	141
5.2 Technical infrastructure	
5.3 Infrastruktura społeczna i turystyczna.....	149
5.3 Social and tourist infrastructure	
Rozdział 6 Potencjał administracji na rzecz zarządzania rozwojem, finanse samorządu terytorialnego	161
Chapter 6 The potential of administration for development management, finances of local government	
6.1 Finanse jednostek samorządu terytorialnego	161
6.1 Finance of local government units	
6.2 Zarządzanie rozwojem	165
6.2 Development management	

Dział trzeci Sytuacja społeczno-gospodarcza i przestrzenna obszarów wiejskich oraz gmin zagrożonych trwałą marginalizacją – wybrane zagadnienia.....	169
Part three Socio-economic and spatial situation of rural areas and gminas threatened by permanent marginalisation – selected issues	
Rozdział 1 Ograniczenie zagrożeń dla środowiska.....	170
Chapter 1 Reduction of environmental hazards	
1.1 Zużycie wody i gospodarka ściekowa	170
1.1 Water consumption and wastewater management	
1.2 Zanieczyszczenie i ochrona powietrza	172
1.2 Air pollution and protection	
1.3 Ochrona przyrody	174
1.3 Nature protection	
1.4 Gospodarka odpadami komunalnymi.....	174
1.4 Municipal waste management	
Rozdział 2 Procesy demograficzne.....	177
Chapter 2 Demographic processes	
2.1 Zmiany demograficzne	177
2.1 Demographic changes	
2.2 Migracje	185
2.2 Migration	
2.3 Procesy urbanizacyjne.....	187
2.3 Urbanization processes	
Rozdział 3 Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego.....	190
Chapter 3 Development of human and social capital	
3.1 Bezrobotni	190
3.1 Unemployment	
3.2 Opieka nad dziećmi i edukacja przedszkolna	191
3.2 Childcare and preschool education	
3.3 Pomoc społeczna i aktywność społeczna.....	194
3.3 Social welfare and activity	
Rozdział 4 Przedsiębiorczość.....	196
Chapter 4 Entrepreneurship	
Rozdział 5 Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia.....	201
Chapter 5 Development of infrastructure increasing competitiveness, investment attractiveness and living conditions	
5.1 Infrastruktura transportowa	201
5.1 Transport infrastructure	
5.2 Infrastruktura techniczna	203
5.2 Technical infrastructure	
5.3 Infrastruktura socjalna	210
5.3 Social and tourist infrastructure	

Rozdział 6 Potencjał administracji na rzecz zarządzania rozwojem, finanse samorządu terytorialnego	217
Chapter 6 The potential of administration for development management, finances of local government	
6.1 Finanse jednostek samorządu terytorialnego	217
6.1 Finance of local government units	
6.2 Zarządzanie rozwojem	221
6.2 Development management	
załącznik 1 Wskaźniki monitorujące Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030	224
attachment 1 Indicators monitoring the National Strategy of Regional Development 2030	
załącznik 2 Delimitacje przestrzenne	227
attachment 2 Spatial delimitations	

Ważniejsze skróty

Main abbreviations

Symbol	Symbol	Opis Description
KSRR		Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego National Strategy for Regional Development
NUTS		Klasyfikacja Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych Classification of Territorial Units for Statistics
UE		Unia Europejska
EU		European Union
gminy zagrożone		gminy zagrożone trwałą marginalizacją
threatened gminas		gminas threatened by permanent marginalisation
PKD		Polska Klasyfikacja Działalności
NACE		Nomenclature of Economic Activities in the European Communities
PPS		Standard Siły Nabywczej Purchasing Power Standard
zł		złoty
PLN		złoty
tys.		tysiąc thousand
mln		milion million
p. proc.		punkt procentowy percentage point
km ²		kilometr kwadratowy square kilometre
ha		hektar hectare
mm		milimetr millimetre
kg		kilogram kilogramme
m ²		metr kwadratowy square metre
m ³		metr sześcienny cubic metre
hm ³		hektometr sześcienny cubic hectometre
GWh		gigawatogodzina gigawatt hour
kWh		kilowatogodzina kilowatt hour

Synteza

Rozwój społeczno-gospodarczy kraju w okresie 2011–2021 charakteryzował się pozytywnymi zmianami, ale widoczne były też niekorzystne zjawiska, determinujące różnice w wymiarze terytorialnym, w tym zwłaszcza pomiędzy dużymi ośrodkami miejskimi a obszarami wiejskimi i zagrożonymi trwałą marginalizacją. Poziom PKB w przeliczeniu na mieszkańca w 2020 r. wśród podregionów kształtował się nadal od wysokiego w dużych aglomeracjach, do bardzo niskiego w podregionach Polski Wschodniej (na poziomie odpowiednio ok. 50%), przy czym wskaźnik dyspersji ogółem dla podregionów obniżył się w skali roku z 35,6% w 2019 r. do 34,0%.

W 2021 r. obserwowano pogłębienie niekorzystnych **trendów demograficznych**. Liczba ludności ogółem wyniosła 37 907,7 tys. i była niższa niż przed rokiem o 180,9 tys. (tj. o 0,5%). Tym samym, po raz pierwszy od początku analizowanego okresu, nie przekroczyła 38,0 mln osób. Niekorzystne trendy demograficzne utrwaliły się m.in. w regionach śląskim i łódzkim, gdzie w latach 2011–2021 liczba ludności zmniejszała się najwyraźniej w kraju. Stały coroczny ubytek ludności w analizowanym okresie dotyczył także Polski Wschodniej. Na przestrzeni lat notowano też stały ubytek liczby ludności w miastach. W latach 2011–2021 wyraźniej niż liczba ludności ogółem zmniejszyła się populacja miejska. W 2021 r. ubytek ludności miejskiej w skali roku dotyczył większości regionów, z wyjątkiem warszawskiego stołecznego (w którym w całym analizowanym okresie notowano wzrost) oraz małopolskiego. W odniesieniu do 2011 r., w największym stopniu zmniejszyła się liczba ludności w miastach regionu śląskiego. Na obszarach wiejskich w porównaniu z 2011 r. liczba ludności zwiększyła się o 0,9%.

Obserwowano poprawę sytuacji na **rynku pracy**. Tendencja wzrostowa utrzymywała się w liczbie pracujących w gospodarce narodowej, a także we współczynniku aktywności zawodowej osób w wieku 15–64 lata. W analizowanym okresie wskaźnik zatrudnienia systematycznie wzrastał zarówno ogółem, jak i wśród kobiet oraz ludzi młodych. Spadła stopa bezrobocia, chociaż w Polsce Wschodniej nadal kształtowała się na poziomie wyższym niż średnio w kraju. Tendencja spadkowa wystąpiła także w liczbie **bezrobotnych zarejestrowanych** przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym (odpowiednio z 12,0 bezrobotnych do 8,0). W miastach wskaźnik ten kształtował się na znacznie niższym poziomie (w tym w miastach dużych wyniósł 3,1, wobec 5,8 odpowiednio w 2011 r.), a na obszarach wiejskich obniżył się (z 6,5 osób w 2011 r. do 4,4).

Systematycznie poprawiał się poziom **wykształcenia** Polaków. Udział osób posiadających wyższe wykształcenie w wieku 15–64 lata wzrósł z 20,3% do 29,1% ogółu ludności w tej grupie wieku. Zdecydowanie lepsza struktura wykształcenia cechowała kobiety (ich udział wzrósł z 23,9% do 34,7%) niż mężczyzn (wzrost z 16,6% do 23,4%). Osoby z wyższym wykształceniem stanowiły 26,1% mieszkańców Polski Wschodniej, tj. o 7,6 p. proc. więcej niż w 2011 r. Utrzymywały się bardzo duże różnice w poziomie wykształcenia mieszkańców miast i wsi. W 2021 r. 36,7% mieszkańców miast legitymowało się wyższym wykształceniem, wobec 18,6% mieszkańców wsi (tj. wzrost w porównaniu z 2011 r. odpowiednio o 10,8 p. proc. i o 7,2 p. proc.). Udział osób dorosłych w wieku 25–64 lata, które uczestniczyły w kształceniu lub szkoleniu w ramach edukacji formalnej lub pozaformalnej zwiększył się w porównaniu z 2011 r. o 1,0 p. proc. i w 2021 r. wyniósł 5,4% (w Polsce Wschodniej – 4,2%).

W latach 2011–2021 obserwowano systematyczną poprawę **sytuacji materialnej gospodarstw domowych**, co znalazło odzwierciedlenie we wzroście **dochodów**, osiąganym przez gospodarstwa domowe. Przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym (czyli przeznaczony na wydatki na towary i usługi konsumpcyjne oraz przyrost oszczędności) wyniósł 2 015 zł i był o 7,5% wyższy niż w 2020 r. oraz o 70,2% większy w porównaniu do 2011 r. Największy wzrost dochodów w stosunku do 2011 r. obserwowano w 3 regionach Polski Wschodniej, tj. lubelskim, warmińsko-mazurskim i podkarpackim, a także w śląskim. W 2021 r. zróżnicowanie dochodów na osobę w gospodarstwach

domowych, mierzone **współczynnikiem Giniego** wyniosło 0,319 (w 2020 r. było to 0,313, a w 2011 r. – 0,338). Zróżnicowanie dochodów wyższe niż przeciętnie dla kraju notowano w miastach dużych (0,328), natomiast w pozostałych analizowanych wymiarach miejskich kształtowało się poniżej średniej krajowej (najniższe – w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze – 0,253). Na podstawie badania EU-SILC, wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych w Polsce w 2021 r. utrzymał się na poziomie roku poprzedniego i wyniósł 14,8%, natomiast obniżył się w stosunku do 2011 r. (o 2,9 p. proc.). Wskaźnik ten dla Polski Wschodniej ogółem wyniósł 18,9% i zmniejszył się zarówno w porównaniu z 2020 r. (o 1,9 p. proc.), jak i z 2011 r. (o 4,2 p. proc.). W regionie śląskim wskaźnik wyniósł 11,2% i był wyższy w skali roku (o 1,7 p. proc.) oraz niższy w porównaniu z 2011 r. (o 1,8 p. proc.).

Utrzymujący się **wzrost gospodarczy**, generowany głównie przez przemysł i usługi, wpływał na sukcesywnie poprawiającą się **produktywność**. W porównaniu z 2011 r. produktywność wzrosła we wszystkich regionach, przy czym tylko w 3 była wyższa od przeciętnej w kraju (tj. w warszawskim stołecznym, dolnośląskim i śląskim). W regionach Polski Wschodniej produktywność oscylowała w granicach 81% średniej krajowej, w tym najniższa była w lubelskim. Wartość **PKB na 1 mieszkańca** (wyrażona we wspólnej umownej walucie PPS) w 2021 r., według danych wstępnych, stanowiła 77% średniej unijnej (UE27=100), wobec 66% w 2011 r. i 76% odpowiednio w 2020 r. W grupie poniżej tej wartości znalazło się 13 regionów, w tym wszystkie regiony Polski Wschodniej (gdzie poziom PKB na mieszkańca w PPS kształtował się w granicach 52–56% średniej UE). Wartość przekraczającą przeciętną w UE27 notowano w regionie warszawskim stołecznym (166%, wobec 143% w 2011 r.).

W analizowanym okresie w Polsce obserwowano wyraźny rozwój **przedsiębiorczości**. W latach 2011–2021 odnotowano znaczny wzrost zarówno: liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON, liczby podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu, jak i spółek z udziałem kapitału zagranicznego. Jednocześnie wzrosły przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów (ogółem i na eksport). W analizowanym okresie liczba **zarejestrowanych podmiotów** wzrosła o 25%. W konsekwencji, w 2021 r. na 1 000 ludności ogółem przypadało 128 podmiotów, w tym w miastach dużych – 180, podczas gdy w gminach zmarginalizowanych było to odpowiednio 78 podmiotów, a na obszarach wiejskich – 93 jednostki. Jednocześnie, zwiększyła się liczba **podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu** przypadająca na 1 000 ludności z 33 jednostek w 2011 r. do 50. Wśród regionów, nadal najwyższą wartością wskaźnika charakteryzował się warszawski stołeczny (111), a najniższą – mazowiecki regionalny (29). W Polsce Wschodniej w 2021 r. na 1 000 ludności przypadały 34 podmioty gospodarcze w usługach wyższego rzędu (w 2011 r. były to odpowiednio 23 podmioty). W porównaniu z 2011 r. zwiększyła się również wartość **nakładów brutto na środki trwałe** (o 34,5%) i **nakładów inwestycyjnych** (o 40,4%), przy jednoczesnym spadku nakładów brutto i inwestycyjnych w relacji do PKB. Wartość nakładów inwestycyjnych na 1 mieszkańca w 2021 r. wyniosła 8 992 zł. W odniesieniu do 2011 r. był to wzrost o 2 676 zł (o 42,0%), natomiast w relacji do 2020 r. – wzrost o 886 zł (o 10,9%).

Na przestrzeni lat notowano sukcesywny wzrost nakładów wewnętrznych na **działalność badawczo-rozwojową**, liczby osób pracujących w B+R oraz wskaźników z zakresu **innowacyjności**. W latach 2011–2021 w zakresie działalności badawczej i rozwojowej, postrzeganej często jako główne źródło innowacji, ponad 3-krotnie wzrosły nakłady wewnętrzne na działalność B+R (do poziomu 37,7 mld zł), w tym zbliżoną dynamikę odnotowano dla Polski Wschodniej. Wzrostowi nominalnych nakładów na działalność B+R towarzyszył wzrost wskaźnika intensywności prac B+R, stanowiącego udział nakładów krajowych brutto na działalność B+R w relacji do PKB – uwzględniając wstępne wyniki PKB za 2021 r. – z 0,75% w 2011 r. do 1,44% w 2021 r. Dla Polski Wschodniej relacja ta poprawiła się z 0,58% do 1,05%, a dla śląskiego wzrost kształtował się nieco poniżej średniego w kraju (z 0,53% do 0,95%).

W okresie objętym analizą sytuacja poprawiła się w większości obszarów związanych z **infrastrukturą transportową**. Zwiększyła się **gęstość dróg** o twardej nawierzchni oraz łączna długość autostrad, dróg ekspresowych i wojewódzkich. Obserwowano także rozbudowę **infrastruktury rowerowej**. W latach 2011–2021 poprawił się również stan **bezpieczeństwa na drogach**, o czym świadczy zmniejszenie liczby ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności. Jednocześnie, w 2021 r. ponownie obserwowano trend spadkowy w długości **eksploatowanych linii kolejowych**, po okresie wzrostu w latach 2017–2020. W Polsce Wschodniej obserwowano tendencje podobne do notowanych ogółem w kraju. Bardziej dynamicznie, w porównaniu z resztą Polski przebiegała rozbudowa infrastruktury drogowej oraz rowerowej. W Śląskim kierunki zmian w obszarach związanych z infrastrukturą transportową były zgodne z obserwowanymi w Polsce ogółem. Jednocześnie, Śląskie charakteryzował najwyższy w kraju spadek długości eksploatowanych linii kolejowych w latach 2011–2021, przy czym na koniec analizowanego okresu region ten i tak przodował w Polsce w zakresie liczby kilometrów linii kolejowych przypadających na jednostkę powierzchni. W tym województwie, do najniższych należał wzrost długości ścieżek rowerowych.

W latach 2011–2021 zwiększyła się długość **sieci kanalizacyjnej** (o 47,3%), **gazowej** (o 22,7%) i **wodociągowej** (o 13,8%). Wydłużenie sieci miało miejsce we wszystkich regionach i przełożyło się na wzrost odsetka ludności korzystającej z takiej infrastruktury na obszarze całego kraju. Największy udział ludności korzystającej z mediów utrzymywał się w dużych miastach. Na obszarach wiejskich wskaźniki te były wyższe niż w gminach zmarginalizowanych, a jednocześnie na wsi na przestrzeni dekady zmiany w zakresie ludności korzystającej z wodociągów i kanalizacji były bardziej dynamiczne w porównaniu z sytuacją w miastach i Polsce ogółem.

W 2021 r. **oddano do użytkowania** 234,7 tys. **nowych mieszkań**, tj. o 6,3% więcej niż w 2020 r. Spadek odnotowano w 5 regionach, w tym największy - w warszawskim stołecznym (o 12,3%). Najwyższy wzrost miał miejsce w opolskim (o 30,4%) i w mazowieckim regionalnym (o 26,5%). Na obszarach wiejskich w 2021 r. oddano do użytku 84,5 tys. nowych mieszkań, tj. o 65,7% więcej niż w 2011 r. Udział nowych mieszkań oddanych do użytkowania na obszarach wiejskich wyniósł w 2021 r. 36,0% ogółu mieszkań oddanych w Polsce (w 2011 r. było to 38,9%). Dla porównania, mieszkania oddane do użytkowania w dużych miastach stanowiły 38,9% lokali przekazanych w Polsce ogółem (wobec 35,3% w 2011 r.). W 2021 r. na **najem lokali mieszkalnych** z zasobów gminnych (z wyłączeniem lokali zamiennych i pomieszczeń tymczasowych) oczekiwało 129,0 tys. gospodarstw domowych. Wśród nich ponad 71 tys. oczekiwało na **najem socjalny**. W porównaniu do 2020 r. zapotrzebowanie na najem socjalny lokali spadło o 4,8%. Zmniejszenie w skali roku liczby gospodarstw domowych oczekujących na najem socjalny odnotowano w większości regionów, w tym największy spadek miał miejsce w małopolskim (o 24,0%). W 5 regionach zapotrzebowanie na najem socjalny lokalu było wyższe niż rok wcześniej – największy wzrost oczekujących gospodarstw domowych miał miejsce w wielkopolskim (o 16,9%). W Śląskim liczba oczekujących na najem socjalny zmniejszyła się w skali roku o 3,6% do 15 tys., jednak nadal był to poziom najwyższy w Polsce (21,2% ogółu gospodarstw oczekujących). W Polsce Wschodniej na lokal socjalny oczekiwało w 2021 r. o 0,3% więcej gospodarstw domowych niż w 2020 r., w tym największy wzrost odnotowano w podkarpackim (o 3,9%) i w świętokrzyskim (o 3,2%).

Istotnym aspektem wpływającym na atrakcyjność terytorialną jest **dostępność do usług w zakresie opieki zdrowotnej**. W latach 2011–2021 liczba szpitali ogólnych w Polsce zwiększyła się o 10,4% (tj. do 899 placówek), przy jednoczesnym spadku zarówno liczby łóżek w szpitalach ogólnych, jak i w przeliczeniu na 10 tys. ludności. Od 2018 r. notowano spadek liczby aptek (w rezultacie w 2021 r. w Polsce było ich 11,9 tys.). Najlepszy dostęp do usług medycznych nadal występował w największych miastach, w szczególności w miastach wojewódzkich. W przypadku **infrastruktury kulturalnej**, systematycznie zmniejszała się liczba placówek bibliotecznych, które stanowiły najliczniejszą grupę instytucji kultury. Wzrastała natomiast liczba teatrów i instytucji muzycznych. Z powodu obostrzeń sanitarnych

obowiązujących w 2021 r. pogorszył się dostęp do centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic, które prowadzą wielokierunkową działalność społeczno-kulturalną.

Na przestrzeni lat w Polsce zwiększała się liczba **turystycznych obiektów noclegowych** oraz oferowanych w nich miejsc, wśród których dominowały obiekty hotelowe. Od 2020 r., z powodu ograniczeń związanych z COVID-19, liczba obiektów noclegowych zmniejszyła się o 1,3 tys. do 9,9 tys. obiektów (najniższa liczba obiektów od 2015 r.). W ujęciu rocznym nastąpił wzrost wykorzystania obiektów noclegowych – skorzystało z nich o 24,2% więcej turystów niż w 2020 r., jednak w porównaniu do 2019 r. i 2012 r. turystów korzystających z miejsc noclegowych było mniej odpowiednio o 37,8% i o 1,9%.

Analiza **finansów gmin i miast na prawach powiatu** wskazuje, że w 2021 r. ich **dochody własne** (w przeliczeniu na mieszkańca) były wyższe niż w 2011 r. o 90,3% (i wyniosły średnio 3 479,21 zł). Wyższe niż dla kraju dochody własne (per capita) odnotowano w regionach: warszawskim stołecznym, dolnośląskim, zachodniopomorskim, pomorskim, śląskim oraz łódzkim. Regiony Polski Wschodniej, wraz z mazowieckim regionalnym, notowały w 2021 r. najniższe dochody własne w porównaniu z krajowymi. W gminach zagrożonych trwałą marginalizacją średnio na mieszkańca wypadało 1 949,6 zł, podczas gdy w dużych miastach było to odpowiednio 5 261,1 zł. Udział **wydatków inwestycyjnych** w wydatkach ogółem budżetów gmin i miast na prawach powiatu systematycznie zmniejszał się dla Polski ogółem do poziomu 13,7% w 2021 r., w tym w gminach zmarginalizowanych ukształtował się na poziomie 14,5%, a w dużych miastach wyniósł 12,7%. Udział **dochodów na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych** w dochodach ogółem w 2021 r. był niższy niż w 2011 r. o 4,3 p. proc. (i wyniósł 3,3%).

Zmiany w zakresie planowania i zarządzania rozwojem przez samorządy przejawiały się we wzroście udziału powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi **planami zagospodarowania przestrzennego** w powierzchni ogółem (do 31,7%), w tym w miastach dużych w 2021 r. wyniósł on 47,9%, a w gminach zmarginalizowanych – odpowiednio 25,9%. Jednocześnie, na niezmiennym poziomie utrzymywał się udział **obszarów objętych procesami rewitalizacji** w powierzchni obszarów zdegradowanych (29,2%), przy czym w gminach zagrożonych był on nieco wyższy niż przeciętnie w kraju (30,4%), a w miastach dużych wyniósł 43,0%. Obniżył się udział **ludności mieszkającej na terenach objętych procesami rewitalizacji** (do 19,4%), w tym na obszarach zmarginalizowanych wyniósł 23,6%, wobec 15,7% w miastach dużych.

W latach 2011–2021 notowano pozytywne zmiany w **ochronie środowiska**. Średnie zużycie wody na 1 mieszkańca zmniejszyło się z 277,2 m³ w 2011 r. do 232,8 m³ w 2021 r., w tym również na obszarze Polski Wschodniej, przy nieznacznym wzroście wskaźnika w śląskim. **Zużycie wody** w miastach dużych w odniesieniu do 2011 r. spadło nieznacznie (o ok. 1,0% i wyniosło 1 153,2 hm³), w średnich – o ponad 30%, a w małych – wzrosło o ok. 7%. W latach objętych analizą ilość **ścieków** przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania odprowadzonych do wód lub do ziemi zmniejszyła się do 2 254,0 hm³, tj. o 0,8%. W ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczania zmniejszył się udział ścieków nieoczyszczanych z 7,7% w 2011 r. do 5,5%. W miastach dużych udział emisji ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania w emisji krajowej nieco spadł w skali roku (z 32,7% do 30,6%). Od początku analizowanego okresu obserwowano systematyczne zmniejszanie emisji **zanieczyszczeń z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza**. W przypadku zanieczyszczeń pyłowych spadek ten był znaczący (z poziomu 57,5 tys. ton w 2011 r. do 22,2 tys. ton, tj. o 61,4%), a w zakresie zanieczyszczeń gazowych spadek wyniósł 5,8% (do poziomu 209,5 mln ton). Zanieczyszczenia pyłowe dużych miast stanowiły 26,9% całkowitej emisji pyłów w kraju (w 2011 r. – odpowiednio 16,5%), a gazowe – 32,4% (wobec 26,9%). Od 2011 r. obserwowano wzrost ilości **odpadów komunalnych** wytworzonych w ciągu roku (o 39,1%). W 2021 r. w dużych miastach wytworzono prawie 1/3 odpadów komunalnych (średnio na mieszkańca przypadało 416 kg odpadów, przy średniej dla Polski 360 kg). Widoczny był stały trend wzrostowy udziału odpadów zebranych selektywnie (z 10% do 39,8%), w tym wskaźnik dla miast dużych kształtował się na poziomie zbliżonym do wartości krajowej.

Executive Summary

Socio-economic development of Poland in the 2011–2021 period was characterized by positive changes, whereas negative phenomena were also visible, determining differences in the territorial dimension, including in particular differences between large urban centres and rural areas and those at risk of permanent marginalisation. The level of GDP per capita in sub-regions in 2020 continued to range from high in large agglomerations to very low in the sub-regions of Eastern Poland (at around 50% respectively), with the total dispersion rate for sub-regions decreasing annually from 35.6% in 2019 to 34.0%.

In 2021, a worsening of unfavourable **demographic trends** was observed. The total population amounted to 37 907.7 thousand and was lower than the previous year by 180.9 thousand (i.e. by 0.5%). Thus, for the first time since the beginning of the analysed period, it did not exceed 38.0 million people. Unfavourable demographic trends became permanent in, among others, the Śląskie and Łódzkie regions, where in 2011–2021 the population decreased most visibly in the country. The constant annual decrease in population in this period also concerned Eastern Poland. Over the years, there was also a steady decline in the urban population. Between 2011 and 2021, the urban population decreased more markedly than the total population. In 2021, the annual decrease in the urban population concerned most regions, with the exception of the Warszawski stołeczny (where an increase was recorded throughout the analysed period) and Małopolskie. In relation to the beginning of the analysed period, the urban population of the Silesian region decreased to the greatest extent. In rural areas, compared to 2011, the population increased by 0.9%.

Compared to 2011, an improvement in the **labour market** situation was observed. The upward trend continued in the number of people employed in the national economy, as well as in the labour force participation rate of people aged 15–64. In the analysed period, the employment rate steadily increased both overall and among women and young people. The unemployment rate fell, although in Eastern Poland it was still higher than the national average. There was also a downward trend in the number of **registered unemployed** per 100 people of working age (from 12.0 unemployed to 8.0 respectively). In cities, this indicator was at a much lower level (including large cities, where it was 3.1, compared to 5.8 respectively in 2011), and in rural areas it decreased (from 6.5 people in 2011 to 4.4).

In analysed period, the **educational attainment** of Poles improved steadily. The share of people aged 15–64 with tertiary education increased from 20.3% to 29.1% of the total population in this age group. The educational structure was much better for women (their share increased from 23.9% to 34.7%) than for men (increase from 16.6% to 23.4%). People with tertiary education constituted 26.1% of Eastern Poland's population, i.e. 7.6 p.p. more than in 2011. Very large differences in the level of education of urban and rural residents persisted. In 2021, 36.7% of urban residents had tertiary education, compared to 18.6% of rural residents (i.e. compared to 2011 an increase of 10.8 p.p. and 7.2 p.p. respectively). The share of adults aged 25–64 who participated in formal or non-formal education or training increased by 1.0 p.p. compared to 2011 and amounted to 5.4% in 2021 (4.2% in Eastern Poland).

Between 2011 and 2021, a systematic improvement in the **financial situation of households** was observed, which was reflected in the **increase** in income, earned by households. The average monthly disposable income per person in a household (i.e. allocated to expenditure on consumer goods and services and the growth of savings) amounted to PLN 2015 and it was by 7.5% higher than in 2020 and by 70.2% higher than in 2011. Compared to 2011, the highest increase in income was observed in 3 regions of Eastern Poland, i.e. Lubelskie, Warmińsko-Mazurskie and Podkarpackie, as well as in Śląskie. In 2021, the per capita household income inequality, measured with the **Gini coefficient**, amounted

to 0.319 (in 2020 it was 0.313 and in 2011 – 0.338). Higher than the national average income inequality was recorded in large cities (0.328), whereas in other analysed urban dimensions it was below the national average (the lowest – in cities losing socio-economic functions – 0.253). On the basis of the EU-SILC survey, the at-risk-of-poverty rate after social transfers in Poland in 2021 remained at the previous year's level and amounted to 14.8 %, while decreasing compared to 2011 (by 2.9 p.p.). The rate for Eastern Poland overall was 18.9% and it decreased both in comparison to 2020 (by 1.9 p.p.) and to 2011 (by 4.2 p.p.). In the Śląskie region, the rate was 11.2% and it was higher on an annual basis (by 1.7 p.p.) and lower compared to 2011 (by 1.8 p.p.).

Sustained **economic growth**, generated mainly by industry and services, contributed to the gradually improving **productivity**. Compared to 2011, productivity increased in all regions, but only in 3 it was higher than the national average (i.e. Warszawski stołeczny, Dolnośląskie and Śląskie). In the regions of Eastern Poland, productivity oscillated around 81% of the national average, of which the lowest was in Lubelskie. The value of **GDP per capita** (expressed in the common conventional currency PPS) in 2021, according to preliminary data, accounted for 77% of the EU average (EU27=100), compared to 66% in 2011 and 76% in 2020, respectively. There are 13 regions below this value, including all regions of Eastern Poland (where the level of GDP per capita in PPS was within 52–56% of the EU average). A value exceeding the EU27 average was recorded in Warszawski stołeczny region (166%, against 143% in 2011).

During the analysed period, Poland witnessed a clear development of **entrepreneurship**. Between 2011 and 2021, a significant increase was recorded in both: the number of entities registered in the REGON register, the number of businesses in higher-order services and companies with foreign capital. At the same time, net revenues from sales of products, goods and materials (total and for export) increased. In the analysed period, the number of **registered entities** increased by 25%. As a result, in 2021, there were 128 entities per 1 000 total population, ranging from 180 entities in large cities to 78 entities in marginalised gminas, while in rural areas there were 93 units respectively. At the same time, the number of **business entities in higher-order services** per 1 000 population increased from 33 units in 2011 to 50. Among the regions, the highest value of the indicator was still recorded in Warszawski stołeczny (111), and the lowest – in the Mazowiecki regionalny (29). In Eastern Poland, in 2021, there were 34 business entities in higher-order services per 1 000 population (in 2011 it was 23 entities respectively). In comparison with 2011, the values of **gross outlays on fixed assets** (by 34.5%) and **investment outlays** (by 40.4%) also increased, with a simultaneous decrease in gross and investment outlays in relation to GDP. The value of investment outlays per capita in 2021 amounted to PLN 8 992. In relation to 2011, this was an increase of PLN 2 676 (by 42.0%), while in relation to 2020 – an increase of PLN 886 (by 10.9%).

Over the years, there has been a gradual increase in internal outlays on **R&D activity**, in the number of people working in R&D, and in **innovation** indicators. Between 2011 and 2021, in terms of research and development activity, often perceived as the main source of innovation, internal outlays on R&D increased more than 3 times (to PLN 37.7 billion), with similar dynamics recorded for Eastern Poland. The increase in nominal outlays on R&D was accompanied by an increase in the R&D intensity indicator, representing the share of gross domestic outlays on R&D in relation to GDP – taking into account preliminary GDP results for 2021 – from 0.75% in 2011 to 1.44% in 2021. For Eastern Poland, the ratio improved from 0.58% to 1.05%, while for Śląskie the increase was slightly below the national average (from 0.53% to 0.95%).

During the analysed period, the situation in most areas related to **transport infrastructure** has improved. The **density of** hard-surfaced **roads** and the total length of motorways, expressways and voivodship roads increased. The expansion of **cycling infrastructure** was also observed. The **road**

safety also improved between 2011 and 2021, as evidenced by the reduction in road fatalities per 100 000 population. At the same time, a downward trend in the length of **railway lines in operation** was again observed in 2021, after a period of growth in 2017–2020. In Eastern Poland, trends similar to those recorded in the country overall were observed. The development of road and cycling infrastructures was more dynamic, compared to the rest of Poland. In Śląskie, the directions of changes in areas related to transport infrastructure were in line with those observed generally in Poland. At the same time, Śląskie was characterised by the highest in the country decrease in the length of operated railway lines in 2011–2021, while at the end of the analysed period, the region was still leading in Poland in terms of the number of kilometres of railway lines per unit of area. In this voivodship, the increase in the length of bicycle routes was among the lowest.

Between 2011 and 2021, the length of the **sewage network** (by 47.3%), **gas network** (by 22.7%) and **water supply network** (by 13.8%) increased. The extension of the networks took place in all regions and translated into an increase in the proportion of the population using such infrastructure throughout the country. The highest share of the population using utilities remained in large cities. In rural areas, the rates were higher than in marginalised gminas and, at the same time, changes in the population using water supply and sewerage systems were more dynamic in rural areas over the decade compared to the situation in cities and Poland as a whole.

In 2021, 234.7 thousand of **new dwellings were completed**, 6.3% more than in 2020. A decrease was recorded in 5 regions, of which the largest was in Warszawski stołeczny (by 12.3%). The highest increase was in Opolskie (by 30.4%) and in Mazowiecki regionalny (by 26.5%). In rural areas, 84.5 thousand new dwellings were completed in 2021, i.e. 65.7% more than in 2011. In 2021 the share of new dwellings completed in rural areas amounted to 36.0% of the total number of dwellings delivered in Poland (in 2011, it was 38.9%). In comparison, dwellings completed in large cities accounted for 38.9% of the total dwellings delivered in Poland (compared to 35.3% in 2011). In 2021, 129.0 thousand households were waiting for **rent of residential units** from gminas' resources (excluding replacement and temporary premises). Among them, more than 71.0 thousand were waiting for a **social tenancy**. Compared to 2020, the demand for social tenancy of premises decreased by 4.8%. A year-on-year decrease in the number of households waiting for social tenancy was recorded in most regions, with the largest decrease occurring in Małopolskie (by 24.0%). In 5 regions, the demand for social rented accommodation was higher than in the previous year – the largest increase in the number of waiting households was recorded in Wielkopolskie (by 16.9%). In Silesia, the number of households waiting for a social tenancy decreased year-on-year by 3.6% to 15.0 thousand, but this was still the highest level in Poland (21.2% of all households waiting). In Eastern Poland, there were 0.3% more households waiting for a social tenancy in 2021 than in 2020, with the largest increases in Podkarpackie (by 3.9%) and Świętokrzyskie (by 3.2%).

An important aspect affecting territorial attractiveness is the **availability of healthcare services**. Between 2011 and 2021, the number of general hospitals in Poland increased by 10.4% (i.e. to 899 establishments), with a decrease in both the number of beds in general hospitals and per 10 000 population. A decline in the number of pharmacies was recorded from 2018 onwards (resulting in 11.9 thousand pharmacies in Poland in 2021). The best access to medical services continued to be found in the largest cities, particularly the voivodship cities. As regards **cultural infrastructure**, the number of library facilities, which constituted the most numerous group of cultural institutions, was steadily decreasing. However, the number of theatres and music institutions was increasing. Due to sanitary restrictions in force in 2021, access to cultural centres, cultural houses and centres, clubs and community centres, which conduct multidirectional socio-cultural activities, deteriorated.

Over the years, there has been an increase in the number of **tourist accommodation facilities** and the places offered in them, among which hotel facilities predominated. As of 2020, due to COVID-19 restrictions, the number of accommodation facilities decreased by 1.3 thousand to 9.9 thousand facilities (the lowest number of facilities since 2015). On an annual basis, there was an increase in the use of accommodation facilities, with 24.2% more tourists using them than in 2020, but compared to 2019 and 2012, there were 37.8% and 1.9% fewer tourists using accommodation, respectively.

The analysis of **finances of gminas and cities with powiat status** shows that in 2021 their **own revenue** (per capita) was higher than in 2011 by 90.3% (and amounted to PLN 3 479.21 on average). Own revenue (per capita) being higher than the national average was recorded in the following regions: Warszawski stołeczny, Dolnośląskie, Zachodniopomorskie, Pomorskie, Śląskie and Łódzkie. In 2021, the regions of Eastern Poland, together with Mazowiecki regionalny, recorded the lowest own revenues compared to the national one. In gminas at risk of permanent marginalisation, the average per capita was PLN 1 949.6, while in large cities it was PLN 5 261.1 respectively. The share of **investment expenditure** in the total expenditure of the budgets of gminas and cities with powiat status has been systematically decreasing for Poland to the level of 13.7% in 2021, and reaching 14.5% level in marginalised gminas and 12.7% in large cities. In 2021 the share of **revenue for financing and co-financing of EU programmes and projects** in total revenue was lower than in 2011 by 4.3 p.p. (and amounted to 3.3%).

Changes in the planning and management of development by local governments were manifested in an increase in the share of the area covered by the applicable local **spatial management plans** in the total area (up to 31.7%), while in 2021 it amounted to 47.9% in large cities, and 25.9% in marginalised gminas. At the same time, the share of **areas covered by revitalisation processes** in the degraded areas remained unchanged (29.2%), while in the threatened gminas it was slightly higher than the national average (30.4%), and in large cities it amounted to 43.0%. The share of the **population living in areas covered by revitalisation processes** decreased (to 19.4%), with 23.6% in marginalised gminas, compared to 15.7% in large cities.

In 2011–2021 period, positive changes in **environmental protection** were recorded. Average water consumption per capita decreased from 277.2 m³ in 2011 to 232.8 m³ in 2021, including also the area of Eastern Poland, with a slight increase in the indicator in Śląskie. In relation to 2011 **water consumption** in large cities decreased slightly (by about 1.0% and amounted to 1 153.2 hm³), in medium cities – by more than 30%, and in small cities – increased by about 7%. Between 2011 and 2021, the volume of industrial and municipal **wastewater** requiring treatment discharged to water or land decreased to 2 254.0 hm³, i.e. by 0.8%. In the total volume of wastewater requiring treatment, the share of untreated wastewater decreased from 7.7% in 2011 to 5.5%. In large cities, the share of industrial and municipal wastewater emissions requiring treatment in the national emissions decreased slightly on an annual basis (from 32.7% to 30.6%). Between 2011 and 2021, a steady reduction was observed in emissions of **pollutants from plants of significant nuisance to air quality**. In case of particulate pollutants, the decrease was significant (from 57.5 thousand tonnes in 2011 to 22.2 thousand tonnes, i.e. by 61.4%), and in terms of gas pollutants, the decrease was 5.8% (to 209.5 million tonnes). Particulate pollution from large cities accounted for 26.9% of the country's total particulate emissions (16.5% in 2011, respectively), and gas pollution accounted for 32.4% (up from 26.9%). Since 2011, there has been an increase in the amount of **municipal waste** generated per year (by 39.1%). In 2021, almost one-third of municipal waste was generated in large cities (an average of 416 kg of waste per capita, against an average of 360 kg for Poland). A steady upward trend in the share of selectively collected waste was evident (from 10% to 39.8%), with the rate for large cities close to the national value.

Dział pierwszy

Part one

**Sytuacja społeczno-gospodarcza i przestrzenna
regionów NUTS 2**

**Socio-economic and spatial situation
of NUTS 2 regions**

Rozdział 1

Chapter 1

Warunki naturalne oraz ograniczenie zagrożeń dla środowiska

Natural conditions and reduction of environmental hazards

1.1 Zużycie wody oraz gospodarka ściekowa

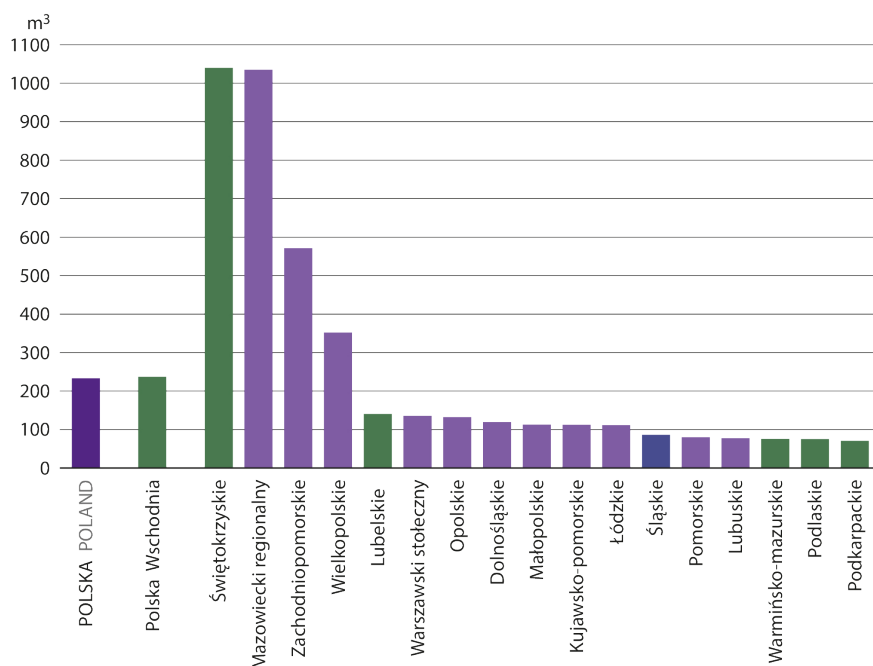
1.1 Water consumption and wastewater management

Woda jest jednym z najważniejszych zasobów na Ziemi, mającym zasadnicze znaczenie dla wszystkich form życia. Polska zaliczana jest do krajów ubogich w zasoby wodne. Dlatego właściwe gospodarowanie zasobami wodnymi oraz zrównoważona gospodarka wodno-ściekowa mają priorytetowe znaczenie. W 2021 r. Polska z wielkością 244 m³ poboru wody w przeliczeniu na 1 mieszkańca zajmowała środkową pozycję wśród krajów Unii Europejskiej.

W latach 2011–2021 **zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności** sukcesywnie zmniejszało się – z 10,7 tys. hm³ w 2011 r. do 8,4 tys. hm³ w 2020 r. i 8,8 tys. hm³ w 2021 r. Średnie zużycie wody na 1 mieszkańca zmniejszyło się z 277,2 m³ w 2011 r. do 232,8 m³ w 2021 r. W regionach NUTS 2 wskaźnik ten był bardzo zróżnicowany – w 4 regionach w 2021 r. był wyższy niż średnio w kraju, w tym w świętokrzyskim – wyższy ponad 4-krotnie i wyniósł 1 040,4 m³. Najniższe zużycie wody na 1 mieszkańca odnotowano w podkarpackim (71,2 m³) i podlaskim (75,7 m³). W porównaniu z 2011 r. w 13 regionach zużycie wody na 1 mieszkańca zmniejszyło się, w tym w 6 spadek był głębszy niż średnio w kraju i kształtował się od 45,4% w podkarpackim do 17,4% w pomorskim. Największy wzrost wartości wskaźnika odnotowano w opolskim (22,5%).

Wykres 1. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności na 1 mieszkańca w 2021 r.

Chart 1. Water consumption for needs of the national economy and population per capita in 2021

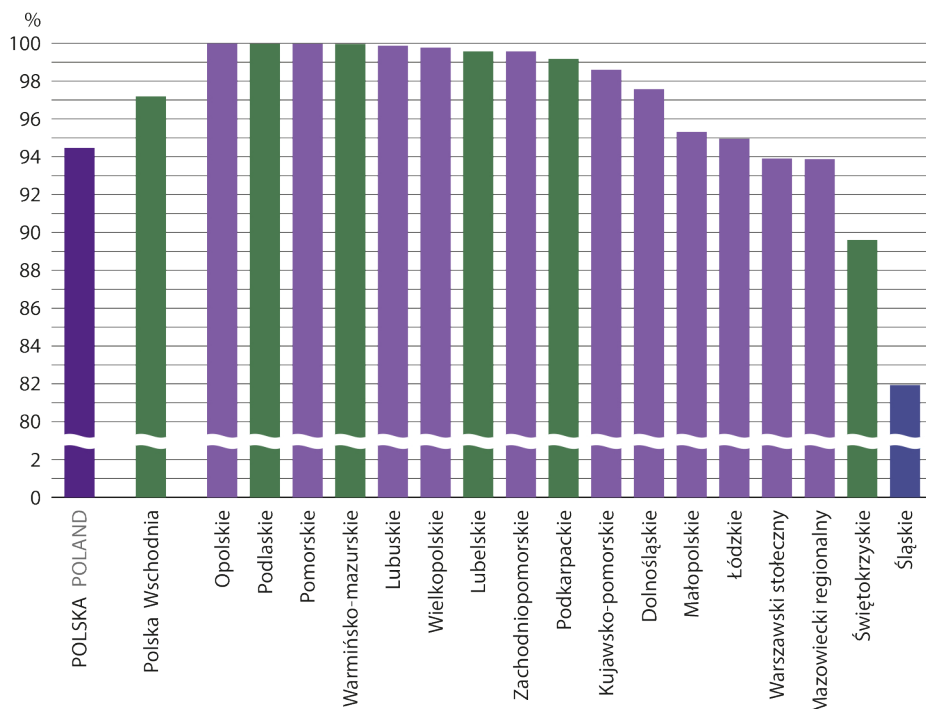
Na obszarze **Polski Wschodniej** odnotowano spadek zużycia wody na 1 mieszkańca z poziomu 266,7 m³ w 2011 r. do 237,8 m³ w 2021 r. (w porównaniu z przeciętną wartością wskaźnika dla kraju było o 2,0% wyższe). We wcześniej wspomnianym regionie świętokrzyskim wskaźnik był około 4-krotnie wyższy od średniego dla tego rejonu, natomiast w podkarpackim – ponad 3-krotnie niższy.

W latach 2011–2021 zużycie wody na 1 mieszkańca w województwie **śląskim** nieznacznie wzrosło (o 0,1%) do poziomu 86,6 m³, a w porównaniu z przeciętną wartością wskaźnika w kraju było ponad 2,5-krotnie mniejsze.

Głównym czynnikiem zanieczyszczenia i degradacji zasobów wodnych są **ścieki odprowadzane zarówno z zakładów przemysłowych, jak i pochodzące z kanalizacji**. W latach 2011–2021 w Polsce ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania odprowadzonych do wód lub do ziemi zmniejszyła się z 2 271,9 hm³ do 2 254,0 hm³, tj. o 0,8%. W ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczania zmniejszył się udział ścieków nieoczyszczanych z 7,7% w 2011 r. do 5,5% w 2021 r. W porównaniu z 2011 r. zwiększyła się ilość ścieków odprowadzanych w przeliczeniu na 1 mieszkańca (odpowiednio z 59,0 m³ do 59,3 m³). Poprawił się wskaźnik udziału ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków – z 65,7% w 2011 r. do 75,2% w 2021 r. Analiza przestrzenna tych zjawisk wykazuje duże zróżnicowanie, jakkolwiek gospodarka ściekowa nadal problemem pozostaje w regionach: małopolskim (76,7 m³/mieszkańca) i **śląskim** (92,1 m³/mieszkańca), w których ilość ścieków na mieszkańca w 2021 r. istotnie przekraczała średnią krajową. W **Polsce Wschodniej**, przy znacznie niższej emisji ścieków (41,6 m³/mieszkańca), wciąż korzystanie przez ludność z oczyszczalni (69,3%) kształtuje się na poziomie niższym niż notowany średnio w kraju.

Wykres 2. Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczania w 2021 r.

Chart 2. Industrial and municipal wastewater treated in % of wastewater requiring treatment in 2021

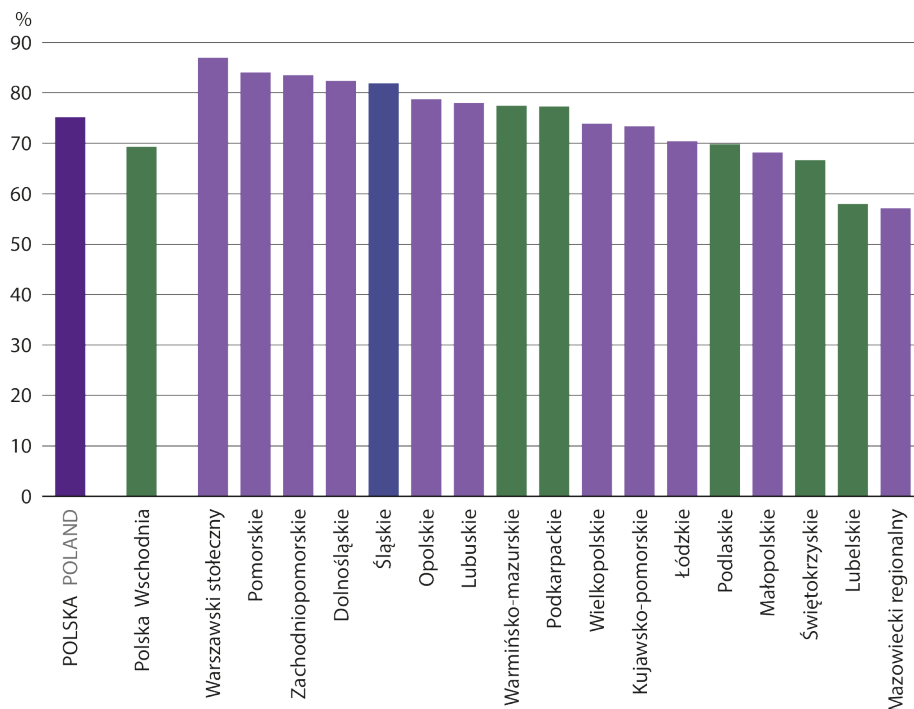
W analizowanym okresie w 5 regionach NUTS 2 odnotowano spadek **emisji ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania**, w granicach od 7,0% w zachodniopomorskim do 38,9% w opolskim. Największy ich wzrost odnotowano w regionie mazowieckim regionalnym (30,5%). Najwyższe emisje ścieków w 2021 r. stwierdzono w śląskim (18,0% emisji krajowej) i małopolskim (11,7%), a najniższe – w lubuskim i podlaskim (po 1,9%). W odniesieniu do 2011 r. spadek emisji ścieków (większy niż średnio w kraju), oprócz opolskiego, obserwowano w regionach: łódzkim, małopolskim, wielkopolskim i zachodniopomorskim. W porównaniu z 2011 r. zmniejszenie **udziału ścieków nieoczyszczanych** (w ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczania) obserwowano w 10 regionach, a największą poprawę wskaźnika odnotowano w: warszawskim stołecznym (27,0 p. proc.), świętokrzyskim (15,5 p. proc.) i opolskim (14,3 p. proc.). W 7 regionach obserwowano pogorszenie się wskaźnika, w tym w największym stopniu – w mazowieckim regionalnym (z 0,3% w 2011 r. do 6,1% w 2021 r.) i łódzkim (z 0,4% w 2011 r. do 5,1% w 2021 r.). W pomorskim, podlaskim i warmińsko-mazurskim w 2021 r. ponad 99,8% ścieków wymagających oczyszczania było oczyszczane. Najwyższy udział ścieków nieoczyszczanych w ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczania notowano w **śląskim** (18,1%) i świętokrzyskim (10,4%).

Ilość ścieków w przeliczeniu na 1 mieszkańca kształtowała się od 36,5 m³ w podkarpackim do 92,1 m³ w **śląskim** (wzrost w stosunku do 2011 r. o 11,5%). Wyższe wartości wskaźnika niż przeciętnie w kraju (oprócz śląskiego), notowano jeszcze w 6 regionach, w tym w małopolskim (76,7 m³, spadek w stosunku do 2011 r. o 16,5%). W porównaniu z 2011 r. ilość ścieków na 1 mieszkańca zmniejszyła się w 6 regionach (spadek od 3,1% w zachodniopomorskim do 34,9% w opolskim). Największy wzrost wartości wskaźnika notowano w mazowieckim regionalnym (36,9%), lubuskim (21,8%) i lubelskim (17,5%).

W 2021 r. najniższy i najwyższy **udział ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków w ludności ogółem** wyznaczało województwo mazowieckie (odpowiednio od 57,1% w regionie mazowieckim regionalnym do 87,0% w warszawskim stołecznym). Średni wskaźnik dla województwa mazowieckiego osiągnął poziom 74,7%. W porównaniu z 2011 r. wzrost obserwowano we wszystkich regionach, w tym największy – w warszawskim stołecznym (o 32,6 p. proc.) i świętokrzyskim (o 15,4 p. proc.).

W latach 2011–2021 na obszarze **Polski Wschodniej** ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania odprowadzonych do wód lub do ziemi zwiększyła się o 5,5% do poziomu 327,3 hm³, co stanowiło 14,5% krajowej emisji ścieków. Poprawił się wskaźnik udziału ścieków nieoczyszczanych w ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczania z 7,0% w 2011 r. do 2,8% w 2021 r. Ilość ścieków w przeliczeniu na 1 mieszkańca była znacznie niższa niż przeciętnie w kraju i wyniosła 41,6 m³ (37,7 m³ w 2011 r.). Rozpiętość wskaźnika pomiędzy regionami Polski Wschodniej o najniższej i najwyższej wartości wskaźnika wyniosła 30,3 m³ (od 36,5 m³ w podkarpackim do 66,8 m³ w świętokrzyskim). Udział ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków wzrósł z 61,1% w 2011 r. do 69,2% w 2021 r. W odniesieniu do średniej w kraju wartości wskaźnika była mniejsza o 6,0 p. proc. Najwyższy poziom wskaźnika notowano w warmińsko-mazurskim (77,2%), a najniższy – w lubelskim (57,7%).

Duża koncentracja przemysłu i ludności sprawia, że województwo **śląskie** jest największym producentem ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania. W odniesieniu do 2011 r. odnotowano wzrost ilości o 5,8% do poziomu 404,7 hm³. Zwiększył się również udział ścieków nieoczyszczanych w ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczania (z 18,0% w 2011 r. do wspomnianego już wcześniej poziomu 18,1%). Ilość ścieków w przeliczeniu na 1 mieszkańca była 1,5-krotnie większa niż średnio w kraju. Z oczyszczalni ścieków w 2021 r. korzystało 81,6% ludności województwa, wobec 72,8% w 2011 r.

Wykres 3. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w 2021 r.**Chart 3. Population connected to wastewater treatment plants in 2021**

Zasoby wodne Polski są stosunkowo niskie. Działania z zakresu małej retencji obejmujące proste sposoby na gromadzenie wody, pozwalające zatrzymać lub spowolnić spływ wód dzięki budowie niewielkich zbiorników, oczek wodnych i stawów itp., mają istotny wpływ na zwiększenie możliwości wykorzystania zasobów.

W 2021 r. w Polsce liczba **obiektów małej retencji wodnej** wyniosła 32 208 o łącznej pojemności 855 928,1 dam³. W porównaniu z 2011 r. w całym kraju przybyło 1 545 obiektów o łącznej pojemności 115 298,1 dam³. W analizowanym okresie wzrost liczby obiektów obserwowano w większości województw, w tym największy w wielkopolskim oraz mazowieckim (odpowiednio o 633 i o 805 obiekty), a największy przyrost pojemności retencyjnej odnotowano w lubuskim (55 981 dam³). W **śląskim** ilość obiektów wzrosła o 142, natomiast pojemność retencyjna spadła o 15 631,9 dam³.

W 2011 r. województwa **Polski Wschodniej** dysponowały 3 014 obiektami małej retencji wodnej o łącznej pojemności 137 761,4 dam³. W latach 2011–2021 liczba obiektów wzrosła o 336, a pojemność retencyjna o 17 227,2 dam³. Największy wzrost dotyczył warmińsko-mazurskiego (o 233 obiekty przy wzroście pojemności o 9 158,1 dam³), a najmniejszy świętokrzyskiego i podlaskiego (odpowiednio o 10 obiektów), przy wzroście pojemności o 1 022,3 dam³ i o 17 obiektów (przy wzroście pojemności o 1 081,8 dam³). W ujęciu względnym wzrost liczby obiektów w Polsce Wschodniej (o 11%) był bardziej dynamiczny niż wzrost notowany ogółem w kraju (o 5,0%), natomiast wzrost pojemności retencyjnej (o 12,5%) był mniejszy niż wzrost notowany ogółem dla kraju (o 15,6%).

1.2 Zanieczyszczenie i ochrona powietrza

1.2 Air pollution and protection

Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń jest priorytetem w podejmowanych działaniach na rzecz poprawy jakości powietrza. W latach 2011–2021 obserwowano systematyczne zmniejszanie emisji zanieczyszczeń z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza, tj. z zakładów o największej w skali kraju emisji zanieczyszczeń do powietrza (w 2021 r. było 1 841 takich zakładów, w 2020 r. – 1 856, wobec ok. 1 800 w 2011 r.).

W przypadku **zanieczyszczeń pyłowych** spadek ten był znaczący – z poziomu 57,5 tys. ton w 2011 r. do 22,2 tys. ton w 2021 r., tj. o 61,4%. W analizowanym okresie spadek odnotowano we wszystkich regionach NUTS 2 – od 48,9% w zachodniopomorskim do 74,8% w pomorskim. Ponad połowę krajowych zanieczyszczeń do powietrza w 2021 r. wyemitowały zakłady zlokalizowane w 6 regionach. Najwyższe emisje stwierdzono w **śląskim** (19,25% krajowej emisji zanieczyszczeń pyłowych), mniejsze (rzędu 6–7%) w kujawsko-pomorskim, mazowieckim regionalnym, łódzkim i zachodniopomorskim. W odniesieniu do 2011 r. spadek emisji pyłów większy niż średnio w kraju, obserwowano w regionach: pomorskim (74,8%), wielkopolskim (72,0%), małopolskim (70,5%), warszawskim stołecznym (67,3%), śląskim (66,5%) i dolnośląskim (65,9%).

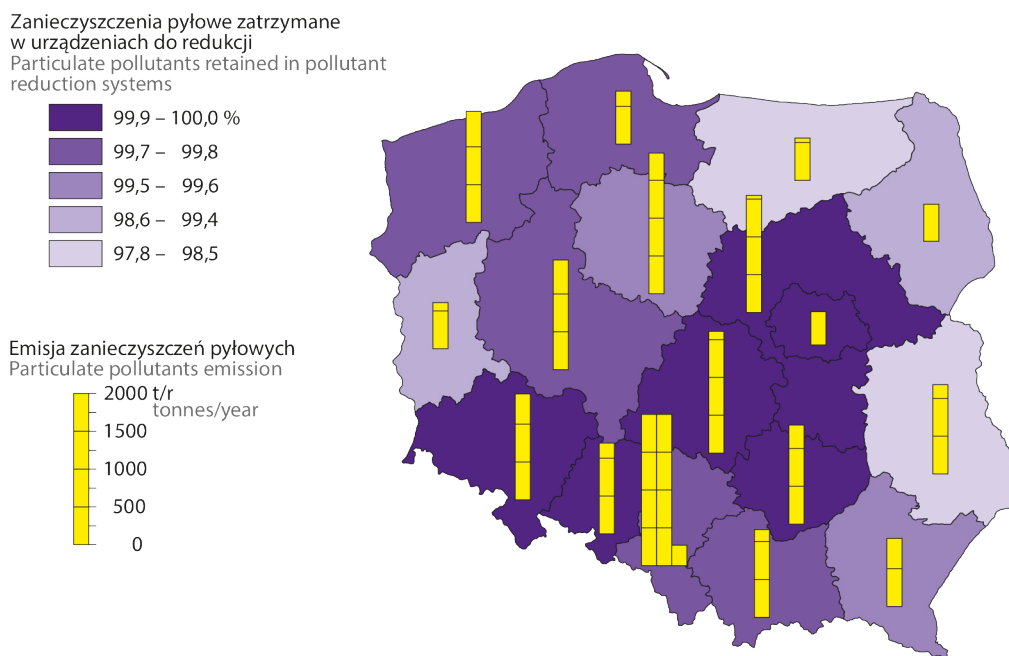
Spadek emisji zanieczyszczeń pyłowych pochodzących z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza odnotowano również w stosunku do 2020 r. (z 22,6 tys. ton, tj. o prawie 2,0%). Największy odnotowano w regionie wielkopolskim (15,3%), warszawskim stołecznym (13,3%), natomiast wzrost – w opolskim (15,5%) oraz lubuskim (9,5%).

Zakłady szczególnie uciążliwe dla czystości powietrza zlokalizowane na terenie **Polski Wschodniej** w 2021 r. wyemitowały łącznie 4,4 tys. ton zanieczyszczeń pyłowych, tj. o ponad połowę mniej niż w 2011 r. Pomimo że emisja pyłów systematycznie malała, to jej udział w krajowej emisji w analizowanym okresie rósł (z 16,2% w 2011 r. do ok. 20,0% w 2020 r. i 2021 r.). Ponad połowa emisji pyłów na obszarze Polski Wschodniej pochodziła z zakładów zlokalizowanych w regionie świętokrzyskim i lubelskim (odpowiednio 5,9% i 5,3% krajowej emisji w 2021 r.).

Region **śląski** zajmuje nieco ponad 3,9% powierzchni kraju, a koncentruje się tu prawie 1/5 całkowitej emisji pyłów Polski. Przy systematycznej redukcji pyłów w całym okresie 2011–2021 (z wyjątkiem 2013 r.), w 2021 r. udział regionu śląskiego w emisji krajowej w porównaniu z 2011 r. był niższy (o 2,9 p. proc.), a w stosunku do 2020 r. spadł o 0,2 p. proc.

Mapa 1. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2021 r.

Map 1. Emission of particulates pollutants from plants of significant nuisance to air quality in 2021

W 2021 r. **emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza** w porównaniu z 2011 r. zmniejszyła się z 220,9 mln ton do poziomu 209,5 mln ton, tj. o 5,8%. Spadek emisji zanieczyszczeń gazowych notowano w 10 regionach NUTS 2, w tym największy – w wielkopolskim (43,3%), podkarpackim (42,6%), małopolskim (30,3%) i zachodniopomorskim (28,5%). W pozostałych 6 regionach odnotowano wzrost emisji zanieczyszczeń gazowych (w granicach od 6,1% w świętokrzyskim do 41,8% w kujawsko-pomorskim). Prawie połowę krajowych gazowych zanieczyszczeń wyemitowały w 2021 r. zakłady zlokalizowane w 3 regionach: łódzkim, **śląskim** i mazowieckim regionalnym (ponad 47,6%).

Wzrost emisji zanieczyszczeń gazowych pochodzących z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza odnotowano w stosunku do 2020 r. (z 198,4 mln ton, tj. o 12,5%). Największy wzrost emisji odnotowano w tym okresie w regionie dolnośląskim (46,3%), świętokrzyskim (31,3%) oraz śląskim (22,5%), a najmniejszy – w regionie kujawsko-pomorskim (0,5%). W 4 regionach odnotowano spadek emisji w stosunku do 2020 r., przy czym największy – w regionie podkarpackim (15,7%), wielkopolskim i zachodniopomorskim (po ok. 2,1%) oraz lubelskim (0,2%).

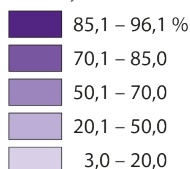
Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych na obszarze **Polski Wschodniej** w 2021 r. wyniosła 25,7 mln ton, tj. o 2,0% mniej niż w 2011 r., ale o 15,4% więcej niż w 2020 r. Emisje w tych regionach stanowiły 12,3% krajowej emisji zanieczyszczeń gazowych. W porównaniu z 2011 r. udział ten wzrósł o prawie 10 p. proc. Największe ilości zanieczyszczeń w 2021 r. wytworzył region świętokrzyski (57,3%), najmniejsze – warmińsko-mazurski (6,7%). Największy wzrost emisji w odniesieniu do 2011 r. odnotowano w podlaskim (33,4%), natomiast największy spadek – w podkarpackim (42,6%).

Zakłady zlokalizowane na terenie regionu **śląskiego** w 2021 r. wytworzyły 35,8 mln ton zanieczyszczeń gazowych, tj. o 17,4% mniej niż w 2011 r. Ich udział w krajowej emisji tych zanieczyszczeń zmniejszył się z 19,6% w 2011 r. do 17,1% w 2021 r.

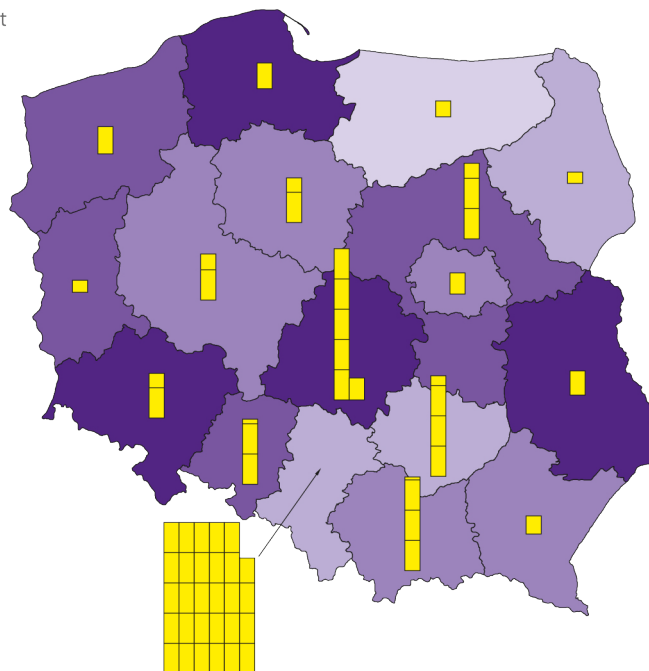
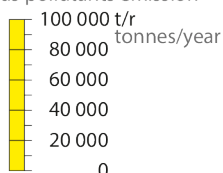
Mapa 2. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2021 r.

Map 2. Emission of gases pollutants from plants of significant nuisance to air quality in 2021

Zanieczyszczenia gazowe zatrzymane w urządzeniach do redukcji
Gaseous pollutants retained in pollutant reduction systems

Emisja zanieczyszczeń gazowych
Gaseous pollutants emission

W emisji zanieczyszczeń gazowych pochodzących z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza największy udział ma dwutlenek węgla, który w 2021 r. stanowił 99,5% wartości emisji ogółem dla Polski. Na przestrzeni lat 2011–2021 **emisja dwutlenku węgla** zmniejszyła się z poziomu 219,3 mln ton do 208,4 mln ton, tj. o ok. 5,0%. Spadek emisji dwutlenku węgla notowano w 10 regionach NUTS 2, w tym największy – w wielkopolskim, podkarpackim, małopolskim i zachodniopomorskim (odpowiednio o: 43,2%, 42,6%, 30,0% i 28,4%). Największy udział w krajowej emisji dwutlenku węgla miały regiony: łódzki (18,7%), śląski (16,9%) i mazowiecki regionalny (16,0%). W porównaniu z 2011 r. udział dwutlenku węgla w emisji gazów ogółem zwiększył się (o 0,2 p. proc.).

Zakłady szczególnie uciążliwe zlokalizowane na terenach **Polski Wschodniej** w 2021 r. wytworzyły 25,6 mln ton dwutlenku węgla, tj. 12,3% emisji krajowej. W porównaniu z 2011 r. emisja dwutlenku węgla na tym obszarze była mniejsza o 1,3%, przy czym największy spadek emisji odnotowano w regionie podkarpackim (41,6%), natomiast największy wzrost – w podlaskim (33,7%).

Zakłady zlokalizowane na terenie regionu **śląskiego** w 2021 r. wytworzyły 35,2 mln ton dwutlenku węgla, tj. o 17,6% mniej niż w 2011 r. Ich udział w krajowej emisji tych zanieczyszczeń zmniejszył się z 19,5% w 2011 r. do 16,9% w 2021 r.

1.3 Ochrona przyrody

1.3 Nature protection

W celu zachowania, przywrócenia oraz zrównoważonego użytkowania bogatego dziedzictwa naturalnego i różnorodności biologicznej, a także związanych z nimi dóbr kulturowych, w Polsce od wielu lat rozwijane są różnorodne formy ochrony przyrody żywej i nieożywionej. Najistotniejsze cele ochrony przyrody realizowane są, przede wszystkim, poprzez powoływanie obszarów prawnie chronionych oraz obejmowanie ochroną prawną zasobów, tworów i składników przyrody. Ich tworzenie i funkcjonowanie jest określone aktem prawnym, który wskazuje przestrzeń, w obrębie której obowiązuje specyficzny reżim prawny, wyłączając lub co najmniej ograniczając dotychczasowy porządek prawny.

W końcu 2021 r. **obszary prawnie chronione** w Polsce zajmowały 10 109,1 tys. ha. Ich powierzchnia, w porównaniu z 2011 r. zmniejszyła się o około 37 tys. ha, natomiast porównując do 2020 r. zwiększyła się o 2,6 tys. ha (tj. o 0,36% i o 0,03%). W końcu 2021 r. na **1 mieszkańca** przypadało 2 667 m² obszarów prawnie chronionych. Najwyższą wartość tego wskaźnika odnotowano w regionie warmińsko-mazurskim (8 207 m²), natomiast najniższą – w **śląskim** (623 m²).

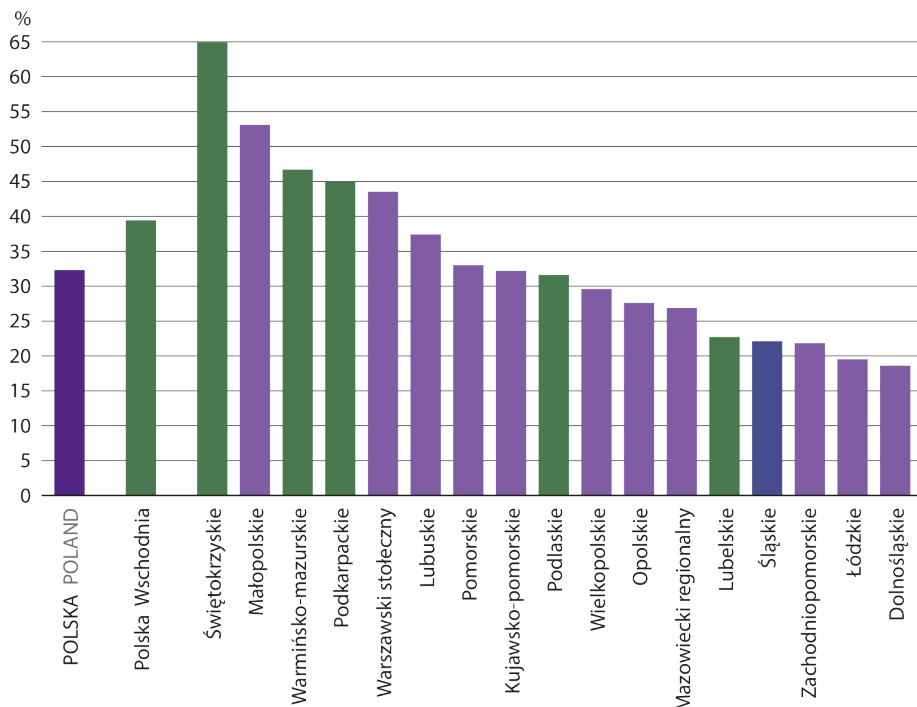
W latach 2011–2021 **udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogólnej kraju**¹ kształtował się na względnie stałym poziomie. Wartość wskaźnika w 2021 r. wynosiła 32,3% wobec 32,4% w 2011 r. i nie uległa zmianie w stosunku do 2020 r. Największy udział obszarów chronionych w powierzchni ogólnej, podobnie jak w roku ubiegłym, odnotowano w: świętokrzyskim (64,5%), małopolskim (52,1%) i warmińsko-mazurskim (46,7%), natomiast najmniejszy – w dolnośląskim (18,6%) i łódzkim (19,5%).

Polska Wschodnia wyróżnia się w skali kraju jakością środowiska przyrodniczego. W 2021 r. obszary prawnie chronione Polski Wschodniej, podobnie jak w 2020 r., zajmowały areał 3 898,3 tys. ha, co stanowiło 39,4% powierzchni tej części kraju (niezmiennie od 2011 r.). Największą powierzchnię obszarów prawnie chronionych notowano we wspomnianym wcześniej warmińsko-mazurskim 1 128,2 tys. ha (tj. 46,7% tych obszarów w powierzchni ogółem regionu). Największy udział tych obszarów w powierzchni regionu miało świętokrzyskie (64,9%), a najmniejszy – lubelskie (22,7%).

W regionie **śląskim** w 2021 r. wskaźnik nie zmienił się w ciągu roku i kształtował się na poziomie 22,1%. W porównaniu z przeciętną wartością wskaźnika dla kraju był niższy o 10,2 p. proc.

¹ Dane nie uwzględniają informacji o obszarach sieci Natura 2000, obejmują tylko tę ich część, która mieści się w granicach pozostałych obszarów prawnie chronionych.

Wykres 4. Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem w 2021 r.
Chart 4. Share of areas under legal protection in total area in 2021

Najwyższą i najcenniejszą pozycję spośród prawnie chronionych form ochrony przyrody zajmują **parki narodowe**. Łączna powierzchnia 23 parków narodowych w Polsce pod koniec 2021 r. nie uległa zmianom w stosunku do roku ubiegłego, zajmując obszar 315,1 tys. ha, co stanowiło 1,0% powierzchni kraju. W latach 2011–2021 powierzchnia parków narodowych zwiększyła się o 572,6 ha, tj. o 0,2%. W 2021 r. największa powierzchnia parków narodowych była w regionie podlaskim (92,2 tys. ha, tj. 29,2% ich łącznej powierzchni w kraju), a dalej – w podkarpacki (46,7 tys. ha, tj. odpowiednio 14,8%), małopolskim (38,0 tys. ha, 12,1%) i warszawskim stołecznym (33,1 tys. ha, 10,5%). W porównaniu z 2011 r. zwiększenie powierzchni parków odnotowano w regionie dolnośląskim (3,2%), zachodniopomorskim (0,5%), lubuskim i wielkopolskim (po 0,2%). Niezmiennie największą liczbą parków narodowych (5) wyróżniał się małopolski, natomiast 5 regionów (kujawsko-pomorski, łódzki, opolski, **śląski** i warmińsko-mazurski) nie posiadało tej formy ochrony przyrody na swoim obszarze. W łódzkim znajduje się enklawa Kampinoskiego Parku Narodowego w postaci Ośrodka Hodowli Żubrów w Smardzewicach (68,3 ha).

Powierzchnia parków narodowych na terenach **Polski Wschodniej**, podobnie jak w roku ubiegłym, zajmowała obszar 164,8 tys. ha, co stanowiło 52,3% łącznej powierzchni parków narodowych w kraju. Największy udział w powierzchni parków Polski Wschodniej miały regiony podlaski (55,9%) i podkarpacki (28,4%).

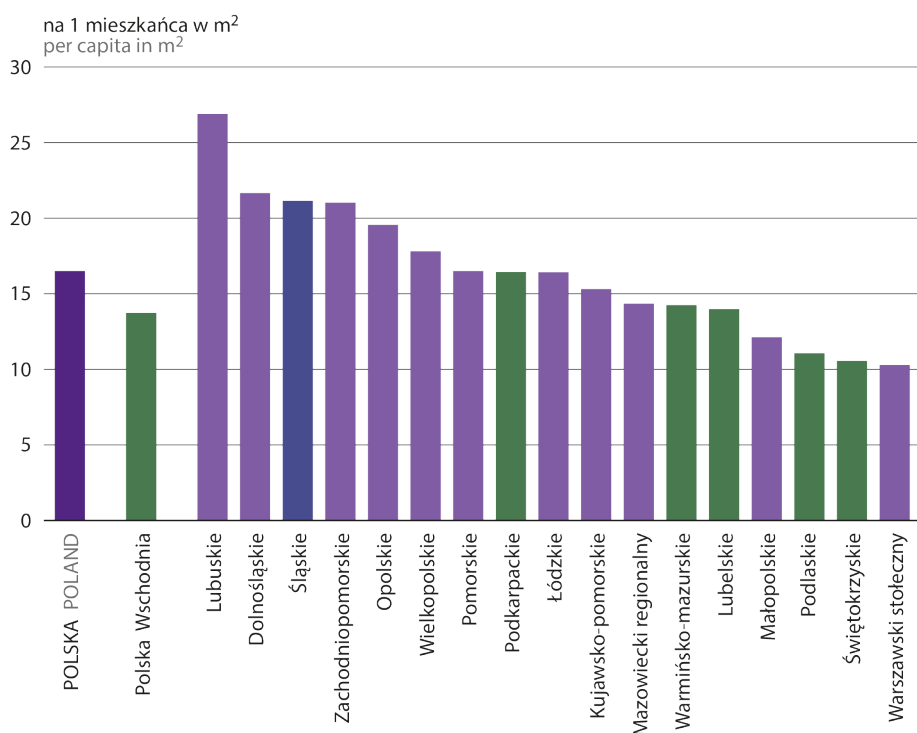
Tereny zielone stanowią istotny element w przestrzeni publicznej i są ważne w życiu człowieka. W 2021 r. **łączna powierzchnia parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej**, podobnie jak w roku ubiegłym, wynosiła 62,5 tys. ha (tj. o 9,1% więcej niż w 2011 r.). Na 1 mieszkańca Polski przypadało jej 16,5 m². Najwyższą wartość tego wskaźnika odnotowano w regionie lubuskim (26,9 m²), najniższą – w mazowieckim regionalnym (10,3 m²) i świętokrzyskim (10,6 m²). W latach 2011–2021 **udział parków,**

zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem (w miastach i na wsi) kształtował się na stałym poziomie (0,2%). W 2021 r. największy udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni regionu odnotowano w warszawskim stołecznym (0,7%), najmniejszy – w: lubelskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim, mazowieckim regionalnym i podlaskim (po 0,1%).

W 2021 r. powierzchnia parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej na terenach **Polski Wschodniej** zajmowała obszar 10,8 tys. ha, co stanowiło 17,2% łącznej ich powierzchni (15,1% w 2011 r.). Regiony należące do Polski Wschodniej – jak wspomniano wyżej – cechował najniższy w kraju udział tych terenów, w tym największym wyróżniał się podkarpacki – 0,19%.

Wykres 5. Powierzchnia parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej na 1 mieszkańca w m² w 2021 r.

Chart 5. The area of parks, lawns and green areas of the housing estate per capita in m² in 2021

1.4 Gospodarka odpadami komunalnymi

1.4 Municipal waste management

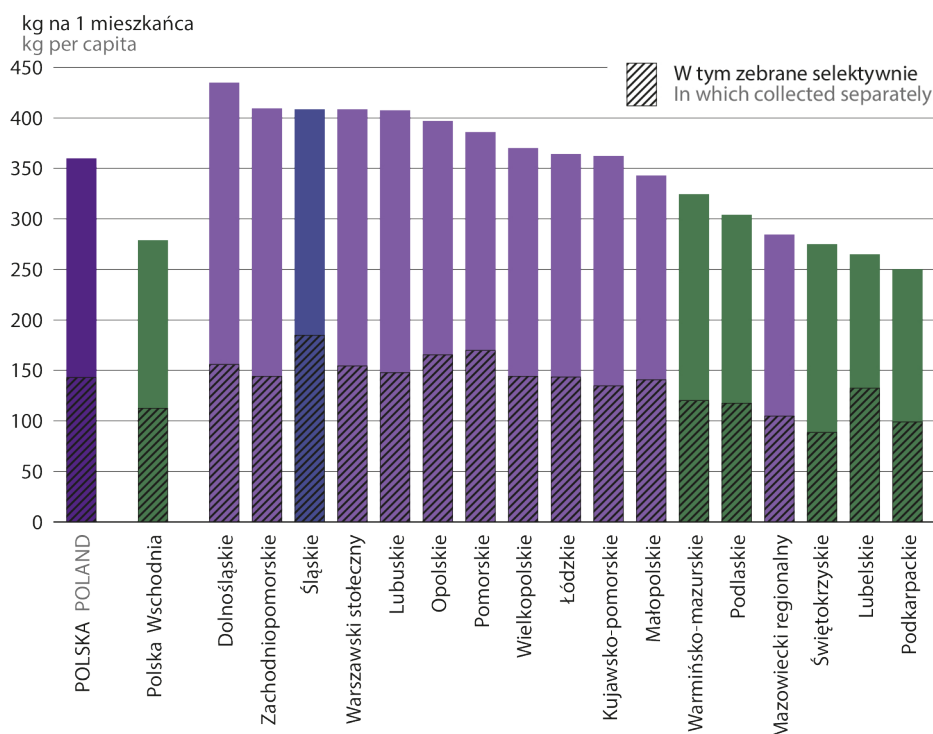
Od 2011 r. obserwuje się wzrost ilości **odpadów komunalnych** wytworzonych w ciągu roku (od 2011 r. do 2021 r. – o 39,1%), w tym stały wzrost udziału **odpadów zebranych selektywnie** (z 10,0% do 39,8%).

W 2021 r. wytworzono 13 674 tys. ton **odpadów komunalnych**, tj. o 4,2% więcej w stosunku do roku poprzedniego. Oznacza to zwiększenie o 16 kg ilości wytworzonych odpadów komunalnych **na 1 mieszkańca** – z 344 kg w 2020 r. do 360 kg w 2021 r. Najwięcej odpadów komunalnych na mieszkańca odnotowano w regionie dolnośląskim (435 kg), a następnie – w zachodniopomorskim, **śląskim** i warszawskim stołecznym (po 409 kg). Najniższa wartość wystąpiła w podkarpackim, gdzie na mieszkańca przypadało 250 kg odpadów komunalnych wytworzonych w ciągu roku. Obok podkarpackiego, do grupy regionów o niskiej ilości odpadów komunalnych na mieszkańca należały

pozostałe, wchodzące w skład **Polski Wschodniej**: lubelski – 265 kg, świętokrzyski – 275 kg, podlaski – 304 kg i warmińsko-mazurski – 324 kg. We wszystkich z nich odnotowano wzrost ilości wytworzonych odpadów komunalnych na mieszkańca – największy w regionach dolnośląskim (o 37 kg) i pomorskim (o 34 kg), zaś najmniejszy w śląskim (o 7 kg).

Wykres 6. Odpady komunalne wytworzone w 2021 r.

Chart 6. Municipal waste generated in 2021

W 2021 r. selektywnie zebrano 5 440 tys. ton odpadów komunalnych, tj. 39,8% wytworzonych odpadów komunalnych. Najwyższy **udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie** w ilości odpadów komunalnych ogółem odnotowano w regionie lubelskim (50,0%), a następnie – w **śląskim** (45,3%) i pomorskim (44,0%). Najniższa wartość wystąpiła w świętokrzyskim, gdzie selektywnie zebrano 32,3% odpadów komunalnych. W regionach **Polski Wschodniej**, obok wymienionych już lubelskiego (gdzie udział odpadów zebranych selektywnie był największy) i świętokrzyskiego (gdzie wystąpiła wartość najmniejsza), udziały te przedstawiały się następująco: podlaski – 38,6%, podkarpacki – 39,6%, warmińsko-mazurski – 37,1%.

1.5 Energia elektryczna

1.5 Electricity

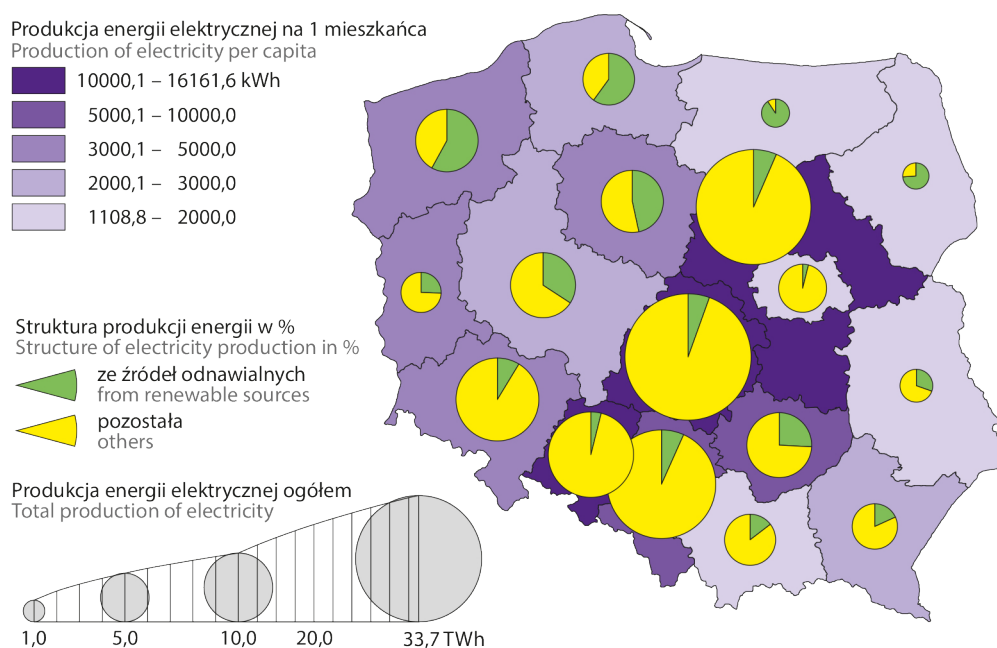
W 2021 r. w Polsce **wyprodukowano** 179,6 tys. GWh **energii elektrycznej** (o 13,7% więcej niż w 2020 r. i o 9,8% więcej niż w 2011 r.). Najwięcej energii elektrycznej wyprodukowano w regionie łódzkim (18,7% produkcji krajowej), mazowieckim regionalnym (15,5%) i **śląskim** (13,8%), a najmniej – w regionach **Polski Wschodniej** – podlaskim, warmińsko-mazurskim i lubelskim (odpowiednio: 0,8%, 0,9% i 1,3%). W skali roku odnotowano wzrost w 14 regionach, największy – w dolnośląskim (o 66,6%), podkarpackim (o 27,2%) i **śląskim** (o 25,3%), a najmniejszy – w kujawsko-pomorskim (o 0,2%). W pozostałych odnotowano

spadek – najgłębszy w – lubelskim (o 16,6%). W porównaniu z 2011 r. wzrost wystąpił w 11 regionach – ponad 2,5-krotny w warmińsko-mazurskim, 2,3-krotny w kujawsko-pomorskim, a znaczący także w podlaskim (o 81,5%), pomorskim (o 73,0%), opolskim (o 70,9%) i podkarpackim (o 50,8%). Najgłębszy spadek produkcji energii elektrycznej w w porównaniu z 2011 r. wystąpił w wielkopolskim (o 31,1%) i **śląskim** (o 24,7%).

W 2021 r. 30,5 tys. GWh, tj. 17,0% pochodziło z **odnawialnych nośników energii**. Największy **udział produkcji energii elektrycznej z odnawialnych źródeł** odnotowano w dwóch regionach **Polski Wschodniej** – warmińsko-mazurskim (90,7%) i podlaskim (73,9%), które utrzymują odpowiednio 1. i 2. lokatę od 2012 r. Pozostałe regiony wchodzące w skład Polski Wschodniej wykazały udział w 2021 r. na poziomie odpowiednio: lubelski – 30,4%, świętokrzyski – 25,8% oraz podkarpacki – 18,2%. Najmniejszy udział odnotowano w opolskim i warszawskim stołecznym (po 3,9%), łódzkim (5,5%), mazowieckim regionalnym (6,5%) i **śląskim** (6,7%).

Mapa 3. Produkcja energii elektrycznej w 2021 r.

Map 3. Production of electricity in 2021 r.

W latach 2011–2021 analizując zarówno wielkość produkcji ze źródeł odnawialnych, jak i jej udział w wielkości produkcji ogółem nie stwierdzono stałego trendu wzrostu lub spadku w żadnym województwie. Największy wzrost produkcji w skali roku wystąpił w regionie lubelskim w 2016 r. (ponad 4-krotny). Największy wzrost udziału odnotowano w warmińsko-mazurskim w 2011 r. (o 31,8 p. proc. do 70,6%), a największy spadek – w podlaskim w 2017 r. (o 11,8 p. proc. do 54,7%). Niekorzystny był 2018 r., kiedy w skali roku wystąpił spadek udziału produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych zarówno dla Polski ogółem (o 1,5 p. proc.), jak i w 14 regionach – od 4,4 p. proc. w warmińsko-mazurskim do 0,3 p. proc. w opolskim. W 2021 r. w skali roku wystąpił spadek udziału produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych o 0,9 p. proc., a w stosunku do 2011 r. odnotowano wzrost o 9,0 p. proc.

W 2021 r. w Polsce **zużycie energii elektrycznej** wyniosło 170,2 tys. GWh, tj. o 5,5% więcej niż w 2020 r. i o 15,3% więcej niż w 2011 r. Najwięcej energii elektrycznej zużył region **śląski** (27,2 tys. GWh, tj. 16,0%

zużycia krajowego) i było to więcej niż wszystkie regiony **Polski Wschodniej** łącznie (gdzie zużycie wyniosło 14,4%, od 3,4 tys. GWh w podlaskim do 6,4 tys. GWh w lubelskim). Drugą lokatę pod względem wielkości zużycia energii elektrycznej zajął region warszawski stołeczny (19,0 tys. GWh, 11,1%), trzecią – dolnośląski (15,3 tys. GWh, 9,0%). W skali roku w 16 regionach odnotowano wzrost zużycia – od 10,4% w dolnośląskim do 0,6% w kujawsko-pomorskim, natomiast w lubuskim odnotowano spadek (o 0,3%).

W 2021 r. **gospodarstwa domowe** w Polsce **zużyły** 31,6 GWh **energii elektrycznej**, tj. o 0,4% więcej niż w 2020 r. i o 7,7% więcej niż w 2011 r. Najwięcej energii elektrycznej zużyły gospodarstwa domowe regionu **śląskiego** – 3,8 GWh, tj. 12,1% zużycia krajowego. Najmniej energii elektrycznej zużyły gospodarstwa domowe regionów lubuskiego i świętokrzyskiego – po 0,8 GWh, tj. po 2,6% zużycia ogółem. W porównaniu z 2020 r. wzrost zużycia odnotowano w 10 regionach – od 3,8% w warszawskim stołecznym do po 0,7% w opolskim i świętokrzyskim. W pozostałych wystąpił spadek, najgłębszy w regionie pomorskim (o 3,8%). W stosunku do 2011 r. wzrost notowano w 16 regionach – od 19,6% w dolnośląskim do 0,1% w opolskim, natomiast w pomorskim notowano spadek o 0,5%.

Gospodarstwa domowe regionów **Polski Wschodniej** zużyły łącznie 17,7% energii elektrycznej ogółem (5,6 GWh), w tym najwięcej w lubelskim (4,7%, 1,5 GWh), a najmniej – we wspomnianym wyżej świętokrzyskim. W 2021 r. w porównaniu z rokiem poprzednim, gospodarstwa domowe regionów Polski Wschodniej zużyły, podobnie jak średnio w Polsce, o 0,4% więcej energii elektrycznej. Wyższy niż średnio w kraju wzrost notowano w 5 regionach, w tym największy – w podlaskim (o 1,0%), a w podkarpackim notowano spadek (o 1,1%). W porównaniu z 2011 r. wzrost zużycia energii elektrycznej w gospodarstwach domowych ogółem wyniósł 5,3% – od 9,6% w podlaskim do 2,6% w lubelskim.

W **przeliczeniu na mieszkańca**, zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w 2021 r. wyniosło 833,0 kWh i było o 0,8% wyższe niż w 2020 r. i o 9,2% większe w porównaniu do 2011 r. W skali roku notowano wzrost w 10 regionach, natomiast w skali 11 lat – w 16. W obu analizowanych okresach, największy wzrost wystąpił w regionie dolnośląskim (odpowiednio o 3,9% i 20,2%), a spadek – w pomorskim (w obu okresach o 3,8%). W regionie **śląskim** w 2021 r. zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na mieszkańca wzrosło w skali roku o 2,2% (872,3 kWh).

W relacji do średniej krajowej, zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na mieszkańca było większe w 8 regionach w tym największe w warszawskim stołecznym (o 28,2%, 1 067,8 kWh), a następnie opolskim (o 7,2%, 892,9 kWh) i dolnośląskim (o 7,0%; 874,7 kWh). W regionie **śląskim** zużycie było większe od średniego w kraju o 4,7%. W pozostałych regionach było mniejsze, najniższe kształtowało się w regionach **Polski Wschodniej**, podkarpackim o 27,5% (604,1 kWh), świętokrzyskim o 17,8% (684,6 kWh), lubelskim o 13,3% (722,1 kWh), a poniżej również w warmińsko-mazurskim o 7,4% (771,5 kWh). Jedynie w podlaskim kształtowało się powyżej średniej krajowej (o 1,5%). Ponadto poniżej średniej było także zużycie w: wielkopolskim, mazowieckim regionalnym, pomorskim, kujawsko-pomorskim i zachodniopomorskim.

W 2021 r. w Polsce **gospodarstwa domowe w miastach** zużyły 18,5 tys. GWh energii elektrycznej, tj. o 0,1% więcej niż w 2020 r. i o 2,2% więcej niż w 2011 r. Blisko 30,0% energii elektrycznej zużyły gospodarstwa domowe w miastach regionu **śląskiego** (2,8 tys. GWh, tj. 15,4% zużycia krajowego) i warszawskiego stołecznego (2,7 tys. GWh, tj. 14,5%). Najmniej energii elektrycznej zużyły gospodarstwa domowe regionów świętokrzyskiego (blisko 0,4 tys. GWh) i opolskiego (ponad 0,4 tys. GWh), tj. odpowiednio 2,1% i 2,3% zużycia w miastach ogółem. W porównaniu z 2020 r. odnotowano wzrost zużycia w 9 regionach, od 3,7% w warszawskim stołecznym do 0,6% w opolskim. W podkarpackim zużycie utrzymało się na poziomie sprzed roku, a w pozostałych regionach zmniejszyło się, najgłębszy spadek odnotowano w kujawsko-pomorskim i pomorskim (o 5,0%). W skali 11 lat wzrost wystąpił

w 9 regionach, od 13,5% w warszawskim stołecznym do 1,0% w śląskim. W pozostałych notowano spadek od 7,5% w pomorskim do 1,0% w śląskim.

Gospodarstwa domowe w miastach regionów **Polski Wschodniej** zużyły łącznie 14,2% energii elektrycznej ogółem (2,6 tys. GWh, nieco mniej niż region warszawski stołeczny ogółem) – najwięcej w lubelskim (3,6%; 0,7 tys. GWh), a najmniej – we wspomnianym wyżej świętokrzyskim. W 2021 r. w porównaniu z rokiem poprzednim, gospodarstwa domowe w miastach regionów Polski Wschodniej zużyły o 0,7% więcej energii elektrycznej. Wzrost większy niż średnio notowano w regionach lubelskim (2,2%), świętokrzyskim i podlaskim (po 1,1%); w podkarpackim zużycie utrzymało się na poziomie sprzed roku, a w warmińsko-mazurskim – zmniejszyło się (o 1,0%). W skali 11 lat wzrost ogółem wyniósł 0,9% – w świętokrzyskim i podlaskim był większy niż średnia krajowa (odpowiednio 5,9% i 3,0%), a w podkarpackim – mniejszy (o 1,3%). W warmińsko-mazurskim i lubelskim odnotowano spadek (odpowiednio o 0,8% i o 2,2%).

W przeliczeniu na mieszkańca, zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w miastach w 2021 r. wyniosło 815,5 kWh i było o 0,8% wyższe niż w 2020 r. i o 5,4% większe w porównaniu z 2011 r. W stosunku do 2020 r. wzrost odnotowano w 10 regionach, od 3,7% w warszawskim stołecznym do 0,4% w podkarpackim. W regionie warmińsko-mazurskim zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w miastach utrzymało się na poziomie zbliżonym do poprzedniego roku, a w pozostałych spadło od 4,4% w pomorskim do 0,3% w łódzkim. W skali 11 lat wzrost wystąpił w 16 regionach, w tym największy w świętokrzyskim (o 13,8%), a najmniejszy – w kujawsko-pomorskim (o 2,1%). Spadek notowano w pomorskim (o 6,7%).

Najwięcej energii elektrycznej zużył mieszkaniac miasta regionu warszawskiego stołecznego (1 043,0 kWh, 27,9% więcej niż średnio), a powyżej średniej – małopolskiego (930,3 kWh), **śląskiego** (851,1 kWh), dolnośląskiego (839,2 kWh), opolskiego (827,6 kWh) i łódzkiego (821,9 kWh). Najmniejsze zużycie notowano we wszystkich regionach **Polski Wschodniej** (średnio 681,7 kWh), tj. od 707,5 kWh w świętokrzyskim do 630,9 kWh w podkarpackim.

Rozdział 2

Chapter 2

Procesy demograficzne

Demographic processes

2.1 Zmiany demograficzne

2.1 Demographic changes

W 2021 r. obserwowano pogłębienie niekorzystnych trendów demograficznych, widocznych na przestrzeni minionych lat. Na sytuację demograficzną Polski w dalszym ciągu oddziaływały skutki pandemii COVID-19, co przejawiało się m.in. wysoką liczbą zgonów (519,5 tys. wobec 477,4 tys. w 2020 r.).

W końcu grudnia 2021 r. **liczba ludności**¹ kraju wyniosła 37 907,7 tys. i była niższa niż przed rokiem o 180,9 tys. (tj. o 0,5%). Tym samym, po raz pierwszy od początku analizowanego okresu, nie przekroczyła 38,0 mln. W Polsce od 2012 r. notowany jest stały ubytek liczby ludności (z wyjątkiem nieznacznego wzrostu – o 0,6 tys. w 2017 r.). W latach 2011–2021 liczba ludności zmniejszyła się o 630,7 tys. (tj. o 1,6%), przy czym ponad 75% tej wartości stanowił ubytek odnotowany w 2020 r. (o 294,0 tys.) oraz w 2021 r. (o 180,9 tys.). W 2021 r. obserwowano zmniejszenie liczby ludności w regionach o stałym dotąd przyroście, tj. wielkopolskim i małopolskim (odpowiednio o 7,0 tys. oraz o 2,3 tys.). Coroczna tendencja wzrostowa utrzymała się w warszawskim stołecznym i pomorskim (wzrost odpowiednio o 12,3 tys. oraz o 0,5 tys.).

Niekorzystne trendy demograficzne utrwaliły się m.in. w regionach **śląskim**, **łódzkim** i **lubelskim**, gdzie w latach 2011–2021 liczba ludności zmniejszała się najwyraźniej w kraju. W pierwszym z wymienionych regionów liczba ludności zmniejszyła się o 250,4 tys. w stosunku do 2011 r. oraz o 36,2 tys. w skali roku. Stały coroczny ubytek ludności w tym okresie dotyczył także **Polski Wschodniej** – w tym największy – w 2020 r. – o 175,6 tys. do 7 894,9 tys.

W 2021 r. zmniejszenie liczby ludności w skali roku odnotowano w 15 regionach, z wyjątkiem warszawskiego stołecznego (wzrost o 12,3 tys.) i pomorskiego (wzrost o 0,5 tys.). W najmniejszym stopniu zmalała liczba ludności w regionach małopolskim (o 2,3 tys.) i wielkopolskim (o 7,0 tys.).

W 11 regionach ubytek liczby ludności był zjawiskiem trwałym, występującym corocznie w latach 2011–2021; w kolejnych 2, tj. lubuskim i podkarpackim, proces ten rozpoczął się w 2013 r.

W 2021 r., zarówno w porównaniu z początkiem analizowanego okresu, jak i z 2020 r., w największym stopniu zmniejszyła się populacja regionów: śląskiego (o 250,4 tys. w stosunku do 2011 r. oraz o 36,2 tys. w skali roku), łódzkiego (odpowiednio o 138,7 tys. i o 20,9 tys.), lubelskiego (o 133,6 tys. i o 18,6 tys.) oraz mazowieckiego regionalnego (o 118,5 tys. i o 17,1 tys.).

W końcu grudnia 2021 r. populacja Polski Wschodniej liczyła 7 835,3 tys. (podobnie jak przed rokiem nie przekroczyła 8,0 mln) i w porównaniu z 2011 r. była mniejsza o 396,9 tys., tj. o 4,8% (wobec spadku o 1,6% notowanego dla Polski ogółem). W latach 2011–2021 obserwowano systematyczny ubytek ludności tego obszaru, spowodowany przede wszystkim corocznym zmniejszaniem się populacji 3 regionów Polski Wschodniej. Liczba ludności lubelskiego zmalała w analizowanym okresie o 133,6 tys. (co stanowiło 33,7% ogólnego ubytku na tym obszarze), świętokrzyskiego – o 90,4 tys. (22,8%)

¹ Dane dla lat 2020 i 2021 zostały przeliczone na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021.

i warmińsko-mazurskiego – o 77,9 tys. (19,6%). Mniejszy wpływ na zmianę liczby ludności w Polsce Wschodniej w porównaniu z 2011 r. miała sytuacja w regionach podkarpackim i podlaskim, w których populacja w tym okresie zmniejszyła się odpowiednio o 42,8 tys. i 52,3 tys.

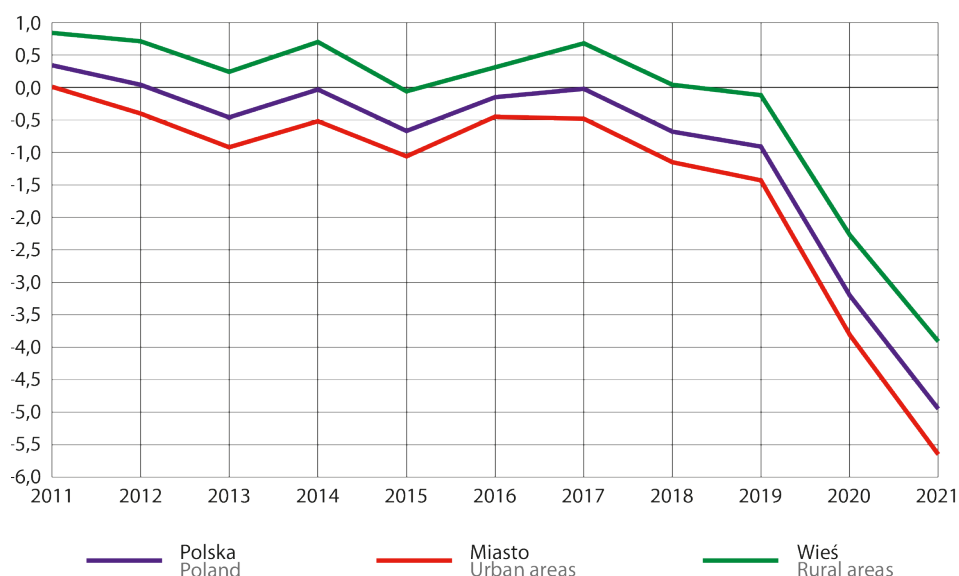
W 2021 r. liczba urodzeń żywych w Polsce była o 188,0 tys. niższa od liczby zgonów, tym samym **przyrost naturalny** – podobnie jak w latach 2013–2020 – był ujemny i kształtował się od minus 0,9 tys. w 2017 r. do minus 122,0 tys. w 2020 r. Konsekwencje pandemii COVID-19 wpłynęły na najwyższą od początku analizowanego okresu **liczbę zgonów** (519,5 tys., tj. o 8,8% wyższą niż rok wcześniej i o 38,4% wyższą w porównaniu z 2011 r.), co w połączeniu z najniższą od 2011 r. **liczbą urodzeń żywych** (331,5 tys., tj. o 6,7% mniej niż w 2020 r. i o 14,7% mniej niż w 2011 r.), spowodowało wyjątkowo niską wartość przyrostu naturalnego, nienotowaną dotąd w analizowanych latach (minus 188,0 tys., tj. minus 4,9‰ w przeliczeniu na 1 000 ludności).

W 2021 r. ujemny – i najniższy w analizowanym okresie – przyrost naturalny obserwowano we wszystkich regionach. W pomorskim, warszawskim stołecznym, małopolskim, wielkopolskim oraz podkarpackim – podobnie jak rok wcześniej – przyrost naturalny osiągnął wartość ujemną, jednak nadal wyższą niż przeciętnie w kraju (od minus 2,0‰ do minus 4,1‰).

W latach 2011–2021 w regionie **śląskim** przyrost naturalny był ujemny i niższy od średniej wartości w Polsce (w 2011 r. – minus 0,6‰ wobec 0,3‰ w kraju; w 2021 r. – minus 7,2‰ wobec minus 4,9‰).

Wykres 1. Przyrost naturalny na 1 000 ludności w latach 2011–2021

Chart 1. Natural increase per 1 000 population in 2011–2021

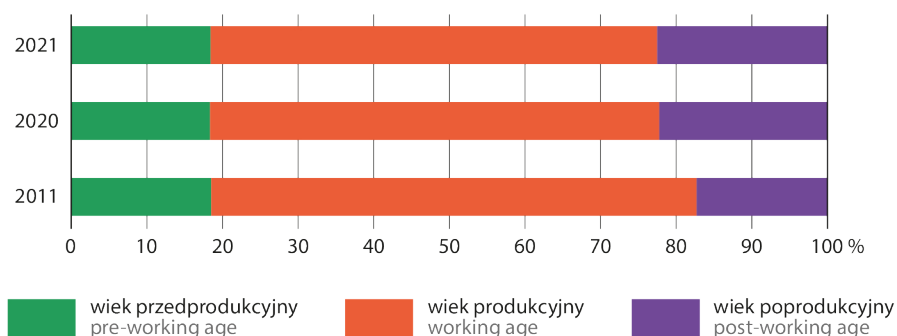

W 2021 r. najniższa wartość przyrostu naturalnego dotyczyła świętokrzyskiego (minus 8,1‰ wobec minus 6,5‰ przed rokiem oraz minus 1,7‰ w 2011 r.), łódzkiego (minus 7,7‰ wobec minus 6,2‰ i minus 2,7‰) oraz śląskiego (minus 7,2‰ wobec minus 4,9‰ i minus 0,6‰). W 2021 r. w regionie śląskim różnica między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów wyniosła minus 31,4 tys. (34,7 tys. urodzeń i 66,1 tys. zgonów) wobec minus 21,9 tys. przed rokiem (kiedy odnotowano 38,1 tys. urodzeń i 60,0 tys. zgonów).

W **Polsce Wschodniej** od 2012 r. notowano ujemny przyrost naturalny – w całym analizowanym okresie jego wartość była niższa niż przeciętnie w kraju (w 2011 r. – 0,1‰ wobec 0,3‰; w 2021 r. – minus 6,0‰ wobec minus 4,9‰). W latach 2011–2021 ujemny przyrost naturalny utrzymywał się w 3 regionach: świętokrzyskim, lubelskim i podlaskim. We wszystkich z nich jego wartości w całym opisywanym okresie były niższe niż średnio w kraju, a w 2021 r. – osiągnęły najniższy poziom (odpowiednio: minus 8,1‰ minus 6,8‰ oraz minus 5,7‰). W regionie warmińsko-mazurskim w latach 2011–2012 oraz 2014 i 2017 przyrost naturalny był dodatni; w podkarpackim – wartość ujemna wystąpiła po raz drugi od 2011 r. (minus 4,1‰ wobec minus 2,2‰ przed rokiem).

W latach 2011–2021 w Polsce obserwowano coroczny ubytek osób w **wieku produkcyjnym** (do 22 385,4 tys., tj. o 9,5% mniej niż w 2011 r. i o 1,1% mniej niż przed rokiem) – po raz pierwszy liczba ta nie przekroczyła 22,5 mln. W 2021 r. załamał się obserwowany od 2017 r. wzrost liczby osób w **wieku przedprodukcyjnym**, która wyniosła 6 992,6 tys. i była niższa w stosunku do 2020 r. (o 0,1%) oraz do 2011 r. (o 2,2%).

Wykres 2. Ludność według ekonomicznych grup wieku
Chart 2. Population by economic groups of age

W latach 2011–2021 corocznie zwiększała się liczba osób w **wieku poprodukcyjnym** (do 8 529,7 tys., było to o 28,2% więcej niż w 2011 r. i o 0,8% więcej niż w 2020 r.). Coroczny wzrost liczby ludności w najstarszej ekonomicznej grupie wieku w latach 2012–2019 przekraczał 200 tys. (197,7 tys. w 2011 r.), a w 2021 r. wyniósł 69,9 tys. Widoczne zmniejszenie przyrostu ludności w wieku poprodukcyjnym można zapewne łączyć z wysoką liczbą zgonów w tej grupie. W 2021 r. łączna liczba zgonów osób w wieku poprodukcyjnym (mężczyzn w wieku 65 i więcej – 190,4 tys. oraz kobiet w wieku 60 lat i więcej – 231,8 tys.) wyniosła 422,3 tys. i była najwyższa w całym analizowanym okresie (w 2020 r. było to 385,6 tys.; w 2011 r. – 273,5 tys.).

W latach 2011–2021 największy wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym dotyczył 7 regionów Polski północnej i zachodniej, tj.: zachodniopomorskiego, lubuskiego, warmińsko-mazurskiego, pomorskiego, wielkopolskiego, dolnośląskiego i kujawsko-pomorskiego (od 38,9% do 31,5%). W pozostałych regionach przyrost był niższy – od 20,7% w podlaskim do 28,1% w podkarpackim.

Niekorzystne zmiany w strukturze wieku ludności przełożyły się na coroczny wzrost wartości **wskaźnika obciążenia demograficznego** (odnoszącego się podziału populacji według zdolności do pracy), jak i **współczynnika starości demograficznej** (związanego z klasyfikacją według biologicznych grup wieku). W 2021 r. – podobnie jak w latach poprzednich – najmniej korzystne parametry struktury wieku dotyczyły łódzkiego, świętokrzyskiego, **śląskiego**¹, zachodniopomorskiego i lubelskiego.

¹ W 2021 r. wartość wskaźnika obciążenia demograficznego w regionie śląskim wyniosła 71 (54 w 2011 r.), a współczynnika starości demograficznej – 20,1% (14,5% w 2011 r.).

W regionach tych obserwowano najwyższe wartości obu wskaźników: w łódzkim współczynnik starości demograficznej wyniósł 21,2%, a wskaźnik obciążenia demograficznego – 74; w świętokrzyskim było to odpowiednio 21,2% i 72; w śląskim – 20,1% oraz 71; w zachodniopomorskim – 19,9% i 70; w lubelskim – 19,8% i 71.

Korzystniejsza relacja międzypokoleniowa utrzymała się w małopolskim, pomorskim, wielkopolskim oraz warmińsko-mazurskim i podkarpackim, gdzie współczynnik starości demograficznej kształtował się od 17,5% do 18,1%, a wskaźnik obciążenia demograficznego – od 67 do 69.

Wartość wskaźnika obciążenia demograficznego w Polsce wzrosła z 56 osób w 2011 r. do 69 osób w 2021 r. i od 2018 r. we wszystkich regionach przekraczała 60. Najwyższe wartości w 2021 r. notowano w: łódzkim, świętokrzyskim, mazowieckim regionalnym, lubelskim, śląskim, zachodniopomorskim, lubuskim i kujawsko-pomorskim (od 74 do 70), a najniższe – w: małopolskim, opolskim, podkarpackim, warmińsko-mazurskim oraz podlaskim, wielkopolskim i warszawskim stołecznym (od 67 do 68).

Współczynnik starości demograficznej, tj. odsetek ludności w wieku powyżej 65 lat w populacji ogółem, zwiększył się z 13,8% w 2011 r. do 18,9% w 2021 r. Najwyższy odsetek osób starszych utrzymywał się w regionach łódzkim (21,2%), świętokrzyskim (21,1%) i śląskim (20,1%), a najniższy – w małopolskim (17,5%), pomorskim i wielkopolskim (po 17,6%) oraz podkarpackim (17,8%). Populację regionów łódzkiego, śląskiego i świętokrzyskiego należałoby określić mianem starej demograficznie, ponieważ w każdym z nich współczynnik starości przekroczył 20,0%.

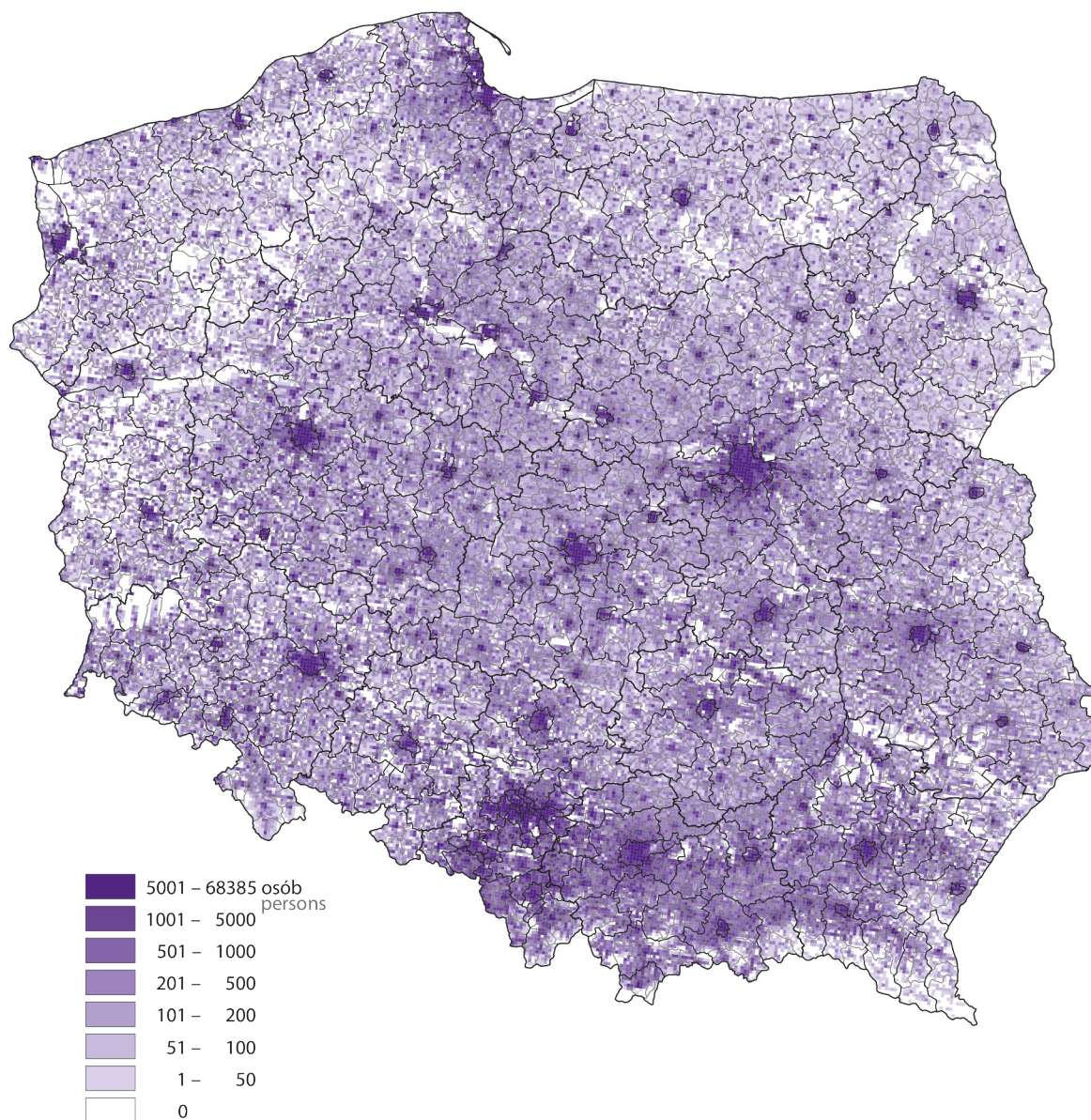
W **Polsce Wschodniej**² w latach 2013–2019 odsetek osób starszych kształtował się nieznacznie poniżej średniej w kraju, w kolejnych – był już wyższy i wyniósł odpowiednio 18,6% w 2020 r. (wobec 18,5%) oraz 19,0% w 2021 r. (wobec 18,9%). Na początku analizowanego okresu wartość współczynnika starości demograficznej na tym obszarze wynosiła 13,9% (13,8% w kraju).

W latach 2013–2021 wskaźnik obciążenia demograficznego w Polsce Wschodniej kształtował się na nieznacznie niższym poziomie od notowanego dla Polski ogółem. W latach 2011–2021 jego wartość wzrosła z 57 do 69 (wobec przeciętnego wzrostu w kraju z 56 do 69).

² W 2021 r. wartość wskaźnika obciążenia demograficznego w Polsce Wschodniej wyniosła 69 (57 w 2011 r.), współczynnika starości demograficznej – 19,0% (13,9% w 2011 r.).

Mapa 1. Liczba ludności w siatce kwadratów o boku 2 km na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021

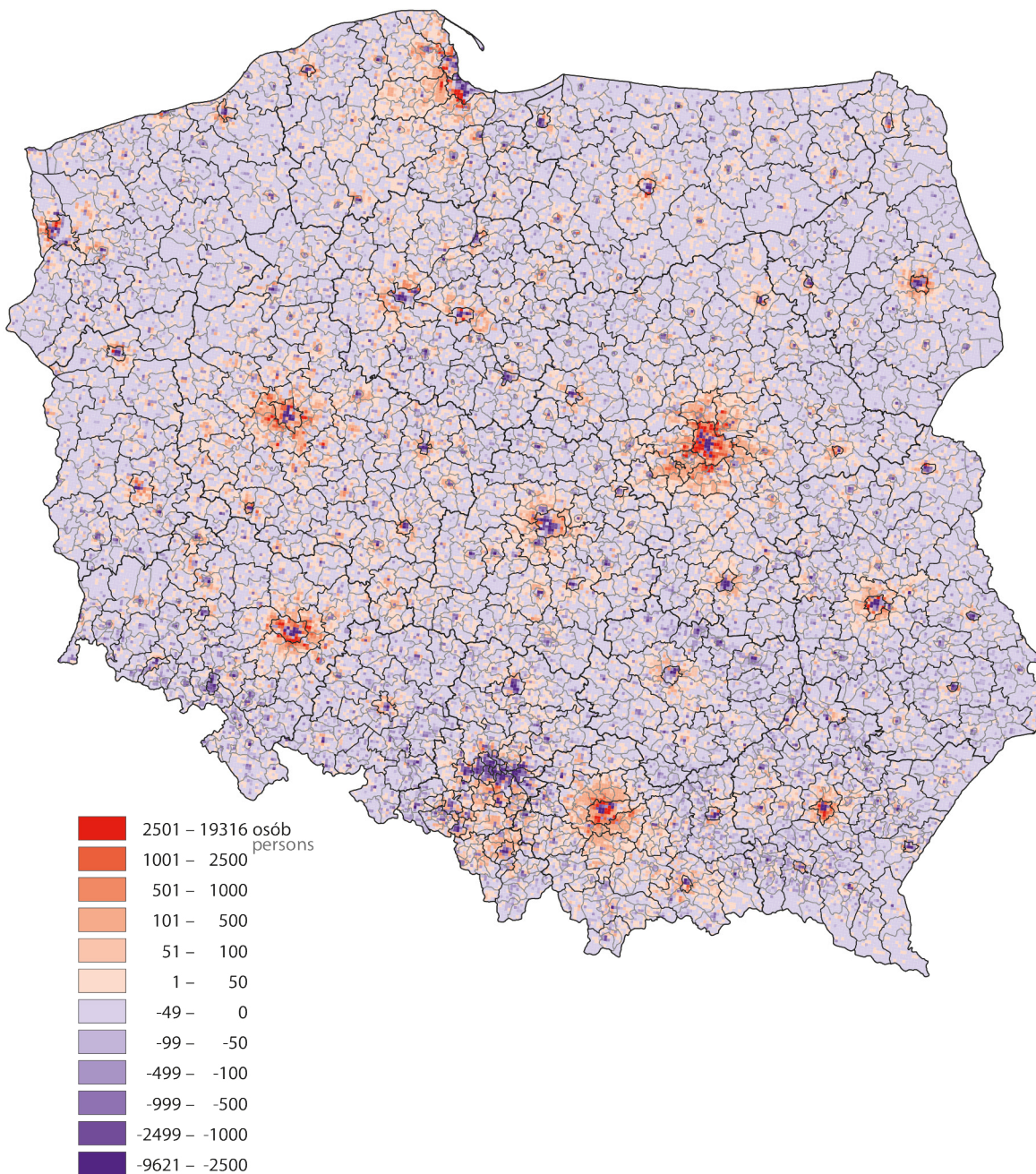
Map 1. Population in 2 km grid in 2021 based on the National Population and Housing Census 2021

Źródło: Eurostat.
Source: Eurostat.

Mapa 2. Zmiana liczby ludności w siatce kwadratów o boku 2 km w latach 2011–2021 na podstawie Narodowych Spisów Powszechnych Ludności i Mieszkań

Map 2. Population changes in 2 km grid in 2011–2021 based on the National Population and Housing Censuses

Źródło: Eurostat.
Source: Eurostat.

2.2 Migracje

2.2 Migrations

W 2021 r. na procesy migracyjne wpłynęło ograniczenie restrykcji dotyczących możliwości przemieszczania się ludności, jakie wprowadzono w związku z pandemią COVID-19. W kraju utrzymało się – notowane od 2016 r.¹ – dodatnie **ogólne saldo migracji na pobyt stały** (0,1‰). Jego wartość była zbliżona do obserwowanej w 2018 r. (3,4 tys. w 2021 r. wobec 3,6 tys.).

W 2021 r. miejsce zamieszkania **w ruchu wewnętrznym** zmieniło 429,7 tys. osób, tj. o 44,7 tys. więcej niż przed rokiem. Większy był także przepływ ludności **w ruchu zagranicznym** – zameldowano 15,4 tys. osób mieszkających poprzednio za granicą (w 2020 r. było to 13,3 tys.). Jednocześnie za granicę wymeldowano 12,0 tys. osób przebywających dotąd na stałe w Polsce (wobec 8,8 tys. rok wcześniej).

W 2021 r. najwięcej osób na pobyt stały przybyło do Polski z Ukrainy (3,1 tys. wobec 2,1 tys. w 2020 r.), a następnie – z Wielkiej Brytanii (2,8 tys.) i Niemiec (2,4 tys.). Imigranci z tych 3 państw stanowili 53,9% osiedlających się w Polsce na stałe, w tym mieszkający uprzednio na Ukrainie – 20,2% (przed rokiem 15,5%).

Głównym kierunkiem emigracji – podobnie jak w latach poprzednich – byli Niemcy (3,7 tys., tj. 31,0% emigrujących wobec 2,6 tys., tj. 29,5% przed rokiem). Od lat największy udział w ogólnej liczbie zameldowań w ruchu ludności między Polską a Niemcami mają regiony **śląski** i opolski. W 2021 r. wyniósł on odpowiednio 26,1% oraz 21,2% (wobec 22,1% oraz 20,0% przed rokiem). W latach 2011–2021 w obu regionach obserwowano ubytek ludności zarówno w ruchu zagranicznym, jak i wewnętrznym. W 2021 r. wartość ogólnego salda migracji w opolskim wyniosła minus 1,5‰ (wobec minus 2,2‰ w 2011 r.), w śląskim – minus 1,0‰ wobec minus 1,2‰. Wartość salda migracji wewnętrznych w tych regionach wyniosła: minus 0,8‰ w 2021 r. w opolskim (wobec minus 0,7‰ w 2011 r.); w śląskim – na początku i na końcu analizowanego okresu – minus 0,8‰.

W 2021 r. dodatnie wartości ogólnego salda migracji notowano w 5 regionach, tj. warszawskim stołecznym (5,3‰), pomorskim (2,0‰), małopolskim (1,4‰), dolnośląskim (1,2‰) oraz wielkopolskim (0,6‰). We wszystkich dodatnia wartość salda utrzymała się od 2011 r. W regionach o dodatnim ogólnym saldzie migracji w latach 2011–2021, obserwowano dodatnie **saldo migracji wewnętrznych** (dodatnie **saldo migracji zagranicznych** w całym tym okresie dotyczyło tylko regionu warszawskiego stołecznego). W 2021 r. dodatnie saldo migracji zagranicznych notowano w 14 regionach, w tym najwyższe – podobnie jak w latach poprzednich – w warszawskim stołecznym (0,6‰). Ujemne wartości w całym analizowanym okresie dotyczyły opolskiego (minus 0,7‰; minus 1,6‰ w 2011 r.) i **śląskiego** (minus 0,2‰; minus 0,4‰ w 2011 r.), a także – warmińsko-mazurskiego (minus 0,1‰), w którym w latach 2019–2020 saldo migracji zagranicznych było dodatnie. W 2021 r. najniższe wartości ogólnego salda migracji dotyczyły lubelskiego (minus 2,3‰), świętokrzyskiego (minus 2,0‰), mazowieckiego regionalnego i warmińsko-mazurskiego (po minus 1,9‰), opolskiego (minus 1,5‰) oraz kujawsko-pomorskiego i podlaskiego (po minus 1,1‰). We wszystkich wymienionych regionach ujemną wartość ogólnego salda migracji notowano od 2011 r.

W 2021 r. wartość ogólnego salda migracji w **Polsce Wschodniej** była ujemna (minus 1,6‰ wobec minus 1,5‰ w 2020 r. oraz minus 1,8‰ w 2011 r.). Obserwowano wyraźny ubytek migracyjny w ruchu wewnętrznym: minus 13,7 tys., tj. minus 1,7‰ w przeliczeniu na 1 000 ludności w 2021 r.; minus 12,9 tys., tj. minus 1,6‰ w 2020 r. oraz minus 14,4 tys., tj. minus 1,8‰ w 2011 r. Ubytkowi migracyjnemu w ruchu wewnętrznym towarzyszył napływ migracyjny z zagranicy: 1,2 tys., tj. 0,1‰ w 2021 r. oraz 1,4 tys., tj. 1,5‰ w 2020 r. W 2011 r. saldo migracji zagranicznych w Polsce Wschodniej było ujemne (minus 0,9 tys.).

¹ Ze względu na niedostateczną jakość danych dotyczących migracji zagranicznych na pobyt stały za 2015 r., dane dotyczące salda migracji zagranicznych na pobyt stały za 2015 r. oraz ogólnego salda migracji na pobyt stały za 2015 r. nie są publikowane.

2.3 Procesy urbanizacyjne

2.3 Urbanization processes

Obserwowane w latach 2011–2021 zmiany przestrzennego rozmieszczenia ludności (zmniejszenie gęstości zaludnienia na terenach zurbanizowanych i zabudowanych, przy stałym wzroście udziału tej kategorii gruntów w ogólnej powierzchni kraju, spadek wartości wskaźnika urbanizacji, określającego odsetek mieszkańców miast w ogólnej liczbie ludności) oraz utrzymujące się od końca lat 90. XX wieku ujemne saldo migracji wewnętrznych między miastem a wsią, powodują, że otaczające miasta tereny wiejskie stają się faktycznie zurbanizowanymi obszarami miejskimi, mimo że nie posiadają statusu miasta w znaczeniu administracyjnym. Proces ten, określany mianem **suburbanizacji (rozlewania miasta)**, był dobrze widoczny w analizowanym okresie.

W 2021 r. wyższy niż przeciętnie w kraju udział gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w powierzchni ogółem (5,7%) notowano w 7 województwach – od 13,3% w **śląskim**² do 5,8% w wielkopolskim. Najniższy odsetek dotyczył podlaskiego (3,9%), warmińsko-mazurskiego (4,0%) i lubelskiego (4,1%). W 2021 r. udział gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w **Polsce Wschodniej** był nieznacznie wyższy niż przed rokiem i wyniósł 4,3% (3,8% w 2011 r.).

W latach 2011–2021 we wszystkich województwach obserwowano wzrost udziału gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w powierzchni ogółem. W 6 województwach (śląskie, łódzkie, małopolskie, podkarpackie, kujawsko-pomorskie i mazowieckie) był on wyższy niż przeciętnie w kraju (od o 1,5 p. proc. do o 0,8 p. proc. wobec wzrostu o 0,7 p. proc. w Polsce). W 2021 r. blisko 80% **powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych** w kraju stanowiły obszary wykorzystywane na potrzeby komunikacji (drogi), cele mieszkaniowe, przemysłowe, bądź służące rekreacji i wypoczynkowi. Pozostałą część stanowiły inne grunty zabudowane i niezabudowane, tereny komunikacyjne (kolejowe i inne) oraz użytki kopalne. W porównaniu z 2011 r. we wszystkich województwach odnotowano wzrost udziału terenów mieszkaniowych w ogólnej powierzchni terenów zurbanizowanych i zabudowanych (przeciętnie w kraju o 3,0 p. proc. – z 18,3% do 21,3%).

W 2021 r. największy odsetek terenów zabudowanych i zurbanizowanych stanowiły **tereny komunikacyjne – drogi** (46,4%; tj. 2,6% ogólnej powierzchni kraju). Ich udział w terenach zabudowanych i zurbanizowanych województw podlaskiego i lubelskiego w całym analizowanym okresie przekraczał 60,0%, a warmińsko-mazurskiego, podkarpackiego i lubuskiego – 50,0%. Najmniejszy odsetek terenów komunikacyjnych dotyczył **śląskiego** (26,7%). We wszystkich województwach w porównaniu z 2011 r. udział terenów komunikacyjnych w powierzchni zurbanizowanej i zabudowanej był niższy (o 3,2 p. proc. średnio w kraju). Najwyraźniej zmniejszył się w: małopolskim (o 5,5 p. proc. do 41,5%), lubelskim (o 4,9 p. proc. do 60,9%), podkarpackim (o 4,3 p. proc. do 51,6%) oraz kujawsko-pomorskim i mazowieckim (po 4,2 p. proc., odpowiednio do 45,9% i 43,7%). Najmniejszy ubytek śląskiego (o 0,8 p. proc.) oraz zachodniopomorskiego (po 1,5 p. proc.). W 2021 r. odsetek terenów komunikacyjnych w zabudowanej i zurbanizowanej powierzchni **Polski Wschodniej** wyniósł 57,1% (wobec 60,8 % w 2011 r.).

² Udział gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w ogólnej powierzchni regionu śląskiego w 2021 r. wyniósł 13,3% (11,8% w 2011 r.). Tereny komunikacyjne – drogi w 2021 r. stanowiły 26,7% powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych regionu śląskiego (27,5% w 2011 r.). Udział terenów mieszkaniowych w ogólnej powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w 2021 r. w regionie śląskim wyniósł 33,4% (30,7% w 2011 r.). W 2021 r. tereny przemysłowe stanowiły 13,7% ogólnej powierzchni terenów zurbanizowanych i zabudowanych regionu śląskiego (14,5% w 2011 r.). W 2021 r. tereny rekreacji i wypoczynku stanowiły 5,3% ogólnej powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w śląskim (5,5% w 2011 r.).

W 2021 r. 21,3% terenów zurbanizowanych i zabudowanych w Polsce przypadało na **tereny mieszkaniowe** (1,2% ogólnej powierzchni kraju). Udział tych terenów w powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej województwa **śląskiego** w całym analizowanym okresie przekraczał 30,0%, mazowieckiego i małopolskiego – wyniósł po 20,0%. Najniższy odsetek terenów mieszkaniowych w 2021 r. dotyczył podlaskiego (11,4%), lubelskiego (12,5%) i zachodniopomorskiego (13,5%). We wszystkich województwach w porównaniu z 2011 r. odnotowano wzrost udziału terenów mieszkaniowych – największy w małopolskim (o 6,5 p. proc. do 28,0%) i podkarpackim (o 4,8 p. proc. do 19,8%), a najmniejszy – w podlaskim (o 1,2 p. proc. do 11,4%), dolnośląskim (o 1,8 p. proc. do 16,9%) oraz opolskim (o 1,9 p. proc. do 18,8%). W 2021 r. odsetek terenów mieszkaniowych w zabudowanej i zurbanizowanej powierzchni **Polski Wschodniej** wyniósł 15,3% (12,6% w 2011 r.).

Tereny przemysłowe w 2021 r. – stanowiły 7,2% powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej Polski, tj. 0,4% ogółu powierzchni kraju. Udział tych terenów w powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej był najwyższy w południowych województwach, tj.: **śląskim** (13,7%) i dolnośląskim (10,3%), opolskim (8,5%) i małopolskim (8,2%), natomiast najmniejszy – w północno-wschodniej części Polski: podlaskim (3,9%), warmińsko-mazurskim (4,2%) i lubelskim (4,4%). W porównaniu z 2011 r. udział terenów przemysłowych w powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej Polski nieznacznie zwiększył się. Wzrost nastąpił w 11 województwach, w tym we wszystkich należących do obszaru **Polski Wschodniej** – największy w warmińsko-mazurskim (o 0,7 p. proc.) i podlaskim (o 0,4 p. proc.). Zmniejszenie udziału tej kategorii gruntów obserwowano w śląskim, zachodniopomorskim, małopolskim, opolskim i dolnośląskim, tj. w pięciu regionach o wyższym niż przeciętnie ich udziale. W 2021 r. – podobnie jak przed rokiem – odsetek terenów przemysłowych w zabudowanej i zurbanizowanej powierzchni **Polski Wschodniej** wyniósł 5,0% (wobec 4,7% w 2011 r.).

Tereny rekreacji i wypoczynku w 2021 r. stanowiły 3,9% zabudowanej i zurbanizowanej powierzchni Polski (0,2% ogólnej powierzchni kraju). Największy ich udział dotyczył zachodnich i południowych województw, tj.: opolskiego (5,9%), dolnośląskiego i zachodniopomorskiego (po 5,5%), lubuskiego i **śląskiego** (po 5,3%), najmniejszy – obszarów centralnych i wschodnich: podlaskiego (1,9%), mazowieckiego (2,4%), lubelskiego (2,6%), świętokrzyskiego (2,8%) i łódzkiego (2,9%). Udział terenów rekreacji i wypoczynku w powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej w kraju i we wszystkich województwach – poza warmińsko-mazurskim – był niższy niż w 2011 r. W 2021 r. odsetek terenów rekreacji i wypoczynku w zabudowanej i zurbanizowanej powierzchni **Polski Wschodniej** stanowił 2,8% (2,9% w 2011 r.).

W 2021 r. w Polsce **gęstość zaludnienia** wyniosła przeciętnie 121 osoby na km² i była niższa od notowanej w latach 2011–2019 (123 osoby na km²) oraz w 2020 r. (122 osoby na km²). Wśród regionów najwyższą gęstość zaludnienia (powyżej 200 osób na km²), podobnie jak w latach poprzednich, notowano w warszawskim stołecznym (532 osób na km²), **śląskim** (355 osób na km²) i małopolskim (226 osób na km²). Najniższą gęstością zaludnienia (poniżej 100 osób na km²) charakteryzowały się regiony: podlaski i warmińsko-mazurski (po 57 osób na km²), lubuski (70 osób na km²), zachodniopomorski (72 osoby na km²), mazowiecki regionalny (77 osób na km²) oraz lubelski (81 osób na km²).

W porównaniu z 2011 r. zmianę gęstości zaludnienia odnotowano we wszystkich regionach. Ubytek dotyczył 14 regionów – największy **śląskiego** (o 20 osób), a następnie – łódzkiego i świętokrzyskiego (po 8 osób do odpowiednio do 131 osób na km² i 101 osób na km²), opolskiego (o 7 osób do 101 osób na km²) oraz kujawsko-pomorskiego i lubelskiego (po 5 osób odpowiednio do 112 osób na km² i 81 osób na km²). Wzrost wskaźnika odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (o 56 osób),

małopolskim (o 6 osób), pomorskim (o 4 osoby do 129 osób na km²) oraz wielkopolskim (o 1 osobę do 117 na km²). W 2021 r. w porównaniu z rokiem poprzednim w 6 regionach wskaźnik gęstości zaludnienia nie zmienił wartości, w 10 odnotowano spadek (największy w śląskim – o 3 osoby na km² i łódzkim o 2 osoby na km²). Wzrost gęstości zaludnienia wystąpił w regionie warszawskim stołecznym (o 2 osoby na km²).

W 2021 r. gęstość zaludnienia w **Polsce Wschodniej** wyniosła 79 osób na km² (83 osoby na km² w 2011 r.) – złożyły się na nią najwyższa wartość w podkarpackim (117 osób na km²) oraz najniższa – w podlaskim i warmińsko-mazurskim (po 57 osób na km²).

W latach 2011–2021 we wszystkich województwach obserwowano stały ubytek **gęstości zaludnienia na terenach zurbanizowanych i zabudowanych**. W 2021 r. wyniosła ona przeciętnie 2 133 osoby na km² (wobec 2 451 osób na km² w 2011 r. i 2 170 osób na km² rok wcześniej). Najwyższą gęstość zaludnienia notowano w małopolskim (3 309 osób na km²) – tylko w tym województwie wartość wskaźnika utrzymywała się powyżej 3 000 osób na km² w całym analizowanym okresie. Wysoką gęstością zaludnienia charakteryzowały się także województwa: **śląskie** (2 662 osób na km²) – tu w latach 2011–2014 wartość wskaźnika przekraczała 3 000 osób na km²; następnie – mazowieckie (2 537 osób na km²) i pomorskie (2 313 osób na km²). W mazowieckim gęstość zaludnienia na terenach zurbanizowanych i zabudowanych od 2011 r. kształtowała się powyżej 2 500 osób na km².

W 2021 r. najniższą gęstość zaludnienia na terenach zurbanizowanych i zabudowanych odnotowano w warmińsko-mazurskim (1 431 osób na km²), podlaskim (1 444 osoby na km²) i lubuskim (1 472 osoby na km²).

Gęstość zaludnienia na terenach zurbanizowanych i zabudowanych w **Polsce Wschodniej** od 2017 r. kształtowała się poniżej 2 000 osób na km² i w 2021 r. wyniosła 1 892 osoby na km² (2 158 osób na km² w 2011 r.). W całym analizowanym okresie wyższe wartości wskaźnika niż dla Polski Wschodniej ogółem notowano w 3 województwach tego obszaru: podkarpackim, świętokrzyskim i lubelskim.

W latach 2011–2021 w Polsce **odsetek mieszkańców miast w ogólnej liczbie ludności** zmniejszył się z 60,7% do 59,7% (w **Polsce Wschodniej** – z 49,2% do 49,1%). Zmniejszenie odsetka mieszkańców miast w ogólnej liczbie ludności dokonało się pomimo wyraźnego wzrostu liczby ośrodków miejskich – z 908 w 2011 r. do 954. W 2021 r. nowoutworzone ośrodki miejskie liczyły łącznie 84,8 tys. mieszkańców. Na zmiany przestrzennego rozmieszczenia ludności wpłynął ubytek migracyjny w ruchu wewnętrznym pomiędzy miastem a wsią, który wyniósł minus 49,2 tys. (minus 39,4 tys. w 2020 r. i minus 29,4 tys. w 2019 r.).

W 2021 r. najwyższą wartość wskaźnika urbanizacji dotyczyła regionów warszawskiego stołecznego i **śląskiego**. W pierwszym z nich wyniosła 79,6% i tym samym po raz drugi w analizowanym okresie nie przekroczyła 80,0% (79,8% w 2020 r. wobec 81,2% w 2011 r.), w drugim – także była najniższa od 11 lat (76,0% w 2021 r., 76,2% w 2020 r. wobec 77,7% w 2011 r.). W 2021 r. najniższą wartość wskaźnika notowano w podkarpackim (41,2%) i mazowieckim regionalnym (43,1%) – w obu regionach była ona nieznacznie wyższa niż przed rokiem.

Rozdział 3

Chapter 3

Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego

Development of human and social capital

3.1 Zasoby pracy

3.1 Labor resources

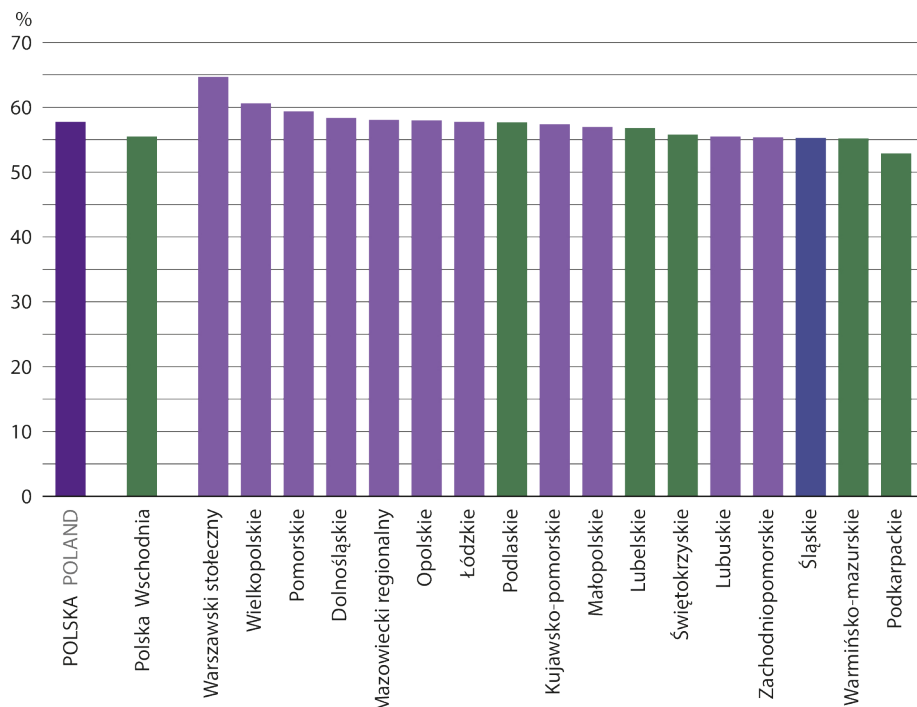
W analizowanym okresie 2011–2021 utrzymała się tendencja wzrostowa w liczbie pracujących w gospodarce narodowej, a także we współczynniku aktywności zawodowej osób w wieku 15–64 lata. Wskaźnik zatrudnienia systematycznie wzrastał zarówno ogółem, jak i wśród kobiet oraz ludzi młodych. Spadła natomiast stopa bezrobocia. Tendencja spadkowa wystąpiła także w liczbie bezrobotnych zarejestrowanych przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym oraz w udziale bezrobotnych zarejestrowanych w wieku produkcyjnym.

W 2021 r. **liczba pracujących w gospodarce narodowej** wyniosła 11,7 mln osób, tj. o 13,6% więcej niż w 2011 r. i o 1,5% więcej w stosunku do 2020 r. Wieloletnia tendencja wzrostowa utrzymała się we wszystkich regionach, w tym największy wzrost w porównaniu do 2011 r. notowano w wielkopolskim (o 24,0%), pomorskim (o 18,3%), małopolskim (o 17,4%) i podlaskim (o 14,8%), a najmniejszy – w warmińsko-mazurskim (o 4,0%), **śląskim** (o 5,8%), świętokrzyskim (o 5,9%), lubuskim (o 7,3%) oraz kujawsko-pomorskim (o 7,5%). W **Polsce Wschodniej** liczba pracujących wzrosła w porównaniu do 2011 r. o 8,9% (do 1,7 mln osób).

Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku 15–64 lata w 2021 r. w Polsce wyniósł 72,8%, co oznaczało wzrost w stosunku do 2011 r. o 8,9 p. proc. i wzrost o 2,7 p. proc. w odniesieniu do 2020 r. W 2021 r. najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (80,7%), następnie – w wielkopolskim (75,5%), dolnośląskim i opolskim (po 74,4%) oraz łódzkim (74,2%). W porównaniu z 2011 r. wzrost współczynnika aktywności zawodowej osób w wieku 15–64 lat notowano we wszystkich regionach, w tym największy – w dolnośląskim (o 10,5 p. proc.), opolskim i pomorskim (po 10,2 p. proc.) oraz małopolskim i wielkopolskim (po 10,1 p. proc.), a najmniejszy – w warszawskim stołecznym (o 5,8 p. proc.), lubuskim (o 6,7 p. proc.), **śląskim**¹ (o 7,4 p. proc.) oraz łódzkim (o 8,0 p. proc.). W **Polsce Wschodniej** współczynnik w 2021 r. wyniósł ogółem 70,1%, co stanowiło wzrost w porównaniu z 2020 r. i 2011 r. (odpowiednio z poziomu 67,1% i 61,3%).

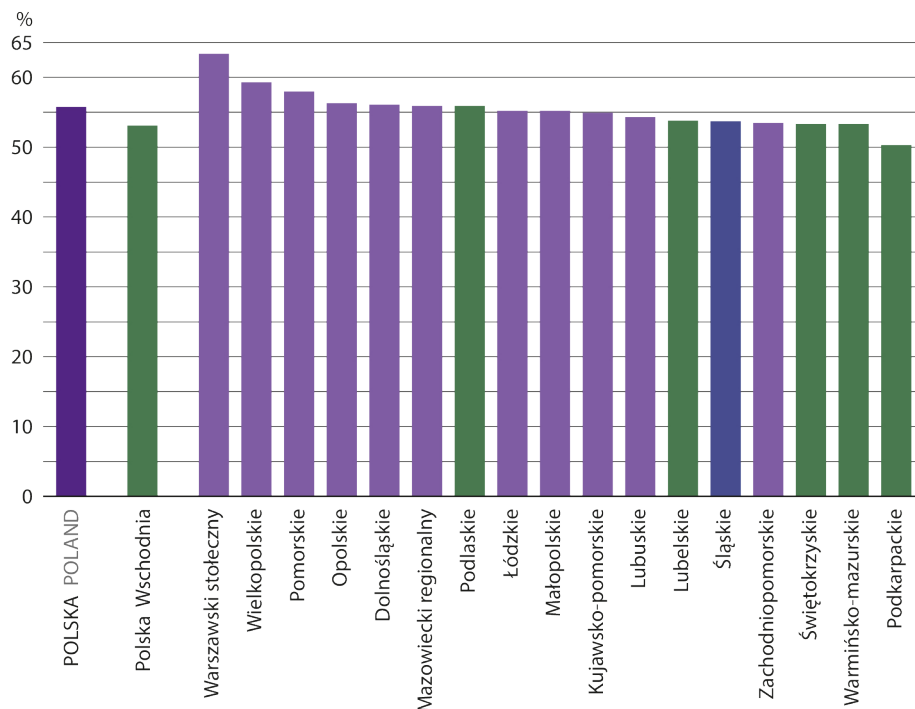
¹ W 2021 r. wartość wskaźnika wynosiła 70,7%.

Wykres 1. Współczynnik aktywności zawodowej w 2021 r.
Chart 1. Activity rate of persons in 2021

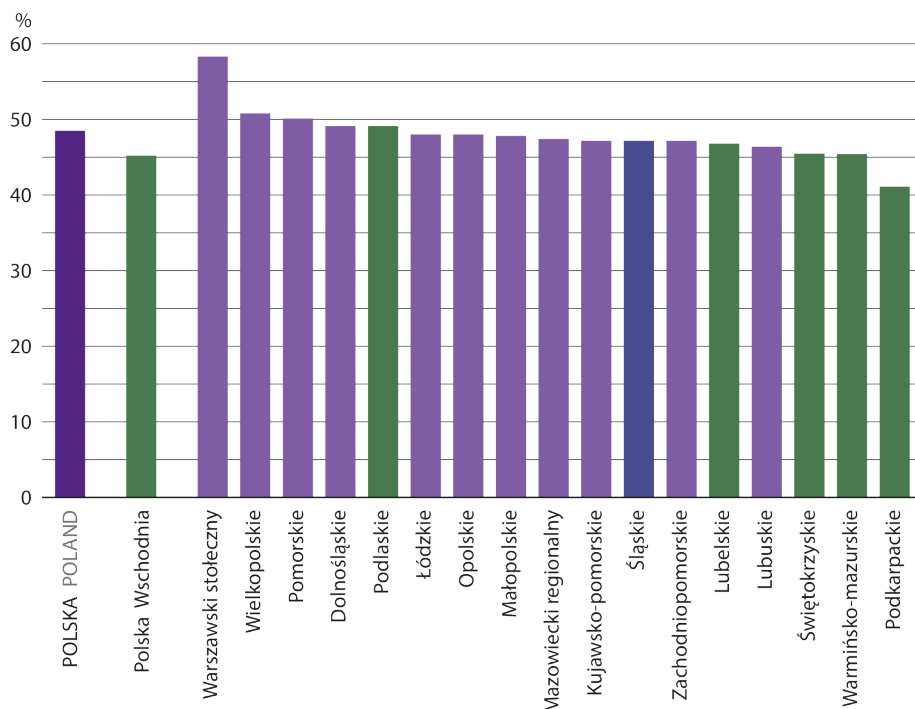
Wskaźnik zatrudnienia w 2021 r. wyniósł 55,8% i był o 7,2 p. proc. wyższy niż w 2011 r. (oraz o 1,8 p. proc. wyższy w porównaniu z 2020 r.). W analizowanym okresie tendencja wzrostowa utrzymywała się we wszystkich regionach, w tym największy wzrost w stosunku do 2011 r. notowano w małopolskim (o 9,8 p. proc.), podkarpackim (o 9,5 p. proc.), pomorskim (o 8,7 p. proc.), dolnośląskim (o 8,5 p. proc.) oraz opolskim i zachodniopomorskim (po 8,3 p. proc.). Najmniejszy wzrost wystąpił w warszawskim stołecznym (o 4,5 p. proc.). W regionie **śląskim** wartość ta wzrosła w stosunku do 2011 r. o 5,4 p. proc. do poziomu 53,7%. Wskaźnik zatrudnienia w **Polsce Wschodniej** w 2021 r. kształtował się na poziomie 53,1% i był wyższy niż w roku poprzednim o 2,1 p. proc., a w porównaniu z 2011 r. – wyższy o 7,4 p. proc.

Wykres 2. Wskaźnik zatrudnienia ogółem w 2021 r.
Chart 2. Total employment rate in 2021

Wskaźnik zatrudnienia kobiet w 2021 r. w Polsce osiągał wartość 48,5% (w 2011 r. – 41,7%, a w 2020 r. – 46,3%). W analizowanym okresie 2011–2021 wzrost odnotowano we wszystkich regionach, w tym największy miał miejsce w opolskim i zachodniopomorskim (po 9,0 p. proc.), pomorskim (o 8,4 p. proc.), małopolskim (o 8,1 p. proc.) i wielkopolskim (o 7,9 p. proc.), a najniższy – w lubuskim (o 3,6 p. proc.). W regionie **śląskim** wystąpił wzrost wskaźnika o 6,2 p. proc. do 47,2%. W **Polsce Wschodniej** wskaźnik zatrudnienia kobiet wyniósł 45,2%, co stanowiło wzrost w porównaniu z 2020 r. (o 2,0 p. proc.) oraz wzrost w stosunku do 2011 r. (o 6,2 p. proc.).

Wykres 3. Wskaźnik zatrudnienia kobiet w 2021 r.
Chart 3. Employment rate for females in 2021

W 2021 r. **wskaźnik zatrudnienia ludzi młodych (15–24)** wyniósł 27,3% (wobec 24,5% w 2011 r. i 28,2% w roku poprzednim). W porównaniu do 2011 r. spadek wystąpił jedynie w regionie małopolskim (o 0,1 p. proc.). W pozostałych regionach odnotowano wzrost, w tym największy – w wielkopolskim (o 9,3 p. proc.), lubelskim (o 3,7 p. proc.), mazowieckim regionalnym (o 3,3 p. proc.) oraz kujawsko-pomorskim i lubuskim (po 2,8 p. proc.). W regionie **śląskim** wystąpił wzrost o 2,3 p. proc. do 27,6%. W **Polsce Wschodniej** wskaźnik zatrudnienia ludzi młodych (15–24) w 2021 r. wyniósł 22,3%, co stanowiło spadek o 1,3 p. proc. w porównaniu z poprzednim rokiem (z 23,6%). W porównaniu do roku 2011 r. wskaźnik ten wzrósł o 2,1 p. proc. (z 20,2%).

Stopa bezrobocia według BAEL w Polsce w latach 2011–2021 spadła z 9,9% do 3,4% (w 2020 r. wyniosła 3,2%). Tendencja ta wystąpiła również w **grupie osób ludzi młodych (15–29)** (spadek z 17,6% do 7,2%) i w grupie osób w **wieku produkcyjnym** (spadek z 10,1% do 3,5%).

Stopa bezrobocia ogółem w porównaniu z 2011 r. obniżyła się we wszystkich regionach, w tym najbardziej – w podkarpackim (o 9,9 p. proc.), następnie – w świętokrzyskim (o 9,4 p. proc.), zachodniopomorskim (o 8,2 p. proc.), małopolskim (o 7,1 p. proc.) i opolskim (o 6,8 p. proc.). W regionie **śląskim** odnotowano spadek stopy bezrobocia o 6,3 p. proc. do poziomu 2,9%.

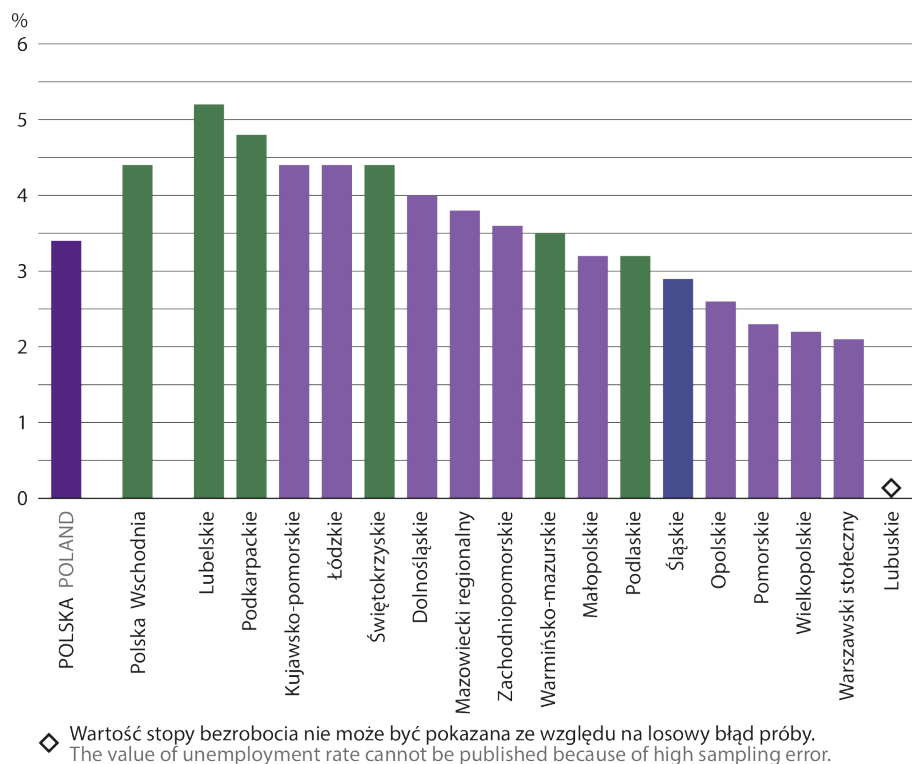
W grupie osób ludzi młodych (15–29) w okresie 2011–2021 najwyższy spadek stopy bezrobocia odnotowano w regionie podkarpackim (o 16,4 p. proc.), wielkopolskim (o 12,1 p. proc.), mazowieckim regionalnym (o 11,7 p. proc.), lubelskim (o 10,9 p. proc.) i małopolskim (o 10,3 p. proc.). W regionie **śląskim** wystąpił spadek o 8,1 p. proc. do 7,2%.

W grupie osób w wieku produkcyjnym najgłębszy spadek notowano w grupie regionów o najwyższym spadku stopy bezrobocia ogółem, tj. w podkarpackim (o 9,8 p. proc.), świętokrzyski (o 9,5 p. proc.), zachodniopomorski (o 8,5 p. proc.), małopolski (o 7,1 p. proc.) i opolski (o 6,9 p. proc.).

W 2021 r. w **Polsce Wschodniej** stopa bezrobocia ogółem kształtowała się na poziomie 4,4% (wobec 11,9% w 2011 r.), w grupie ludzi młodych (15–29) wyniosła 9,7% (wobec 22,4%), natomiast w grupie osób w wieku produkcyjnym – 4,5% (wobec 12,1%).

Wykres 4. Stopa bezrobocia na podstawie BAEL w 2021 r.

Chart 4. Unemployment rate on the LFS in 2021

Stopa bezrobocia rejestrowanego ogółem w Polsce w latach 2011–2021 znacznie obniżyła się – z 12,5% do 5,8%. Tendencja spadkowa utrzymywała się we wszystkich regionach, w tym największy spadek notowano w warmińsko-mazurskim (o 11,1 p. proc.), następnie – w lubuskim i zachodniopomorskim (po 10,3 p. proc.), kujawsko-pomorskim (o 8,9 p. proc.) i dolnośląskim (o 7,5 p. proc.). Najmniejszy spadek wystąpił w regionie warszawskim stołecznym (o 2,9 p. proc.), a w śląskim wartość ta spadła o 5,9 p. proc. (do poziomu 4,3%). W **Polsce Wschodniej** w 2021 r. stopa bezrobocia rejestrowanego ogółem wynosiła 9,0%, co stanowiło spadek w porównaniu z 2020 r. – z 10,3% (w stosunku do 2011 r. – spadek o 6,4 p. proc.).

W latach 2011–2021 **udział bezrobotnych zarejestrowanych w wieku 18–24** w liczbie ludności w tym wieku w Polsce obniżył się z 11,1% do 3,9%. Spadek notowano we wszystkich regionach, w tym największy – w warmińsko-mazurskim (o 9,8 p. proc.), kujawsko-pomorskim (o 9,5 p. proc.), mazowieckim regionalnym i świętokrzyskim (po 8,9 p. proc.) oraz lubuskim i podkarpackim (po 8,8 p. proc.). Najmniejszy spadek odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (o 2,8 p. proc.) oraz **śląskim** (o 5,3 p. proc. – do poziomu 2,7%). W **Polsce Wschodniej** w 2021 r. udział bezrobotnych zarejestrowanych

w wieku 18–24 w liczbie ludności w tym wieku wyniósł 5,8%, co stanowiło spadek w porównaniu z ubiegłym rokiem z 7,1% (a w stosunku do 2011 r. – spadek o 8,2 p. proc.).

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w wieku produkcyjnym w liczbie ludności w tym wieku w Polsce w latach 2011–2021 obniżył się z 8,0% do 4,0%. Tendencja spadkowa utrzymywała się we wszystkich regionach, w tym największy spadek dotyczył warmińsko-mazurskiego (o 6,1 p. proc.), lubuskiego (o 5,7 p. proc.), zachodniopomorskiego (o 5,2 p. proc.), kujawsko-pomorskiego (o 5,1 p. proc.) oraz świętokrzyskiego i mazowieckiego regionalnego (po 4,8 p. proc.). Najmniejszą skalę spadku notowano w regionie warszawskim stołecznym (o 2,0 p. proc.) i **śląskim** (o 3,2 p. proc.).

W Polsce Wschodniej udział bezrobotnych zarejestrowanych w wieku produkcyjnym w liczbie ludności w tym wieku w 2021 r. wyniósł 5,6%, co stanowiło spadek w porównaniu z 2020 r. z 6,3% (w porównaniu z 2011 r. – spadek o 4,4 p. proc.).

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2021 r. wyniosła 8,0 osób, co stanowiło spadek w stosunku do 2011 r. odpowiednio o 4,0 osoby oraz spadek o 0,6 osoby w stosunku do roku poprzedniego. Tendencja spadkowa w latach 2011–2021 wystąpiła we wszystkich regionach, w tym najgłębsza zmiana miała miejsce w regionie warmińsko-mazurskim (z 11,3 do 5,2 osób), lubuskim (z 8,8 do 3,1), zachodniopomorskim (z 9,7 do 4,5), kujawsko-pomorskim (z 10,3 do 5,2). Najmniejszy spadek odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (z 4,4 do 2,4) i **śląskim** (z 6,2 do 3,0). **W Polsce Wschodniej** liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym spadła z 10,0 w 2011 r. do 5,6 w 2021 r. (w 2020 r. wskaźnik wyniósł 6,3 osoby).

3.2 Edukacja i kompetencje

3.2 Education and competences

W 2021 r. 19,9% **dzieci w wieku do lat 3 objętych było różnymi formami opieki instytucjonalnej**¹ (o 11,6 p. proc. więcej niż w 2015 r. oraz 2,4 p. proc. więcej niż w 2020 r.). Odsetek ten był najwyższy w województwach: dolnośląskim (28,5%), opolskim (23,7%) i zachodniopomorskim (23,4%). Najniższe wartości odnotowano w województwach **Polski Wschodniej** – świętokrzyskim (13,4%), warmińsko-mazurskim (14,0%), lubelskim (16,1%) i podkarpackim (16,3%), podlaskie zajęło 11. lokatę (18,0%). Województwo **śląskie** odnotowało wartość wskaźnika na poziomie 19,2% (wzrost o 11,7% w porównaniu do 2015 r. i 2,6 p. proc. więcej niż w 2020 r.). Wzrost wartości wskaźnika w porównaniu z 2015 r. odnotowano we wszystkich województwach – najwyższy w dolnośląskim (o 16,6 p. proc.) i zachodniopomorskim (o 13,6 p. proc.). W województwach Polski Wschodniej wzrost wartości wskaźnika był niższy niż średnio dla Polski – w świętokrzyskim 8,2 p. proc. (16. lokata), w warmińsko-mazurskim 8,6 p. proc. (15. lokata), w podkarpackim 9,5 p. proc. (14. lokata), w podlaskim 10,2 p. proc. (12. lokata), w lubelskim 10,8 p. proc. (9. lokata).

W 2021 r. w Polsce funkcjonowało 5 012 **żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych**, a ich liczba od 2012 r. wzrosła ponad 5-krotnie. Liczba miejsc w placówkach w analizowanym okresie (od 2012 r.) wzrosła ponad 4-krotnie, do 191,6 tys. **Na 1 miejsce** w żłobku, oddziale żłobkowym i klubie dziecięcym przypadało w kraju średnio 5 dzieci w wieku do lat 3. Najmniejsze obciążenie na 1 miejsce wystąpiło w regionach dolnośląskim, opolskim i warszawskim stołecznym (średnio 4 dzieci na miejsce). **W śląskim** przypadało 5 dzieci na miejsce. Największe obciążenie odnotowano w regionie mazowieckim regionalnym (10 dzieci na miejsce) oraz w regionach **Polski Wschodniej** (średnio 7 dzieci na miejsce) – po 8 dzieci na miejsce w świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim, 6 dzieci na miejsce w lubelskim, podkarpackim i podlaskim.

¹ Źródło danych: Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej.

W końcu 2021 r. opieką w żłobkach, oddziałach żłobkowych i klubach dziecięcych objętych było 163,4 tys. dzieci, tj. 15,5% dzieci w wieku do lat 3 (w 2012 r. – 45,1 tys., tj. 3,8%). Największy ich odsetek w 2021 r. odnotowano w dolnośląskim (23,2%), warszawskim stołecznym (21,6%) i opolskim (20,9%).

Śląskie, gdzie 15,2% dzieci w wieku do lat 3 uczęszczało do tych placówek (w 2012 r. 3,4%), zajęło 7. lokatę. Regionem, w którym z tej formy opieki korzystało najmniej dzieci, był mazowiecki regionalny (8,8%), a dalej – kolejno 3 regiony **Polski Wschodniej**, tj. warmińsko-mazurski – 10,6%, świętokrzyski – 11,6 % i lubelski – 12,8%. Średnią dla **Polski Wschodniej** (13,1% wobec 3,0% w 2012 r.) przekroczyły region podkarpacki i podlaski, gdzie wskaźnik wyniósł odpowiednio 14,2% i 15,5%. Odsetek dzieci w wieku do 3 lat uczęszczających do żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych, zwiększa się systematycznie – w porównaniu do 2020 r. wzrósł o 2,7 p. proc. Największy wzrost odnotowano w regionach lubuskim (o 3,7 p. proc.) i zachodniopomorskim (o 3,5 p. proc.), najmniejszy w warmińsko-mazurskim (o 1,5 p. proc.) oraz mazowieckim regionalnym (o 2,0 p. proc.).

Wychowanie przedszkolne jest pierwszym etapem kształcenia w polskim systemie oświaty i przygotowuje dziecko do kontynuowania edukacji na szczeblu szkolnym. Obejmuje dzieci w wieku 3–6 lat i jest realizowane w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz w zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych. Obserwuje się stały trend wzrostu wskaźnika upowszechniania edukacji przedszkolnej, jednak nadal widać różnicę odsetka dzieci objętych instytucjonalnym wychowaniem przedszkolnym w mieście i na wsi.

W roku szkolnym 2021/22 funkcjonowało 22,4 tys. formalnie zarejestrowanych **placówek wychowania przedszkolnego**, tj. o 76 więcej niż w poprzednim roku szkolnym (13,5 tys. przedszkoli, 7,6 tys. oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych, 0,1 tys. zespołów wychowania przedszkolnego, 1,5 tys. punktów przedszkolnych), które objęły wychowaniem przedszkolnym 1,5 mln dzieci, tj. o 48,0 tys. dzieci (3,4%) więcej niż rok wcześniej. W porównaniu z rokiem szkolnym 2011/12 odnotowano wzrost liczby placówek wychowania przedszkolnego o 12,7%, w tym przedszkoli – o 44,2%.

W roku szkolnym 2021/22 wychowaniem przedszkolnym objętych było 1 059,6 tys. **dzieci w wieku 3–5 lat**, tj. 88,3% dzieci w tej grupie wiekowej. Liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli wzrosła o 214,5 tys. (tj. o 25,4%) względem roku szkolnego 2011/12 oraz o 43,0 tys. (o 4,2%) względem roku szkolnego 2020/21.

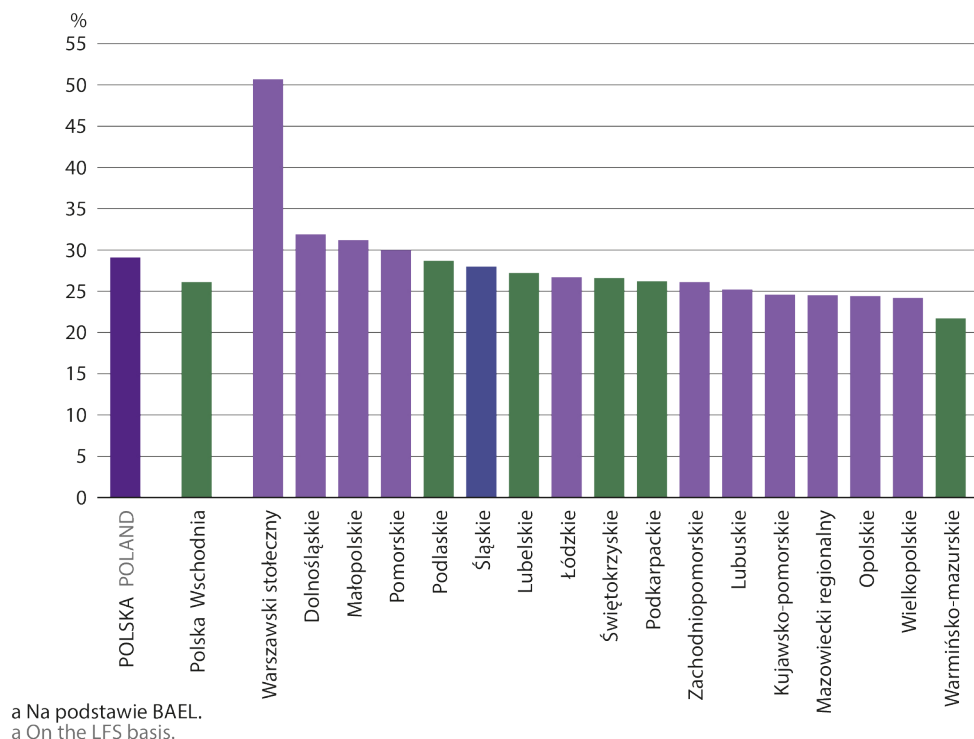
W regionach **Polski Wschodniej** liczba placówek wychowania przedszkolnego w omawianym okresie zwiększyła się o 5,1% do 5 113, jednak udział w ogólnej ich liczbie w kraju systematycznie spadał (z 24,4% w roku szkolnym 2011/12 do 22,8%). W roku szkolnym 2021/22 wychowaniem przedszkolnym objętych było 205,6 tys. dzieci w wieku 3–5 lat (19,4% dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w Polsce, a zarazem 85,3% tej grupy wiekowej Polski Wschodniej), tj. o 45,0 tys. więcej niż w roku szkolnym 2011/12 i o 10,8 tys. więcej niż rok wcześniej.

W **śląskim** liczba placówek wychowania przedszkolnego zwiększyła się w omawianym okresie o 11,0% do 1 981, natomiast udział w ogólnej liczbie tych placówek w kraju obniżył się z 9,0% do 8,8%. Wychowaniem przedszkolnym objętych było 118,4 tys. dzieci w wieku 3–5 lat, tj. najwięcej w kraju (11,2%) i o 17,3 tys. więcej niż w roku szkolnym 2011/12. Odsetek dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego wyniósł w śląskim 90,6% (3 lokata w kraju).

W porównaniu do roku szkolnego 2011/2012 przybyło placówek wychowania przedszkolnego – od 1,6% w mazowieckim regionalnym do 33,8% w warszawskim stołecznym (przy czym w 5 – w stopniu wyższym niż średnio w kraju), jedynie w regionie lubelskim odnotowano spadek o 0,9%. Najwięcej placówek wychowania przedszkolnego zlokalizowanych było na terenie regionu małopolskiego, tj. 2 399 placówek, które stanowiły 10,7% ogólnej ich liczby w kraju. Wysokim udziałem charakteryzowały się również regiony: warszawski stołeczny (9,8%) oraz wielkopolski (9,0%), natomiast najmniejszym – lubuski i opolski (po 2,2%). Najwięcej placówek przybyło w regionie warszawskim stołecznym, małopolskim i pomorskim (odpowiednio o 552, 398 i 331 placówek). We wszystkich regionach w analizowanym okresie notowano wzrost liczby dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym, najwyższy – w podkarpackim oraz małopolskim (odpowiednio o 38,7% i o 36,8% wobec wzrostu o 25,4% średnio w kraju), najniższy – w lubuskim i opolskim (odpowiednio o 12,1% i o 12,8%). W roku szkolnym 2021/22 ponad połowę dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym skupiało 6 regionów: śląski (11,2%), warszawski stołeczny (10,5%), wielkopolski (10,1%), małopolski (9,7%), dolnośląski (7,3%) i pomorski (6,6%). Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym był najwyższy w regionie warszawskim stołecznym (97,9%) i opolskim (90,7%). W 10 regionach wartość wskaźnika była niższa niż średnio w kraju. Najniższą wartość odnotowano w kujawsko-pomorskim (81,7%), warmińsko-mazurskim (82,0%) i mazowieckim regionalnym (84,2%).

W latach 2011–2021 **udział osób posiadających wyższe wykształcenie w wieku 15–64 lata** wzrósł z 20,3% do 29,1% ogółu ludności w tej grupie wieku. Zdecydowanie lepszą strukturą wykształcenia cechują się kobiety – ich udział wzrósł z 23,9% do 34,7%, dla mężczyzn – z 16,6% do 23,4%. Różnice w poziomie wykształcenia mieszkańców miast i wsi w Polsce wciąż pozostają bardzo duże. W 2021 r. 36,7% mieszkańców miast legitymowała się wyższym wykształceniem wobec 18,6% mieszkańców wsi (tj. wzrost w porównaniu z 2011 r. odpowiednio o 10,8 p. proc. i o 7,2 p. proc.).

Wykres 5. Odsetek osób w wieku 15–64 lata posiadających wyższe wykształcenie^a w 2021 r.
Chart 5. Percentage of persons aged 15–64 with tertiary education attainment^a in 2021

W okresie 2011–2021 odsetek mieszkańców **śląskiego** posiadających wyższe wykształcenie wzrósł z 20,1% do 28,0% ogółu ludności w wieku 15–64 lata (o 3,8 p. proc. niższy niż średnio w kraju). Region warszawski stołeczny odnotowuje lepsze statystyki w porównaniu z sytuacją ogólnokrajową. Ludność zamieszkująca ten region jest najlepiej wykształcona pośród ludności innych regionów w Polsce – udział osób z wyższym wykształceniem w wieku 15–64 lata w analizowanym okresie wzrósł z 39,4% do 50,7%. Osoby z wyższym wykształceniem stanowiły 26,1% mieszkańców **Polski Wschodniej** – w analizowanym okresie notowano wzrost wskaźnika o 7,6 p. proc. Najgorsze wyniki w 2021 r. osiągnął region warmińsko-mazurski (21,7% populacji w wieku 15–64 lata posiadało dyplom uczelni), a różnica w stosunku do najlepszego regionu wyniosła aż 29,0 p. proc. W regionie dolnośląskim odnotowano największy wzrost udziału osób z wyższym wykształceniem (z 19,7% do 31,9%).

Edukacja dorosłych uznawana jest obecnie za jeden z kluczowych czynników wpływających na wzrost gospodarczy oraz rozwój społeczny rozwijającego się społeczeństwa. Rozwój nauki, techniki oraz dokonujące się przemiany społeczno-gospodarcze oraz kulturowe sprawiają, że dostosowanie się do tych zmian poprzez odpowiednią edukację, wykształcenie i doskonalenie swoich umiejętności jest niezbędne. W kształceniu osób dorosłych obserwowano pozytywny trend wzrostowy, który dotyczył również obszaru Polski Wschodniej. W stosunku do 2011 r. poprawiły się również wskaźniki z zakresu społeczeństwa informacyjnego.

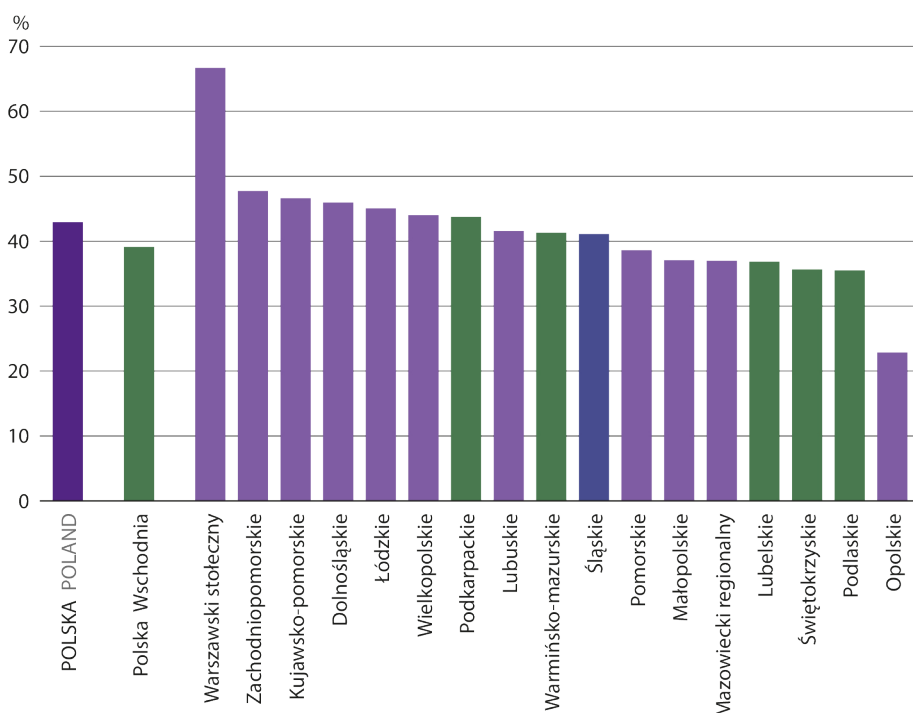
Udział osób dorosłych w wieku 25–64 lata, które uczestniczyły w kształceniu lub szkoleniu w ramach edukacji formalnej lub pozaformalnej zwiększył się w porównaniu z 2011 r. o 1,0 p. proc. i w 2021 r. wyniósł 5,4%, przy czym najwyższą wartość wskaźnika notowano w 2018 r. (5,7%). W 2021 r. w regionach **Polski Wschodniej** udział osób w wieku 25–64 lata, które uczestniczyły w kształceniu lub szkoleniu, wyniósł 4,2% (tj. o 1,2 p. proc. niższy niż średnio w kraju). W analizowanym

okresie nastąpił wzrost poziomu uczestnictwa o 0,4 p. proc., natomiast najwyższą aktywność edukacyjną odnotowano w 2018 r. (4,5%).

Udział osób w wieku 25–64 lata w regionie **śląskim**, które uczestniczyły w kształceniu lub szkoleniu w ramach edukacji formalnej lub pozaformalnej w 2021 r. wyniósł 4,3% (tj. o 1,1 p. proc. niższy niż średnio w kraju). W porównaniu z 2011 r. nastąpił spadek poziomu uczestnictwa o 0,2 p. proc., przy czym najwyższą aktywność edukacyjną odnotowano w 2018 r. (6,1%). W 2021 r. udział osób w wieku 25–64 lata, które uczestniczyły w kształceniu lub szkoleniu w ramach edukacji formalnej lub pozaformalnej w pozostałych regionach kształtował się od 2,5% (w mazowieckim regionalnym) do 10,5% (w warszawskim stołecznym). W porównaniu z 2011 r. odnotowano wzrost wartości wskaźnika w dolnośląskim (o 4,1 p. proc.), małopolskim (o 3,8 p. proc.), kujawsko-pomorskim (o 3,7 p. proc.), pomorskim (o 1,4 p. proc.) i lubelskim (o 1,2 p. proc.). Najgłębszy spadek miał miejsce w podlaskim (o 1,1 p. proc.), a najmniejszy – w świętokrzyskim (o 0,1 p. proc.).

W 2021 r.¹ w Polsce **odsetek osób posiadających co najmniej podstawowe umiejętności cyfrowe** wynosił 42,9%. Najniższą wartość wskaźnika odnotowano w regionie opolskim (22,9%), podlaskim (35,5%) oraz świętokrzyskim (35,6%). Najwięcej osób posiadających umiejętności cyfrowe znajdowało się w regionie warszawskim stołecznym (66,7%). Odsetek takich osób dla **Polski Wschodniej** ogółem wyniósł 39,1%, natomiast w województwie śląskim – 41,1%.

Wykres 6. Odsetek osób posiadających co najmniej podstawowe umiejętności cyfrowe w 2021 r.
Chart 6. Percentage of individuals with at least basic digital skills in 2021

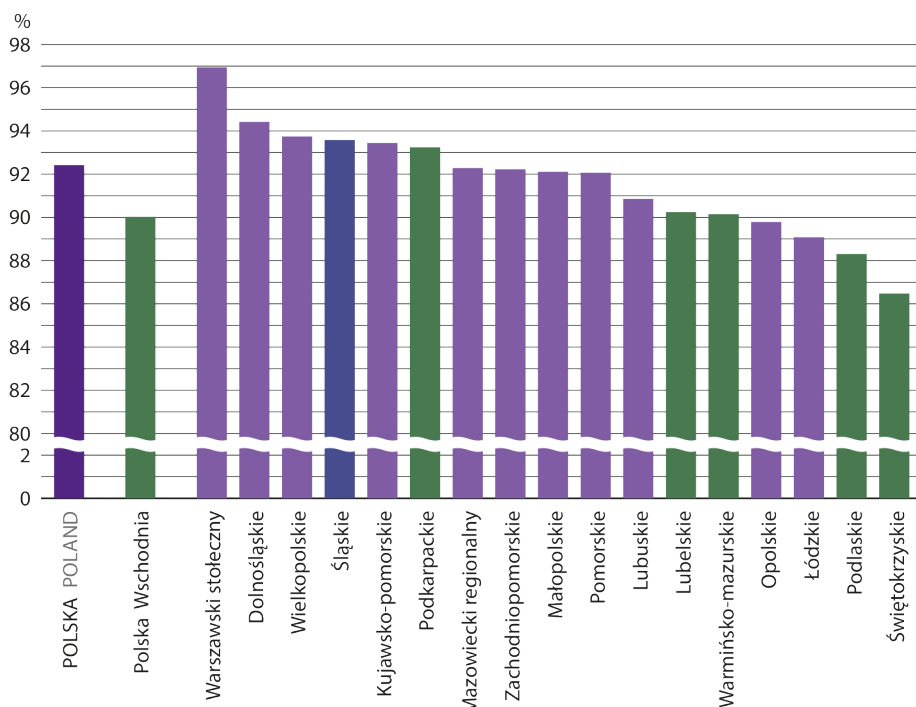
¹ Brak porównywalności z latami wcześniejszymi ze względu na wprowadzone zmiany metodologiczne w badaniu.

W 2021 r. wyższy odsetek osób posiadających co najmniej podstawowe umiejętności cyfrowe w stosunku do średniej krajowej odnotowało 7 regionów, w tym największy – warszawski stołeczny (66,7%).

Wzrasta również **odsetek gospodarstw domowych z dostępem do Internetu**. W 2021 r. wartość ta dla Polski wyniosła 92,4% i była wyższa o 38,7 p. proc. w porównaniu z 2011 r. Wartość powyżej średniej krajowej odnotowało 6 regionów, w tym największa wystąpiła w regionie warszawskim stołecznym (96,9%), a następnie – w dolnośląskim (94,4%), wielkopolskim (93,7%), śląskim (93,6%), kujawsko-pomorskim (93,4%) i podkarpackim (93,2%). Najniższy odsetek gospodarstw domowych z dostępem do Internetu był w świętokrzyskim (86,5%), podlaskim (88,3%), łódzkim (89,1%) i opolskim (89,8%). Dla **Polski Wschodniej** wartość ta wyniosła 90,0%, a dla **śląskiego** – 93,6%.

Wykres 7. Odsetek gospodarstw domowych posiadających dostęp do Internetu w 2021 r.

Chart 7. Percentage of households with access to the Internet in 2021

W porównaniu do 2011 r. znaczący wzrost wykazał region świętokrzyski (o 60,2 p. proc.), kujawsko-pomorski (o 51,1 p. proc.), warmińsko-mazurski (o 48,4 p. proc.) oraz łódzki (o 46,7 p. proc.). Najmniejszy wzrost odnotowano w regionie opolskim (o 19,4 p. proc.). W Polsce Wschodniej odsetek gospodarstw domowych z dostępem do Internetu wzrósł o 42,5 p. proc. w stosunku do 2011 r. Wartość dla Polski Wschodniej w 2011 r. wyniosła 63,2%.

3.3 Dochody i poziom ubóstwa

3.3 Income and poverty level

Według wyników badania budżetów gospodarstw domowych, w latach 2011–2021 obserwowano systematyczną poprawę sytuacji materialnej gospodarstw domowych, co znalazło odzwierciedlenie we wzroście dochodów, osiąganych przez gospodarstwa domowe. **Przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym** (czyli przeznaczony na wydatki na towary i usługi

konsumpcyjne oraz przyrost oszczędności) w 2021 r. wyniósł 2 015 zł. Tym samym był o 7,5% wyższy niż w 2020 r. (o 140 zł) oraz o 70,2% (o 831 zł) większy w porównaniu do 2011 r.

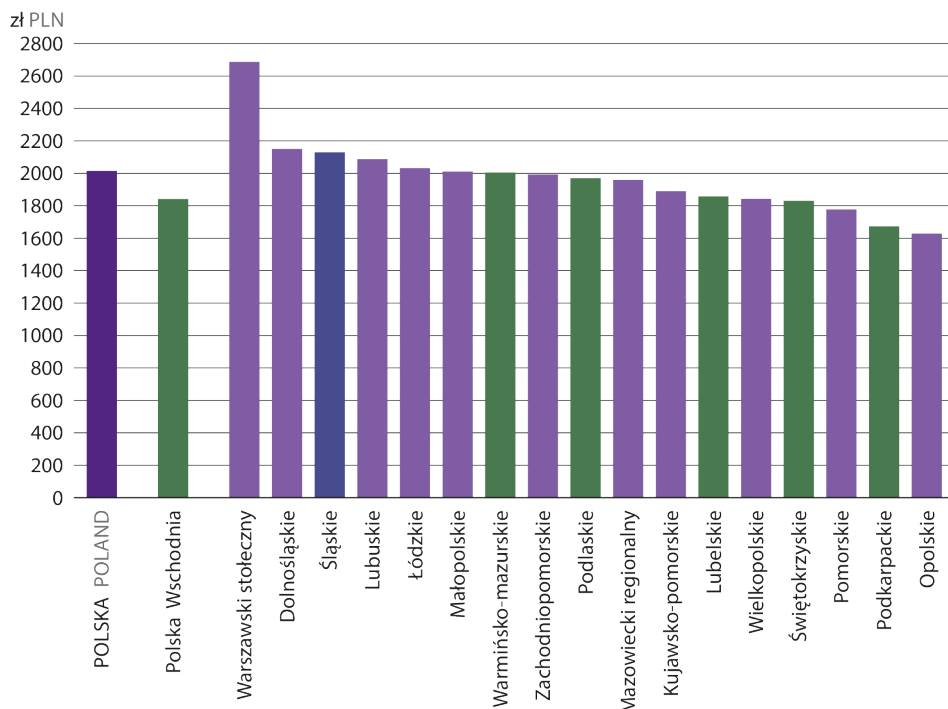
W 2021 r. najwyższy przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym odnotowano w regionach: warszawskim stołecznym (2 687 zł), dolnośląskim (2 150 zł), **śląskim** (2 129 zł) i lubuskim (2 087 zł), natomiast najniższy – w opolskim (1 628 zł) i podkarpackim (1 672 zł). W latach 2011–2021 dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwach domowych w ujęciu rok do roku najczęściej się zwiększał, a spadek był zjawiskiem sporadycznym (najgłębszy wystąpił w 2013 r. w opolskim – o 7,8%). W skali roku największy wzrost przeciętnego dochodu odnotowano w lubelskim (o 13,9%). W stosunku do 2011 r. największy wzrost dochodów zaobserwowano w 3 regionach **Polski Wschodniej**, tj. lubelskim – wzrost o 89,5% (o 877 zł), warmińsko-mazurskim – o 88,6% (o 942 zł) i podkarpackim – o 85,5% (o 771 zł), a następnie w **śląskim** – o 82,5% (o 963 zł) i lubuskim – o 81,6% (o 938 zł). Najniższą dynamikę odnotowano w regionie pomorskim (gdzie dochody wzrosły o 43,0%, tj. o 534 zł) oraz w opolskim (odpowiednio o 44,9%, tj. o 504 zł).

Średni dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym dla regionów **Polski Wschodniej** ogółem w 2021 r. wyniósł 1 841 zł i był niższy od przeciętnego dochodu w Polsce o 8,6% (na początku analizowanego okresu wyniósł 1 013 zł i był niższy o 14,4%). W latach 2011–2021 regiony Polski Wschodniej pod względem wysokości dochodu do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwach domowych zajmowały ostatnie lokaty w kraju. Wyjątek stanowił jedynie region podlaski, w którym dochody do dyspozycji przekraczały średnią w Polsce w 2011 r. o 0,4%, a 2020 r. – o 2,3% (by w 2021 r. ponownie kształtować się poniżej – o 2,3%).

Przeciętny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym w regionie **śląskim** od 2014 r. kształtuje się powyżej średniej krajowej, a jego wielkość plasuje śląskie w czołówce w kraju.

Wykres 8. Przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym w 2021 r.

Chart 8. Average monthly available income per capita in private households in 2021

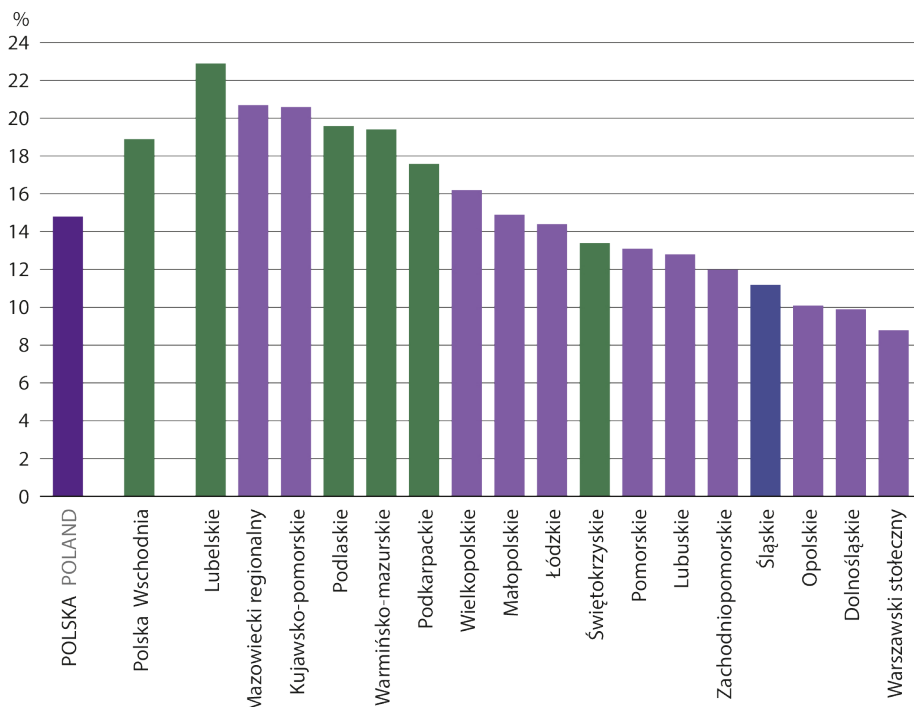
W 2021 r. zróżnicowanie dochodów na osobę w gospodarstwach domowych, mierzone **współczynnikiem Giniego**¹ wyniosło 0,319 (w 2020 r. było to 0,313, a w 2011 r. – 0,338). Wśród regionów w 2021 r. największe nierówności odnotowano w warszawskim stołecznym (0,420), pomorskim (0,388) i opolskim (0,381), a najniższe – w zachodniopomorskim (0,235), podkarpackim (0,244), lubuskim (0,252), świętokrzyskim (0,262) oraz **śląskim** (0,272, wobec 0,274 w 2011 r.). Zwiększenie zróżnicowania dochodów w porównaniu z 2011 r. wystąpiło w regionach opolskim, pomorskim, mazowieckim i dolnośląskim, natomiast największy spadek notowano w zachodniopomorskim, podkarpackim i świętokrzyskim. W odniesieniu do 2020 r. zróżnicowania dochodowe pogłębiły się w 11 regionach, w tym najbardziej – w opolskim, warszawskim stołecznym i dolnośląskim. W regionach **Polski Wschodniej** (gdzie w ujęciu ogółem współczynnik Giniego w 2021 r. wyniósł 0,291, wobec 0,326 w 2011 r.) nierówności dochodowe były zauważalnie niższe niż dla Polski ogółem w podkarpackim i świętokrzyskim, a w pozostałych kształtowały się nieco poniżej.

Na podstawie badania EU-SILC, **wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych**² w Polsce w 2021 r. utrzymał się na poziomie roku poprzedniego i wyniósł 14,8%, natomiast obniżył się w stosunku do 2011 r. (z 17,7%, tj. o 2,9 p. proc.). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w regionie lubelskim (22,9%), a następnie mazowieckim regionalnym (20,7%) i kujawsko-pomorskim (20,4%), a najniższą – w warszawskim stołecznym (8,8%), dolnośląskim (9,9%) i opolskim (10,1%). W regionie **śląskim** wskaźnik wyniósł 11,2% i był wyższy w skali roku (o 1,7 p. proc., kiedy wystąpiła wartość 9,5%), natomiast zmniejszył się w porównaniu z 2011 r. (o 1,8 p. proc. kiedy notowano 13,0%). Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych dla regionów Polski Wschodniej ogółem w 2021 r. wyniósł 18,9% i zmniejszył się zarówno w porównaniu z 2020 r. (o 1,9 p. proc.), jak i z 2011 r. (4,2 p. proc.), kiedy notowano wartość na poziomie odpowiednio 20,8% i 23,1%.

1 Współczynnik Giniego to miara nierówności rozkładu dochodów; przybiera wartość pomiędzy „0” a „1”. Współczynnik ten osiąga wartość „0” (rozkład jednorodny), gdy wszystkie osoby mają ten sam dochód, natomiast wartość „1”, gdy wszystkie osoby poza jedną mają dochód zerowy. Im wyższa jest wartość wskaźnika, tym większy jest stopień koncentracji dochodów i większe jest ich zróżnicowanie.

2 Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych jest to odsetek osób z rocznym ekwiwalentnym dochodem do dyspozycji poniżej progu zagrożenia ubóstwem, który wynosi 60% krajowej mediany rocznych ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji po transferach społecznych. Transfery społeczne są to bieżące przelewy, które otrzymują gospodarstwa domowe celem zmniejszenia ich obciążenia finansowego podczas różnych nieprzewidywalnych sytuacji lub potrzeb. Transfery te wykonywane są przez organy rządowe.

Wykres 9. Wskaźnik zasięgu ubóstwa po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych w 2021 r.
Chart 9. At-risk-of-poverty rate after social transfers in 2021

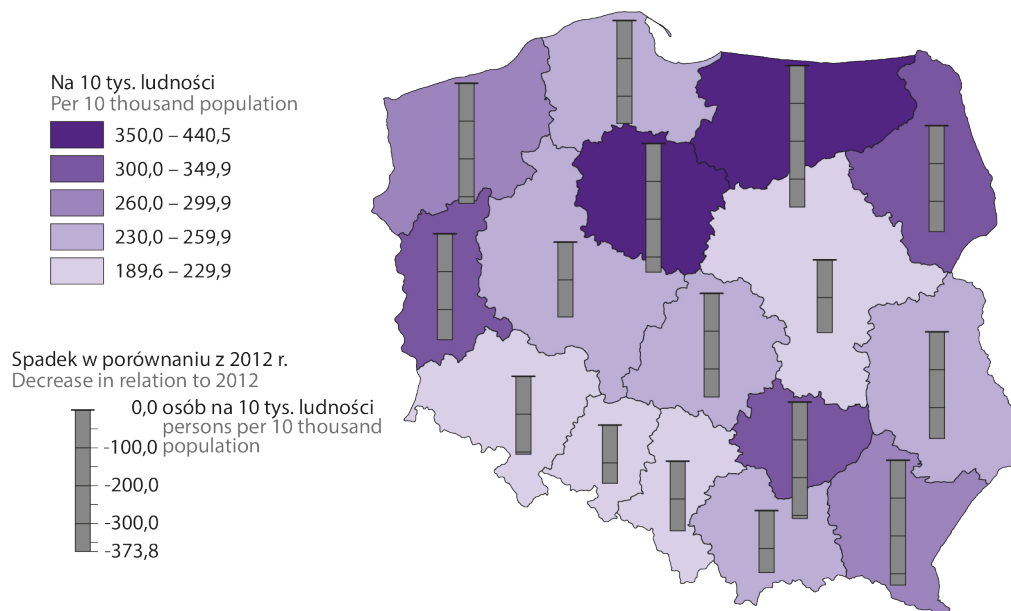

3.4 Pomoc społeczna i aktywność społeczna

3.4 Social welfare and social activity

Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej¹ w Polsce w 2021 r. wyniosła 974,7 tys. osób, a **w przeliczeniu na 10 tys. ludności** obniżyła się z 500 w 2012 r. do 257. Spadek wartości wskaźnika odnotowano w tym okresie we wszystkich województwach, a najkorzystniej wskaźnik zarówno na początku, jak i na końcu analizowanego okresu, kształtował się w **śląskim** (w 2021 r. wyniósł 190 osób, wobec 374 osób w 2012 r.). Z kolei korzystających z pomocy społecznej w 2021 r. w województwach **Polski Wschodniej** było łącznie 251,3 tys. osób (25,8% ogólnej ich liczby w kraju), co w przeliczeniu na 10 tys. ludności ukształtowało wynik na poziomie 319 osób (w 2012 r. 639 osób). Wskaźnik ten liczony w relacji do średniej krajowej w porównaniu z 2012 r. pogorszył się w 9 województwach, przy czym najwięcej osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. ludności nadal notowano w warmińsko-mazurskim i kujawsko-pomorskim (w 2021 r. – odpowiednio 441 osób i 375 osób, wobec w 2012 r. odpowiednio 814 i 714).

¹ Od 2012 r. zmienił się zakres prezentowanych danych poprzez wyłączenie informacji na temat pomocy społecznej dla rodzin zastępczych oraz rodzinnych i socjalizacyjnych placówek opiekuńczo-wychowawczych, których działalność regulowana jest ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Mapa 1. Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej w 2021 r.**Map 1. Beneficiaries of social assistance benefits in 2021**

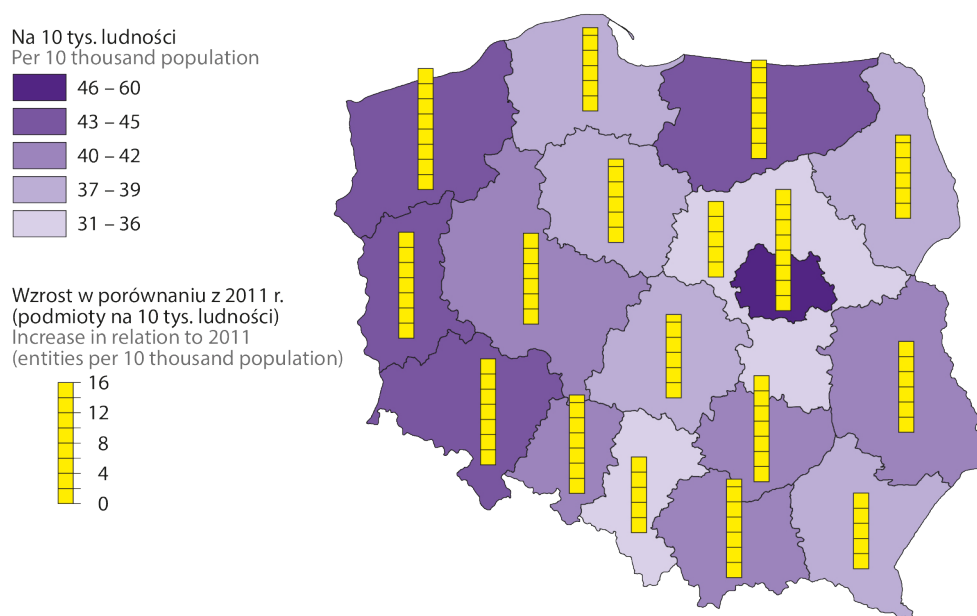
W porównaniu z 2012 r. liczba osób korzystających z pomocy społecznej obniżyła się w skali kraju o 49,4% (tj. o 951,6 tys. osób), w tym w **Polsce Wschodniej** – o 52,2% (o 274,1 tys. osób), natomiast w przeliczeniu na 10 tys. ludności była to poprawa odpowiednio o 243 i o 319 osób. Rozpiętość wskaźnika (określana jako różnica pomiędzy najwyższą a najniższą jego wartością w danym roku) zmniejszyła się w tym okresie z 441 (pomiędzy warmińsko-mazurskim a **śląskim**) do 251 osób (dla analogicznych województw).

Środowiskowa pomoc społeczna obejmuje świadczenia realizowane przez ośrodki pomocy społecznej w miejscu zamieszkania świadczeniobiorcy. W 2021 r. **liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej** wyniosła 1 415,6 tys. osób (o 1 688,2 tys. mniej niż w 2011 r. i o 173,7 tys. mniej niż w 2020 r.). Udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej **w liczbie ludności ogółem** zmniejszył się z 8,1% w 2011 r. do 3,7%. W **Polsce Wschodniej** zasięg korzystania z pomocy społecznej był nadal większy niż średnio w kraju (5,0%), ale we wszystkich regionach zmniejszył się zarówno w porównaniu z 2011 r., jak i 2020 r. (ogółem odpowiednio o 5,8 p. proc. i o 0,7 p. proc.). Region śląski nadal notował najkorzystniejszy (po warszawskim stołecznym) wskaźnik, tj. na poziomie 2,6% (w 2011 r. wyniósł 5,2%, a w 2020 r. – 2,8%).

Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w regionach był nierównomierny. W 2021 r. z takiej pomocy nadal najwięcej osób skorzystało w warmińsko-mazurskim (6,5% wobec 13,2% w 2011 r.), kujawsko-pomorskim (5,6% wobec 10,9%), podlaskim i świętokrzyskim (po 5,0% wobec odpowiednio 9,9% i 10,6%), podkarpackim (4,8% wobec 10,8%) i mazowieckim regionalnym (4,4% wobec 10,3%). Korzystniej niż w 2011 r. kształtowała się rozpiętość wskaźnika. W 2021 r. różnica między najniższą i najwyższą wartością wskaźnika wyniosła 4,4 p. proc. (od 6,5% w warmińsko-mazurskim do 2,1% w warszawskim stołecznym). W 2011 r. rozpiętość wyznaczały te same regiony i wyniosła ona 9,1 p. proc.

Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON w 2021 r. w Polsce wyniosła łącznie 154,9 tys. podmiotów (tj. o 41,5% więcej niż w 2011 r. i o 2,9% więcej niż w 2020 r.). **W przeliczeniu na 10 tys. ludności** na przestrzeni lat 2011–2021 ich liczba wzrosła (z 28 do 41). Największy wzrost wskaźnika w odniesieniu do 2011 r. (po 16 fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności) wystąpił w regionach warszawskim stołecznym (z 44 w 2011 r. do 60 w 2021 r.) i zachodniopomorskim (odpowiednio z 29 do 45), natomiast najmniejszy (po 10) w mazowieckim regionalnym (odpowiednio z 23 w 2011 r. do 33 w 2021 r.), podkarpackim (z 29 do 39) i **śląskim** (z 21 do 31). W **Polsce Wschodniej** liczba podmiotów na 10 tys. ludności stopniowo zwiększała się – od 29 w 2011 r. do 40 w 2021 r. W końcu 2021 r. najwięcej fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. ludności przypadło w regionie warszawskim stołecznym (60), a następnie w: zachodniopomorskim (45), dolnośląskim i warmińsko-mazurskim (po 44) oraz lubuskim (43).

Mapa 2. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne w rejestrze REGON w 2021 r.
Map 2. Foundation, associations and social organizations in REGON register in 2021

Rozdział 4

Chapter 4

Rozwój gospodarczy

Economic development

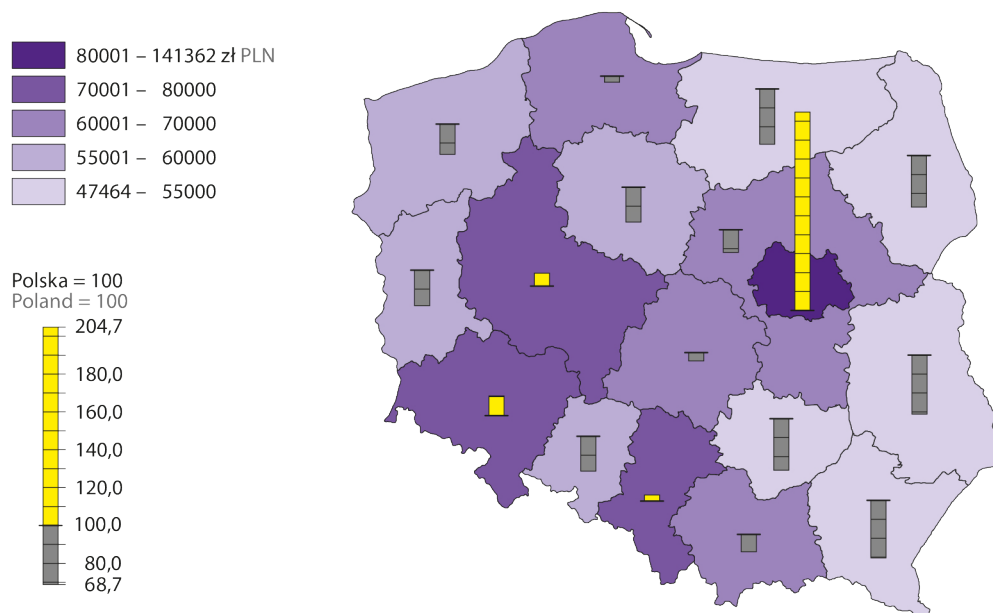
4.1 Produktywność

4.1 Productivity

Utrzymujący się wzrost gospodarczy, generowany głównie przez przemysł i usługi, wpływał na sukcesywnie poprawiającą się produktywność. W porównaniu z 2011 r. produktywność wzrosła we wszystkich regionach, przy czym tylko w 3 była wyższa od przeciętnej w kraju.

Produkt krajowy brutto (w cenach bieżących) według danych wstępnych w 2021 r. wyniósł 2 623 948 mln zł (wobec 2 337 672 mln zł w 2020 r. i 1 565 251 mln zł w 2011 r.). Największy wzrost PKB w 2021 r. w stosunku do 2011 r. (ponad 75%) miał miejsce w regionie małopolskim oraz w warszawskim stołecznym (gdzie w 2021 r. wytworzono 17,5% krajowego PKB). W **śląskim** (który wygenerował w 2021 r. 12,0% krajowego PKB) w porównaniu do 2011 r. jego dynamika była nieco niższa od przeciętnej w kraju (wzrost w porównaniu z 2011 r. wyniósł 55,4%). Regiony **Polski Wschodniej** odnotowały w tym okresie zwiększenie PKB o 59,5% (przy łącznym udziale w 2021 r., w wartości krajowej poniżej 15%). Najwyższy wzrost PKB miał miejsce w podkarpackim – o 65,8% (gdzie w 2021 r. wytworzono 3,8% krajowego PKB).

PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2021 r. według danych wstępnych wyniósł 69 069 zł (wobec 61 231 zł w 2020 r. i 40 628 zł w 2011 r.), w tym najwyższy jego poziom (ponad 2-krotnie wyższy niż dla Polski ogółem) nadal notowano w regionie warszawskim stołecznym (141 362 zł, podczas gdy w mazowieckim regionalnym było to 60 711 zł). Wartość PKB na mieszkańca powyżej wartości ogółem dla Polski notowano również w dolnośląskim, wielkopolskim i **śląskim**. W regionie śląskim wartość ta wyniosła 71 388 zł, co oznaczało wzrost w porównaniu z 2011 r. o 63,8%. Regiony **Polski Wschodniej** charakteryzowały się natomiast wartościami najniższymi w kraju (od 47 464 zł w lubelskim do 50 378 zł w podlaskim w przeliczeniu na mieszkańca).

Mapa 1. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w 2021 r. (ceny bieżące)**Map 1. Gross domestic product in 2021 (current prices)**

Wartość PKB na 1 mieszkańca (wyrażona we wspólnej umownej walucie PPS) w 2021 r., według danych wstępnych, stanowiła 77% średniej unijnej (UE27=100), wobec 66% w 2011 r. i 76% odpowiednio w 2020 r. W grupie poniżej tej wartości znalazło się 13 regionów, w tym wszystkie regiony **Polski Wschodniej** (gdzie poziom PKB na mieszkańca w PPS kształtował się w granicach 52–56% średniej UE). Wartość przekraczającą przeciętną w UE27 notowano w regionie warszawskim stołecznym (166% wobec 143% w 2011 r.).

PKB na 1 pracującego (wyrażona we wspólnej umownej walucie PPS) w 2021 r. stanowiła 81,9% średniej unijnej (UE27=100), wobec 71,9% w 2011 r. i 82,0% odpowiednio w 2020 r.

Wartość PKB na mieszkańca w przekroju **podregionów** charakteryzowała się znacznie większym zróżnicowaniem niż w przekroju regionów. **Wskaźnik dyspersji PKB na 1 mieszkańca** obliczony na poziomie podregionów dla Polski sukcesywnie zwiększał się do 2019 r. osiągając 35,6% (wobec 34,4% w 2011 r.), natomiast w 2020 r. spadł do 34,0%. Najwyższy poziom PKB na mieszkańca notowano dla m.st. Warszawy (173 885 zł, tj. prawie 3-krotnie więcej niż wynosiła wartość dla Polski ogółem). W konsekwencji, Warszawa oraz pozostałe 5 największych miast wojewódzkich (Poznań, Wrocław, Kraków, Łódź i Szczecin) w 2020 r. wygenerowały łącznie 26,6% PKB krajowego (w 2011 r. było to odpowiednio 24,9%).

Wartość dodana brutto w 2020 r. wyniosła 2 059 056 mln zł (wobec 2 011 356 mln zł w 2019 r. i 1 375 394 mln zł w 2011 r.). W 2020 r. największy wpływ na tworzenie **wartości dodanej brutto** miały usługi, w tym (podobnie jak w 2019 r.) 28,0% jej krajowej wartości wypracowały podmioty działające w usługach obejmujących handel; naprawę pojazdów samochodowych; transport i gospodarkę magazynową; zakwaterowanie i gastronomię; informację i komunikację (w 2011 r. było to odpowiednio 28,7%). Udział przemysłu nieco zwiększył się w porównaniu z 2011 r. (o 0,1 p. proc. do poziomu 25,7%), w tym największy wzrost notowano w podlaskim (o 4,4 p. proc.) i zachodniopomorskim (o 3,4 p. proc.). Spadki dotyczyły województwa śląskiego (o 4,4 p. proc.), dolnośląskiego (o 4,1 p. proc.), pomorskiego (o 0,9 p. proc.) i małopolskiego (o 0,5 p. proc.). W 2020 r. największy udział przemysłu (powyżej 30%) notowano w śląskim, lubuskim, mazowieckim regionalnym, dolnośląskim, opolskim, podkarpackim i łódzkim.

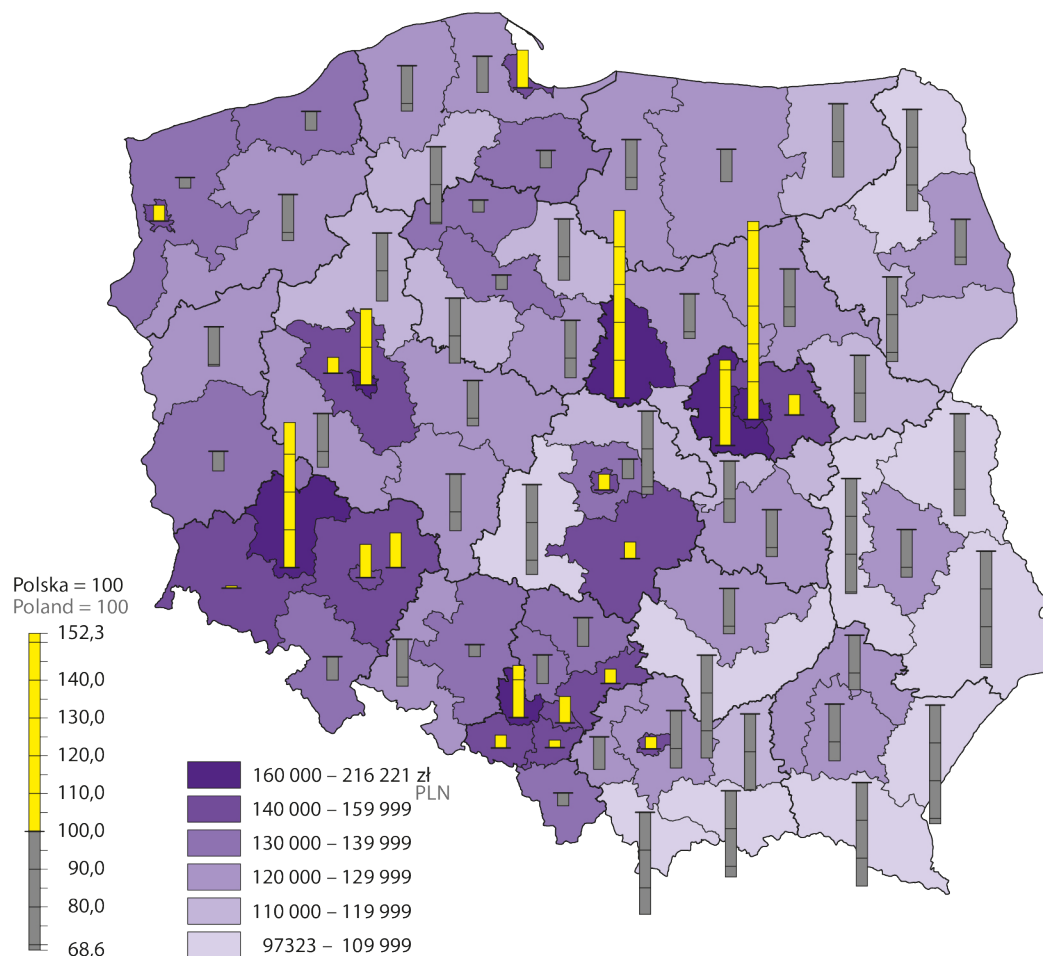
W latach 2011–2020 spadł udział wartości dodanej brutto w budownictwie o 0,8 p. proc. (w 2020 r. wyniósł 7,7%). Wszystkie regiony zanotowały spadek udziału tej sekcji, w tym największy w wielkopolskim (o 1,5 p. proc.).

Podmioty prowadzące działalność związaną z rolnictwem, łowiectwem i leśnictwem wygenerowały wartość dodaną brutto na poziomie 2,9% jej wartości krajowej (w 2011 r. było to 3,4%). Największy udział tej sekcji nadal notowano w regionie mazowieckim regionalnym (10,7%), który wzrósł w stosunku do 2011 r. o 0,2 p. proc.

Struktura gospodarki według rodzajów działalności determinuje poziom produktywności. Stąd wartość WDB w przeliczeniu na 1 pracującego jest bardzo zróżnicowana w poszczególnych rodzajach działalności zarówno na poziomie kraju, jak i regionalnym.

Produktywność gospodarki (mierzona **wartością dodaną brutto na 1 pracującego**) w 2020 r. zwiększyła się w porównaniu z 2011 r. o 43,9% do 141 948 zł, w tym wyższa niż przeciętnie była w regionach: warszawskim stołecznym, dolnośląskim oraz śląskim. W regionach **Polski Wschodniej** produktywność oscylowała w granicach 81% średniej krajowej, w tym najniższa była w lubelskim. Zróżnicowania wewnątrzregionalne wskazują, że nadal największą produktywnością charakteryzowały się podregiony dużych aglomeracji miejskich – najwyższą miały: miasto st. Warszawa (o 52,3% wyższą niż wartość dla Polski ogółem), Poznań (wyższą odpowiednio o 20,1%) oraz obszary skupiające znaczące działalności gospodarcze (np. plocki – wyższą odpowiednio o 49,6%). Najniższe wskaźniki (poniżej 70% średniej krajowej) notowano natomiast w podregionach wschodnich.

W 2020 r. produktywność w przemyśle (ok. 171 tys. zł) była nieco wyższa od notowanej w budownictwie (ok. 158 tys. zł), jednak znacznie poniżej produktywności, którą wygenerowano w finansach, ubezpieczeniach i obsłudze nieruchomości (ok. 344 tys. zł). Produktywność w przemyśle, znacznie wyższą niż przeciętna w kraju, notowano w regionie warszawskim stołecznym oraz mazowieckim regionalnym – odpowiednio o 43,5% oraz o 37,5%. Powyżej średniej krajowej kształtowała się też produktywność w dolnośląskim (wyższa o 21,3%) oraz łódzkim (o 2,6%). Najniższą efektywnością (79,6% średniej krajowej) charakteryzował się region warmińsko-mazurski. Region warszawski stołeczny wygenerował również znacznie większą niż przeciętnie produktywność w budownictwie (o 45,8%), natomiast najniższą wydajność dla tego sektora gospodarki notowano w lubuskim (o 21,6% niższa niż średnia krajowa). W regionach **Polski Wschodniej** wydajność w budownictwie kształtowała się poniżej 90% średniej krajowej (z wyjątkiem świętokrzyskiego, gdzie produktywność wyniosła 98% średniej krajowej). W usługach związanych z działalnością finansową i ubezpieczeniową oraz obsługą rynku nieruchomości, produktywność wyższą niż przeciętna w kraju odnotowano w 11 regionach (w tym w regionach należących do Polski Wschodniej).

Mapa 2. Wartość dodana brutto na 1 pracującego w 2020 r.**Map 2. Gross value added per employed person in 2020****Nominalne dochody do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych na 1 mieszkańca**

w 2020 r. wyniosły 38 473 zł i były wyższe niż w 2011 r. o 55,6%. W 12 regionach dochody kształtowały się poniżej średniego poziomu dla Polski, w tym w regionach zaliczanych do **Polski Wschodniej** (ogółem było to 84,0% wartości krajowej). Najniższe dochody w przeliczeniu na mieszkańca notowano w podkarpackim (na poziomie 30 227 zł, tj. 78,6% średniej krajowej), a najwyższe – w regionie warszawskim stołecznym (55 538 zł, tj. o 44,4% więcej niż wynosi średnia krajowa).

W 2021 r. **średnie miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej** wyniosło 5 682,97 zł (wobec odpowiednio 5 226,00 zł w 2020 r. i 3 403,51 zł w 2011 r.). Powyżej przeciętnej krajowej kształtowała się płaca w regionie warszawskim stołecznym (7 061,93 zł), mazowieckim (6 735,13 zł) oraz dolnośląskim (5 883,69 zł). Średnie wynagrodzenie w **śląskim** było na poziomie nieznacznie niższym niż przeciętne w kraju (5 610,85 zł), co oznaczało wzrost w porównaniu z 2011 r. o 57,9%. Najniższe średnie miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej (o ponad 10% niższe od średniej krajowej) notowano we wszystkich regionach **Polski Wschodniej**, gdzie w 2021 r. wyniosło 5 008,40 zł (w 2020 r. było to 4 574,94 zł wobec 2 953,51 zł w 2011 r.) oraz lubuskim i kujawsko-pomorskim.

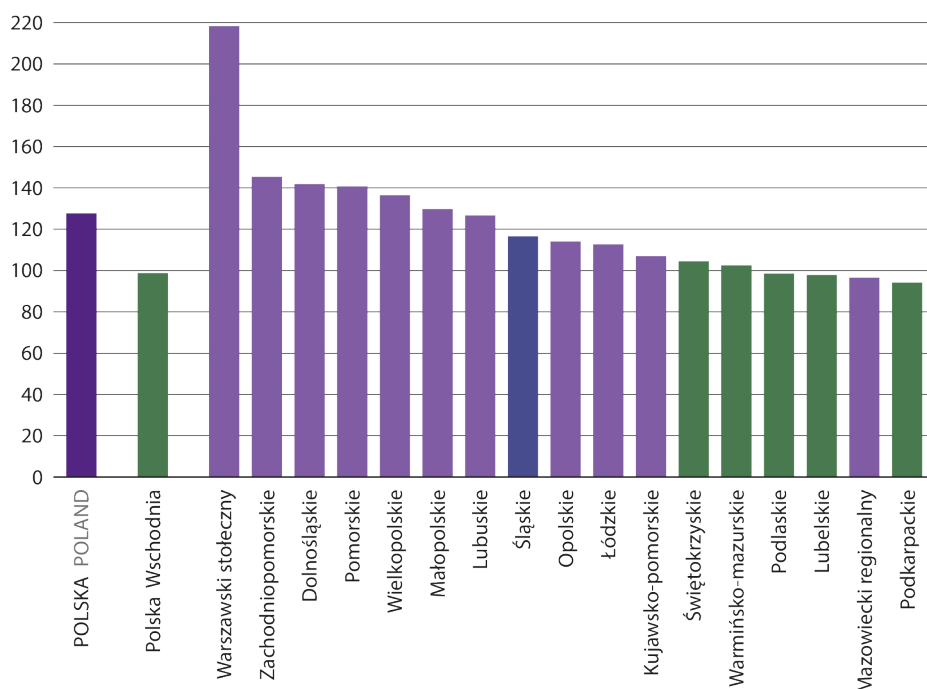
4.2 Przedsiębiorczość

4.2 Entrepreneurship

W ostatnich latach w Polsce obserwowano wyraźny rozwój przedsiębiorczości. W latach 2011–2021 odnotowano znaczny wzrost zarówno: liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON, liczby podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu, jak i spółek z udziałem kapitału zagranicznego. Jednocześnie wzrosły przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów (ogółem i na eksport). Zwiększyła się również wartość nakładów brutto na środki trwałe i nakładów inwestycyjnych, przy jednoczesnym spadku nakładów brutto i inwestycyjnych w relacji do PKB.

W 2021 r. liczba **podmiotów wpisanych do rejestru REGON** wyniosła 4,8 mln, wobec 3,9 mln w 2011 r. (wzrost o 25,0%). Jednocześnie odnotowano wzrost liczby podmiotów na 1 000 ludności ze 100 jednostek w 2011 r. do 128 w 2021 r. W ujęciu regionalnym, w 2021 r. najwięcej podmiotów (tj. 709 tys.) wpisano do rejestru w regionie warszawskim stołecznym, a najmniej – w opolskim (108 tys.). **W przeliczeniu na 1 000 ludności** najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w warszawskim stołecznym (218 podmiotów), a najniższą – w podkarpackim (94 podmiotów). W 2011 r. regiony te plasowały się na tych samych pozycjach, z liczbą podmiotów przypadającą na 1 000 ludności odpowiednio 170 i 71. Wszystkie regiony **Polski Wschodniej** oraz mazowiecki regionalny charakteryzowały się najniższą wartością wskaźnika w kraju. W 2021 r. przeciętna liczba podmiotów na 1 000 ludności w Polsce Wschodniej wyniosła 99. **Śląskie** (pomimo drugiej pozycji pod względem liczby podmiotów ogółem – na poziomie 510 tys.), ze 117 podmiotami na 1 000 ludności uplasowało się dopiero w połowie stawki.

Wykres 1. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON w 2021 r.
Chart 1. Entities of the national economy recorded in the business register (REGON) in 2021

W stosunku do 2011 r. wzrost liczby podmiotów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców zanotowano we wszystkich regionach, najwyższy – w warszawskim stołecznym (o 48 podmiotów na 1 000 ludności), małopolskim (o 31 podmiotów) i dolnośląskim (o 30 podmiotów). Najmniejszy wzrost wskaźnika odnotowano w opolskim (o 18 podmiotów). W regionie **śląskim** wskaźnik wzrósł o 21 podmiotów w przeliczeniu na 1 000 ludności.

W 2021 r. w Polsce funkcjonowało 82 tys. **spółek z udziałem kapitału zagranicznego**. W przeliczeniu na 10 tys. ludności było ich średnio 22 (wobec 18 w 2011 r.). W ujęciu regionalnym, w warszawskim stołecznym, podobnie jak w latach poprzednich, wartość wskaźnika była najwyższa i wyniosła 109. Kolejnym był region dolnośląski z wartością wskaźnika równą 24. Najniżej w zestawieniu uplasował się mazowiecki regionalny i świętokrzyski (jedynie po 4 spółki). Tym samym wartość wskaźnika dla regionu świętokrzyskiego była analogiczna jak w 2020 i 2011 r.

W regionie **śląskim** w 2021 r. zaobserwowano spadek liczby spółek z udziałem kapitału zagranicznego (o 276) w porównaniu z 2011 r. Był on jednym z 3 regionów (obok łódzkiego, i świętokrzyskiego), dla których liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności była taka sama jak w 2011 r.

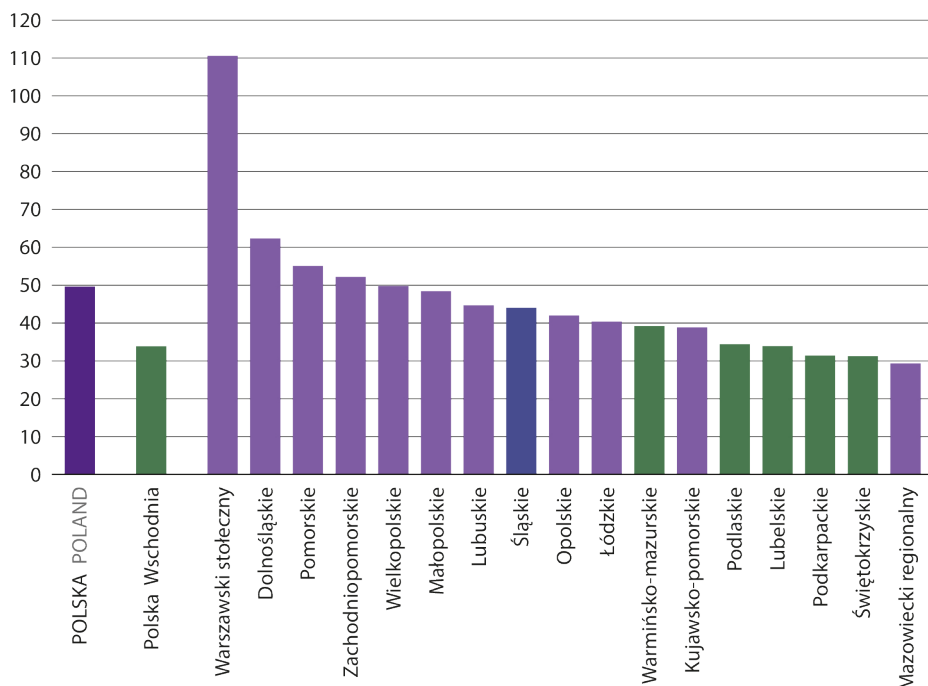
W **Polsce Wschodniej** w latach 2011–2021 liczba spółek zwiększyła się o 2,8 tys. W rezultacie w 2021 r. na 10 tys. ludności przypadało 9 spółek z udziałem kapitału zagranicznego, wobec 5 podmiotów w 2011 r.

W 2021 r. w Polsce **liczba podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu**¹ przypadająca na 1000 ludności wyniosła 50 (w 2011 r. były to 33 podmioty). Wśród regionów, najwyższą wartością wskaźnika charakteryzował się warszawski stołeczny (111). Tam też odnotowano największy wzrost w stosunku do 2011 r. (o 42 podmioty). W 2021 r. najniższą wartość wskaźnika (29) odnotowano w regionie mazowieckim regionalnym, który tak jak świętokrzyski był jednocześnie regionem o najniższym wzroście wskaźnika w porównaniu z 2011 r.

W **Polsce Wschodniej** w 2021 r. na 1 000 ludności przypadały 34 podmioty gospodarcze w usługach wyższego rzędu, podczas gdy w 2011 r. były to odpowiednio 23 podmioty.

¹ Sekcje J-R obejmują działalność związaną z: Informacją i komunikacją, finansami i ubezpieczeniami, obsługą rynku nieruchomości, działalność profesjonalną, naukową i techniczną, w zakresie usług administrowania i działalność wspierającą, dotyczącą administracji publicznej i obrony narodowej, obowiązkowego zabezpieczenia społecznego, edukacji, opieki zdrowotnej i pomocy społecznej oraz działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją.

Wykres 2. Liczba podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu^a w 2021 r.
Chart 2. Number of business entities in the higher level services^a in 2021

^a Dotyczy sekcji J-R; tzw. „zaawansowana przedsiębiorczość”.
^a Applies to J-R sections; the so-called ‘advanced entrepreneurship’.

Przeżywalność przedsiębiorstw osób fizycznych w okresie pierwszych trzech lat działalności

zwiększa się powoli, ale stabilnie. W 2020 r. aktywnych było 128 221 przedsiębiorstw osób fizycznych założonych w 2018 r. Spośród nich do 2021 r. wciąż prowadziło działalność 92%. Wskaźnik ten nieznacznie wzrósł w stosunku do lat ubiegłych, kiedy to spośród przedsiębiorstw zarejestrowanych w 2008 r. i aktywnych w 2010 r. do 2011 r. przetrwało 79,0% przedsiębiorstw. W 2021 r. wskaźnik przeżycia trzyletnich przedsiębiorstw ogółem wyniósł 89,9%.

W 2021 r. **nakłady brutto na środki trwałe w gospodarce narodowej ogółem** wyniosły 447 226 mln zł, co w stosunku do poprzedniego roku stanowiło wzrost o 19 136 mln zł, tj. o 4,5%. W latach 2011–2020 nakłady wzrosły o 109 701 mln zł, tj. o 34,5%.

W układzie regionalnym występowało znaczne zróżnicowanie nakładów. W 2011 r. najmniejszą wartość, tj. 6 375 mln zł odnotowano w regionie opolskim (2,0% nakładów krajowych), a największą, tj. 47 051 mln zł (14,8%) – w regionie warszawskim stołecznym. W regionie tym nakłady brutto na środki trwałe były również największe w 2020 r. – wyniosły 78 213 mln zł, co stanowiło 18,3% nakładów krajowych). W 2020 r. najniższy poziom nakładów, tj. 8 166 mln zł, odnotowano w regionie lubuskim (1,9% nakładów krajowych). Największy wzrost nakładów w porównaniu do 2011 r. – zarówno w ujęciu kwotowym i procentowym – odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (odpowiednio o 31 162 mln zł, tj. o ponad 66%). W badanym okresie spadek wartości nakładów odnotowano jedynie w lubuskim (o 17,2%) i świętokrzyskim (o 4,2%). Te 2 regiony miały najmniejszy udział w nakładach dla Polski (nieprzekraczający 2%). Największy udział w nakładach krajowych zanotowano, oprócz wyżej wspomnianego warszawskiego stołecznego, w **śląskim** (10,5%), dolnośląskim (9,4%) i wielkopolskim (9,3%). W stosunku do 2011 r. udział nakładów na środki trwałe w regionie śląskim spadł o 1,5 p. proc.

W **Polsce Wschodniej** wartość nakładów brutto na środki trwałe wzrosła o 14,2% (do 67 003 mln zł) w porównaniu z 2011 r., kiedy to wynosiła 58 686 mln zł. Tym samym w skali kraju udział nakładów dla tego obszaru zmniejszył się z 18,4% do 15,7%.

Stopa inwestycji (wyrażona jako relacja nakładów brutto na środki trwałe do PKB) w 2021 r. wyniosła 17,0%. Począwszy od 2011 r. była to najniższa wartość wskaźnika – w odniesieniu do początku badanego okresu spadła o 3,7 p. proc. W 2020 r. wartość wskaźnika wyniosła 18,3%. Najwyższą stopę inwestycji notowano w regionie zachodniopomorskim (23,0%) i podlaskim (22,7%). O ile w zachodniopomorskim był to wzrost o 3,1 p. proc. w porównaniu z 2011 r., to podlaskie zanotowało spadek wskaźnika w tym okresie o 2,8 p. proc. Najniższa wartość wskaźnika w 2020 r. wystąpiła w regionie świętokrzyskim (15,4%) i w stosunku do 2011 r. był to spadek o 6,8 p. proc. Jedynie 5 regionów zanotowało wzrost nakładów w relacji do PKB – oprócz zachodniopomorskiego, warszawski stołeczny i mazowiecki regionalny – o 0,3 p. proc. oraz opolski – o 0,1 p. proc. Spośród pozostałych regionów, największy spadek zanotowano w lubuskim – o 12,7 p. proc. W 2020 r. stopa inwestycji dla województw **Polski Wschodniej** wyniosła średnio 19,5% (w stosunku do 2011 r. spadek o 5,4 p. proc.). W regionie **śląskim** spadek nakładów w relacji do PKB wyniósł 2,9 p. proc. – z 19,3% w 2011 r. do 16,4% w 2020 r.

Wartość **nakładów inwestycyjnych gospodarki narodowej** ogółem w 2021 r. wyniosła 341,6 mld zł, co w stosunku do roku poprzedniego stanowiło wzrost o 32,2 mld zł, a w porównaniu z 2011 r. – wzrost o 98,3 mld zł, tj. 40,4%. W **sektorze publicznym** zanotowano wzrosty nakładów, zarówno w odniesieniu do 2020 r. (o 7,5 mld zł), jak i do początku badanego okresu (o 10,2 mld zł, tj. o 9,4%). W **sektorze prywatnym** zmiany były dużo większe, bowiem w odniesieniu do 2020 r. wartość nakładów wzrosła o 24,7 mld zł, natomiast w porównaniu z 2011 r. – o 88,0 mld zł, tj. o 65,7%.

W układzie regionalnym w 2021 r. najmniejsze nakłady inwestycyjne poniesiono w regionie świętokrzyskim (6,7 mld zł), a największe – w warszawskim stołecznym (63,4 mld zł). Jednocześnie, w warszawskim stołecznym w stosunku do 2011 r. wystąpił zarówno największy wzrost kwotowy nakładów (28,0 mld zł) jak i procentowy (79,0%). W odniesieniu do 2011 r. jedynie 2 regiony (lubuski i świętokrzyski) zanotowały niewielki spadek wartości nakładów (odpowiednio o 34,6 i 25,5 mln zł). W stosunku do 2020 r. nakłady inwestycyjne wzrosły we wszystkich regionach.

W **sektorze publicznym** w stosunku do 2011 r. największy kwotowy wzrost nakładów inwestycyjnych zanotowano w regionach warszawskim stołecznym (3,9 mld zł) i małopolskim (3,2 mld zł), a największy procentowy wzrost w podlaskim (107,8%) i opolskim (69,5%). Spadek nakładów w porównaniu z 2011 r. miał miejsce w 8 regionach, w tym największy – w lubuskim (2,2 mld zł, tj. 42,9%) i łódzkim (2,2 mld zł, tj. 24,4%). W odniesieniu do 2020 r. największy spadek nakładów zanotowano w regionie lubelskim (o 0,35 mld zł). Największy wzrost nakładów w skali roku zanotowano natomiast w małopolskim (1,5 mld zł).

W **sektorze prywatnym** wszystkie regiony zanotowały wzrost nakładów inwestycyjnych w stosunku do 2011 r. Największy wzrost kwotowy odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (o 24,1 mld zł, tj. 86,1%). Najwyższy wzrost procentowy wystąpił w regionach zachodniopomorskim (o 118,0%, tj. 4,3 mld zł) i dolnośląskim (o 110,6%, tj. 12,3 mld zł). Dolnośląski był jedynym regionem w Polsce, w którym w stosunku do 2020 r. odnotowano spadek nakładów inwestycyjnych (o 3,8%, tj. o 0,93 mld zł). Największy wzrost procentowy nakładów w sektorze prywatnym w skali roku wystąpił w lubuskim (o 50,8%, tj. o 1,7 mld zł). W śląskim w porównaniu do 2011 r. nakłady wzrosły o 25,8%, tj. 4,3 mld zł, a w stosunku do 2020 r. o 3,1% (0,6 mld zł).

Zarówno w 2020 r., jak i w 2021 r., udział sektora prywatnego w strukturze nakładów inwestycyjnych był przeważający w większości regionów, z wyjątkiem podlaskiego (gdzie wyniósł 47,9% i 46,3%) oraz lubelskiego (odpowiednio 46,8% i 50,0%). Największym udziałem sektora prywatnego w strukturze nakładów inwestycyjnych w obu wymienionych latach charakteryzował się region w dolnośląski, gdzie wyniósł on odpowiednio 81,1% i 77,4%. W śląskim udział sektora prywatnego w 2021 r. wyniósł 61,8% i był o 0,7 p. proc. wyższy niż w 2020 r.

W Polsce Wschodniej wartość nakładów inwestycyjnych w 2021 r. wyniosła 53,7 mld zł. W stosunku do 2011 r. wzrosła o 9,0 mld zł (tj. o 20,1%), a w odniesieniu do 2020 r. – odpowiednio o 4,9 mld zł (tj. o 10,0%). W ujęciu sektorowym, w stosunku do 2011 r., nakłady wzrosły zarówno w sektorze publicznym (o 3,4 mld zł, tj. 15,0%), jak i prywatnym (o 5,6 mld zł, tj. 25,3%). Wzrost nakładów inwestycyjnych w obu sektorach odnotowano również w odniesieniu do 2020 r.

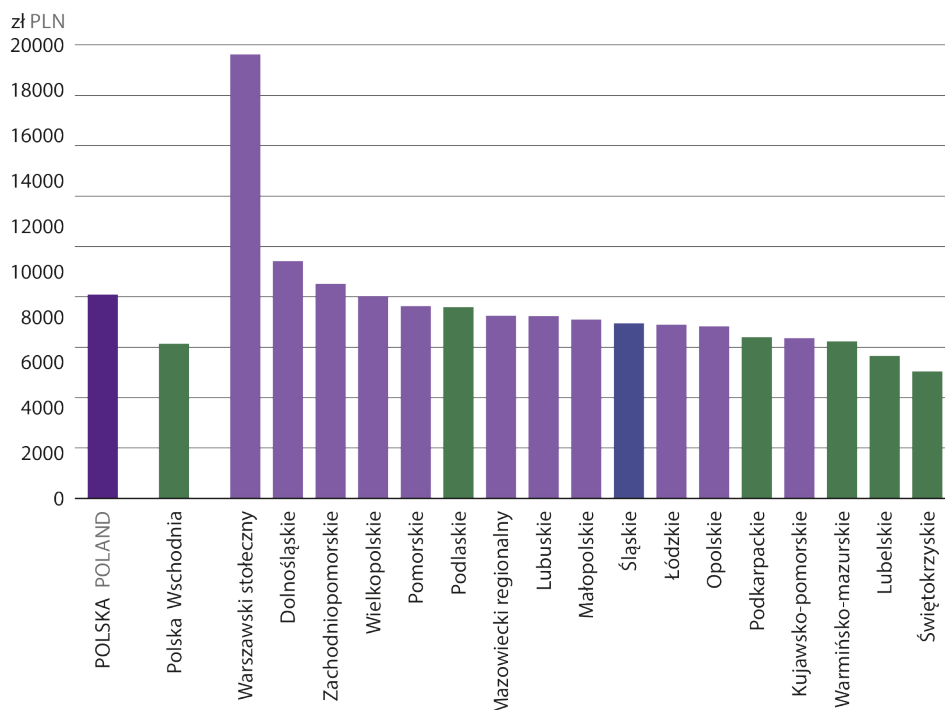
W 2021 r. **nakłady inwestycyjne w relacji do PKB** stanowiły 13,0%, podczas gdy w 2011 r. było to 15,5%. W 2021 r. największe nakłady w relacji do PKB odnotowano w regionie zachodniopomorskim (16,3%), a najmniejsze – w śląskim (10,8%), świętokrzyskim (11,1%) i łódzkim (11,6%). W odniesieniu do 2011 r. wzrost nakładów w relacji do PKB zaobserwowano jedynie w 2 regionach, tj. w zachodniopomorskim (o 1,4 p. proc.) oraz mazowieckim regionalnym (o 0,8 p. proc.). W warszawskim stołecznym wartość wskaźnika nie uległa zmianie. Największy spadek w stosunku do 2011 r. miał miejsce w lubuskim (o 8,8 p. proc. do 14,3%). W **Polsce Wschodniej** w 2021 r. nakłady inwestycyjne stanowiły ogółem 12,7% PKB, tj. spadek w odniesieniu do 2011 r. o 5,9 p. proc.

Wartość nakładów inwestycyjnych na 1 mieszkańca w 2021 r. wyniosła 8 992 zł. W odniesieniu do 2011 r. był to wzrost o 2 676 zł (o 42,0%), natomiast w relacji do 2020 r. – wzrost o 886 zł (o 10,9%).

Wśród regionów najwyższe nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca w 2021 r. zanotowano w warszawskim stołecznym – 19 578 zł, czyli ponad 2-krotnie więcej niż wynosi średnia dla Polski. Również w 2011 r. i 2020 r. to właśnie tam wartości były najwyższe. Oprócz wyżej wspomnianego warszawskiego stołecznego, wartości wskaźnika powyżej średniej dla Polski odnotowano jeszcze w 2 regionach (dolnośląskim i zachodniopomorskim). Najniższe nakłady w 2021 r. odnotowano w świętokrzyskim (5 602 zł). W porównaniu z 2011 r. wartość wskaźnika wzrosła we wszystkich regionach, w tym największy wzrost kwotowy zanotowano w regionie warszawskim stołecznym (o 7 316 zł), a procentowy – w zachodniopomorskim (o 85,8%) i mazowieckim regionalnym (o 85,7%). Również w odniesieniu do 2020 r. wartości nakładów inwestycyjnych przypadających na mieszkańca wzrosła we wszystkich regionach Polski. W **śląskim** wskaźnik wyniósł 7 716 zł i był o 2,8% wyższy niż w 2020 r. oraz o 18,6% wyższy w stosunku do 2011 r.

W Polsce Wschodniej poziom nakładów inwestycyjnych na mieszkańca kształtował się od 5 602 zł w świętokrzyskim do 8 432 zł w podlaskim. W żadnym z regionów nie przekroczono wartości średniej dla kraju. Dla Polski Wschodniej średnia wartość nakładów na mieszkańca w 2021 r. wyniosła 6 829 zł, co stanowiło 76% średniej krajowej. W porównaniu z 2011 r. (5 430 zł) był to wzrost wartości nakładów o 25,8%, jednak w odniesieniu do średniej krajowej – spadek (w 2011 r. wartość wskaźnika stanowiła 86% średnich nakładów na mieszkańca dla Polski).

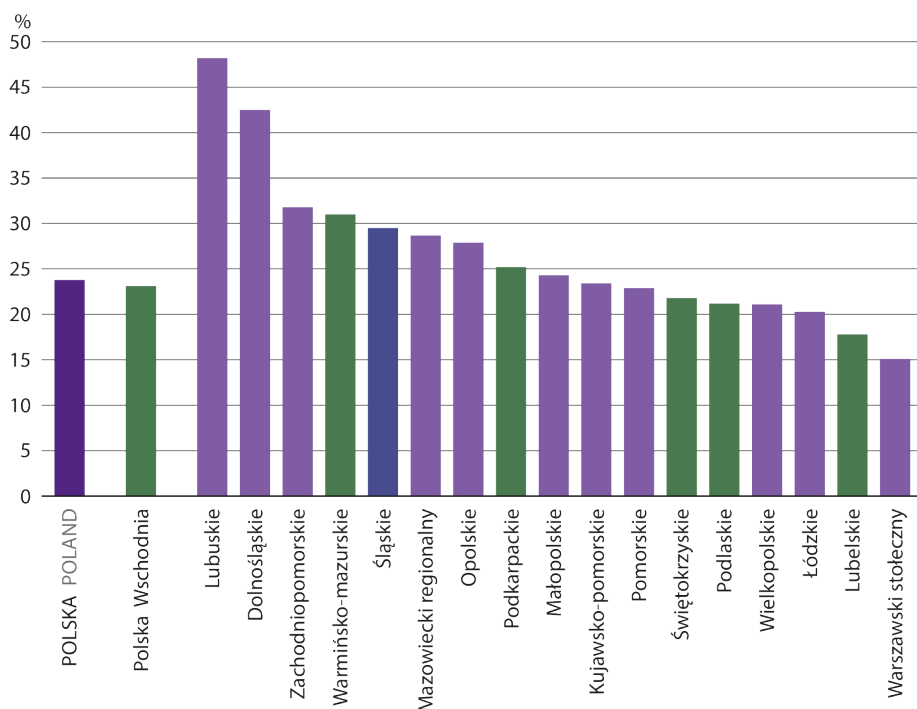
Wykres 3. Nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca w 2021 r.
Chart 3. Investment outlays per capita in 2021

W 2021 r. wartość **przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów** ogółem wyniosła 4 443,9 mld zł, tj. o 64,8% więcej niż w 2011 r. Przychody ze sprzedaży **na eksport** w 2021 r. wyniosły 1 056,6 mld zł (wobec 528,3 mld zł w 2011 r.), stanowiąc 23,8% wartości przychodów ogółem (wobec 19,6% w 2011 r.). W 2021 r. najwyższą wartość przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem odnotowano w województwie mazowieckim – 1 451,4 mld zł (z tego 1 183,1 mld, tj. 26,6% udziału krajowego, wygenerował region warszawski stołeczny), co stanowiło 32,7% wartości dla Polski. Wzrost przychodów w porównaniu z 2011 r. odnotowano we wszystkich województwach – w mazowieckim kwotowo był największy (569,4 mld zł, tj. 64,6%). Największy procentowy wzrost przychodów odnotowano w województwie wielkopolskim (285,1 mld zł, tj. 99,2%). Najmniejszy wzrost przychodów zarówno kwotowy, jak i procentowy, wystąpił w świętokrzyskim (15,3 mld zł, tj. 32,5%).

Najwyższą wartość **przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport** w 2021 r. odnotowano w województwie mazowieckim – 256,0 mld zł (w tym 178,9 mld zł w regionie warszawskim stołecznym). Również w 2011 r. w województwie mazowieckim kwota ta była największa (131,5 mld zł). Najniższą wartość osiągnęło świętokrzyskie (tj. 13,6 mld zł), natomiast w 2011 r. było to podlaskie (5,9 mld zł). Największy procentowy wzrost przychodów na eksport w stosunku do 2011 r. odnotowano w województwie podlaskim (o 154,1%), a najmniejszy – w **śląskim** (57,5%).

Wykres 4. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport w przychodach netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem w 2021 r.
Chart 4. Share of revenues from sales for exports in net revenues from sales of products, goods and materials in 2021

W 2021 r. największy udział przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport w przychodach netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem odnotowano w lubuskim (48,2%), a w mazowieckim – jedynie 17,6%. W samym regionie warszawskim stołecznym udział wyniósł 15,1% (najmniej w kraju). Udział przychodów z eksportu w porównaniu z 2011 r. wzrósł we wszystkich regionach, najbardziej – w lubuskim (o 9,8 p. proc. do 48,2%) i świętokrzyskim (o 9,0 p. proc. do 21,8%), a najmniej – w wielkopolskim (o 1,8 p. proc., osiągając wartość 21,1%).

W 2021 r. województwa **Polski Wschodniej** osiągnęły łączne przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem na poziomie 425,1 mld zł, tj. o 145,3 mld zł wyższe niż w 2011 r. (o 51,9%). Przychody na eksport w 2021 r. wyniosły 98,4 mld zł i w stosunku do 2011 r. wzrosły o 115,5%. Udział przychodów na eksport w przychodach ogółem Polski Wschodniej w 2021 r. wyniósł 23,1%, podczas gdy w 2011 r. stanowił on 16,3%. Udział 5 województw Polski Wschodniej w krajowych przychodach ogółem wyniósł jedynie 9,6% (w 2011 r. było to 10,4%), a w przychodach na eksport – 9,3% (wzrost z 8,6% w 2011 r.).

4.3 Innowacyjność

4.3 Innovation

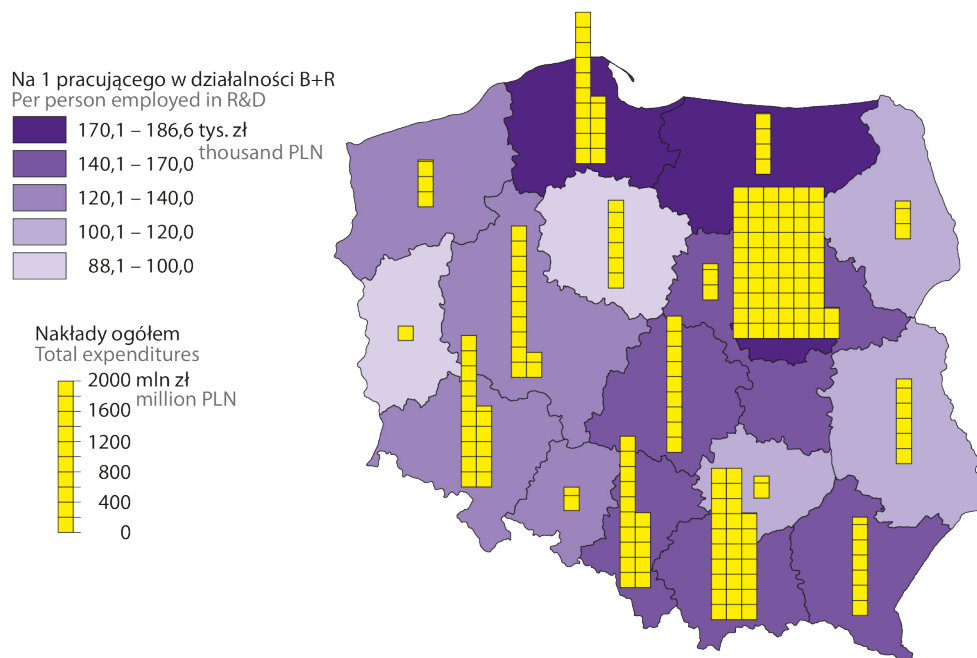
Na przestrzeni lat podejmowano szereg kroków mających na celu wzrost innowacyjności polskiej gospodarki. Odnotowano sukcesywny wzrost nakładów wewnętrznych (w tym w sektorze przedsiębiorstw) na działalność badawczo-rozwojową, liczby osób pracujących w B+R, wskaźników z zakresu innowacyjności.

W latach 2011–2021 w zakresie **działalności badawczej i rozwojowej**, postrzeganej często jako główne źródło innowacji, wzrastały **nakłady wewnętrzne na działalność B+R** i w 2021 r. osiągnęły wartość 37,7 mld zł, tj. były ponad 3-krotnie wyższe niż w 2011 r. Wzrostowi nominalnych nakładów na działalność B+R towarzyszył wzrost wskaźnika intensywności prac B+R, stanowiącego **udział nakładów krajowych brutto na działalność B+R w relacji do PKB** – uwzględniając wstępne wyniki PKB za 2021 r. – z 0,75% w 2011 r. do 1,44% w 2021 r.

W regionach **Polski Wschodniej** odnotowano blisko 3-krotny wzrost nakładów wewnętrznych na działalność B+R (z 1,4 mld zł na początku analizowanego okresu do 4,0 mld zł w 2021 r.). Jednocześnie, w latach 2011–2021, zgodnie ze wstępnymi wynikami PKB za 2021 r., w Polsce Wschodniej nastąpił wzrost wskaźnika intensywności prac B+R (z 0,58% do 1,05%). W 2021 r. najwyższe nakłady wewnętrzne na działalność B+R w relacji do PKB wystąpiły w regionach podkarpackim i warmińsko-mazurskim (odpowiednio 1,29% i 1,21%).

W latach 2016–2021 udział nakładów wewnętrznych na działalność B+R w relacji do PKB wzrósł z 0,96% do 1,44%. Wzrost odnotowano we wszystkich regionach (powyżej średniego w kraju – w 6), w tym największy – w warmińsko-mazurskim (z 0,33% do 1,21%), pomorskim (z 1,14% do 1,84%) i dolnośląskim (z 0,69% do 1,39%). W regionie **śląskim** wzrost kształtował się nieco poniżej średniego w kraju (z 0,53% do 0,95%). Najwyższą wartością wskaźnika w 2021 r. odznaczały się regiony warszawski stołeczny (2,71%) i małopolski (2,51%), a najniższą – lubuski (0,34%) i mazowiecki regionalny (0,35%).

Wśród sektorów wykonawczych najwyższymi nakładami wewnętrznymi na działalność badawczo-rozwojową (63,1% nakładów krajowych brutto na działalność B+R w 2021 r.) charakteryzował się **sektor przedsiębiorstw**, który przeznaczył na prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych 23,8 mld zł (tj. 6,7-krotnie więcej niż w 2011 r.). W latach 2016–2021 (uwzględniając wstępne wyniki PKB za 2021 r.) wzrostowi nominalnych **nakładów wewnętrznych na działalność B+R** w sektorze przedsiębiorstw towarzyszył wzrost tych nakładów **w relacji do PKB** (z 0,63% w 2016 r. do 0,91% w 2021 r.). W analizowanym okresie tempo wzrostu tego wskaźnika w sektorze przedsiębiorstw było wolniejsze niż nakładów krajowych brutto w relacji do PKB. W porównaniu z 2016 r. wzrost nakładów wewnętrznych na działalność B+R w sektorze przedsiębiorstw w relacji do PKB wystąpił w większości regionów, w tym najwyższy odnotowano w warszawskim stołecznym (z 1,40% do 1,89%) i pomorskim (z 0,81% do 1,29%). Spadek wystąpił w warmińsko-mazurskim (z 0,14% do 0,00%), lubuskim (z 0,13% do 0,00%) i małopolskim (z 1,66% do 1,65%).

Mapa 3. Nakłady wewnętrzne na działalność B+R w 2021 r.**Map 3. Intramural expenditures on R&D in 2021**

Jednocześnie ze wzrostem nakładów wewnętrznych na działalność B+R (w tym także w relacji do PKB), rosła **liczba osób pracujących w działalności badawczo-rozwojowej**; w latach 2016–2021 średnio w kraju o 45,1%. W analizowanym okresie wzrost wskaźnika odnotowano we wszystkich regionach, w tym największy – w kujawsko-pomorskim (o 139,4%), dolnośląskim (o 71,6%) i lubuskim (o 60,0%), a najmniejszy – w podkarpackim (o 9,9%). W **Polsce Wschodniej** średni wzrost liczby pracujących w tej działalności wyniósł 26,7% i był niższy niż przeciętnie w kraju. Regionem o najwyższym wzroście liczby pracujących było świętokrzyskie (49,6%).

Wzrostowi nakładów na B+R w sektorze przedsiębiorstw (w tym w relacji do PKB), w latach 2011–2021 towarzyszył wzrost wartości **wskaźników z zakresu innowacyjności** takich jak: odsetek przedsiębiorstw przemysłowych współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej (z 5,5% w 2011 r. do 6,0% w 2021 r.; wartości kształtowały się od 10,4% w warszawskim stołecznym do 3,2% w lubuskim), udział przychodów ze sprzedaży produktów podmiotów przemysłowych zaliczanych do wysokiej i średnio-wysokiej techniki (z 32,9% do 34,5%; od 64,1% w dolnośląskim do 6,5% w warmińsko-mazurskim. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem zarówno w 2011 r., jak i w 2021 r. osiągnął wartość 4,2% (od 6,2% w małopolskim do 1,0% w łódzkim). Zmniejszył się udział produkcji sprzedanej wyrobów nowych lub ulepszonych w produkcji sprzedanej wyrobów ogółem w przedsiębiorstwach przemysłowych (odpowiednio z 11,8% do 11,4%; od 23,7% w mazowieckim regionalnym do 2,6% w zachodniopomorskim).

W analizowanym okresie wzrost **odsetka przedsiębiorstw przemysłowych współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej** odnotowano w 9 regionach, w tym największy – w warszawskim stołecznym (z 6,8% w 2011 r. do 10,4% w 2021 r.), opolskim (z 5,5% do 7,7%) i małopolskim (z 6,1% do 8,2%). W regionach dolnośląskim i zachodniopomorskim pozostał na niezmiennym poziomie (odpowiednio 6,3% i 4,7%), a w pozostałych wystąpił spadek – najgłębszy w **śląskim** (z 7,1% do 6,1%). W **Polsce Wschodniej** zarówno wzrost wskaźnika w okresie 2011–2020, jak i jego wartość w 2021 r., były wartościami wyższymi niż przeciętnie w kraju.

Rozdział 5

Chapter 5

Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia

Development of infrastructure increasing competitiveness, investment attractiveness and living conditions

5.1 Infrastruktura transportowa

5.1 Transport infrastructure

W Polsce w okresie objętym analizą sytuacja poprawiała się w większości obszarów związanych z infrastrukturą transportową. Zwiększyła się gęstość dróg o twardej nawierzchni oraz łączna długość autostrad, dróg ekspresowych i wojewódzkich. Obserwowano także rozbudowę infrastruktury rowerowej. W latach 2011–2021 poprawił się również stan bezpieczeństwa na drogach, o czym świadczy zmniejszenie liczby ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności. Jednocześnie zmniejszyła się długość eksploatowanych linii kolejowych, przy czym w 2021 r. ponownie obserwowano trend spadkowy, po okresie wzrostu w latach 2017–2020. W **Polsce Wschodniej** obserwowano tendencje podobne do notowanych ogółem w kraju. Bardziej dynamicznie, w porównaniu z resztą Polski przebiegała rozbudowa infrastruktury drogowej oraz rowerowej. W województwie **śląskim** kierunki zmian w obszarach związanych z infrastrukturą transportową były zgodne z obserwowanymi w latach 2011–2021 w Polsce ogółem. Do najniższych należał przy tym wzrost długości ścieżek rowerowych. W 2021 r., pomimo najwyższego w kraju wzrostu w porównaniu z 2020 r., śląskie zajmowało drugie miejsce od końca wśród województw pod względem gęstości infrastruktury rowerowej. Ponadto śląskie charakteryzował m.in. najwyższy w kraju spadek długości eksploatowanych linii kolejowych w latach 2011–2021, przy czym na koniec analizowanego okresu region ten i tak przodował w Polsce w zakresie liczby kilometrów linii kolejowych przypadających na jednostkę powierzchni.

W 2021 r. w Polsce łączna **długość autostrad i dróg ekspresowych** wyniosła 4 555 km (z tego na autostrady przypadło ok. 1 761 km). W porównaniu z 2011 r. w całym kraju przybyło 2 748 km autostrad i dróg ekspresowych. Wzrost obserwowano w większości województw, w tym największy – w łódzkim oraz mazowieckim (odpowiednio o 420 km i o 349 km). W województwie **śląskim** sieć autostrad i dróg ekspresowych wydłużyła się o 120 km. Jedynie w opolskim długość autostrad nie uległa zmianie (brak dróg ekspresowych).

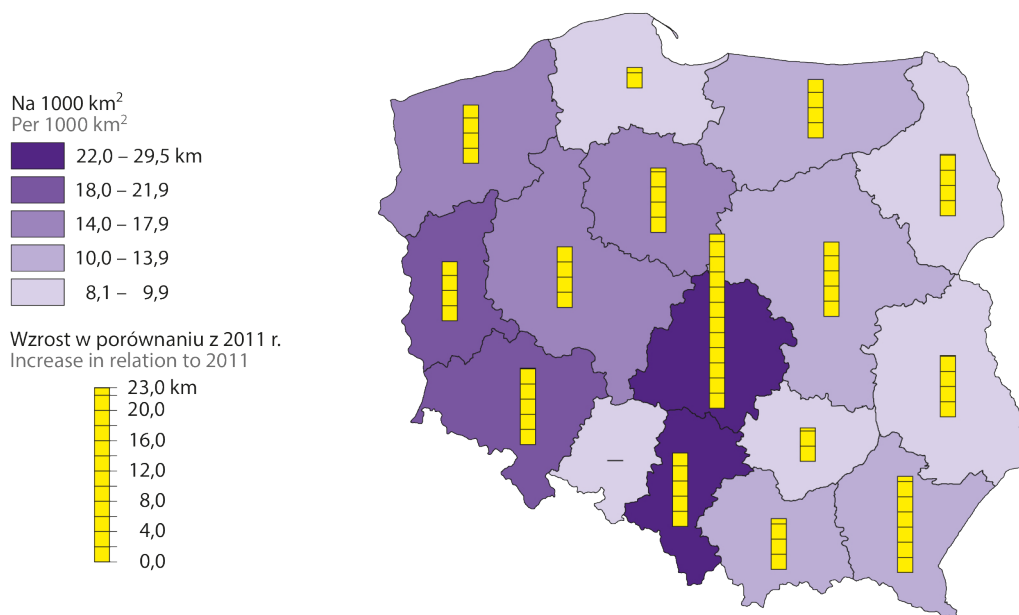
W 2011 r. województwa **Polski Wschodniej** należały do najsłabiej rozwiniętych pod względem sieci autostrad i dróg ekspresowych, np. w podkarpackim i podlaskim do tej kategorii nie kwalifikowała się żadna droga. W latach 2011–2021 sieć autostrad¹ i dróg ekspresowych wydłużyła się łącznie o 830 km (z 130 km do 960 km). Największy wzrost dotyczył podkarpackiego (o 226 km, z czego ok. 153 km przypadało na autostrady) oraz lubelskiego (o 204 km), a najmniejszy – świętokrzyskiego (o 52 km). W ujęciu względnym wzrost w Polsce Wschodniej (o 638%) był zdecydowanie bardziej dynamiczny niż wzrost notowany ogółem w kraju (który wyniósł 152%).

¹ Podkarpackie było jedynym województwem Polski Wschodniej, w którym w 2021 r. występowały autostrady. W pozostałych województwach obszaru dane w całym analizowanym okresie dotyczą tylko dróg ekspresowych.

W porównaniu z 2020 r. w całym kraju przybyły 294 km autostrad i dróg ekspresowych (174 km w Polsce Wschodniej). Największy wzrost notowano w lubelskim (o 62 km) i podlaskim (o 53 km), przy czym w obu województwach dotyczyło to tylko dróg ekspresowych. W 5 województwach sytuacja nie zmieniła się w skali roku.

Mapa 1. Autostrady i drogi ekspresowe w 2021 r.

Map 1. Motorways and expressways in 2021

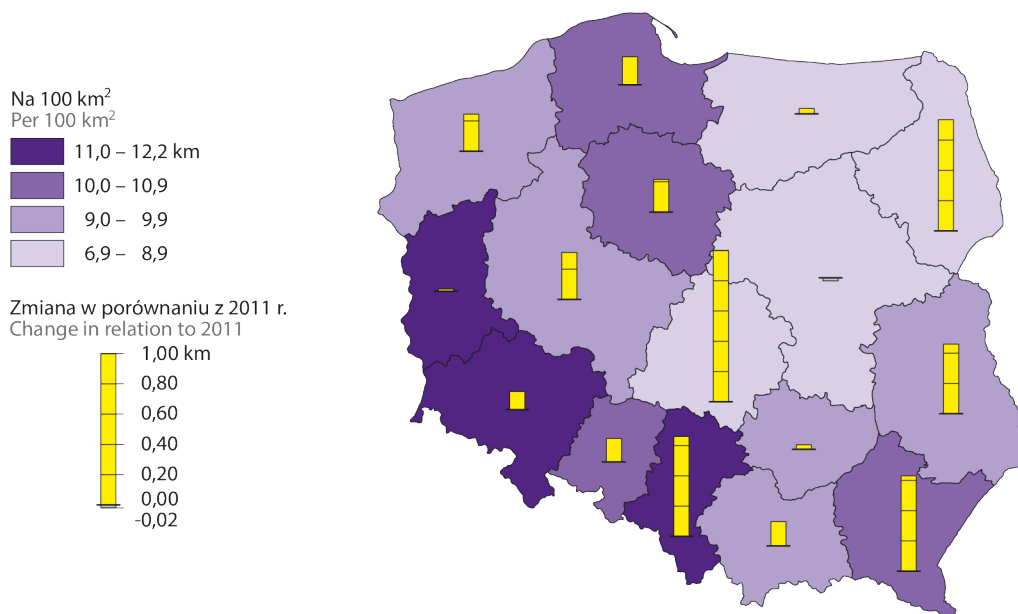

W latach 2011–2021 łączna **długość dróg wojewódzkich** w Polsce zwiększyła się o 934,8 km (tj. o 3,3%, z 28,4 tys. km do 29,3 tys. km). W większości województw notowano wzrost wartości wskaźnika, w tym największy – w łódzkim (o 181,9 km, tj. o 15,4%). W **śląskim** sieć dróg wojewódzkich wydłużyła się o 81,6 km (5,7%). Spadek miał miejsce jedynie w województwie mazowieckim (o 6,8 km, 0,2%). W **Polsce Wschodniej** sieć dróg wojewódzkich wydłużyła się łącznie o 389,1 km (4,8%), w tym najwyższy wzrost wystąpił w województwie podlaskim – o 148,6 km (12,0%), a najniższy w świętokrzyskim – o 3,6 km (0,3%).

W porównaniu z 2020 r. długość dróg wojewódzkich ogółem w kraju zwiększyła się o 220,7 km (tj. o 0,8%). Najwyższy wzrost, zarówno bezwzględny jak i procentowy, obserwowano w województwie opolskim (145,5 km i 17,1%). W Polsce Wschodniej łączna długość dróg wojewódzkich zwiększyła się nieznacznie (o 2,0 km). W poszczególnych województwach sytuacja był zróżnicowana. W podkarpackim i podlaskim notowano wzrost (odpowiednio o 38,4 km, tj. o 2,2% i o 14,1 km, tj. o 1,0%). Spadek miał miejsce w lubelskim (o 7,9 km, tj. o 0,3%), warmińsko-mazurskim (o 9,6 km, tj. o 0,5%) i świętokrzyskim (o 33 km, tj. o 3,0% – najgłębszy spadek w kraju).

Mapa 2. Drogi wojewódzkie w 2021 r.

Map 2. Roads owned by voivodships in 2021

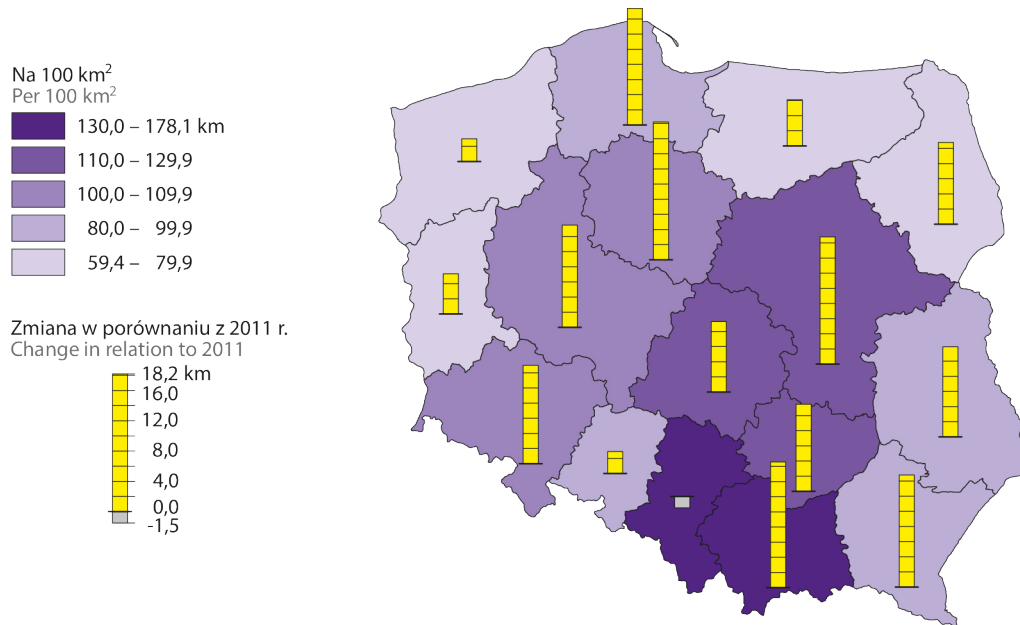

W latach 2011–2021 w Polsce **gęstość dróg publicznych o nawierzchni twardej** wzrosła z 89,7 km na 100 km² do 100,9 km na 100 km² (tj. o 12,5%). Wzrost wartości wskaźnika obserwowano w 15 województwach, w tym najwyższy – w pomorskim (o 22,7%) oraz kujawsko–pomorskim (o 20,3%). Jedynie w województwie **śląskim** notowano spadek (o 0,8%), przy czym w całym analizowanym okresie województwo to charakteryzowało się najwyższą gęstością dróg w kraju. W **Polsce Wschodniej** w latach 2011–2021 wartość wskaźnika zwiększyła się z 75,8 km na 100 km² do 86,6 km na 100 km² (o 14,2%), a więc w większym stopniu niż ogółem w kraju. W poszczególnych województwach największy wzrost notowano w podlaskim (o 17,7%), a najmniejszy – w świętokrzyskim (o 10,0%).

W porównaniu z 2020 r. gęstość dróg publicznych o nawierzchni twardej ogółem w kraju zwiększyła się o 0,6%. Wzrost wskaźnika notowano w 12 województwach – najwyższy (o 2,7%) w opolskim. Spadek gęstości dróg obserwowano natomiast w lubuskim, **śląskim** i zachodniopomorskim (odpowiednio o 6,8%, 2,1% i o 1,7%). W Polsce Wschodniej wskaźnik zwiększył się o 1,1%. Wzrost w granicach 0,2%–1,9% notowano w 4 województwach Polski Wschodniej, jedynie w świętokrzyskim gęstość dróg nie uległa zmianie w skali roku.

Mapa 3. Drogi publiczne o twardej nawierzchni w 2021 r.

Map 3. Public hard surface road in 2021

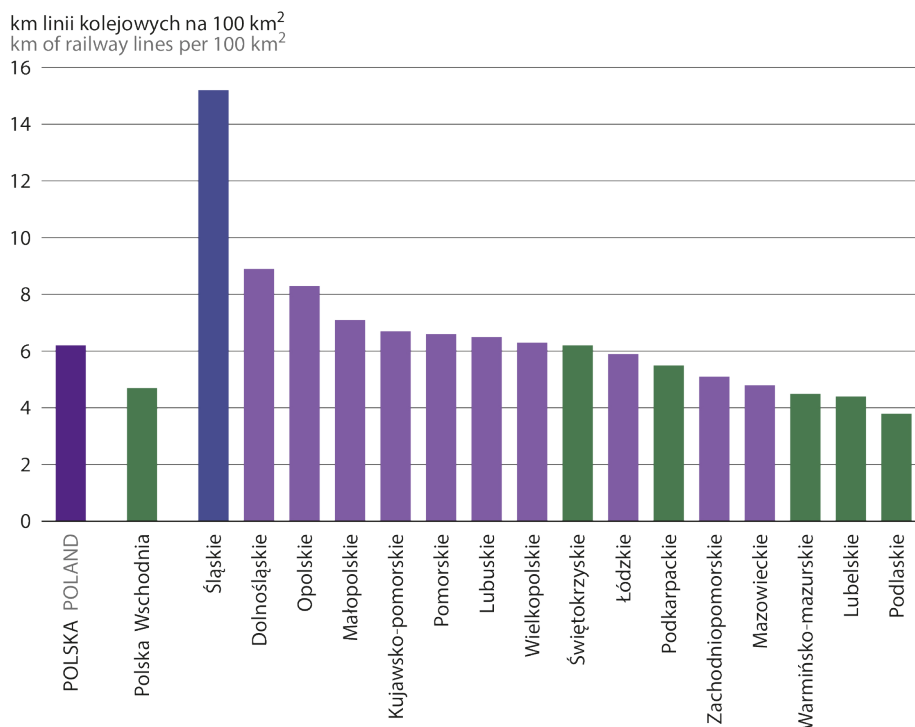

Łączna **długość linii kolejowych eksploatowanych** w Polsce w 2021 r. wyniosła 19 326 km. W porównaniu z 2011 r. oznaczało to spadek o 4,5%. Jedynie w 4 województwach notowano w tym okresie wzrost: w lubelskim (o 5,0%) oraz łódzkim, mazowieckim i świętokrzyskim (odpowiednio o 2,0%, 0,4% i o 0,1%). W pozostałych województwach długość linii kolejowych eksploatowanych zmniejszyła się – w największym stopniu w **śląskim** (o 12,5%), przy czym największe spadki wartości wskaźnika w tym województwie wystąpiły w latach 2012 i 2013. W **Polsce Wschodniej** w analizowanym okresie łączna długość linii kolejowych zmniejszyła się o 3,0%, a najgłębszy spadek notowano w województwie warmińsko-mazurskim (o 11,9%).

W porównaniu z 2020 r. długość linii kolejowych eksploatowanych w Polsce w 2021 r. zmniejszyła się o 0,5%. Spadek notowano w 9 województwach, największy – w warmińsko-mazurskim (o 4,1%) i w **śląskim** (o 2,1%). Wzrost dotyczył jedynie dolnośląskiego (o 2,0%), podlaskiego (o 0,3%) oraz łódzkiego i lubelskiego (po 0,1%). W **Polsce Wschodniej** spadek łącznej długości eksploatowanych linii kolejowych (o 0,9%) był wyższy niż ogółem w kraju.

W 2021 r. w Polsce na 100 km² przypadało 6,2 km linii kolejowych eksploatowanych. Najwyższą **gęstością sieci kolejowej** charakteryzowało się województwo **śląskie**. Wartość wskaźnika ukształtowała się tam na poziomie 15,2 km na 100 km² wobec 8,9 km na 100 km² w drugim w kolejności województwie dolnośląskim. W **Polsce Wschodniej** gęstość linii kolejowych wyniosła 4,7 km na 100 km², w tym jedynie w świętokrzyskim notowano wartość wskaźnika na poziomie średniej krajowej. W pozostałych województwach Polski Wschodniej była ona niższa, przy czym w podlaskim, lubelskim oraz warmińsko-mazurskim obserwowano najniższe wartości wskaźnika w całym kraju (odpowiednio 3,8 km, 4,4 km i 4,5 km na 100 km²).

Wykres 1. Linie kolejowe eksploatowane w 2021 r.
Chart 1. Railway lines operated in 2021

W 2021 r. liczba **nowo zarejestrowanych samochodów osobowych na 1 000 ludności** w Polsce wyniosła 11,9. W regionach NUTS 2 wskaźnik zawierał się w granicach od 40,6 w warszawskim stołecznym do 4,6 w lubelskim i mazowieckim regionalnym. W regionie **śląskim** jego wartość wyniosła 12,2. W **Polsce Wschodniej** liczba nowo zarejestrowanych samochodów osobowych na 1 000 ludności była znacznie niższa niż w Polsce ogółem i wyniosła 5,2. Wszystkie regiony na tym obszarze plasowały się poniżej średniej krajowej, przy czym największą wartość wskaźnika notowano w warmińsko-mazurskim (5,9). W latach 2011–2021 w Polsce notowano zwiększenie liczby nowo zarejestrowanych samochodów osobowych na 1 000 ludności o 66,5%. Wzrost wskaźnika w analizowanym okresie dotyczył wszystkich regionów NUTS 2, największy obserwowano w lubuskim (123,0% wobec 104,7% w drugim w kolejności dolnośląskim), a najmniejszy – w mazowieckim regionalnym (27,5%). W **śląskim** liczba nowo zarejestrowanych samochodów osobowych na 1 000 ludności zwiększyła się o 46,5%. W **Polsce Wschodniej** w analizowanym okresie wzrost wskaźnika wyniósł 46,7%. We wszystkich regionach Polski Wschodniej liczba nowo zarejestrowanych samochodów osobowych na 1 000 ludności zwiększyła się w mniejszym stopniu niż ogółem w kraju, a wzrost wskaźnika zawierał się w granicach od 65,7% w świętokrzyskim do 31,2% w podkarpackim. W porównaniu z 2020 r. wzrost liczby zarejestrowanych samochodów na 1 000 ludności w Polsce ukształtował się na poziomie 4,8%. W 15 regionach wartość wskaźnika zwiększyła się – w największym stopniu w świętokrzyskim (o 11,8%). Spadek notowano jedynie w mazowieckim regionalnym i lubelskim (odpowiednio o 1,3% i o 0,9%). W **Polsce Wschodniej** wzrost liczby nowo zarejestrowanych samochodów osobowych na 1 000 ludności w skali roku wyniósł 3,4%.

W 2021 r. **liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności** w Polsce wyniosła 5,9. W poszczególnych regionach NUTS 2 wartość wskaźnika zawierała się w przedziale od 3,4 dla **śląskiego** do 10,7 dla mazowieckiego regionalnego. Sytuacja w **Polsce Wschodniej** była mniej

korzystna niż ogółem w kraju. Liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności ukształtowała się na tym obszarze na poziomie 6,2, w tym najwyższą wartość wskaźnika notowano w świętokrzyskim (7,2), a najniższą – w podkarpackim (4,5).

W latach 2011–2021 w Polsce obserwowano korzystne tendencje związane ze spadkiem wskaźnika, przy czym sytuacja w tym obszarze najbardziej poprawiła się w latach 2012 i 2020. W całym analizowanym okresie wartość wskaźnika w Polsce zmniejszyła się o 45,7%, a spadek notowano we wszystkich regionach, w tym największy – w podkarpackim (o 56,9%), małopolskim (o 55,2%) oraz **śląskim** (o 55,0%). Najmniejszy spadek liczby ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności obserwowano w opolskim (o 13,7%). W **Polsce Wschodniej** wartość wskaźnika zmniejszyła się o 47,8% (tzn. w większym stopniu niż ogółem w kraju).

W porównaniu z 2020 r. liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności zmniejszyła się w Polsce o 9,4%. W 13 regionach NUTS 2 sytuacja w skali roku poprawiła się – największe spadki wskaźnika notowano w pomorskim i podkarpackim (30,3% i 27,7%). Wzrost liczby ofiar wypadków drogowych obserwowano w podlaskim, wielkopolskim, dolnośląskim oraz opolskim (odpowiednio o 1,9%, o 6,3%, o 9,0% i o 25,6%). W **Polsce Wschodniej** spadek wskaźnika był wyższy niż ogółem w kraju i wyniósł 14,3%.

W 2021 r. w Polsce **długość dróg dla rowerów na 10 tys. ludności** wyniosła 4,88 km. W poszczególnych regionach NUTS 2 wskaźnik zawierał się w przedziale od 7,55 km w lubuskim do 2,44 km w małopolskim. **Śląski** natomiast uplasował się na drugim od końca miejscu w kraju (3,13 km). W **Polsce Wschodniej** średnia wartość wskaźnika w 2021 r. była niższa niż w kraju ogółem (4,79 km), przy czym najwyższą jego wartość notowano w podlaskim (6,85 km), a najniższą – w podkarpackim (3,45 km).

W latach 2011–2021 notowano systematyczny wzrost długości dróg dla rowerów na 10 tys. ludności we wszystkich regionach – najwyższy w lubelskim (364,7%) oraz świętokrzyskim (364,5%), a najmniejszy (113,7%) w dolnośląskim. W **śląskim** wzrost wskaźnika (o 158,7%) był niższy niż obserwowany w kraju ogółem (225,3%). W przypadku **Polski Wschodniej** długość dróg dla rowerów w przeliczeniu na 10 tys. ludności zwiększyła się o 325,0% i we wszystkich jej regionach wzrost wskaźnika kształtował się powyżej średniej krajowej.

W porównaniu z rokiem poprzednim wzrost długości dróg dla rowerów na 10 tys. ludności wyniósł w Polsce 7,7%. Wskaźnik poprawił się we wszystkich regionach – najbardziej w **śląskim** (o 15,5%) – oprócz dolnośląskiego, w którym notowano spadek (o 2,9%). W **Polsce Wschodniej** długość dróg dla rowerów w przeliczeniu na 10 tys. ludności zwiększyła się w skali roku o 8,1%. W regionach Polski Wschodniej notowano wzrost wskaźnika w granicach 10,6% (warmińsko-mazurskie) – 7,1% (podkarpackie).

5.2 Infrastruktura techniczna

5.2 Technical infrastructure

W 2021 r. **oddano do użytkowania** 234,7 tys. **nowych mieszkań**, tj. o 6,3% więcej niż w 2020 r. Spadek odnotowano w 5 regionach NUTS 2, w tym największy w warszawskim stołecznym (o 12,3%). Najwyższy wzrost miał miejsce w opolskim (o 30,4%) i w mazowieckim regionalnym (o 26,5%). Po największym w skali całego kraju rocznym wzroście liczby oddanych mieszkań w 2020 r. w regionie **śląskim** (30,7%), w 2021 r. odnotowano tam spadek (o 7,1%). W **Polsce Wschodniej** liczba oddanych mieszkań zwiększyła się w 2021 r. w porównaniu z poprzednim rokiem o 5,0%, w tym najbardziej w podlaskim – o 20,4%.

W porównaniu z 2011 r. liczba oddanych mieszkań w kraju była wyższa o 79,2%, przy czym ponad dwukrotny wzrost notowano w dolnośląskim (o 136,9%) i łódzkim (o 100,1%). Liczba nowych mieszkań oddanych do użytkowania w **Polsce Wschodniej** była w 2021 r. o 54,5% wyższa niż w 2011 r., w tym większy niż przeciętnie wzrost odnotowano w podlaskim i podkarpackim (odpowiednio o 74,2% i o 73,8%). Udział Polski Wschodniej w liczbie mieszkań oddanych do użytkowania ogółem w kraju w 2021 r. (15,8%) był mniejszy zarówno w porównaniu z 2020 r. (16,0%), jak i z 2011 r. (18,3%).

W 2021 r. najwyższy udział stanowiły nowe mieszkania oddane w regionach: warszawskim stołecznym (14,1%, przy czym w porównaniu z 2011 r. spadek o 0,2 p. proc.), wielkopolskim (11,5%, wzrost o 1,0 p. proc. w odniesieniu do 2011 r.) i dolnośląskim (10,6%, wzrost odpowiednio o 2,6 p. proc.). Udział oddanych w 2021 r. do użytkowania mieszkań w regionach opolskim i mazowieckim regionalnym, w których odnotowano najwyższy roczny wzrost, wyniósł odpowiednio 1,5% i 4,8%.

W latach 2011–2021 **powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na mieszkańca** zwiększyła się w Polsce z 0,36 m² do 0,57 m² (tj. o 57,6%). Wzrost notowano we wszystkich regionach, w tym najwyższy – niemal dwukrotny – w dolnośląskim (o 98,0%) oraz m.in. w łódzkim (o 72,2%). W **śląskim** nastąpił wzrost o 62,5%, do 0,42 m². W **Polsce Wschodniej** wskaźnik ten wzrósł w 2021 r. do 0,47 m² (tj. o 50,3% w porównaniu z 2011 r.), w tym ponadprzeciętny wzrost powierzchni użytkowej nowych mieszkań w przeliczeniu na mieszkańca notowano w świętokrzyskim (wzrost o 66,4%), a najmniejszy (nie tylko w Polsce Wschodniej, ale i ogółem w kraju) – w warmińsko-mazurskim (o 22,3%).

W 2021 r. na najem lokali mieszkalnych z zasobów gminnych (z wyłączeniem lokali zamiennych i pomieszczeń tymczasowych) oczekiwało 129 019 gospodarstw domowych. Wśród nich 71 264 **gospodarstwa domowe oczekiwały na najem socjalny lokalu**. W porównaniu do 2020 r. zapotrzebowanie na najem socjalny lokali spadło o 4,8%. Zmniejszenie w skali roku liczby gospodarstw domowych oczekujących na najem socjalny odnotowano w większości regionów, w tym największy spadek miał miejsce w małopolskim (o 24,0%). W 5 regionach NUTS 2 zapotrzebowanie na najem socjalny lokalu w 2021 r. było wyższe niż rok wcześniej – największy wzrost oczekujących gospodarstw domowych miał miejsce w wielkopolskim (o 16,9%). W **śląskim** liczba oczekujących na najem socjalny zmniejszyła się w skali roku o 3,6% do 15 107, jednak nadal był to poziom najwyższy w Polsce (21,2% gospodarstw domowych oczekujących na najem socjalny lokali w Polsce jest w regionie śląskim). W **Polsce Wschodniej** na lokal socjalny oczekiwało w 2021 r. o 0,3% więcej gospodarstw domowych niż w 2020 r., w tym największy wzrost odnotowano w podkarpackim (o 3,9%) i w świętokrzyskim (o 3,2%).

W latach 2011–2021 zwiększyła się długość sieci kanalizacyjnej (o 47,3%), gazowej (o 22,7%) i wodociągowej (o 13,8%). Wydłużenie sieci miało miejsce we wszystkich regionach NUTS 2 i przełożyło się na wzrost odsetka ludności korzystającej z takiej infrastruktury na obszarze całego kraju.

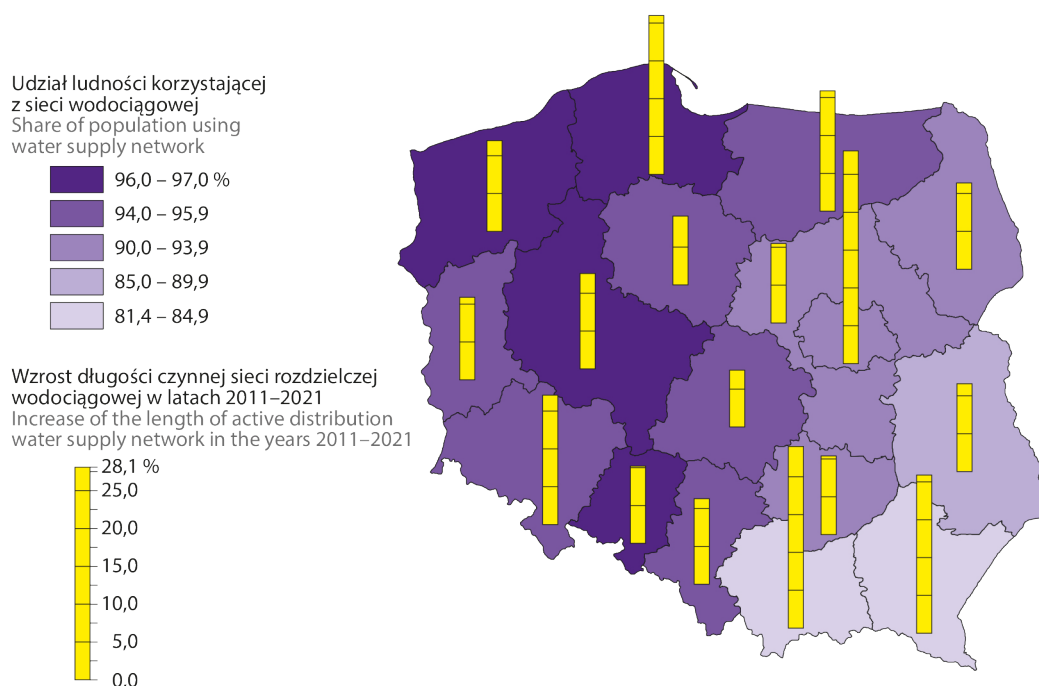
W okresie 2011–2021 **sieć wodociągowa** w Polsce wydłużyła się z 278,3 tys. km do 316,7 tys. km (tj. o 13,8%). W regionach NUTS 2 największy wzrost miał miejsce w warszawskim stołecznym (o 28,1%) i małopolskim (o 24,0%), a najmniejszy – w łódzkim (o 7,5%) i kujawsko-pomorskim (o 9,1%). W **śląskim** sieć wodociągowa wydłużyła się o 11,3%. W **Polsce Wschodniej** w analizowanym okresie długość sieci wodociągowej zwiększyła się o 13,9%, czyli porównywalnie do całego kraju. Szczególnie wysoki przyrost wystąpił w podkarpackim (20,9%). W porównaniu z 2020 r. przyrost długości sieci wodociągowej w 2021 r. wyniósł w Polsce 1,0% i kształtował się na poziomie od 2,5% w regionie pomorskim do 0,3% w warmińsko-mazurskim.

W Polsce w latach 2011–2021 **odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej** wzrósł z 87,6% do 92,4% (tj. o 4,8 p. proc.). Największy wzrost notowano w mazowieckim regionalnym (o 9,2 p. proc.) i świętokrzyskim (o 7,4 p. proc.) oraz małopolskim (o 6,4 p. proc.), lubelskim i warmińsko-mazurskim (po 6,0 p. proc.). W regionach **śląskim** i opolskim wzrost odsetka mieszkańców korzystających z sieci

wodociągowej był najmniejszy (po 2,5 p. proc.). Między 2011 a 2021 r. w **Polsce Wschodniej** nastąpił większy wzrost udziału osób korzystających z sieci wodociągowej (o 5,7 p. proc.) niż w Polsce ogółem, ale mimo tego odsetek korzystających był w 2021 r. niższy (88,4%).

Mapa 4. Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej w 2021 r. i wzrost długości sieci w latach 2011–2021

Map 4. Share of population using water supply network in 2021 and increase of the length of the network in 2011–2021

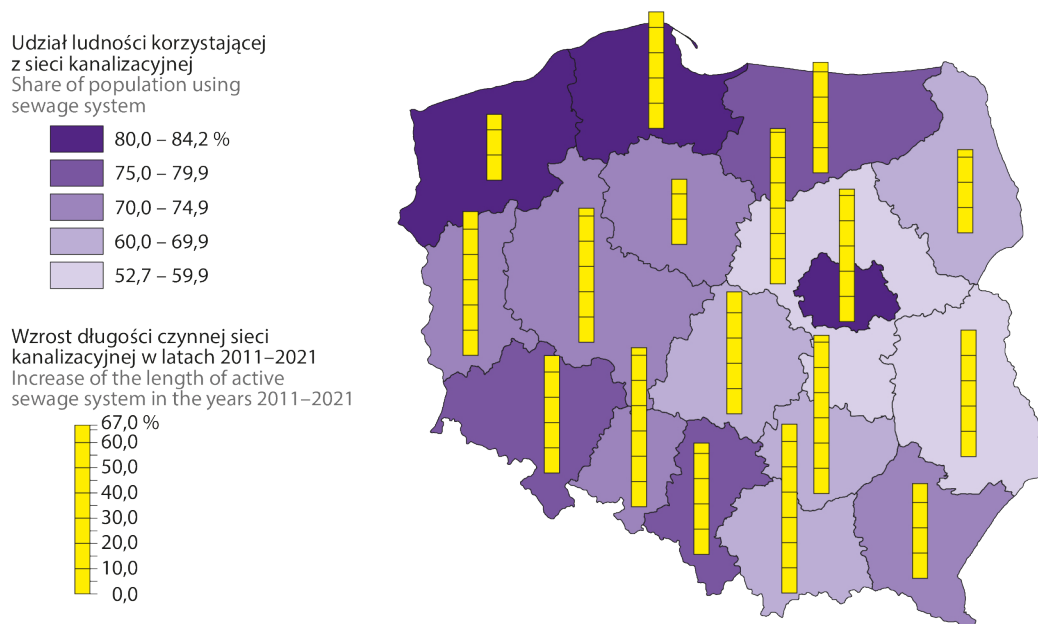

Długość sieci kanalizacyjnej w Polsce zwiększyła się w latach 2011–2021 ze 117,7 tys. km do 173,5 tys. km (tj. o 47,3%). Spośród regionów NUTS 2, największy wzrost wystąpił w tym czasie w małopolskim (o 67,0%), opolskim (o 63,0%), świętokrzyskim (o 62,8%) i mazowieckim regionalnym (o 61,6%). Najmniej sieć kanalizacyjna wydłużyła się w kujawsko-pomorskim i zachodniopomorskim (odpowiednio o 25,7% i 26,1%). W **śląskim** wzrost był niższy niż ogółem w kraju (wyniósł 44,2%). W **Polsce Wschodniej** (przy wzroście ogółem na poziomie 43,5%), w świętokrzyskim i lubelskim długość sieci kanalizacyjnej w stosunku do 2011 r. zwiększyła się ponadprzeciętnie (odpowiednio o 62,8% i o 50,0%). W skali roku w Polsce sieć kanalizacyjna wydłużyła się o 3,9 tys. km, czyli o 2,3%. Największy wzrost odnotowano w regionie świętokrzyskim (o 4,9%) oraz w wielkopolskim (o 3,3%), podkarpackim (o 3,2%) i łódzkim (o 3,0%), a najmniejszy – w podlaskim (o 0,9%).

W 2021 r. z **sieci kanalizacyjnej korzystało** w Polsce 71,9% ludności, tj. o 8,4 p. proc. więcej niż w 2011 r. (63,5%). Wartość wskaźnika w okresie 2011–2021 wzrosła najbardziej w opolskim (o 13,4 p. proc.) i podkarpackim (o 11,7 p. proc.), a najniższy przyrost udziału odnotowano w podlaskim (o 4,4 p. proc.), łódzkim i zachodniopomorskim (po 4,9 p. proc.). W **śląskim**, zarówno w 2011 r., jak i w 2021 r., odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej był wyższy niż ogółem w kraju, i wzrósł w tym czasie o 9,1 p. proc. W **Polsce Wschodniej** wartość wskaźnika w 2021 r. (65,2%) nadal kształtowała się poniżej przeciętnej w kraju, jednocześnie notując w tym okresie wzrost udziału analogiczny jak dla Polski ogółem (o 8,3 p. proc.).

Mapa 5. Udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w 2021 r. i wzrost długości sieci w latach 2011–2021

Map 5. Share of population using sewage system in 2021 and increase of the length of the network in 2011–2021

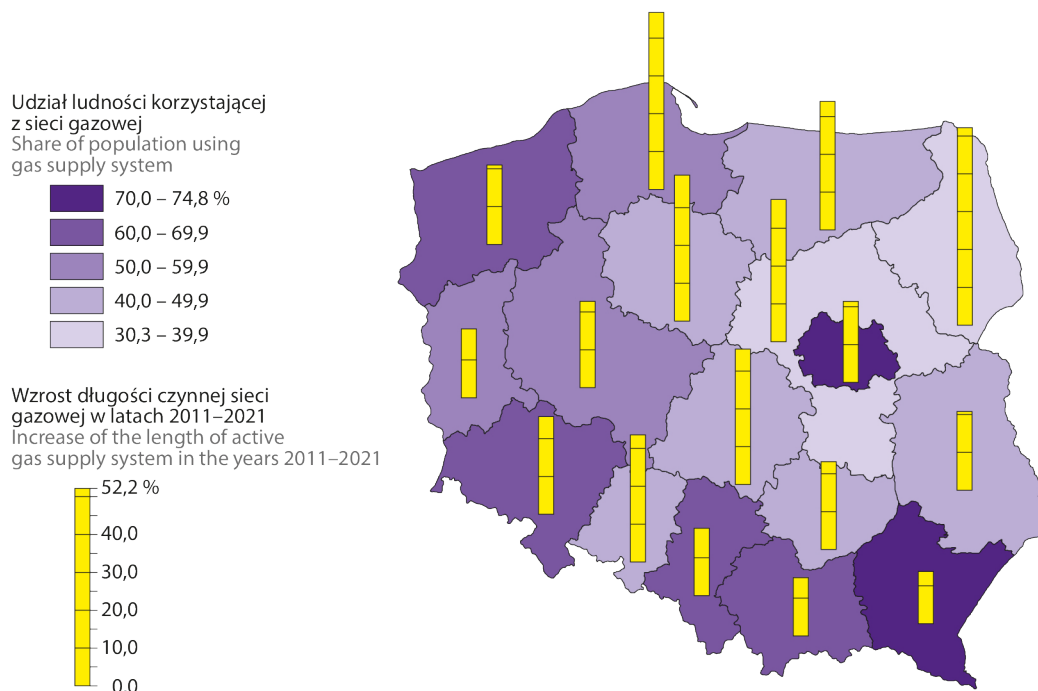
W latach 2011–2021 **długość sieci gazowej** w Polsce zwiększyła się ze 135,1 tys. km do 165,7 tys. km (tj. o 22,7%). Wydłużenie sieci gazowej miało miejsce we wszystkich regionach NUTS 2, chociaż wzrost był bardzo zróżnicowany. Największy w odnotowano w podlaskim (o 52,2%) i w pomorskim (o 46,7%). Najmniejszym wzrostem charakteryzowały się podkarpackie (o 13,9%) i małopolskie (o 15,4%). W **śląskim** sieć gazowa wydłużyła się o 17,7%, czyli mniej niż ogółem w kraju, jednak region ten, w porównaniu z pozostałymi, w całym analizowanym okresie charakteryzował się jednymi z najwyższych wartości wskaźnika. W **Polsce Wschodniej** długość sieci gazowej zwiększyła się w stosunku do 2011 r. o 19,6%. W porównaniu z 2020 r. w kraju odnotowano wzrost długości sieci gazowej o 2,2%, w tym największy w regionie opolskim (o 6,3%), podlaskim (o 6,2%) oraz łódzkim (o 5,0%).

Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej w okresie 2011–2021 wzrósł w Polsce do 54,8% (tj. o 2,3 p. proc.). W 14 regionach odnotowano wzrost udziału – największy w lubelskim (o 5,3 p. proc.) i wielkopolskim (o 4,5 p. proc.), a najmniejszy – w zachodniopomorskim (o 0,2 p. proc.). Spadek odsetka mieszkańców korzystających z sieci gazowej między 2011 a 2021 r. wystąpił w 3 regionach, w największej skali dotyczył warszawskiego stołecznego (o 3,0 p. proc.). W porównaniu z 2020 r. udział mieszkańców Polski korzystających z sieci gazowej wzrósł o 0,6 p. proc. i w żadnym z regionów wzrost nie przekroczył 1 p. proc.

W **śląskim** odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej był od początku analizowanej dekady wyższy niż w całym kraju, dodatkowo w okresie 2011–2021 nastąpił jego ponadprzeciętny wzrost (o 4,0 p. proc.) do 65,3%. W **Polsce Wschodniej**, pomimo większego niż ogółem w kraju wzrostu wartości wskaźnika (o 3,4 p. proc. między 2011 a 2021 r.), odsetek mieszkańców korzystających z sieci gazowej pozostał na niższym niż średnia krajowa poziomie (49,6% w 2021 r.).

Mapa 6. Udział ludności korzystającej z sieci gazowej w 2021 r. i wzrost długości sieci w latach 2011–2021

Map 6. Share of population using gas supply system in 2021 and increase of the length of the network in 2011–2021

5.3 Infrastruktura społeczna i turystyczna

5.3 Social and tourist infrastructure

Istotnym aspektem wpływającym na atrakcyjność terytorialną jest dostępność do usług w zakresie opieki zdrowotnej. W latach 2011–2021 liczba **szpitali ogólnych** w Polsce zwiększyła się o 10,4% (tj. o 85 placówek do 899), przy jednoczesnym spadku zarówno liczby łóżek w szpitalach ogólnych, jak i w przeliczeniu na 10 tys. ludności.

W latach 2011–2021 **liczba łóżek w szpitalach ogólnych** zmniejszyła się o 6,7% i wyniosła 168,4 tys. Spadek odnotowano w 15 regionach, w tym najgłębszy – w wielkopolskim (o 15,7%), a znaczący w: świętokrzyskim (o 14,6%), łódzkim (o 13,4%), **śląskim** (o 13,0%) i mazowieckim regionalnym (o 12,5%). Na obszarze **Polski Wschodniej**, gdzie w świętokrzyskim odnotowano jeden z najgłębszych spadków, wystąpił również jeden z dwóch wzrostów – w warmińsko-mazurskim (o 2,3%). Wzrost wystąpił także w warszawskim stołecznym (o 13,3%). W rezultacie, w 2021 r. największą liczbą łóżek dysponował region śląski (22,2 tys.) i warszawski stołeczny (16,5 tys.), natomiast najmniejszą – lubuski (4,0 tys.) i opolski (4,4 tys.).

W przeliczeniu na **100 tys. ludności** liczba łóżek w szpitalach ogólnych w analizowanym okresie zmniejszyła się o 24 i wyniosła 444 łóżka. Spadek wystąpił w 13 regionach, w tym najgłębszy – w wielkopolskim (o 76 łóżek na 100 tys. ludności do 376 łóżek), **śląskim** (o 45 do 508 łóżek), łódzkim (o 44 do 485 łóżek) i świętokrzyskim (o 41 do 463 łóżek). Wzrost wskaźnika w okresie 2011–2021 odnotowano w: warmińsko-mazurskim (o 35 do 467), opolskim (o 29 do 461), podlaskim (o 10 do 484) i warszawskim stołecznym (o 6 do 509). Spośród województw **Polski Wschodniej** w omawianym okresie

odnotowano największy wzrost (w warmińsko-mazurskim) i jeden z najgłębszych spadków (w świętokrzyskim). W lubelskim wystąpiła największa liczba łóżek na 100 tys. mieszkańców (519).

W 2021 r. w Polsce prawo wykonywania zawodu **lekarza** posiadało 155,6 tys. osób, z tego pracowało w zawodzie 129,9 tys. lekarzy¹.

W 2021 r. w Polsce na **10 tys. ludności** przypadało 34 **lekarzy pracujących bezpośrednio z pacjentem według podstawowego miejsca pracy** (tj. uwzględnianych w statystyce jeden raz). W regionach liczba ta wahała się od 59 lekarzy w warszawskim stołecznym do 21 w mazowieckim regionalnym.

W województwie **śląskim** ukształtowała się na poziomie 36 lekarzy. W województwach **Polski Wschodniej** ogółem na 10 tys. mieszkańców przypadało 31 lekarzy (38 w podlaskim, 37 w lubelskim, 30 w świętokrzyskim, 27 w podkarpackim i 25 w warmińsko-mazurskim).

Korzystniej kształtowała się dostępność do **praktykujących lekarzy** (w przeliczeniu na 10 tys. ludności) w przypadku, gdy pracują w więcej niż jednym miejscu. Dla Polski ogółem wskaźnik ten wyniósł 41 lekarzy, a w podziale na regiony wahał się – od 77 lekarzy w warszawskim stołecznym do 23 w mazowieckim regionalnym. W regionie **śląskim** wskaźnik był wyższy niż średnio w kraju i wyniósł 43 lekarzy. W **Polsce Wschodniej** ogółem odnotowano 37 lekarzy na 10 tys. ludności, w tym maksymalna wartość wystąpiła w lubelskim (45), a minimalna – w warmińsko-mazurskim (28).

W 2021 r. w Polsce notowano 11,9 tys. **aptek**. Po obserwowanym corocznie w latach 2011–2017 systematycznym wzroście, od 2018 r. z roku na rok notowane jest zmniejszenie. W 2021 r. w skali roku spadek wyniósł 1,6% (w porównaniu z 2011 r. nadal notowany jest wzrost – o 1,3%). Spadek w stosunku do 2020 r. wystąpił w 15 regionach, w tym w 8 – większy niż średnio w kraju, tj. w: **śląskim** i warmińsko-mazurskim (po 2,7%), dolnośląskim (o 2,3%), małopolskim i świętokrzyskim (po 2,1%), lubuskim i wielkopolskim (po 2,0%) oraz podkarpackim (o 1,7%). Najmniej liczba aptek zmniejszyła się w łódzkim i pomorskim (odpowiednio o 0,4% i o 0,6%). W regionach opolskim i podlaskim liczba aptek utrzymała się na poziomie sprzed roku.

W 2021 r. najwięcej aptek było w regionie śląskim (1 372), wielkopolskim (1 225), małopolskim (1 024), warszawskim stołecznym (973) i dolnośląskim (925). Stanowiły one łącznie 46,5% wszystkich zasobów w kraju. Najmniej było w opolskim i lubuskim (po 291, tj. po 2,5%). W 5 regionach **Polski Wschodniej** funkcjonowało łącznie 21,2% ogółu aptek, w tym najwięcej – w lubelskim (734; 6,2%), a najmniej – w podlaskim (369; 3,1%).

Spadkowi liczby aptek towarzyszyło zwiększenie liczby mieszkańców na obiekt, których w 2021 r. średnio w Polsce przypadało 3,2 tys. W skali roku wzrost wystąpił w 13 regionach (największy w małopolskim – o 2,1%, wobec wzrostu średnio o 1,1% ogółem). W porównaniu do 2011 r. odnotowano spadek zarówno dla wartości ogółem (o 2,9%), jak i dla 10 regionów (najgłębszy w zachodniopomorskim – o 13,1%). W 2021 r. najbardziej obciążone były apteki regionu pomorskiego, gdzie na 1 aptekę przypadało 3,6 tys. osób. Najmniej osób przypadało na aptekę w lubelskim (2,8 tys.). W regionie **śląskim** na 1 aptekę przypadało 3,2 tys. ludności, tj. o 0,2% mniej niż średnio w kraju. Obciążenie aptek w regionach **Polski Wschodniej** było bardzo zróżnicowane – od 3,5 tys. w warmińsko-mazurskim (najwięcej po pomorskim, mazowieckim regionalnym i pomorskim) do 2,8 tys. w lubelskim (najmniej w kraju).

¹ Od 2021 r. dane szacunkowe GUS na podstawie źródeł administracyjnych (w tym rejestry posiadających prawo wykonywania zawodu, płatników składek ZUS, podmiotów wykonujących działalność leczniczą, praktyk lekarskich); dane nieporównywalne z danymi opublikowanymi w poprzednich edycjach Raportu, opartymi o metodę sprawozdawczości. Dane dotyczą pracujących bezpośrednio z pacjentem, bez względu na główne miejsce pracy.

Systematycznie zmniejsza się liczba **placówek bibliotecznych** (tj. bibliotek publicznych wraz z filiami oraz punktami bibliotecznymi), które stanowią najliczniejszą grupę instytucji kultury. Liczba **teatrów i instytucji muzycznych** wzrasta. Z powodu obostrzeń sanitarnych obowiązujących w 2021 r. pogorszył się dostęp do **centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic**, które prowadzą wielokierunkową działalność społeczno-kulturalną.

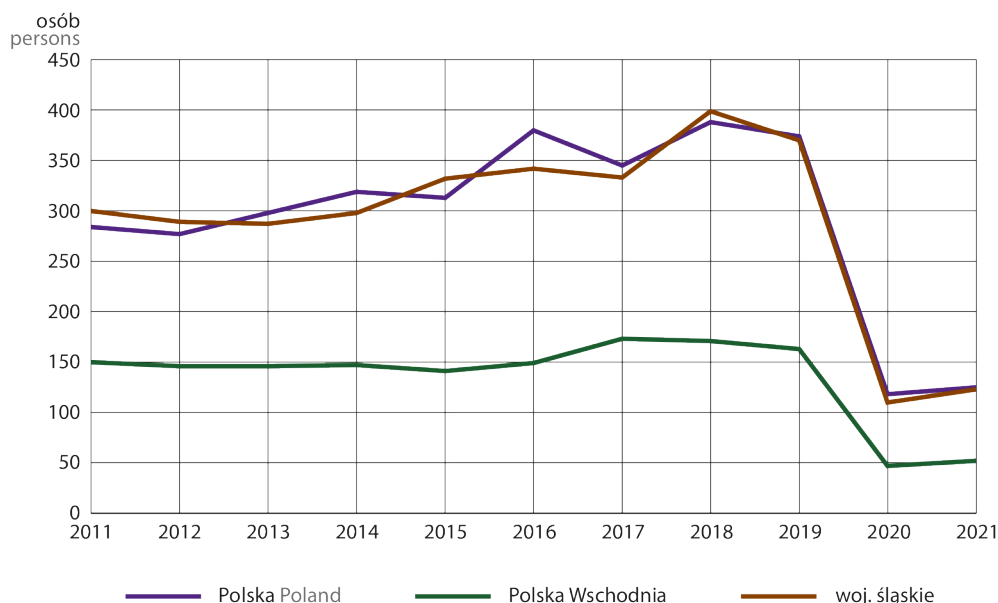
W latach 2011–2021 **liczba placówek bibliotecznych** zmniejszyła się o 597 jednostek do 7 693, a liczba ludności **na 1 placówkę biblioteczną** wzrosła w tym okresie średnio w kraju o 326 osób (do 4 974). W latach 2011–2021 wśród regionów (poza warszawskim stołecznym) obserwowano spadek liczby placówek bibliotecznych, w tym najgłębszy – w regionie łódzkim (o 88 placówek). W 2021 r. najwięcej placówek bibliotecznych zlokalizowanych było na terenie **śląskiego**, tj. 753 placówki (o 62 mniej niż w 2011 r.), które w 2021 r. stanowiły 9,8% ogólnej ich liczby kraju.

Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną wzrosła w omawianym okresie we wszystkich regionach – najwyższy wzrost odnotowano w łódzkim (o 640 osoby), najmniejszy – w opolskim (o 25 osób). Najwięcej ludności na 1 placówkę przypadało w regionie warszawskim stołecznym i pomorskim (odpowiednio 7 673 i 7 426 osób), najmniej – w podkarpackim i opolskim (odpowiednio 3 190 i 3 234 osoby). W śląskim na 1 placówkę biblioteczną przypadało średnio o 992 osób więcej niż przeciętnie w kraju (5 966 osób).

W regionach **Polski Wschodniej** liczba placówek bibliotecznych spadła o 5,1% do 1 998 placówek, a ich udział w ogólnej liczbie placówek w kraju wzrósł z 25,7% w 2011 r. do 26,0%. Najmniej placówek funkcjonowało w regionie podlaskim. W 2021 r. stanowiły one 2,9% ogółu placówek w kraju. Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną wzrosła w skali 11 lat o 148 osób (do 4 019).

W latach 2011–2021 liczba **teatrów i instytucji muzycznych** wzrosła z 173 do 185 (w porównaniu do 2020 r. spadek o 9). Większa możliwość korzystania z propozycji kulturalnej dotyczyła dużych miast, w których najczęściej zlokalizowane były teatry i instytucje muzyczne. Instytucje te dysponowały 101,9 tys. miejsc na widowniach w stałych salach i wystawiły 30,0 tys. przedstawień i koncertów, w których uczestniczyło 4,7 mln widzów i słuchaczy. **Na jedno miejsce w salach stałych** przypadało 372 mieszkańców (spadek o 134 osoby w porównaniu do 2011 r.), a na 1 000 ludności przypadało 125 widzów (spadek o 159 osób w porównaniu do 2011 r.). **Liczba przedstawień i koncertów oraz widzów i słuchaczy** spadła w porównaniu z 2011 r. w związku z ograniczeniami wynikającymi z pandemii COVID-19 (tj. odpowiednio o 43,9% i 56,6%), jednak w porównaniu z 2020 r. odnotowano wzrost odpowiednio o 23,1% i o 5,4%. Mimo ograniczeń i spadku liczby teatrów i instytucji muzycznych, w porównaniu z 2020 r. wzrosła **liczba miejsc na widowniach** (o 0,8%).

Wykres 2. Widzowie w teatrach i instytucjach muzycznych na 1 000 ludności
Chart 2. Audience in theatres and music institutions per 1 000 population

Wśród regionów największą liczbę teatrów i instytucji muzycznych odnotowano w warszawskim stołecznym (31 placówek) i małopolskim (24 wobec 25 w 2020 r.), a najmniej – w podkarpackim (3 teatry i instytucje muzyczne) oraz świętokrzyskim i lubuskim (po 4 teatry i instytucje muzyczne). Największą liczbą miejsc dysponował region warszawski stołeczny (18,0 tys. miejsc), a najmniej miejsc na widowni było w podkarpackim i lubelskim (odpowiednio 1,5 tys. i 1,6 tys.).

W porównaniu do 2020 r. wzrost liczby miejsc odnotowano w 8 regionach – największy w **śląskim** (o 14,9%) i lubuskim (o 7,7%). Spadek wystąpił w 7 regionach – w granicach od 17,5% w lubelskim do 2,6% w podkarpackim. We wszystkich regionach w porównaniu do 2011 r. spadła liczba przedstawień i koncertów – najgłębiej o 71,1% w warmińsko-mazurskim, najmniej w lubuskim o 26,6%. W porównaniu do 2020 r. liczba przedstawień i koncertów wzrosła w większości regionów – najbardziej w podkarpackim (o 83,9%) i łódzkim (o 73,1%). Spadek nastąpił w regionach lubuskim i mazowieckim regionalnym (odpowiednio o 56,0% i 10,3%), natomiast w warmińsko-mazurskim nie odnotowano zmiany. Również liczba widzów i słuchaczy zmniejszyła się w analizowanym okresie w granicach od 73,1% w warmińsko-mazurskim do 34,4% w lubuskim. W porównaniu do 2020 r. liczba widzów i słuchaczy wzrosła w 10 regionach – największy wzrost odnotowano w opolskim (o 137,0%) i podkarpackim (o 56,8%). W pozostałych regionach odnotowano spadek – najgłębszy w lubuskim (o 43,5%) i kujawsko-pomorskim (o 29,3%). Regionami o najmniejszej liczbie ludności na miejsce były pomorski i warszawski stołeczny (odpowiednio po 167 i 181 osoby na miejsce), a o największej – podkarpacki, lubelski i mazowiecki regionalny (odpowiednio po 1 376, 1 276 i 974 osoby). Wskaźnik ten w analizowanym okresie poprawił się we wszystkich regionach. Liczba widzów i słuchaczy na 1 000 ludności kształtowała się od 455 w regionie warszawskim stołecznym do 33 w lubelskim. W 8 regionach wartość wskaźnika była wyższa niż 100 widzów na 1 000 ludności. W porównaniu z 2011 r. spadła we wszystkich regionach – najgłębiej w warszawskim stołecznym (ponad 2-krotnie), najmniej w mazowieckim regionalnym (z 85 do 37 widzów i słuchaczy na 1 000 ludności). W porównaniu do 2020 r. w 10 regionach odnotowano poprawę wskaźnika – największa zmiana zaszła w opolskim (z 42 do 101 widzów i słuchaczy na 1 000 ludności). W pozostałych regionach liczba widzów i słuchaczy

na 1 000 ludności była niższa niż w 2020 r. – najgłębszy spadek nastąpił w regionie lubuskim (z 218 do 124 widzów i słuchaczy na 1 000 ludności). W regionie warmińsko-mazurskim wskaźnik nie uległ zmianie (56 widzów i słuchaczy na 1 000 ludności).

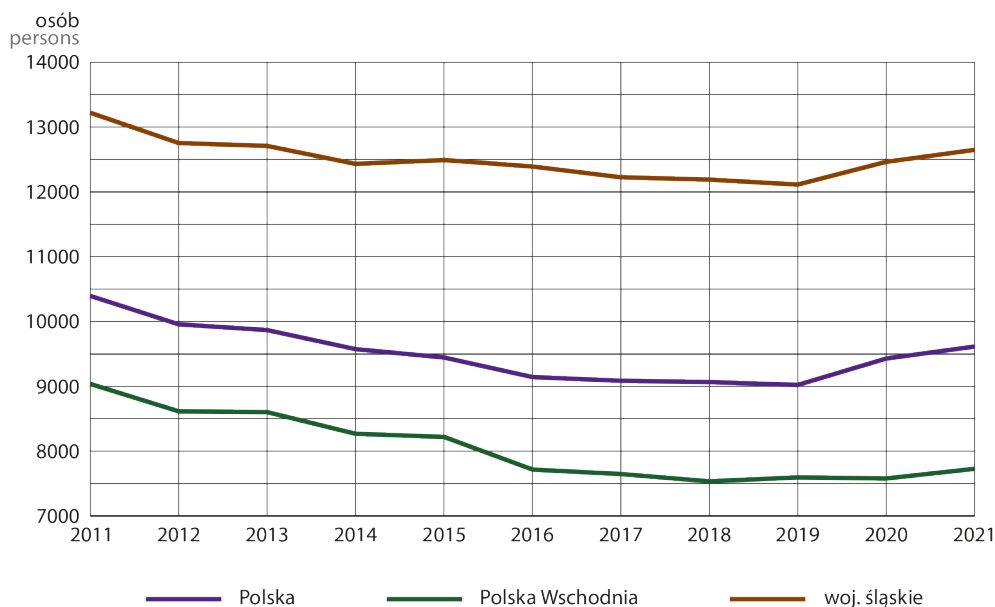
W regionach **Polski Wschodniej** w 2021 r. działalność sceniczną prowadziły 24 teatry i instytucje muzyczne (o 3 mniej niż w 2020 r. i 1 mniej niż w 2011 r.), co stanowiło 13,0% ogólnej liczby w Polsce. Liczba miejsc na widowniach w stałych salach w skali roku zmniejszyła się o 5,3%, natomiast w porównaniu do 2011 r. wzrosła o 22,1%. W 2021 r. instytucje te zorganizowały 4,0 tys. przedstawień i koncertów, w których uczestniczyło 409,4 tys. widzów i słuchaczy (odpowiednio o 37,4% i 9,7% więcej niż w 2020 r.). Liczba ludności na miejsce wyniosła 737 osób (o 208 osób mniej niż w 2011 r. i 34 więcej niż w 2020 r.), a widzów i słuchaczy na 1 000 ludności było 52 (wobec 150 w 2011 r. i 47 w 2020 r.).

W **śląskim** liczba teatrów i instytucji muzycznych w 2021 r. wyniosła 21 (o 1 mniej stosunku do 2020 r. i 2 więcej niż w 2011 r.), co stanowiło 11,4% ogólnej ich liczby w kraju. Instytucje te zorganizowały 2,9 tys. przedstawień i koncertów, w których uczestniczyło 539,1 tys. widzów i słuchaczy (odpowiednio o 28,4% i o 10,4% więcej niż w 2020 r.). Liczba ludności na miejsce wyniosła 303 osoby (spadek o 226 osób w porównaniu do 2011 r. i o 49 osób w stosunku do 2020 r.). Na 1 000 ludności przypadało 123 widzów i słuchaczy (wobec odpowiednio 300 w 2011 r. i 110 w 2020 r.).

W 2021 r. w Polsce funkcjonowało 3 944 **centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic** (o 96 mniej niż w 2020 r., podczas gdy w latach 2011–2019 obserwowano stały wzrost liczby placówek z 3 708 do 4 255). Najliczniejszą część stanowiły ośrodki kultury i świetlice (odpowiednio 33,3% i 28,7% wszystkich placówek), a najmniej liczną – kluby (7,2%). **Na 1 instytucję** przypadało średnio 9,6 tys. mieszkańców, tj. o 0,2 tys. osób więcej niż w 2020 r. (w latach 2011–2019 wskaźnik poprawiał się – z 10,4 tys. do 9,0 tys. osób na 1 instytucję). W 2021 r. centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice **zorganizowały** 156,6 tys. **imprez**, które zgromadziły 18,3 mln uczestników (wobec odpowiednio 120,9 tys. i 13,4 mln w 2020 r. oraz 185,7 tys. i 30,8 mln w 2011 r.). W latach 2011–2019 obserwowano stały wzrost liczby organizowanych imprez i ich uczestników. Odwrócenie tendencji w 2020 r. spowodowane było ograniczeniami wynikającymi z pandemii COVID-19.

W 2021 r. centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice regionów **Polski Wschodniej** stanowiły 25,7% ogólnej liczby tych instytucji w Polsce (wobec 24,6% w 2011 r. i 25,8 % w 2020 r.). W 2021 r. centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice zorganizowały w Polsce Wschodniej 34,1 tys. imprez, które zgromadziły 4,9 mln uczestników (wobec odpowiednio 25,7 tys. i 2,7 mln w 2020 r. oraz 45,7 tys. i 8,0 mln w 2011 r.).

Wykres 3. Liczba ludności na 1 placówkę kultury^a
Chart 3. Population per culture center^a

^a Centrum kultury, dom kultury i ośrodek kultury, klub i świetlica.
^a Center of culture, cultural establishment and center, club and community center.

Na terenie regionu **śląskiego** funkcjonowało 8,8% instytucji kultury w kraju – ich liczba w analizowanym okresie spadła z 350 do 346, a w porównaniu do 2020 r. zmniejszyła się o 8 placówek. Centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w śląskim zorganizowały 10,5% ogólnej liczby imprez organizowanych w kraju, tj. 16,5 tys. imprez, które zgromadziły największą liczbę uczestników w kraju (11,3%), tj. 2,1 mln wobec odpowiednio 13,3 tys. i 1,7 ml w 2020 r. oraz 19,4 tys. i 3,2 mln w 2011 r.

W 2021 r. najwięcej imprez w kraju zorganizowały centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice regionu małopolskiego, tj. 19,0 tys. (12,2% ogólnej liczby imprez w kraju). Wzięło w nich udział 1,7 mln osób. Poza śląskim najwięcej uczestników (2,0 mln, tj. 11,3% uczestników w kraju) wzięło udział w imprezach zorganizowanych w regionie dolnośląskim (14,2 tys. imprez).

Pod względem liczby ludności przypadającej na 1 instytucję najlepsza sytuacja była w regionie opolskim (5,0 tys. osób na placówkę), w którym przypadało prawie 2-krotnie mniej mieszkańców niż średnio w kraju tj. 9,6 tys. osób. Najwyższy wskaźnik natomiast odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (24,2 tys. mieszkańców na 1 instytucję). 9 regionów miało wskaźnik niższy niż średnio w kraju (wobec 10 w 2020 r.).

W obszarze działań związanych z kulturą, ważną rolę odgrywa również **działalność kin**, których w stosunku do 2011 r. przybyło o 16,7%. W porównaniu do 2020 r. ich liczba wzrosła do poziomu sprzed ograniczeń wynikających z pandemii COVID-19, tj. do 523 kin (w 2020 r. 511 kin). Wzrost liczby kin w porównaniu z 2020 r. odnotowano w 9 regionach, największy w śląskim (o 4 kina więcej). W rezultacie, w 2021 r. najwięcej kin działało w **śląskim** (57), a najmniej – w podlaskim (12 kin). Kina województw **Polski Wschodniej** stanowiły 21,4% ogółu kin w kraju. W 2021 r. liczba widzów wzrosła w porównaniu do 2020 r. o 40,9%, jednak w porównaniu do 2011 i 2019 r. była niższa odpowiednio o 30,7% i o 55,5%.

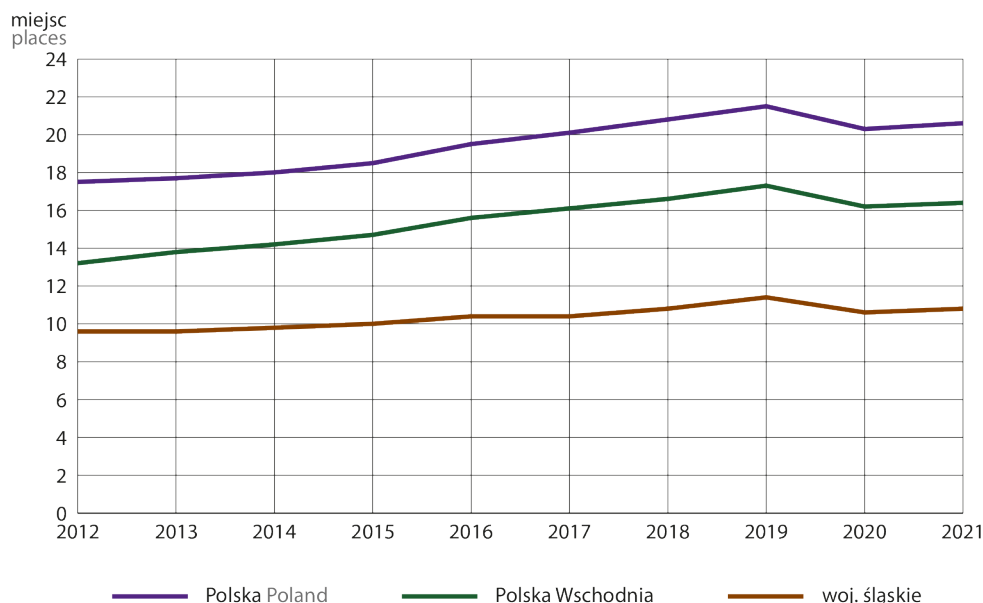
Największą liczbę **widzów w kinach** odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (4,2 mln, co stanowiło 15,2% widzów w kraju) i śląskim (3,4 mln widzów, tj. odpowiednio 12,6%). Widzowie **Polski Wschodniej** stanowili 15,1% widzów w kraju. Najmniej widzów odnotowano w kinach regionu opolskiego (0,5 mln). 5 regionów charakteryzowało się wyższą liczbą widzów **w przeliczeniu na 1 000 ludności** niż średnio dla kraju (tj. niż 723 widzów): warszawski stołeczny (1 291 widzów na 1 000 ludności), dolnośląski (863 widzów na 1 000 ludności), pomorski (859 widzów na 1 000 ludności), **śląski** (785 widzów na 1 000 ludności) i wielkopolski (757 widzów na 1 000 ludności). We wszystkich regionach w skali roku nastąpił wzrost wskaźnika – największy w warszawskim stołecznym (z 870 do 1 291 widzów na 1 000 mieszkańców), najniższy w mazowieckim regionalnym (z 396 do 480 widzów na 1 000 mieszkańców). W stosunku do 2011 r. oraz 2019 r. wskaźnik uległ pogorszeniu (średnio odpowiednio o 305 i 885 widzów na 1 000 ludności mniej). Najgłębszy spadek odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (mniej odpowiednio o 1 259 i o 1 736 widzów na 1 000 ludności).

Na przestrzeni lat w Polsce systematycznie zwiększała się **liczba obiektów noclegowych**¹ oraz oferowanych w nich **miejsc**, wśród których obecnie dominują obiekty hotelowe. Wiązało się to z rosnącym popytem na krajowe usługi noclegowe. Od 2020 r., z powodu ograniczeń związanych z COVID-19, liczba obiektów noclegowych zmniejszyła się o 1 309 do 9 942 obiektów (najniższa liczba obiektów od 2015 r.). W ujęciu rocznym nastąpił wzrost wykorzystania obiektów noclegowych – skorzystało z nich o 24,2% więcej turystów niż w 2020 r., jednak w porównaniu do 2019 r. i 2012 r. turystów korzystających z miejsc noclegowych było mniej odpowiednio o 37,8% i o 1,9%.

Liczba obiektów noclegowych posiadających 10 i więcej miejsc noclegowych w 2021 r. wyniosła 9 942 (o 349 mniej niż w 2020 r. oraz o 459 więcej niż w 2012 r.), w tym 3 949 obiektów hotelowych (z czego 63,8% stanowiły hotele). Obiekty noclegowe oferowały 784,2 tys. miejsc noclegowych (wobec 675,4 tys. w 2012 r. i 775,3 w 2020 r.), z czego 47,4% w obiektach hotelowych. Liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1 000 ludności wzrosła do 20,6 wobec 20,3 w 2020 i 17,5 w 2012 r., była jednak niższa niż w latach 2018–2019. W 2021 r. z turystycznych obiektów noclegowych skorzystało 22,2 mln turystów, w tym 2,5 mln turystów zagranicznych, którzy głównie wybierali hotele (2,0 mln). Liczba turystów korzystających z obiektów noclegowych w przeliczeniu na 1 000 ludności w porównaniu z 2020 r. wzrosła o 116 do 584 jednak nadal była niższa niż w latach 2012–2019 (w 2012 r. wyniosła 587 turystów na 1 000 mieszkańców a w 2019 r. 929 turystów na 1 000 mieszkańców). W 2021 r. turyści skorzystali z 62,8 mln noclegów (w tym turyści zagraniczni – z 7,2 mln noclegów).

¹ Od 2012 r. do obiektów noclegowych ogółem doliczono kwatery agroturystyczne i pokoje gościnne (kwatery prywatne), począwszy od 2016 r. dane opracowano z uwzględnieniem imputacji dla jednostek, które odmówiły udziału w badaniu.

Wykres 4. Miejsca noclegowe na 1 000 ludności w turystycznych obiektach noclegowych
Chart 4. Bed places per 1 000 population in tourist accommodation establishments

W regionach **Polski Wschodniej** liczba turystycznych obiektów noclegowych zmniejszyła się w porównaniu do 2020 r. o 25 obiektów – do 2 008 (20,2% ogólnej ich liczby w kraju). Obiekty hotelowe stanowiły 41,4%, z czego ponad 62,7% to hotele. Dla turystów odwiedzających ten obszar przygotowano 129,1 tys. miejsc noclegowych (tj. o 18,7% więcej niż w 2012 r. i o 0,6% więcej niż w 2020 r., ale o 7,9% mniej niż w 2019 r.). W 2021 r. w obiektach noclegowych przebywało 3,4 mln turystów, którzy skorzystali z 9,1 mln noclegów (wobec odpowiednio 3,4 mln i 8,7 mln – w 2012 r., 5,2 mln i 12,6 mln – w 2019 r. oraz 2,9 mln i 7,8 mln – w 2020 r.).

W analizowanym okresie w regionie **śląskim** liczba turystycznych obiektów noclegowych zmniejszyła się o 3 do 614 (co stanowiło 6,2% ogólnej ich liczby w kraju). Obiekty te dysponowały 47,0 tys. miejsc noclegowych, z których skorzystało 1,7 mln turystów (w tym 9,4% turystów zagranicznych). Liczba miejsc noclegowych oraz liczba turystów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców województwa śląskiego w porównaniu z 2020 r. wzrosła z 10,6 do 10,8 miejsc (wobec 9,6 miejsc w 2012 r. i 11,4 w 2019 r.) oraz z 305 do 386 turystów (wobec 401 w 2012 r. i 642 w 2019 r.).

W 2020 r. najwięcej obiektów noclegowych znajdowało się w regionie zachodniopomorskim (14,7%), pomorskim (14,0%), małopolskim (13,7%) i dolnośląskim (9,5%). Regiony te nadal koncentrowały ponad połowę bazy noclegowej w kraju. Natomiast najmniej obiektów znajdowało się w regionie opolskim (1,2%), świętokrzyskim (2,2%) i mazowieckim regionalnym (2,3%). Pod względem liczby miejsc w obiektach noclegowych od lat liderem jest region zachodniopomorski. W 2021 r. przygotowano tam 144,2 tys. miejsc noclegowych (o 20,2% więcej niż w 2012 r. i 2,2% więcej niż w 2020 r., jednak o 0,8% mniej niż w 2019 r.), co stanowiło 18,4% ogólnej liczby miejsc noclegowych w kraju. Największą liczbę turystów odnotowano w obiektach noclegowych w regionie małopolskim (3,2 mln) oraz warszawskim stołecznym i zachodniopomorskim (po 2,5 mln) – w regionach tych przebywało również najwięcej turystów zagranicznych. W regionie zachodniopomorskim wskaźnik miejsc noclegowych na 1 000 mieszkańców był ponad 4-krotnie wyższy niż średnio dla kraju (87,1 miejsca), natomiast turystów korzystających z obiektów noclegowych w przeliczeniu na 1 000 ludności był ponad 2,5-krotnie wyższy niż średnio na mieszkańca kraju (1 481 wobec 584 osób).

Rozdział 6

Chapter 6

Potencjał administracji na rzecz zarządzania rozwojem, finanse samorządu terytorialnego

The potential of administration for development management, finances of local government

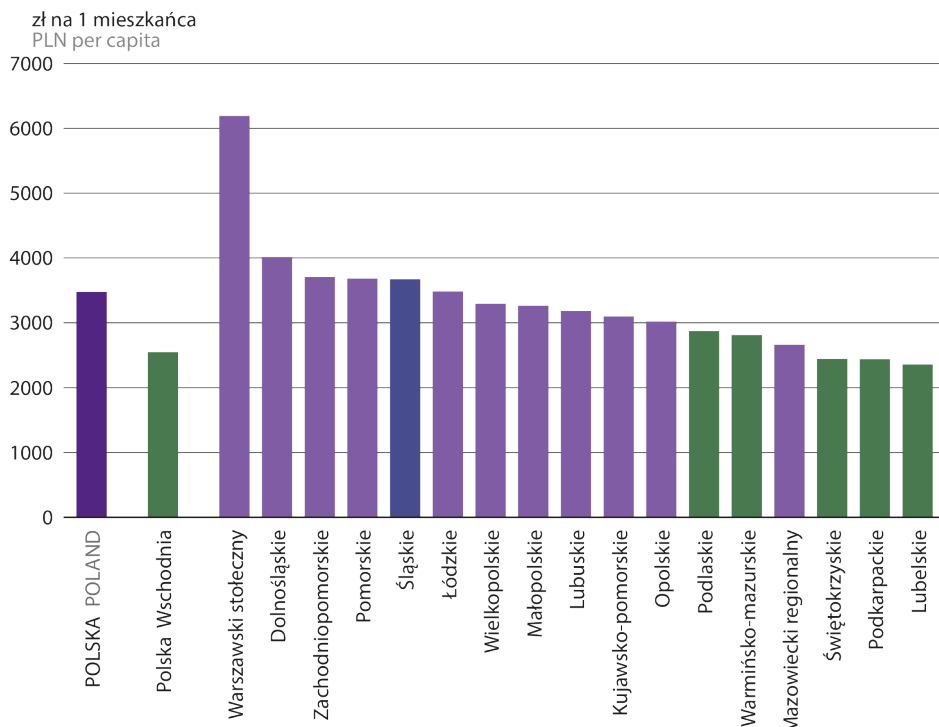
6.1 Finanse jednostek samorządu terytorialnego

6.1 Finance of local government units

Dochody ogółem budżetów gmin i miast na prawach powiatu w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Polsce na przestrzeni lat 2011–2021 systematycznie wzrastały – od 3 444,21 zł do 7 226,45 zł (ponad dwukrotnie). W 2021 r. wyższy wskaźnik niż średnio dla kraju odnotowano w 5 regionach: warszawskim stołecznym (o 34,5%), pomorskim (o 3,8%) oraz nieznacznie – w zachodniopomorskim, dolnośląskim i śląskim (odpowiednio o: 2,0%; 1,0% i 0,2%). Najniższym poziomem dochodów ogółem (per capita) charakteryzował się region opolski (na poziomie 6 282,54 zł), tj. o 13,1% mniej niż dla Polski. Kolejno najniższe wartości wskaźnika zanotowano w regionach **Polski Wschodniej**: świętokrzyskim, podkarpackim, lubelskim i warmińsko-mazurskim. W konsekwencji, dla całego obszaru Polski Wschodniej dochody ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca (na poziomie 6 650,43 zł) były o 8% mniejsze niż w kraju. W regionie **śląskim** w analizowanym okresie wskaźnik wzrósł ponad dwukrotnie – do poziomu 7 244,36 zł. W żadnym regionie nie zanotowano w 2021 r. spadku w stosunku do 2020 r., a największy wzrost w stosunku do 2011 r. notowano w zachodniopomorskim (ponad dwukrotnie – do poziomu 7 372,68 zł), najniższy – w warszawskim stołecznym (o 87,8% - do poziomu 9 721,16 zł).

Podobną tendencję notowano w przypadku **dochodów własnych**. W Polsce **w przeliczeniu na 1 mieszkańca** wzrosły one w stosunku do 2011 r. o 90,3% do poziomu 3 479,21 zł. Wyższe niż dla kraju dochody własne (per capita) odnotowano w regionach: warszawskim stołecznym – o 77,9% (przy czym jest to region, który odnotował najniższy wzrost w stosunku do 2011 r.), dolnośląskim (o 15,4%), zachodniopomorskim (o 6,5%), pomorskim (o 5,9%), **śląskim** (o 5,5%) oraz nieznacznie – łódzkim (o 0,1%). Regiony **Polski Wschodniej** wraz z mazowieckim regionalnym notowały w 2021 r. najniższe dochody własne w porównaniu z krajowymi (na poziomie odpowiednio 2 548,07 zł i 2 662,51 zł). Podobnie jak w przypadku dochodów ogółem, we wszystkich regionach odnotowano wzrost dochodów własnych względem roku poprzedniego – nieznaczny w świętokrzyskim (o 0,8%) a najwyższy w warszawskim stołecznym (o blisko 15%).

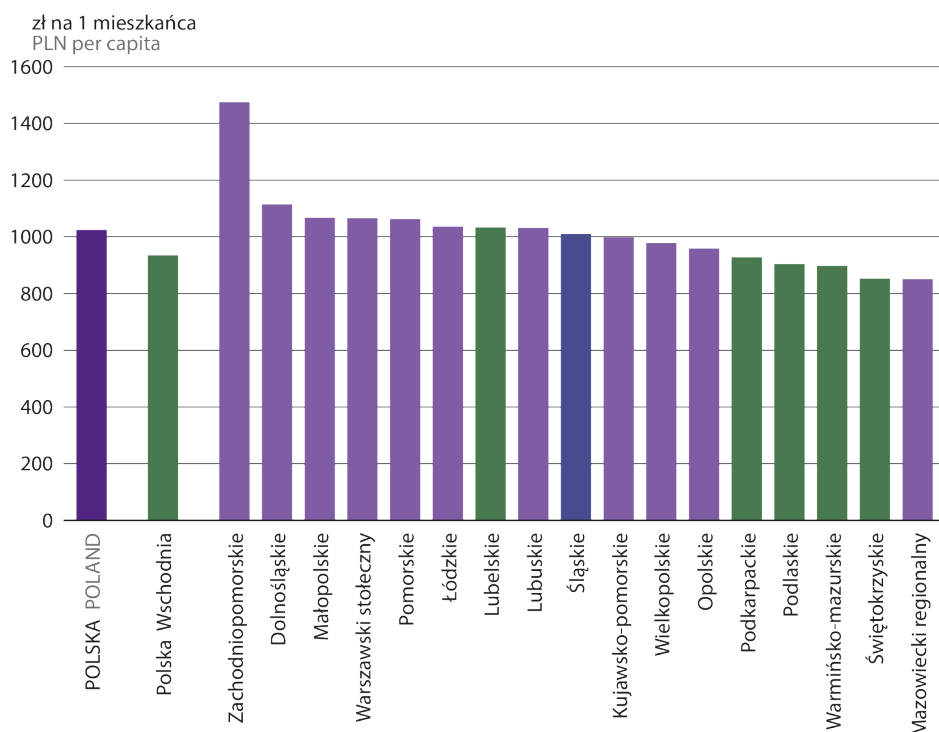
Wykres 1. Dochody własne budżetów gmin i miast na prawach powiatu w 2021 r.
Chart 1. Own revenue of budgets of gminas and cities with powiat status in 2021

Wydatki ogółem budżetów gmin i miast na prawach powiatu **per capita** w ciągu 11 lat wzrosły w Polsce o 87,5% do poziomu 6 870,12zł w 2021 r. Analogicznie jak dochody – w 2021 r. wydatki ogółem wyższe niż średnio w Polsce zanotowano w 5 regionach: warszawskim stołecznym (o 33,4%), pomorskim (o 5,0%), zachodniopomorskim (o 4,7%) oraz nieznacznie – w śląskim i dolnośląskim (odpowiednio o: 0,9% i 0,4%), najniższe zaś – w opolskim i świętokrzyskim – o 11,1% oraz 12,4% mniej niż dla Polski. W **Polsce Wschodniej** w ostatnim roku analizowanego okresu odnotowano wzrost wskaźnika o 5,1% w stosunku do roku poprzedniego, a w relacji do średniej krajowej wskaźnik był o 8,7% niższy. Największy wzrost wydatków (w przeliczeniu na mieszkańca) w stosunku do 2011 r. wystąpił w lubuskim (ponad dwukrotny – do poziomu 6 470,30 zł), a najniższy – w warszawskim stołecznym (o 65,1%). W województwie **śląskim** wydatki w analizowanym okresie wzrosły o 97,7% i wyniosły w 2021 r. 6 935,06 zł, tj. o 0,9% więcej niż w Polsce. W 2021 r. w żadnym z regionów nie zanotowano spadku w stosunku do roku poprzedniego.

Wydatki majątkowe natomiast charakteryzują się w latach 2011–2021 dużym zróżnicowaniem zarówno średnio w Polsce, jak i w każdym regionie. Na poziomie kraju wzrosły o blisko 26,0% do 1 024 zł per capita, a w stosunku do 2020 r. o 7,2%. W 2021 r. najwyższy poziom wydatków majątkowych notowano w regionie zachodniopomorskim – 1 475,80 zł na mieszkańca (o 44,0% wyższy niż średnio w kraju) natomiast najniższy poziom wskaźnika odnotowano w mazowieckim regionalnym (851,30 zł) i było to o blisko 17% mniej niż średnio w Polsce. W regionach: pomorskim – w analizowanym okresie wystąpił spadek wydatków majątkowych w relacji do 2011 r.; a w podlaskim i świętokrzyskim odnotowano spadek zarówno względem 2011 r. jak i w stosunku do roku poprzedniego. Region warszawski stołeczny także odnotował spadek względem roku poprzedniego (o 0,8%).

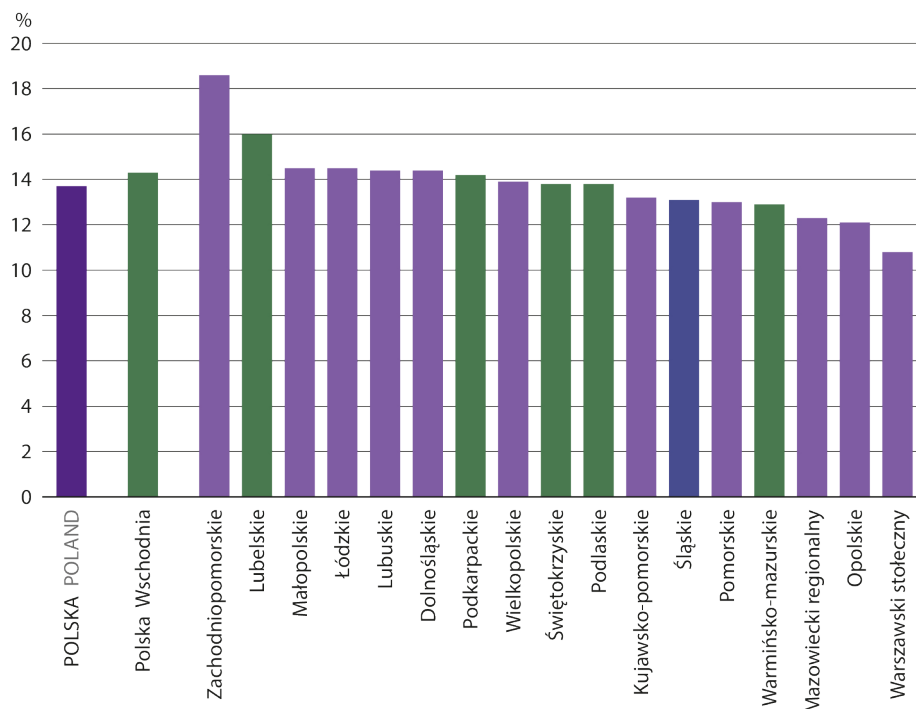
Wykres 2. Wydatki majątkowe budżetów gmin i miast na prawach powiatu w 2021 r.
Chart 2. Property expenditure of budgets of gminas and cities with powiat status in 2021

Najważniejszą częścią wydatków majątkowych jest są ich **wydatki inwestycyjne**. W latach 2011–2021 wydatki te w gminach i miastach na prawach powiatu w Polsce wzrosły o 19,5% do 939,15 zł **na 1 mieszkańca**, ale ich **udział w wydatkach ogółem** zmniejszył się (we wszystkich regionach) o 7,8 p. proc. do 13,7% w 2021 r. Największy (61,4%) wzrost wydatków inwestycyjnych w ciągu 11 lat odnotowano w regionie lubuskim, gdzie udział w wydatkach ogółem w analizowanym okresie spadł najmniej (o 3,6 p. proc.) – do poziomu 14,5% w 2021 r.

Wykres 3. Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem budżetów gmin i miast na prawach powiatu w 2021 r.

Chart 3. Share of investment expenditures in total expenditures of budgets of gminas and cities with powiat status in 2021

W 2021 r. najwięcej na **inwestycje** przypadało w regionie zachodniopomorskim (1 339,70 zł na mieszkańca) – o 42,7% więcej niż średnio w Polsce (gdzie odnotowano również największy **udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem** – 18,6%), lubelskim (1 012,11zł) – odpowiednio o 7,8% wyżej od średniej - gdzie **udział** wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem wyniósł 16,0%.

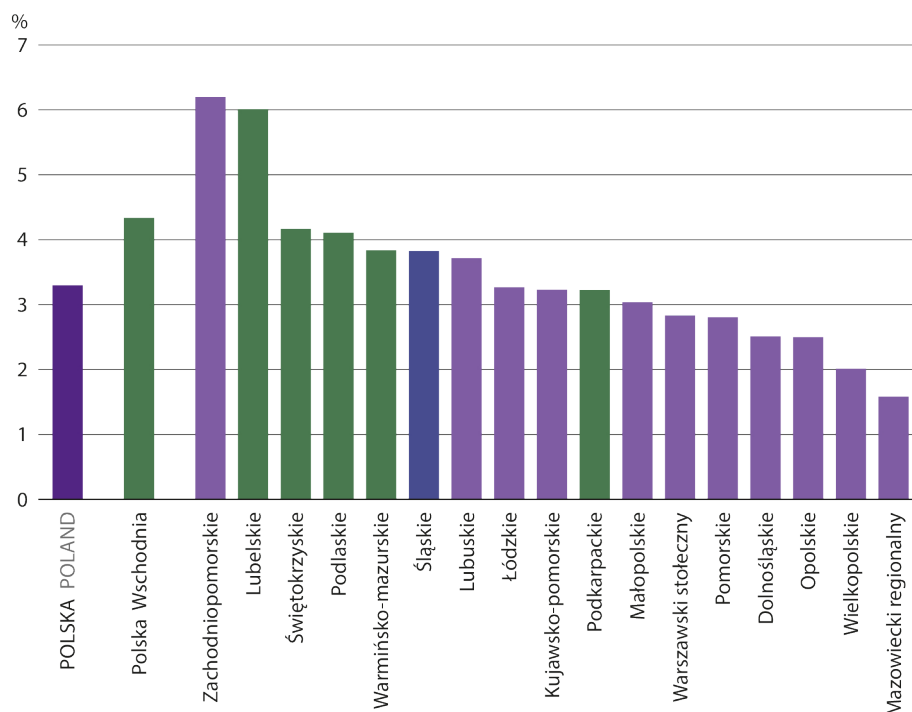
Najmniej w 2021 r. na **inwestycje per capita** przypadało w regionie opolskim (740,86 zł, tj. o 21,1% mniej niż średnio), mazowieckim regionalnym (782,53zł, tj. odpowiednio 16,7% mniej) i warmińsko-mazurskim (814,24 zł, tj. o 13,3% mniej niż w Polsce). Najmniejszy **udział** wydatków inwestycyjnych odnotowano w województwie mazowieckim – 11,3% (w regionie warszawskim stołecznym było to odpowiednio 10,8%, a w mazowieckim regionalnym – 12,3%).

W województwie **śląskim** w 2021 r. wydatki na inwestycje względem 2011 r. wzrosły o 32,1% do poziomu 908,53zł na mieszkańca, w relacji do poprzedniego roku o 1,2%. Udział na inwestycje w wydatkach ogółem spadł z 19,6% w 2011 r. do 13,1% w 2021 r.

W **Polsce Wschodniej** w 2021 r. inwestycje wyniosły 899,69 zł na mieszkańca, tj. o 10,3% więcej niż w 2011 r. i o 2% mniej niż 2020 r. Udział tych wydatków w wydatkach ogółem systematycznie się zmniejszał – z 23,7% w 2011 r. do 14,3% w 2021 r.

Inwestycje publiczne współfinansowane z funduszy unijnych wraz z funduszami krajowymi – z budżetu państwa, budżetu samorządów, firm czy organizacji pozarządowych – stanowią istotną część działań samorządów terytorialnych ukierunkowanych na ich rozwój. **Udział dochodów gmin i miast na prawach powiatu na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w dochodach ogółem w Polsce** na przestrzeni lat 2011–2021 zmniejszył się o 4,3 p. proc. do poziomu 3,3%. W 2021 r. wyższy udział niż średnio dla kraju odnotowano w regionie zachodniopomorskim – 6,2% (w którym, jako jedynym nie odnotowano spadku wskaźnika zarówno w stosunku do początku analizowanego okresu, jak i 2020 r.) oraz regionach Polski Wschodniej (gdzie średnio dla tych regionów wyniósł 4,3%). Polska Wschodnia odnotowała natomiast najwyższy spadek – około 7 p. proc. – wskaźnika w stosunku do 2011 r. W województwie śląskim wskaźnik na przestrzeni lat zmniejszył się z 7,14% w 2011 r. do 3,83% w 2021 r. Wskaźnik na najniższym poziomie w 2021 r. odnotowano w mazowieckim regionalnym – 1,59%.

Wykres 4. Udział dochodów gmin i miast na prawach powiatu na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w dochodach ogółem w 2021 r.
Chart 4. Share of revenues of gminas and cities with powiat status to financing and co-financing UE programmes and projects in total revenues of local government units in 2021

6.2 Zarządzanie rozwojem

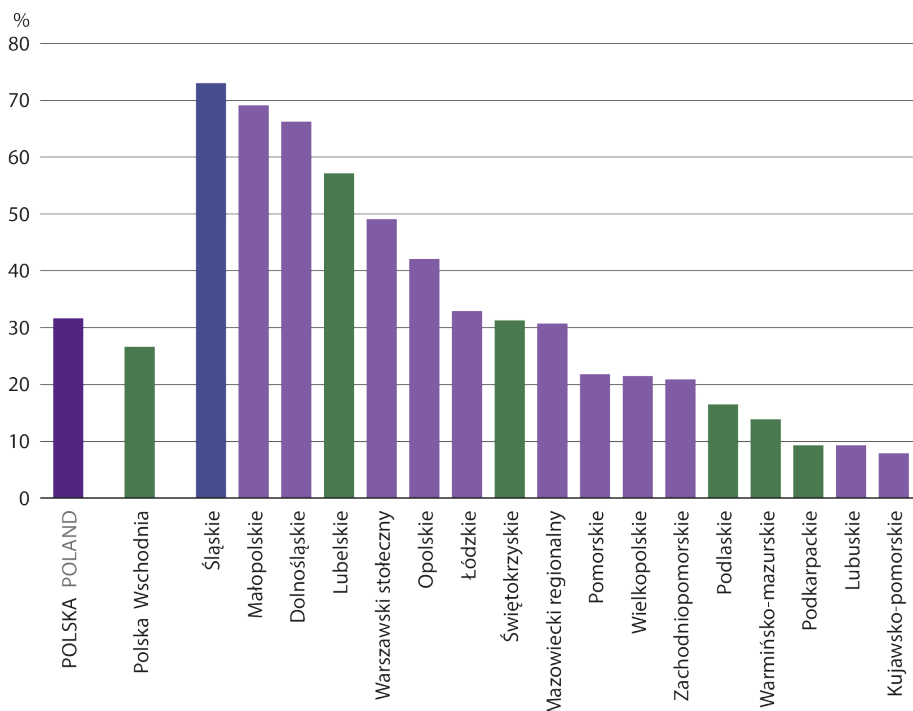
6.2 Development management

Rok 2021 był kolejnym, w którym odnotowano wzrost **udziału powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego** – w skali roku wzrost wyniósł 0,3 p. proc. do poziomu 31,7%. W latach 2011–2021 wskaźnik poprawił się o 4,4 p. proc. (z 27,2%), w tym największy wzrost utrzymał się w regionach: dolnośląskim (10,8 p. proc.), świętokrzyskim (9,6 p. proc.) oraz **śląskim** (9,5 p. proc.). Ostatni wskazany region charakteryzował się również najwyższą ze wszystkich jednostek wartością wskaźnika notowaną od 2015 r. (w 2021 r. – na poziomie 73,0%). W **Polsce Wschodniej**

w 2021 r. 26,6% powierzchni było objęte planami miejscowymi (w 2011 r. – odpowiednio 24,3%), w tym rozpiętość wskaźnika kształtowała się od 9,3% w podkarpackim (wzrost w porównaniu do 2011 r. o 1,5 p. proc.) do 57,2% w lubelskim (wzrost o 0,2 p. proc.).

Wykres 5. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem w 2021 r.

Chart 5. Share of the area covered by valid local spatial development plans in total area in 2021

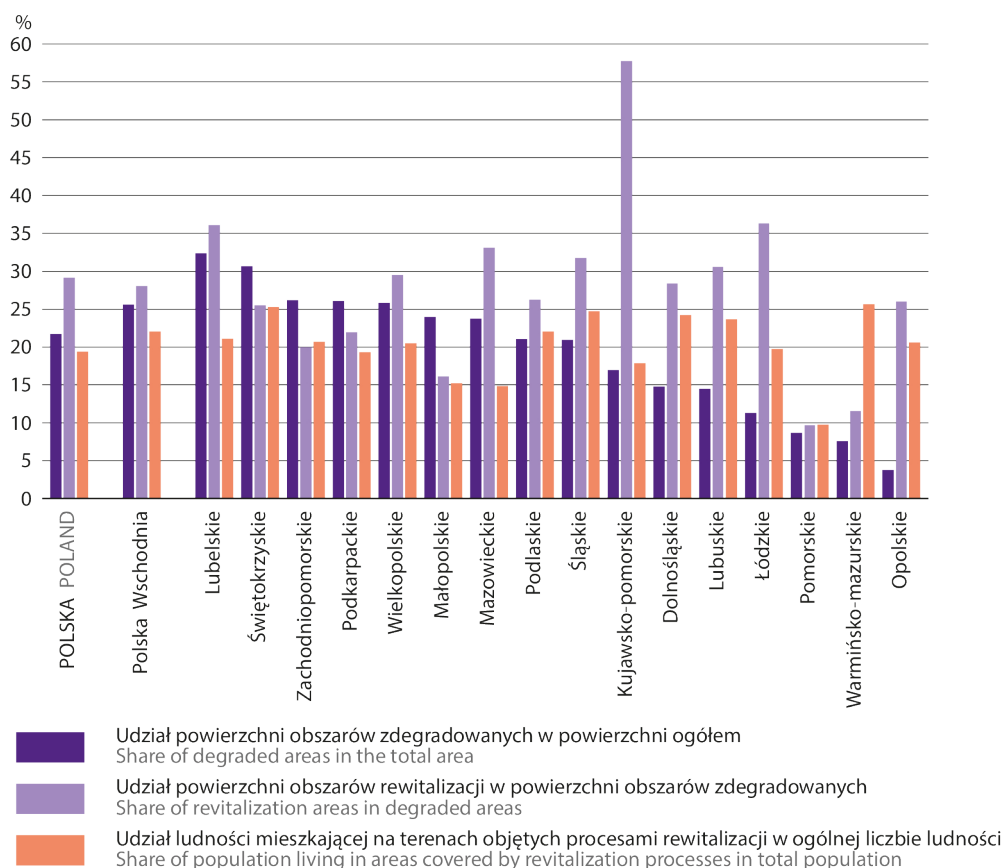
W okresie 6 lat obowiązywania ustawy o rewitalizacji udział **powierzchni obszarów zdegradowanych w powierzchni ogółem** wzrósł z 8,7% w pierwszym roku obowiązywania przepisów (tj. w 2015 r.) do 21,8% w 2021 r. (w 2019 r. było to 21,2%, a w 2020 r. – 21,6%). W stosunku do 2015 r. największe zmiany nastąpiły w wielkopolskim (wzrost o 19,7 p. proc. do 25,8%) oraz lubelskim (wzrost o 19,1 p. proc. do 32,4%, tj. do najwyższego poziomu, notowanego wśród województw w 2021 r.). Średnia wartość dla **Polski Wschodniej** wyniosła 25,6% (wobec 9,4% w 2015 r., 24,6% w 2019 r. i 24,9% w 2020 r.). W przypadku województwa **śląskiego**, 21,0% jego powierzchni zostało wskazane jako obszar zdegradowany w 2021 r. Oznaczało to wzrost o 2,5 p. proc. w stosunku do 2015 r. (jednocześnie, brak znaczącej zmiany w porównaniu do 2020 r.).

W 2021 r. lokalne samorządy również wskazały **obszary rewitalizacji**, gdzie ich udział (29,2%) w ramach obszarów zdegradowanych utrzymał się na poziomie zbliżonym do notowanego w 2020 r. i 2019 r. (przy znaczącym spadku, wynoszącym 54,3%, w porównaniu z 2015 r.). Podobnie było w **Polsce Wschodniej**, gdzie udział powierzchni obszarów rewitalizacji w powierzchni obszarów zdegradowanych w 2021 r. wyniósł 28,1% (spadek o 43,8 p. proc. w porównaniu z 2015 r., o 1,6 p. proc. – w porównaniu z 2019 r. i o 0,7 p. proc. – w skali roku). Rok 2015 dla Polski ogółem był szczególny pod względem wartości wskaźnika – w większości województw wyniósł on ponad 75%, w tym dla 4 województw: łódzkiego, podkarpackiego, warmińsko-mazurskiego oraz wielkopolskiego przyjął wartość 100,0%. W kolejnych rozpatrywanych latach udział systematycznie spadał, co było spowodowane m.in. sposobem korzystania

przez władze poszczególnych gmin z narzędzi wskazanych w ustawie o rewitalizacji. W 2021 r. najwyższe wartości odnotowano w 3 województwach: kujawsko-pomorskim (57,8%), łódzkim (36,3%) oraz lubelskim (36,1%). W stosunku do 2020 r. widoczne było obniżenie udziału obszarów rewitalizacji w 8 regionach. **Śląskie** w 2021 r. charakteryzowało się udziałem na poziomie 31,8%, co oznaczało spadek o 59,1% w porównaniu z 2015 r.

Wykres 6. Wybrane dane z zakresu rewitalizacji w 2021 r.

Chart 6. Selected data on revitalization in 2021

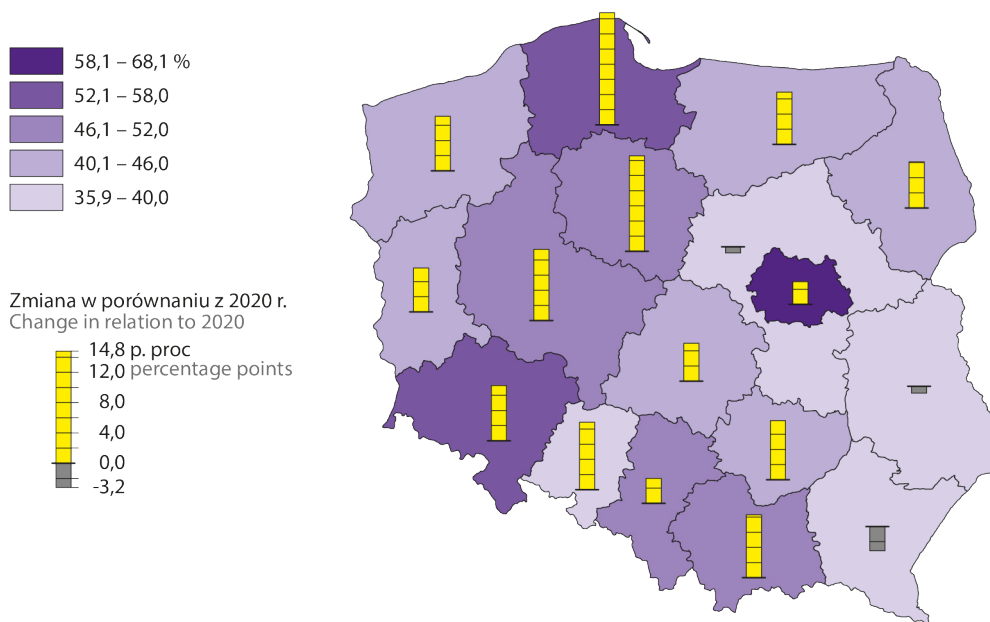
Rewitalizacja jest procesem, który ma oddziaływać na społeczność lokalną. Z tego względu, ważnym wskaźnikiem monitorującym to zagadnienie jest **udział ludności mieszkającej na terenach objętych procesami rewitalizacji w ogólnej liczbie ludności**. Niemal co 5. mieszkaniec Polski w 2021 r. (19,4%) mieszkał na terenach rewitalizowanych, a w **Polsce Wschodniej** było to 22,0%. W 2015 r. udział ludności mieszkającej na terenach objętych rewitalizacją był wyższy – dla Polski ogółem kształtował się na poziomie 26,4%, a dla Polski Wschodniej – 42,3%. Największy spadek w stosunku do 2015 r. odnotowano w lubelskim (o 32,1 p. proc. do poziomu 21,1%), warmińsko-mazurskim (spadek o 24,6 p. proc. do 25,6%, tj. do poziomu najwyższego wśród województw w 2021 r.) oraz **śląskim** (o 21,6 p. proc. do 24,7%). Największy wzrost miał miejsce w podlaskim (bez wskazania obszarów zdegradowanych w 2015 r., do 22,1% w 2021 r.), łódzkim (o 12,5 p. proc. do 19,8%) oraz dolnośląskim (o 10,1 p. proc. do 24,2%).

W dalszym ciągu następuje wzrost **odsetka osób w wieku 16–74 lata korzystających z Internetu w kontaktach prywatnych z administracją publiczną w ciągu ostatnich 12 miesięcy**. W 2021 r. w Polsce udział ten wyniósł 47,5% (o 5,6 p. proc. więcej niż w 2020 r. i o 19,9 p. proc. niż w 2011 r.). Zmiany rok do roku były zróżnicowane terytorialnie. Wzrost wskaźnika nastąpił w 14 regionach, największy w pomorskim (14,8 p. proc.), kujawsko-pomorskim (12,6 p. proc.) oraz wielkopolskim (9,4 p. proc.). W podkarpackim, lubelskim i mazowieckim regionalnych notowano spadek (odpowiednio 3,2 p. proc., 0,9 p. proc. i 0,8 p. proc.). Najwyższa wartość wskaźnika wystąpiła w regionie warszawskim stołecznym (68,1%), a następnie w pomorskim (54,9%), dolnośląskim (54,7%) i kujawsko-pomorskim (50,1%); najniższa w: lubelskim (35,9%), opolskim (37,9%) i podkarpackim (38,2%).

Również **Polska Wschodnia** charakteryzowała się wzrostem wartości wskaźnika w analizowanym okresie i to ponad 2-krotnie, z 19,7% do 40,1% (2,6 p. proc. więcej niż w 2020 r.).

Mapa 1. Odsetek osób w wieku 16–74 lata korzystających z Internetu w kontaktach prywatnych z administracją publiczną w ciągu ostatnich 12 miesięcy w 2021 r.

Map 1. The percentage of people aged 16–74 using the Internet in private contacts with public administration in the last 12 months in 2021

Dział drugi

Part two

**Sytuacja społeczno-gospodarcza i przestrzenna
obszarów miejskich – wybrane zagadnienia**

**Socio-economic and spatial situation of urban areas
– selected issues**

Rozdział 1

Chapter 1

Warunki naturalne oraz ograniczenie zagrożeń dla środowiska

Natural conditions and reduction of environmental hazards

1.1 Zużycie wody i gospodarka ściekowa

1.1 Water consumption and wastewater management

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2021 r. w miastach dużych

w odniesieniu do 2011 r. zmniejszyło się o ok. 1,0% i wyniosło 1 153,2 hm³. W 2021 r. największym udziałem zużycia wody wśród miast dużych odznaczała się Warszawa (362,8 hm³, tj. 31,5% zużycia ogółem w miastach dużych) i Szczecin (156,8 hm³, tj. 13,6% zużycia). W stosunku do 2011 r. największy wzrost zużycia wody zaobserwowano w Opolu (o 322,5%) i Włocławku (o 58,2%), natomiast największy spadek – w Gdańsku (o 38,8%), Katowicach (o 36,6%), Częstochowie (o 34,1%) i Rudzie Śląskiej (o 28,0%).

W 2021 r. najwyższe zużycie wody w gospodarce narodowej **na mieszkańca** odnotowano w Szczecinie (396,5 m³/mieszkańca), Opolu (264,2 m³/mieszkańca), Płocku (251,3 m³/mieszkańca), a najniższe – w Białymstoku (49,0 m³/mieszkańca), Toruniu (50,0 m³/mieszkańca), Zabrze (42,4 m³/mieszkańca) i Chorzowie (40,0 m³/mieszkańca).

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności ogółem w 2021 r. w **miastach średnich** w stosunku do 2011 r. zmniejszyło się o ok. 31% i było na poziomie 2 314,3 hm³. Największym zużyciem wody odznaczały się Konin (936,4 hm³), Ostrołęka (438,6 hm³), Skawina (167,6 hm³) i Police (148,1 hm³), a najniższym – Józefów (0,62 hm³), Nowa Ruda (0,67 hm³) i Świebodzice (0,77 hm³). Wzrost zużycia wody w odniesieniu do 2011 r. odnotowano w 68 miastach, w tym największy – w Ząbkach (85,7%) i Kobyłce (76,1%). Spadek zużycia wody w tym okresie miał miejsce w 104 miastach, w tym największy – w Turku (80,5%) i Stalowej Woli (80,3%). W przekroju regionalnym, największe zużycie wody w grupie miast średnich zaobserwowano w wielkopolskim (975,5 hm³), zmniejszyło się ono w stosunku do 2011 r. o 37,2%. Najniższe zużycie wody w gospodarce narodowej zaobserwowano w województwie lubuskim (6,6 hm³), gdzie wzrosło o 6,1%. W 2021 r. najwyższe zużycie wody w gospodarce narodowej **na mieszkańca** odnotowano w Koninie (13 458,2 m³/mieszkańca), Ostrołęce (8 835,8 m³/mieszkańca) i Skawinie (6 951,0 m³/mieszkańca). W przekroju regionalnym, najwyższe zużycie wody w gospodarce narodowej **na mieszkańca** obserwowano w wielkopolskim (1 263,4 m³/mieszkańca – spadek w stosunku do 2011 r. o 42,8%), a najniższe – w dolnośląskim (44,4 m³/mieszkańca – wzrost o 1,3%).

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2021 r. w **miastach małych** wzrosło w stosunku do 2011 r. o ok. 7,2% i wyniosło 374,0 hm³. Największym zużyciem wody wśród miast małych odznaczała się Bogatynia (22,0 hm³), a najniższe obserwowano w Wiślicy (9,1 dam³). Wzrost zużycia wody w stosunku do 2011 r. odnotowano w 316 miastach (w tym największy w Rogoźnie, Szczekocinach i Zwierzyńcu), a spadek – w 304 (największy w Przemkowie, Nieszawie i Rejowcu Fabrycznym). W przekroju regionalnym, największe zużycie obserwowano w województwie wielkopolskim (52,6 hm³ – spadek w stosunku do 2011 r. o 5,7%), a najniższe – w świętokrzyskim (9,2 hm³ – wzrost o 23,8%). W 2021 r. najwyższe zużycie wody w gospodarce narodowej **na mieszkańca** odnotowano w Lubaniu (20 019,0 m³/mieszkańca), Prudniku (19 660,0 m³/mieszkańca) i Opocznie (19 657,0 m³/mieszkańca). Najwyższe zużycie **na mieszkańca** obserwowano w województwie małopolskim (102,8 m³/mieszkańca – spadek w stosunku do 2011 r. o 2,4%), a najniższe – w podkarpackim (48,6 m³/mieszkańca – wzrost odpowiednio o 4,6%).

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2021 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** było na poziomie 1 780,5 hm³ i stanowiło ok. 20% zużycia wody ogółem w kraju, spadło w stosunku do 2020 r. o 2,0%. Największe zużycie wody odnotowano w Koninie (ok. 53% zużycia w wymienionych miastach), a najmniejsze – w miastach Nisko i Choszczno. W przekroju regionalnym, największe zużycie wody w gospodarce narodowej w tej grupie miast zaobserwowano w województwie wielkopolskim (949,9 hm³), zmniejszyło się ono w stosunku do 2020 r. o 6,3%. Najniższe zużycie wody w gospodarce narodowej miało miejsce w lubuskim (6,6 hm³), gdzie odnotowano wzrost w skali roku o 0,1%. Najwyższe zużycie wody w gospodarce narodowej na mieszkańca obserwowano w województwie wielkopolskim (3 109,1 m³/mieszkańca – spadek w stosunku do 2020 r. o 5,0%), a najniższe – w dolnośląskim (43,8 m³/mieszkańca – wzrost o 1,2% w skali roku).

W 2021 r. **łącznie emisja ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania odprowadzonych do wód lub do ziemi w miastach dużych** wyniosła 690,9 hm³ i stanowiła 30,6% emisji krajowej. Najwyższe emisje ścieków odnotowano w Warszawie (109,3 hm³, 15,8% emisji z miast dużych). Wzrost emisji ścieków w stosunku do 2011 r. odnotowano w 11 miastach, a spadek – w 26 miastach. Ilość ścieków w przeliczeniu **na mieszkańca** w 16 miastach dużych była wyższa od średniej krajowej, w tym najwyższa – we Włocławku (167,4 m³) i Płocku (159,9 m³). W 21 miastach ilość ścieków w przeliczeniu na mieszkańca była niższa od średniej krajowej, w tym najniższa – w Wałbrzychu (36,2 m³) i Chorzowie (39,0 m³).

Emisja ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania odprowadzonych do wód lub do ziemi w **miastach średnich** wyniosła 600,2 hm³ i wzrosła w stosunku do 2011 r. o ok. 5%, stanowiąc tym samym 26,6% emisji krajowej. Najwyższe emisje ścieków odnotowano w Jaworznie (45,0 hm³) i Kwidzynie (38,3 hm³). Wzrost emisji ścieków w stosunku do 2011 r. miał miejsce w 89 miastach, a spadek – w 82 miastach tej grupy. Największą emisję ścieków komunalnych i przemysłowych w grupie miast średnich zaobserwowano w województwie śląskim (150,1 hm³ – wzrost w stosunku do 2011 r. o 41,7%), a najniższą – w lubuskim (5,6 hm³ – spadek o 6,0%). Ilość ścieków w przeliczeniu na mieszkańca w 50 miastach średnich była wyższa od średniej krajowej, w tym najwyższą wartość notowano w Świeciu (1 118,3 m³), Policach (1 058,9 m³) i Kwidzynie (1 015,6 m³). W 127 miastach ilość ścieków w przeliczeniu na mieszkańca była niższa od średniej krajowej. Najwyższą ilość ścieków przemysłowych i komunalnych na mieszkańca notowano w województwie kujawsko-pomorskim (181,5 m³/mieszkańca – wzrost w stosunku do 2011 r. o 15,7%), a najniższą – w lubuskim (44,7 m³/mieszkańca – spadek o 15,0%).

Emisja ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania odprowadzonych do wód lub do ziemi w **miastach małych** wyniosła 434,1 hm³ (19,3% krajowej emisji ścieków) i spadła w stosunku do 2011 r. o ok. 9%. Najwyższe emisje ścieków odnotowano w Bukowni (111,3 hm³), Bogatyni (18,9 hm³) i Łędzinach (13,3 hm³). W przekrojach wojewódzkich, największą emisję ścieków komunalnych i przemysłowych w tej grupie miast zaobserwowano w województwie małopolskim (141,1 hm³ – spadek w stosunku do 2011 r. o 26,4%), a najniższą – w pomorskim (10,2 hm³ – spadek o 2,3%). Ilość ścieków w przeliczeniu na mieszkańca w 148 miastach małych była wyższa od średniej krajowej (najwyższa w Bukowni, Morawicy i Bogatyni), a w 537 – niższa. Najwyższą ilość ścieków przemysłowych i komunalnych na mieszkańca obserwowano w województwie małopolskim (363,4 m³/mieszkańca) i spadła ona w stosunku do 2011 r. o 31,6%. Najniższą wartość wskaźnika notowano w łódzkim (44,3 m³/mieszkańca), tj. wzrost o 16,3% w porównaniu do 2011 r.

Łączna emisja ścieków w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** wyniosła 394,9 hm³ (spadek w skali roku o 0,8%), co stanowiło 17,4% emisji ścieków w kraju. Największą emisję ścieków komunalnych i przemysłowych w przekroju regionalnym obserwowano w śląskim (83,2 hm³ – spadek w stosunku do 2020 r. o 7,1%), a najniższą – w lubuskim (5,1 hm³, tj. wzrost o 1,3%). Średni udział ścieków nieoczyszczanych w ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczania w 2021 r. wyniósł 6,6%. W 2021 r. w 117 miastach ścieki wymagające oczyszczania były w 100% oczyszczane. Średnia ilość ścieków w przeliczeniu na mieszkańca dla tej grupy miast w 2021 r. wynosiła 70,4 m³. Najniższy wskaźnik obserwowano w mieście Nowa Ruda (28,1 m³, dolnośląskie), a najwyższy – w Świeciu (1 128,3 m³, kujawsko-pomorskie). Najwyższą ilość ścieków przemysłowych i komunalnych na mieszkańca obserwowano w województwie kujawsko pomorskim (166,0 m³/mieszkańca – wzrost w skali roku o 5,7%), a najniższą – w zachodniopomorskim (43,3 m³/mieszkańca, tj. wzrost o 5,4%).

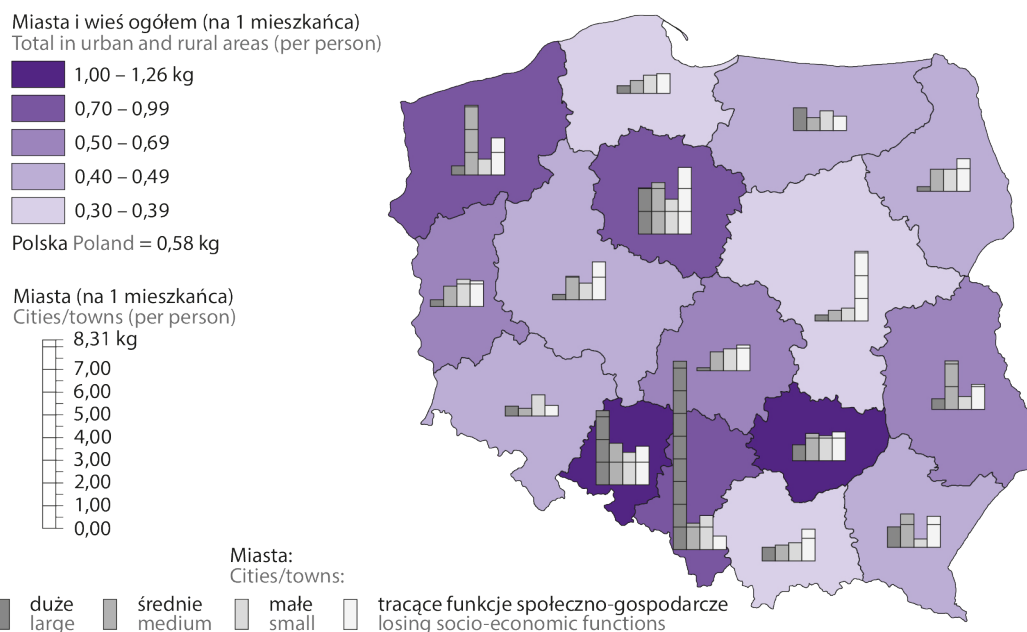
1.2 Zanieczyszczenie i ochrona powietrza

1.2 Air pollution and protection

Emisję zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2021 r. obserwowano w 37 **dużych miastach**. Zakłady zlokalizowane na ich terenach wytworzyły łącznie prawie 6,0 tys. ton zanieczyszczeń pyłowych, co stanowiło blisko 26,9% całkowitej emisji pyłów w kraju. Emisja zanieczyszczeń pyłowych spadła o 0,4 p. proc. wobec 2020 r., a w stosunku do 2011 r. wrosła o 10,4 p. proc. Spośród ogółu analizowanych dużych miast, najwięcej pyłów w 2021 r. wyemitowały zakłady zlokalizowane w Dąbrowie Górniczej (17,5% emisji miast i 4,7% emisji krajowej, województwo śląskie), Włocławku (8,2% emisji miast i 2,2% emisji krajowej, kujawsko-pomorskie), natomiast najmniejsze ilości zanotowano w Gorzowie Wielkopolskim (lubuskie) oraz Koszalinie (zachodniopomorskie).

Mapa 1. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2021 r

Map 1. Emission of particulates pollutants from plants of significant nuisance to air quality in 2021

Emisję zanieczyszczeń pyłowych obserwowano w 157 **miastach średnich**. Zakłady zlokalizowane na terenie miast średnich wytworzyły łącznie 7,6 tys. ton zanieczyszczeń pyłowych, co stanowiło 34,1% całkowitej emisji pyłów w kraju (w 2011 r. było to 21,2 tys. ton, co stanowiło 36,9 % emisji krajowej pyłów). W 2021 r. emisja ta w średnich miastach spadła o prawie 6% wobec 2020 r. i prawie 3-krotnie w odniesieniu do 2011 r. Wśród analizowanych średnich miast, największą emisję zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych odnotowano, podobnie jak w 2020 r., w miastach: Puławy (2,1% emisji krajowej i 6,1% emisji miast, województwo lubelskie), Police (1,9% emisji krajowej i 5,7% emisji miast, zachodniopomorskie), Konin (tj. 1,8% emisji krajowej i 5,2% emisji miast, wielkopolskie) oraz Jaworznie (1,6% emisji krajowej i 4,7% emisji miast, śląskie). Najmniejszy poziom emisji zanieczyszczeń pyłowych zanotowano w zakładach zlokalizowanych w miastach: Białogard (zachodniopomorskie), Nowa Ruda (dolnośląskie), Luboń (wielkopolskie), Gniezno (wielkopolskie), Bielsk Podlaski (podlaskie) oraz Zgorzelec (dolnośląskie). Według przekrojów wojewódzkich, najwyższa emisja zanieczyszczeń pyłowych w miastach średnich miała miejsce w śląskim (1,3 tys. ton), a najniższa – w lubuskim (108 ton).

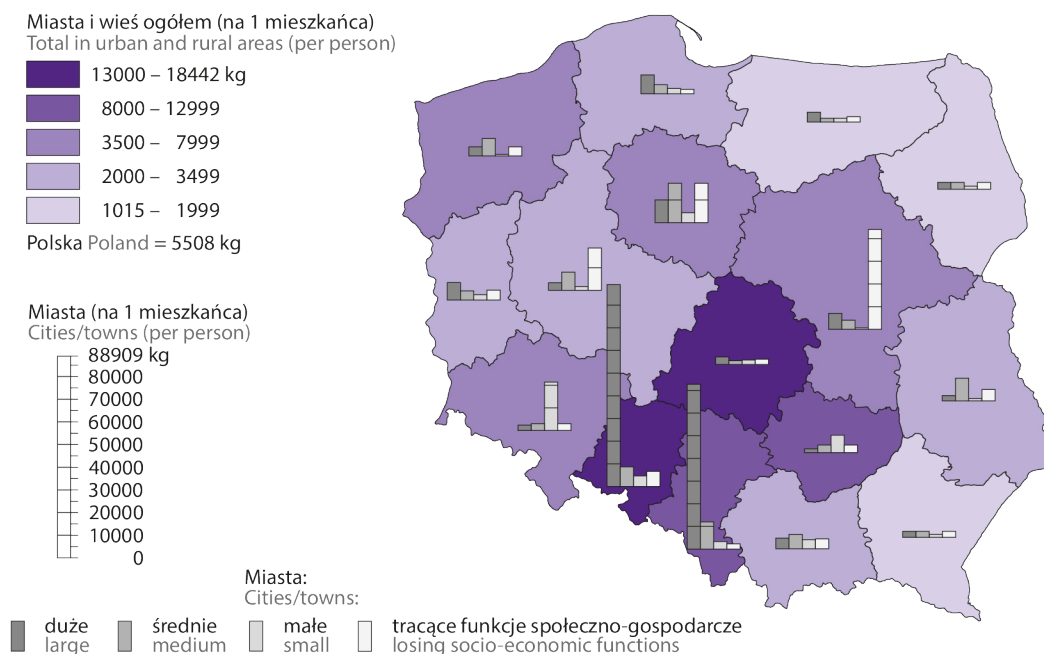
W **miastach małych** emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2021 r. wynosiła 4,5 tys. ton, tj. 20,3% krajowej emisji i była wyższa niż w 2020 r. (o 18,3%) oraz niższa niż w 2011 r. (o 16,2%). Spośród tych miast, największą wartość wskaźnika odnotowano w miastach: Bogatynia (1,4% emisji krajowej, 7,0% emisji miast, dolnośląskie) oraz Kruszwica (odpowiednio 0,7% i 5,8%, dolnośląskie). Według województw, największą emisję zanieczyszczeń pyłowych w tej grupie miast odnotowano w województwie kujawsko-pomorskim (508 ton), a najmniejszą – w podkarpackim (95 ton).

Emisję zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2021 r. obserwowano w 126 **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze**. Zakłady zlokalizowane na ich terenach wytworzyły łącznie 6,2 tys. ton zanieczyszczeń pyłowych, co stanowiło blisko 28,0% całkowitej emisji pyłów w kraju. W 2020 r. zakłady zlokalizowane na terenach tych miast wyemitowały 6,5 tys. ton pyłów, co stanowiło 28,6% krajowej emisji pyłów. Najwięcej pyłów w 2021 r. wyemitowały zakłady zlokalizowane we Włocławku (2,2% emisji krajowej, 7,9% emisji miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze, województwo kujawsko-pomorskie) oraz Koninie (odpowiednio 1,8% i 6,4%, wielkopolskie). Najmniejsze ilości zanotowano w Nowej Rudzie (dolnośląskie), Rypinie (kujawsko-pomorskie), Białogardzie (zachodniopomorskie) oraz Busku-Zdroju (świętokrzyskim). Według agregatów wojewódzkich, największa emisja zanieczyszczeń pyłowych w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze była w mazowieckim (prawie 1,2 tys. ton), natomiast najmniejsza – w lubuskim (128 ton).

Emisję zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2021 r. obserwowano w 37 **dużych miastach**. Zakłady zlokalizowane na ich terenach wytworzyły łącznie 67,9 mln ton zanieczyszczeń gazowych, co stanowiło 32,4% całkowitej emisji gazowej kraju (w 2011 r. było to odpowiednio 59,3 mln ton, tj. 26,9% emisji krajowej). W 2021 r. emisja w dużych miastach spadła o 1,2 p. proc. wobec 2020 r. i wzrosła o 5,5 p. proc. w odniesieniu do 2011 r. Wśród analizowanych dużych miast, największą emisję zanieczyszczeń gazowych zanotowano w zakładach zlokalizowanych w Opolu (tj. 16,7% emisji miast i 5,4% emisji krajowej), Dąbrowie Górniczej (odpowiednio 13,5% i 4,4%) oraz Płocku (odpowiednio 10,3% i 3,3%). Natomiast najmniejsze ilości zanotowano w Bytomiu i Sosnowcu (śląskie) oraz Koszalinie (zachodniopomorskie).

Mapa 2. Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2021 r.

Map 2. Emission of gases pollutants from plants of significant nuisance to air quality in 2021

Emisję zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2021 r. obserwowano w 169 **średnich miastach**. Zakłady zlokalizowane na ich terenach wytworzyły łącznie prawie 45 mln ton zanieczyszczeń gazowych, co stanowiło blisko 21,5% całkowitej emisji gazów w kraju (w 2011 r. – wynosiła 61,6 mln ton, co stanowiło 27,9% emisji krajowej). Emisja zanieczyszczeń gazowych była na zbliżonym poziomie do 2020 r. (22,1% emisji krajowej). W analizowanym okresie, największą emisję zanieczyszczeń gazowych notowano w Jaworznie (2,9% emisji krajowej, 13,4% emisji miast, województwo śląskie), Koninie (2,6% emisji krajowej, 12,2% emisji miast, wielkopolskie), Łaziskach Górnych (odpowiednio 1,4% i 6,6%, śląskie) i Ostrołęce (odpowiednio 1,3% i 5,9%, mazowieckie). Najmniejsze emisje zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych obserwowano w miastach: Rawicz (wielkopolskie), Czeladź (śląskie), Piastów (mazowieckie) oraz Kościan (wielkopolskie). Według agregatów wojewódzkich, najwyższa emisja zanieczyszczeń gazowych w miastach średnich miała miejsce w śląskim (13,5 mln ton), a najniższa – w lubuskim (ok. 472 tys. ton).

W **miastach małych** emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2021 r. wyniosła 21,8 mln ton, co stanowiło 10,4% krajowej emisji. W stosunku do ubiegłego roku była wyższa (16,6 mln ton, tj. 8,9% krajowej emisji), a w porównaniu z 2011 r. 21,8 mln ton, tj. 9,9% emisji krajowej. Bogatynia (4,9% emisji krajowej, 46,8% emisji miast, dolnośląskie) była miastem emitującym najwięcej zanieczyszczeń gazowych od lat, jednak w porównaniu z 2011 r. emisja spadła prawie o połowę. W 2021 r. spośród małych miast największą wartość wskaźnika odnotowano także w: Trzebini (0,5% emisji krajowej, 5,0% emisji miast, małopolskie), Małogoszczu (0,5% emisji krajowej, 4,7% emisji miast, świętokrzyskie) oraz Janikowie (0,5% emisji krajowej, 4,4% emisji miast, kujawsko-pomorskie). Według przekrojów wojewódzkich, największą emisję zanieczyszczeń gazowych w miastach małych odnotowano w dolnośląskim (11,2 mln ton), a najmniejszą – w podlaskim (ok. 256 tys. ton).

Emisję zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2021 r. obserwowano w 131 **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze**. Zakłady zlokalizowane na ich terenach wytworzyły łącznie 29,2 mln ton zanieczyszczeń gazowych, co stanowiło blisko 13,9% całkowitej emisji gazów w kraju (w 2020 r. 28,1 mln ton, tj. 15,1% emisji krajowej zanieczyszczeń gazowych). Spośród ogółu analizowanych miast, największą emisję zanieczyszczeń gazowych z zakładów przemysłowych odnotowano w Koninie zaliczanym do miast zagrożonych marginalizacją (2,6% emisji krajowej, 18,8% emisji miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze, wielkopolskie). Najmniejsze ilości zanotowano w Bielawie (dolnośląskie) i Chełmnie (kujawsko-pomorskie), tj. miastach należących do grupy miast kryzysowych. Według przekrojów wojewódzkich, największą emisję zanieczyszczeń gazowych w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze odnotowano w mazowieckim (16,9 mln ton), a najmniejsze – w pomorskim (ok. 421 tys. ton).

W analizowanym okresie w **dużych miastach** odnotowano zwiększenie **emisja dwutlenku węgla z zakładów szczególnie uciążliwych** do poziomu 67,5 mln ton (w 2020 r. – 62,1 mln ton, a w 2011 r. – 58,8 mln ton). Największą emisję dwutlenku węgla zanotowano w Opolu (tj. 16,7% emisji miast i 5,4% emisji krajowej).

W **miastach średnich** emisja dwutlenku węgla z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2021 r. ukształtowała się na poziomie 44,7 mln ton, tj. 21,4% krajowej emisji. W 2020 r. wyniosła 40,8 mln ton (tj. 22,0% krajowej emisji), a w 2011 r. – 61,1 mln ton (tj. 27,8% emisji krajowej).

Emisja dwutlenku węgla w **miastach małych** stanowiła 99,4% wartości emisji zanieczyszczeń gazowych ogółem dla Polski. Emisja dwutlenku węgla zwiększyła się z poziomu 16,5 mln ton w 2020 r. do 21,7 mln ton, tj. o 31,7 %. W 2011 r. była na podobnym poziomie (21,6 mln ton).

Emisję dwutlenku węgla z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2021 r. obserwowano w 131 **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze**. Zakłady zlokalizowane na ich terenach wytworzyły łącznie prawie 29 mln ton dwutlenku węgla, co stanowiło 13,9% całkowitej emisji w kraju (w 2020 r. – prawie 28,0 mln ton, stanowiąc 15,1% emisji krajowej). Największą emisję dwutlenku węgla odnotowano w Koninie (wielkopolskie) – było to 18,8% wytworzonego dwutlenku węgla w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze.

1.3 Ochrona przyrody

1.3 Nature protection

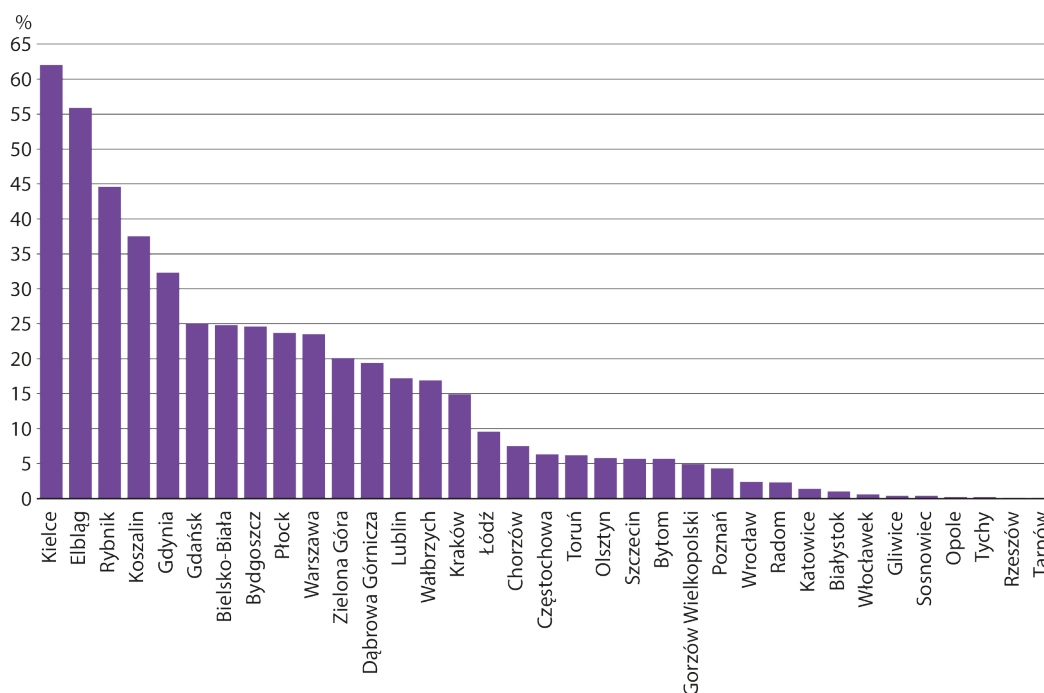
Walory przyrodnicze miasta wpływają na jego atrakcyjność turystyczną oraz determinują wzrost jakości życia mieszkańców. W większości **obszarów prawnie chronionych** dopuszcza się różnorodne formy działalności i ingerencji człowieka, dlatego w miastach takie obszary również są powoływane i nie stanowią rzadkości.

Udział obszarów prawnie chronionych w **dużych miastach** w powierzchni ogółem w 2021 r. wyniósł 14,4%. Spośród tych miast, największym udziałem obszarów prawnie chronionych odznaczały się: Kielce (62,0%, świętokrzyskie), Elbląg (55,9%, warmińsko-mazurskie) i Rybnik (44,6%, śląskie), natomiast najmniejszy odsetek obszarów prawnie chronionych miały Tarnów (0,1%, małopolskie), Rzeszów (0,1%, podkarpackie), Tychy (0,2%, śląskie) i Opole (0,2%, opolskie). W 2 dużych miastach województwa śląskiego (Zabrze i Ruda Śląska) nie odnotowano dotychczas obszarów prawnie chronionych. W stosunku do 2020 r. w dużych miastach udział obszarów prawnie chronionych nie uległ zmianom. W porównaniu

z 2011 r. w dużych miastach udział obszarów prawnie chronionych wzrósł ogółem o 0,6 p. proc. Wzrost wskaźnika odnotowano m.in. w Zielonej Górze (z 0,0% do 20,1%), Rybniku (z 30,3% do 44,6%) i Elblągu (z 44,8% do 55,9%), a spadek – w Bielsku-Białej (z 40,7% do 24,8%), Kielcach (z 74,3% do 62,0%) i Bydgoszczy (z 34,6% do 24,6%).

Wykres 1. Udział obszarów prawnie chronionych w miastach dużych w powierzchni ogółem w 2021 r.

Chart 1. Share of areas under legal protection in large cities in total area in 2021

Spośród 111 **miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze** (będących gminami miejskimi) udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem w 2021 r. wyniósł 9,8%. Największą wartość wskaźnika odnotowano w miastach: Chełmno (100%, kujawsko-pomorskie), Augustów (77,8%, podlaskie) i Zakopane (60,2%, małopolskie), natomiast najmniejszy odsetek odnotowano w miastach: Krosno (0,1%, podkarpackie), Tarnów (0,1%, małopolskie), Szcztyno (0,2%, warmińsko-mazurskie) i Kędzierzyn-Koźle (0,2%, opolskie). W porównaniu z 2020 r. wartość wskaźnika nie uległa zmianie.

Ponad 80% **terenów zieleni** urządzonej to tereny zieleni w miastach. W przestrzeni miejskiej pełnią nie tylko funkcję estetyczną czy zapewniają możliwość wypoczynku i rekreacji, ale często niwelują skutki zanieczyszczenia miejskiego środowiska. W 2021 r. **udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem** w miastach przeciętnie kształtował się na poziomie 2,3% (wobec 2,2% w 2011 r.), przy czym w miastach dużych wartość wskaźnika była 3,5-krotnie wyższa niż przeciętnie w miastach małych i ponad 1,7-krotnie niż w miastach średnich.

Udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w **dużych miastach** w powierzchni ogółem kształtował się na stałym poziomie od 2011 r. i wyniósł 4,2%. Największym udziałem parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej odznaczały się miasta: Chorzów (20,8%, śląskie), Rzeszów (13,3%, podkarpackie) oraz Warszawa (6,5%, mazowieckie), natomiast najmniejszy odsetek odnotowano w dużych miastach takich jak: Zielona Góra (0,8%, lubuskie), Rybnik (1,2%, śląskie)

oraz Włocławek (1,6%, kujawsko-pomorskie). W stosunku do roku ubiegłego wskaźnik ogółem nie uległ zmianie, a najwyższy wzrost odnotowano w Tarnowie (z 1,8% do 2,5%) oraz Tychach (z 4,6% do 4,8%). Jedyny spadek udziału parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w dużych miastach w skali roku wykazano w Rzeszowie (z 13,5% do 13,3%). W porównaniu z 2011 r. największy wzrost wskaźnika odnotowano w Rzeszowie (z 2,9% do 13,3%), a spadek – w Bydgoszczy (z 7,7% do 4,5%) oraz Katowicach (z 6,3% do 3,6%).

W miastach średnich udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem w 2021 r. wyniósł 2,5%. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w miastach: Śrem w województwie wielkopolskim (13,0%), Siemianowice Śląskie w śląskim (9,6%), Pszczyna w śląskim (9,2%) i Kołobrzeg w zachodniopomorskim (9,0%). Najmniejszy odsetek odnotowano natomiast w średnich miastach województwa śląskiego: Orzesze (0,1%) i Myszków (0,3%) oraz mazowieckiego: Kobyłka (0,2%) i Józefów (0,3%). Wartość wskaźnika nie uległa zmianie w porównaniu z 2020 r., a w stosunku do 2011 r. wskaźnik dla miast średnich wzrósł z 2,3% do 2,5%. Największy wzrost udziału parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w porównaniu z 2020 r. odnotowano w: Bartoszycach w warmińsko-mazurskim (z 7,0% do 5,7%), Mysłowicach w śląskim (z 2,5% do 1,3%), natomiast w stosunku do 2011 r. w: Inowrocławiu w kujawsko-pomorskim (z 1,2% do 7,1), Świdnicy w dolnośląskim (z 2,1% do 7,2%), Tczewie w pomorskim (z 1,8% na 6,4%) i Kołobrzegu w zachodniopomorskim (z 5,3% do 9,0%). Spośród miast średnich największy spadek w porównaniu z 2020 r. odnotowano w mieście: Wieliczka w małopolskim (z 5,7% do 4,2%) oraz Jarocin w wielkopolskim, natomiast w stosunku do 2011 r. w miastach: Świętochłowice w śląskim (z 13,8% do 7,0%), Koło w wielkopolskim (z 8,7% do 2,5%) i Pruszków w mazowieckim (z 11,1% do 5,7%). W przekroju wojewódzkim, najwyższą wartość wskaźnika dla miast średnich odnotowano w kujawsko-pomorskim (5,02%, gdzie w stosunku do 2011 r. odnotowano spadek o 0,33 p. proc.), a najniższą – w podlaskim (1,45%, tj. wzrost odpowiednio o 0,13 p. proc.).

Małe miasta cechował najniższy udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem wobec miast dużych i średnich, który w 2021 r. wyniósł 1,2%. Spośród tych miast, największą wartość wskaźnika odnotowano w miastach: Łęknica w województwie lubuskim (28,2%), Człuchów w pomorskim (19,8%), Chociwel w zachodniopomorskim (16,7%) i Nowe Miasteczko w lubuskim (14,0%). Do miast o najniższych wartościach wskaźnika należały natomiast miasta m.in.: Obrzycko w wielkopolskim (0,0%), Woźniki w śląskim (0,0%), Młynary w warmińsko-mazurskim (0,01%), Zawichost w świętokrzyskim (0,01%). Wartość wskaźnika nie uległa zmianie w porównaniu z 2020 r., a w stosunku do 2011 r. wskaźnik dla miast małych wzrósł z 1,1% do 1,2%. W przekroju wojewódzkim, najwyższą wartość wskaźnika dla miast małych odnotowano w lubuskim (2,93%, gdzie w stosunku do 2011 r. odnotowano wzrost o 1,3 p. proc.), a najniższą – w śląskim (0,53 %, tj. wzrost o 0,07 p. proc.).

W miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze udział parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni ogółem w 2021 r. wyniósł 2,6%. Spośród tych miast największą wartość wskaźnika odnotowano w miastach: Złotów (9,8%, wielkopolskie), Siemianowice Śląskie (9,6%, śląskie), Busko-Zdrój (8,8%, świętokrzyskie), Kluczbork (8,7%, opolskie) i Brzeg (8,4%, opolskie). Najmniejszy odsetek odnotowano w miastach: Kamienna Góra (0,4%, dolnośląskie), Nisko (0,4%, podkarpackie), Krasnystaw (0,5%, lubelskie), Skarżysko-Kamienna (0,6%, świętokrzyskie), Zakopane (0,6%, małopolskie) i Nowy Targ (0,6%, małopolskie). W porównaniu z 2020 r. wartość wskaźnika nie uległa zmianie. Wzrost wskaźnika odnotowano w miastach: Bartoszyce w województwie warmińsko-mazurskim (z 5,7% do 7,0%), Tarnów w małopolskim (z 1,8 do 2,5%), Nysa w opolskim (z 4,2% do 4,6%), Międzyrzecz w lubuskim (z 6,8% do 7,1%), Bytom w śląskim (z 5,7% do 5,9%), Działdowo w warmińsko-mazurskim (z 2,0% do 2,2%), Iława w warmińsko-mazurskim (z 2,7% do 2,9%). Nie odnotowano natomiast spadku wskaźnika w skali roku.

W przekroju wojewódzkim, najwyższą wartość wskaźnika dla miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze odnotowano w kujawsko-pomorskim (4,07 %, gdzie w stosunku do 2020 r. odnotowano spadek o 0,02 p. proc.), a najniższą – w podlaskim (1,29 %, tj. wzrost odpowiednio o 0,01 p. proc.).

1.4 Gospodarka odpadami komunalnymi

1.4 Municipal waste management

W 2021 r. prawie 1/3 **odpadów komunalnych** wytworzono w **dużych miastach**, gdzie średnio **na mieszkańca** przypadało 416 kg odpadów (przy średniej dla Polski 360 kg). W porównaniu do 2020 r. poziom ten wzrósł o 20 kg, przy wzroście dla Polski ogółem o 16 kg. Najwięcej odpadów odebrano we Wrocławiu (544 kg, tj. wzrost względem roku poprzedniego o 85 kg), a najmniej – w Bydgoszczy (348 kg, tj. spadek o 24 kg w skali roku). **Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie** w relacji do ogółu odpadów komunalnych wzrósł w dużych miastach w stosunku do 2020 r. o 0,8 p. proc., osiągając w 2021 r. wartość 39,1% (przy średniej dla Polski 39,8%).

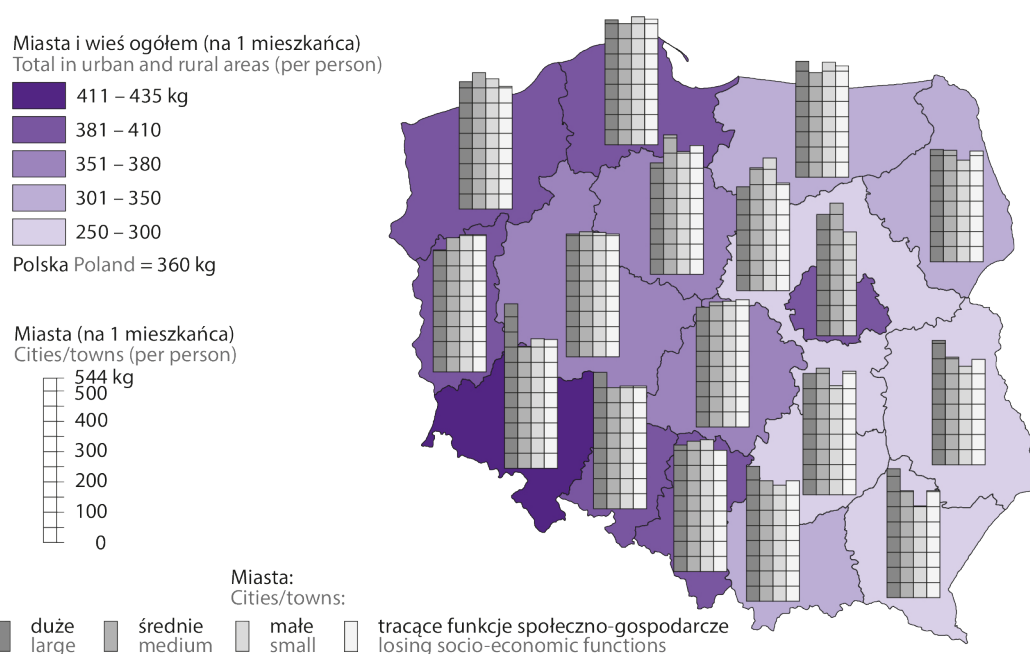
W **miastach średnich** w 2021 r. średnia ilość wytworzonych odpadów komunalnych na mieszkańca osiągnęła wartość 407 kg (wzrost z 393 kg w 2020 r.), w tym 83 miasta osiągnęły wartości wyższe, a 94 – niższe. Rozpiętość wartości pomiędzy tymi miastami wynosiła 436 kg, przy czym najwięcej wytworzono w mieście Swarzędz (692 kg, wzrost względem roku poprzedniego o 79 kg), zaś najmniej – w mieście Chrzanów (257 kg, spadek o 26 kg). W przekroju wojewódzkim, najwyższą wartość wskaźnika dla miast średnich odnotowano w województwie kujawsko-pomorskim (461 kg, gdzie w stosunku do 2020 r. nastąpił wzrost o 56 kg), a najniższą – w warmińsko-mazurskim (345 kg, tj. wzrost o 11 kg). Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych wyniósł średnio 38,3% i był to wzrost o 2,3 p. proc. w stosunku do 2020 r. Wśród miast średnich istniało duże zróżnicowanie tego wskaźnika – najwyższy wyniósł 97,1% i charakteryzował miasto Łuków w województwie lubelskim (wzrost w skali roku o 0,6 p. proc.), a najniższy (wynoszący 16,8%) należał do miasta Brodnica w województwie kujawsko-pomorskim (spadek o 2,2 p. proc.). W przekroju wojewódzkim, najwyższą wartość wskaźnika dla miast średnich odnotowano w województwie lubelskim (57,5%, gdzie w stosunku do 2020 r. nastąpił wzrost o 2,8 p. proc.), a najniższą – w podlaskim (30,4%, wzrost o 2,7 p. proc.).

W **miastach małych** w 2021 r. średnia ilość wytworzonych odpadów komunalnych na mieszkańca osiągnęła wartość 396 kg (wzrost z 379 kg w 2020 r.), przy czym 290 miast miało wartości wyższe od średniej (w tym 5 miast powyżej 1 000 kg: Krynica Morska, Mielno, Łeba, Międzyzdroje, Karpacz), natomiast 450 miast – niższe bądź równe. Wśród miast małych najwięcej odpadów komunalnych wytworzono w Krynicy Morskiej (2 035 kg, wzrost względem roku poprzedniego o 183 kg), zaś najmniej – w mieście Kosów Lacki (128 kg, tj. spadek o 33 kg). W przekroju wojewódzkim, najwyższą wartość wskaźnika dla miast małych odnotowano w lubuskim (452 kg, gdzie w skali roku nastąpił wzrost o 10 kg), a najniższą – w podkarpackim (302 kg, tj. wzrost o 22 kg). Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych wyniósł średnio 37,7% i był to wzrost o 2,4 p. proc. w stosunku do 2020 r. Najwyższy wskaźnik (o wartości 92,3%) charakteryzował Radzyń Podlaski w lubelskim (wzrost względem roku poprzedniego o 2,4 p. proc.), zaś najniższy (1,1%) należał do miasta Pilica w śląskim (spadek o 0,1 p. proc.). W przekroju wojewódzkim, najwyższą wartość wskaźnika dla miast małych odnotowano w lubelskim (46,9%, gdzie w stosunku do 2020 r. nastąpił wzrost o 3,6 p. proc.), a najniższą – w świętokrzyskim (26,6%, tj. wzrost o 2,8 p. proc.).

W **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** w 2021 r. średnia ilość wytworzonych odpadów komunalnych na mieszkańca wyniosła 394 kg (wzrost z 378 kg w 2020 r.). Najwyższy wskaźnik wystąpił w Zakopanem (619 kg, spadek do roku poprzedniego o 49 kg), a najniższy – w mieście Busko-Zdrój w województwie świętokrzyskim (222 kg, spadek o 3 kg). Powyżej średniej wartości znalazły się 63 miasta, a poniżej – 76. W przekroju wojewódzkim, najwyższą wartość wskaźnika dla tej grupy miast odnotowano w lubuskim (452 kg, gdzie w stosunku do 2020 r. nastąpił wzrost o 19 kg), a najniższą – w lubelskim (347 kg, tj. spadek odpowiednio o 3 kg). Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych wynosił średnio 36,7%, tj. o 2,7 p. proc. więcej niż w 2020 r. Najwyższy wskaźnik odnotowano we wcześniej wspomnianym mieście Łuków (97,1%, wzrost w skali roku o 0,5 p. proc.), a najniższy – w mieście Kamienna Góra w dolnośląskim (17,6%, tj. spadek o 1,2 p. proc.). W przekroju wojewódzkim, najwyższą wartość wskaźnika dla miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze odnotowano w lubelskim (61,6%, gdzie w stosunku do 2020 r. nastąpił wzrost o 3,5 p. proc.), a najniższą – w świętokrzyskim (28,9%, tj. spadek o 0,4 p. proc.).

Mapa 3. Odpady komunalne wytworzone w 2021 r.

Map 3. Municipal waste generated in 2021

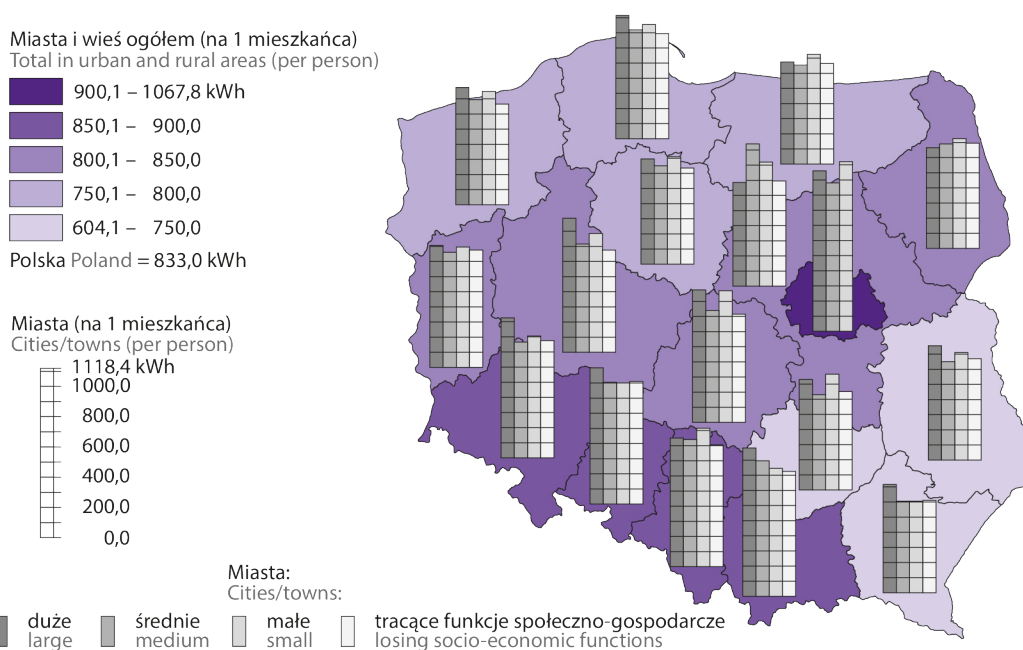
1.5 Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych

1.5 Electricity consumption in households

W **miastach dużych** w 2021 r. w **gospodarstwach domowych** zużyto 9,2 tys. GWh **energii elektrycznej** (tj. o 2,1% więcej niż w 2011 r. i o 0,3% więcej niż w 2020 r.), w tym w miastach wojewódzkich – 7,0 tys. GWh (tj. o 6,1% więcej niż w 2011 r. i o 1,1% więcej niż w 2020 r.). Wzrost w porównaniu z 2011 r. odnotowano w 20 miastach – od 36,2% w Zielonej Górze do 0,2% w Opolu. W pozostałych miastach wystąpił spadek w tym okresie, w tym najgłębszy – w Gdyni (o 13,9%). W skali roku wzrost zużycia energii w gospodarstwach domowych notowano w 22 miastach – od 4,3% w Warszawie do 0,6% w Radomiu. W Tarnowie zużycie utrzymało się na poziomie z 2020 r., a w pozostałych miastach odnotowano spadek, w tym najgłębszy – we Włocławku (o 26,0%). W 2021 r. najwięcej energii

elektrycznej zużyli mieszkańcy Warszawy (2,0 tys. GWh), Krakowa (0,8 tys. GWh), Łodzi i Wrocławia (po 0,6 tys. GWh). W przeliczeniu **na mieszkańca**, w dużych miastach w ciągu 2021 r. zużyto średnio 869,0 kWh energii elektrycznej. W porównaniu z 2011 r. odnotowano wzrost ogółem o 5,2%, w tym wzrost notowano w 29 miastach (od 17,6% w Kielcach do 0,3% we Wrocławku). W pozostałych miastach dużych wystąpił spadek (od 12,4% w Gdyni do 0,4% w Płocku). W stosunku do 2020 r. wzrost wyniósł 1,0%, w tym największy notowano w Sosnowcu (o 4,8%), a najmniejszy – w Tychach (o 0,8%). W Bydgoszczy zużycie energii elektrycznej na mieszkańca utrzymało się na poziomie poprzedniego roku, a w pozostałych miastach odnotowano spadek – od 24,9% we Wrocławku do 0,2% w Rybniku. W 2021 r. zużycie na mieszkańca powyżej średniego notowano w 9 miastach dużych – od 1 062,3 kWh w Warszawie do 877,0 kWh w Łodzi. Najmniej energii zużył mieszkaniec Wrocławka (620,6 kWh), tj. o 28,6% mniej niż średnio i o 41,6% mniej niż mieszkaniec Warszawy.

Mapa 4. Zużycie energii elektrycznej na mieszkańca w gospodarstwach domowych w 2021 r.
Map 4. Electricity consumption per capita in households in 2021

Mieszkańcy **miast średnich** w gospodarstwach domowych w 2021 r. zużyli 5,4 tys. GWh energii elektrycznej. W przeliczeniu na osobę było to 753,5 kWh. W 46,9% miast średnich zużycie energii elektrycznej na mieszkańca było większe niż średnio, w tym największe notowano w Zakopanem (1 751,6 kWh, region małopolski), Józefowie (1 356,8 kWh, warszawski stołeczny) i Wieliczce (1 334,0 kWh, małopolski). Najmniej energii elektrycznej zużyli średnio w roku mieszkańcy miast podkarpackiego, tj. Tarnobrzega, Stalowej Woli i Sanoka (odpowiednio 550,2 kWh, 550,6 kWh i 576,8 kWh).

Mieszkańcy gospodarstw domowych **miast małych** zużyli w 2021 r. blisko 4,0 tys. GWh energii elektrycznej, co w przeliczeniu na osobę wyniosło 790,9 kWh. Miasta, gdzie wskaźnik przekraczał średnią, stanowiły 44,0%. Najwięcej energii elektrycznej – blisko 5 razy więcej niż średnio – zużył mieszkaniec Rzgowa (3 801,0 kWh, region łódzki), a następnie – Krzemionki (3 021,5 kWh, lubelski), Krynicy Morskiej (2 653,1 kWh, pomorski), Iwonicza-Zdroju (2 289,9 kWh, podkarpacki) i Solca nad Wisłą (2 227,4 kWh, mazowiecki regionalny). Najmniej energii elektrycznej zużył średnio w roku mieszkaniec miast: Wiskitki (mazowiecki regionalny), Otyń (lubuski) i Lututów (łódzki).

Mieszkańcy **miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze** w 2021 r. zużyli 3,8 tys. GWh energii elektrycznej, tj. 717,2 kWh w przeliczeniu na osobę. W 42,4% miast tej grupy zużycie energii elektrycznej na mieszkańca było większe niż średnio, w tym największe notowano w miastach regionu małopolskiego – Zakopanem i Nowym Targu (odpowiednio 1 751,6 kWh i 1 025,5 kWh). Najmniej energii elektrycznej zużyli średnio w roku mieszkańcy miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze w regionie podkarpackim – Tarnobrzega (550,2 kWh), Stalowej Woli (550,6 kWh) i Sanoka (576,8 kWh).

Rozdział 2

Chapter 2

Procesy demograficzne

Demographic processes

2.1 Zmiany demograficzne

2.1 Demographic changes

W Polsce od lat 90. XX w. notowany jest stały ubytek liczby ludności w miastach. W latach 2011–2021 populacja miejska zmniejszyła się wyraźniej niż liczba ludności ogółem. Corocznego spadku nie zrównoważył – obserwowany od 2014 r. – wzrost liczby miast. W 2021 r. ubytek ludności miejskiej w skali roku dotyczył większości regionów (z wyjątkiem warszawskiego stołecznego, w którym w całym analizowanym okresie notowano wzrost, oraz – małopolskiego). W 2021 r. w odniesieniu do początku analizowanego okresu, jak i do 2020 r., w największym stopniu zmniejszyła się liczba ludności w miastach regionu śląskiego (o 268,3 tys. w stosunku do 2011 r. oraz o 34,9 tys. w skali roku).

W 2021 r. liczba ludności w miastach była niższa niż przed rokiem o 153,3 tys. (tj. o 0,7%) i wyniosła 22 624,0 tys. W latach 2011–2021 liczba ludności miejskiej w kraju zmniejszyła się o 761,8 tys. (tj. o 3,3%) wobec ogólnego ubytku o 630,7 tys. (tj. o 1,6%). Corocznemu spadkowi liczebności populacji miejskiej towarzyszył wzrost liczby miast, obserwowany od 2014 r. (największy w 2019 r. oraz w 2021 r. – po 10 jednostek). W 2021 r. funkcjonowały 954 ośrodki miejskie (w 2011 r. – 908).

Z 46 nowo utworzonych miast, 14 powstało w świętokrzyskim, 8 – w lubelskim, po 6 – w mazowieckim regionalnym i wielkopolskim, po 2 – w: łódzkim, podkarpackim i zachodniopomorskim oraz po 1 – w: dolnośląskim, lubuskim, małopolskim, opolskim, warmińsko-mazurskim i warszawskim stołecznym. W 2021 r. liczba ludności w 46 nowych miastach wyniosła 84,8 tys.

W 2021 r. ubytek ludności miejskiej w porównaniu z początkiem analizowanego okresu odnotowano w 15 regionach, z wyjątkiem warszawskiego stołecznego (wzrost o 229,8 tys., tj. o 9,8%) – tu utrzymał się coroczny wzrost liczby ludności – oraz małopolskiego (wzrost o 2,9 tys., tj. o 0,2%). W odniesieniu do początku analizowanego okresu, jak i do 2020 r., w największym stopniu zmniejszyła się liczba ludności w miastach regionu śląskiego (o 268,3 tys. w stosunku do 2011 r. oraz o 34,9 tys. w skali roku). Znaczący ubytek odnotowano także w miastach łódzkiego (odpowiednio o 133,2 tys. oraz o 18,6 tys.) i kujawsko-pomorskiego (o 91,7 tys. oraz o 13,4 tys.).

W 2021 r. liczba **ludności 37 miast dużych** wyniosła 10 556,5 tys. i była o 131,1 tys. (tj. o 1,2%) mniejsza niż w 2011 r. W latach 2011–2021 zmniejszyła się liczba ludności w 30 dużych ośrodkach, w tym największy ubytek liczby ludności odnotowano w Wałbrzychu, Bytomiu, Zabrzu, Włocławku, Sosnowcu i Częstochowie (od 13,9% do 10,6%). Warto zaznaczyć, że w 2021 r. Wałbrzych (ubytek 13,9%), Włocławek (ubytek o 11,0%) oraz Chorzów (ubytek o 7,4%) były miastami nieznacznie tylko przekraczającymi wymagany dla jednostek dużych próg 100 tys. ludności (od 103,2 tys. w Chorzowie do 103,5 tys. we Włocławku).

W 2021 r. w porównaniu z 2020 r. ubytek wyniósł 60,6 tys. (tj. 0,6%). W skali roku liczba ludności zmniejszyła się w 33 miastach dużych, w tym najbardziej – w Gorzowie Wielkopolskim, Wałbrzychu, Włocławku, Bydgoszczy, Tarnowie, Częstochowie, Sosnowcu i Bytomiu (od 2,1% do 1,4%). Wzrost liczby ludności dotyczył miast wojewódzkich: Rzeszowa, Krakowa, Wrocławia i m.st. Warszawy (od 1,0% do 0,1%).

W 2021 r. w odniesieniu do początku analizowanego okresu wzrost liczby mieszkańców wystąpił w 7 stolicach województw (Zielona Góra, Rzeszów, m.st. Warszawa, Wrocław, Kraków, Gdańsk, Opole). W przypadku Zielonej Góry (wzrost o 17,2%), Rzeszowa (o 9,1%) i Opola (o 3,5%) było to w dużej mierze efektem zmian granic administracyjnych. W m.st. Warszawie, Wrocławiu, Krakowie i Gdańsku wzrost liczby mieszkańców kształtował się na poziomie od 9,0% do 5,6%.

Populacja 177 **miast średnich** w 2021 r. wyniosła 7 126,4 tys. i była o 400,5 tys. (tj. o 5,3%) mniejsza niż w 2011 r. Największy ubytek w tym okresie (powyżej 12,0%) odnotowano w Sopocie (pomorskie), Kole i Turku (wielkopolskie), Ostrowcu Świętokrzyskim, Skarżysku-Kamiennej i Starachowicach, (świętokrzyskie), Świętochłowicach (śląskie), Kędzierzynie-Koźlu (opolskie), Jaworze (dolnośląskie) oraz Stalowej Woli (podkarpackie). W 2021 r. wzrost liczby ludności w porównaniu z 2011 r. dotyczył 27 miast średnich, w tym największy (od 56,0% do 20,5%) – Marek, Ząbek, Kobyłki, Wieliczki, Redy i Piaseczna, tj. ośrodków zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie metropolii (Warszawa, Kraków, Gdańsk). Większość miast średnich ze wzrostem liczby ludności w tym okresie zlokalizowanych było w regionach: warszawskim stołecznym (11), wielkopolskim (5), pomorskim i śląskim (po 3).

Wzrost liczby ludności w miastach średnich w skali roku odnotowano w 17 z nich (od 3,0% do 0,1%). Ponownie dotyczył on przede wszystkim ośrodków stanowiących zaplecze miast wojewódzkich w regionach: warszawskim stołecznym (Grodzisk Mazowiecki, Kobyłka, Marki, Pruszków, Ząbki), śląskim (Mikołów, Orzesze, Tarnowskie Góry), pomorskim (Pruszcz Gdański, Reda, Rumia), wielkopolskim (Jarocin, Środa Wielkopolska) i małopolskim (Wieliczka).

Ubytek liczby ludności w tym okresie dotyczył 160 miast, w tym największy: Koła, Kędzierzyna-Koźła, Skarżyska-Kamiennej, Stalowej Woli, Zgorzelca, Przemyśla, Nowej Rudy, Ostrowca Świętokrzyskiego, Bartoszyca, Łowicza i Kłodzka (od 2,0% do 1,7%).

W 2021 r. populacja 740 **miast małych** wyniosła 4 941,1 tys. (o 230,3 tys., tj. o 4,5% mniej niż w 2011 r.) i – w drugim z kolei roku – nie przekroczyła 5,0 mln. Jednocześnie, od początku analizowanego okresu wzrosła liczba miast małych (o 46) – w 2021 r. liczba ludności w nowo utworzonych ośrodkach wyniosła 84,8 tys. W latach 2011–2021 ubytek ludności odnotowano w 610 z 694 istniejących nieprzerwanie od 2011 r. miast małych. Najbardziej wyraźne zmniejszenie liczby ludności odnotowano we Władysławowie i Jastarni (pomorskie) oraz Pieszycach (dolnośląskie) – od 37,7% do 29,0%. Były to jednostki, w których w analizowanym okresie doszło do zmiany rodzaju gminy z miejskiego na miejsko-wiejski.

Wśród 26 miast małych, w których ubytek ludności w tym okresie przekroczył 15,0% dominowały ośrodki położone w 5 regionach: dolnośląskim i pomorskim (po 5) oraz lubelskim, podlaskim i warmińsko-mazurskim (po 3).

Liczba ludności w miastach małych w latach 2011–2021 zwiększyła się w 83 z nich, najbardziej – w Siechnicach (dolnośląskie) o 86,0% (z 5,5 tys. do 10,3 tys.), Głogowie Małopolskim (podkarpackie) o 75,5% (z 5,9 tys. do 10,3 tys.), Sędziszowie Małopolskim (podkarpackie) o 66,4% (z 7,4 tys. do 12,4 tys.), Niepołomicach (małopolskie) o 57,0% (z 10,2 tys. do 16,0 tys.) oraz Ożarowie Mazowieckim (warszawski stołeczny) o 45,6% (z 10,1 tys. do 14,7 tys.). W 2 z wymienionych miast dokonały się istotne zmiany administracyjne – w Sędziszowie Małopolskim zmiana granic miasta od 1 stycznia 2019 r. spowodowała wzrost powierzchni z 10 km² do 37 km²; w Głogowie Małopolskim – zmiana od 1 stycznia 2020 r. oznaczała zwiększenie powierzchni miasta z 14 km² do 21 km², a kolejna – od 1 stycznia 2021 r. – spowodowała wzrost do 38 km². Zmiany administracyjne w Sędziszowie Małopolskim i Głogowie Małopolskim wpłynęły wyraźnie na zmniejszenie gęstości zaludnienia – w Sędziszowie Małopolskim z 746 osób na km² w 2011 r. do 334 osób na km² w 2021 r.; w Głogowie

Małopolskim – z 429 osób na km² do 270 osób na km². W mniejszym stopniu zmiany administracyjne dotyczyły Ożarowa Mazowieckiego – od 1 stycznia 2014 r. powierzchnia miasta wzrosła z 6 km² do 8 km². W 3 miastach małych o największym wzroście liczby ludności w latach 2011–2021 odnotowano zwiększenie gęstości zaludnienia: w Siechnicach – z 355 osób na km² do 660 osób na km²; Niepołomicach – z 373 osób na km² do 585 osób na km²; Ożarowie Mazowieckim – z 1 771 osób na km² do 1 810 osób na km².

W 2021 r. w porównaniu z rokiem poprzednim populacja miast małych była mniejsza o 25,4 tys., tj. o 0,5%. Ubytku tego nie zrównoważyło powstanie w tym okresie 10 nowych ośrodków miejskich o łącznej liczbie ludności wynoszącej 19,6 tys.

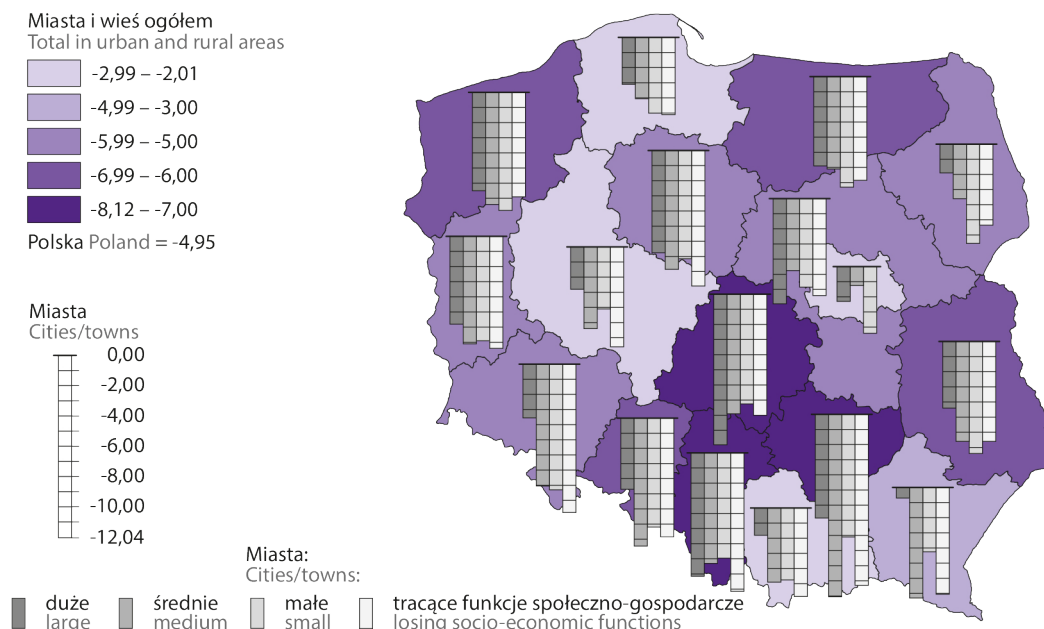
W 2021 r. liczba ludności w 139 **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** wyniosła 5 529,0 tys. Niemal połowę populacji tych miast (2 757,5 tys.) stanowiła ludność jednostek zlokalizowanych w 5 regionach: śląskim (9 miast; 815,2 tys.), dolnośląskim (17 miast; 675,5 tys.), warmińsko-mazurskim (14 miast; 444,0 tys.), podkarpackim (11 miast; 439,2 tys.) i mazowieckim regionalnym (8 miast; 383,4 tys.). W porównaniu z 2011 r. liczba ludności w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze zmniejszyła się o 545,2 tys., tj. o 9,0%. Ubytek w tym okresie dotyczył większości ośrodków, z wyjątkiem Namysłowa, Elku i Pułtusza, w których notowano wzrost od 5,5% do 0,6%. Liczba ludności tych trzech miast zwiększyła się łącznie o 2,0 tys. Największy spadek liczby ludności w latach 2011–2021 (o ponad 13,0%) odnotowano w Wałbrzychu, Bytomiu, Kamiennej Górze, Koźlenicach, Kole, Końskich, Opocznie, Busku-Zdroju i Zabrzu.

Ubytek ludności w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze obserwowano także w porównaniu z 2020 r. (o 69,5 tys., tj. o 1,2%). Liczba ludności w tym okresie zmniejszyła się najwyraźniej w Tomaszowie Lubelskim, Busku-Zdroju, Kole i Hrubieszowie (od 2,1% do 2,0%). W 2021 r. niewielki wzrost liczby ludności w porównaniu z rokiem poprzednim odnotowano jedynie w Namysłowie (o 0,3%).

Od 2012 r. w miastach notowano ujemny **przyrost naturalny**. W 2021 r. różnica między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów była najwyższa od 2011 r. (minus 128,3 tys.). Podobnie jak w populacji ogółem, tak wśród ludności miejskiej w 2021 r., odnotowano najwyższą od 2011 r. liczbę zgonów (322,6 tys., tj. o 9,2% więcej niż przed rokiem i o 43,0% więcej w porównaniu z 2011 r.) oraz najniższą liczbę urodzeń żywych (194,3 tys., tj. o 6,6% mniej niż w 2020 r. i o 13,9% mniej niż w 2011 r.). Tym samym przyrost naturalny (minus 5,6‰ wobec minus 4,9‰ ogółem w Polsce), osiągnął najniższą wartość, nienotowaną dotąd w analizowanych latach.

W 2021 r. ujemny przyrost naturalny w miastach obserwowano we wszystkich regionach. Najniższa wartość dotyczyła świętokrzyskiego (minus 9,0‰ wobec minus 7,7‰ przed rokiem i minus 1,2‰ w 2011 r.), łódzkiego (minus 8,7‰ wobec odpowiednio minus 7,0‰ i minus 3,1‰) i śląskiego (minus 7,8‰ wobec odpowiednio minus 5,5‰ i minus 1,0‰). Były to regiony, w których najniższa wartość przyrostu naturalnego występowała od 2011 r. Ujemny przyrost naturalny w miastach w latach 2011–2021 notowano corocznie także w dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, opolskim i zachodniopomorskim.

Regionami o najwyższej wartości ujemnego przyrostu naturalnego w 2021 r. były warszawski stołeczny (minus 2,2‰ wobec minus 0,7‰ przed rokiem i 1,4‰ w 2011 r.), małopolski (minus 3,2‰ wobec minus 1,8‰ w 2020 r. i 0,8‰ w 2011 r.) oraz podlaski i pomorski (po minus 3,7‰ wobec odpowiednio minus 1,7‰ oraz minus 2,1‰ przed rokiem) – w warszawskim stołecznym, małopolskim i podlaskim ujemne wartości wystąpiły po raz drugi w analizowanym okresie.

Mapa 1. Przyrost naturalny na 1 000 ludności w 2021 r.**Map 1. Natural increase per 1 000 population in 2021**

W 2021 r. przeciętna wartość przyrostu naturalnego we wszystkich delimitacjach miejskich była ujemna. Najniższą odnotowano wśród 19 miast dużych, niebędących stolicami województw (minus 7,9‰), najwyższą – w 18 ośrodkach metropolitalnych (minus 3,9‰). Przeciętna wartość przyrostu naturalnego w miastach średnich (minus 6,2‰) była wyższa niż w małych (minus 6,4‰). Ujemny przyrost naturalny notowano w 902 miastach (z 954 w kraju). Wśród nich znalazło się 695 miast małych (z 740), 170 miast średnich (ze 177) oraz wszystkie miasta duże (z 37). W 5 ośrodkach liczba urodzeń w 2021 r. był równa liczbie zgonów. Najniższy przyrost w kraju notowano w **miastach małych**: Kleszczelach (podlaskie), Wiślicy (świętokrzyskie), Niemczy, Szczawnie-Zdroju i Dusznikach-Zdroju (dolnośląskie) – od minus 27,4‰ do minus 18,3‰. Dominującą grupę wśród 166 ośrodków, w których wartość przyrostu naturalnego była niższa niż minus 10,0‰ również stanowiły miasta małe (145). Znalazło się w niej także 18 **miast średnich** zlokalizowanych głównie w 4 regionach: dolnośląskim (Bielawa, Dzierżonów, Jelenia Góra, Kłodzko, Nowa Ruda, Zgorzelec), świętokrzyskim (Ostrowiec Świętokrzyski, Skarżysko-Kamienna, Starachowice), śląskim (Będzin, Czeladź, Zawiercie) i łódzkim (Kutno, Pabianice). Wśród ośrodków o najniższym przyroście naturalnym znalazły się także 3 miasta duże: Wałbrzych (minus 13,5‰), Sosnowiec (minus 10,9‰) i Częstochowa (minus 10,3‰).

Różnica między liczbą urodzeń żywych z liczbą zgonów w przeliczeniu na 1 000 ludności wśród miast dużych kształtowała się najkorzystniej w **miastach wojewódzkich**: Rzeszowie, Krakowie, Białymstoku, Wrocławiu, Gdańsku, m.st. Warszawie, Poznaniu i Zielonej Górze (od minus 0,7‰ do minus 3,9‰). Najniższe wartości przyrostu naturalnego wśród miast wojewódzkich dotyczyły: Łodzi (minus 10,0‰ – była to najniższa wartość wśród stolic województw od 2011 r.), Katowic (minus 8,3‰) oraz Gorzowa Wielkopolskiego (minus 8,1‰). W przywołanych tu 3 aglomeracjach wartość przyrostu naturalnego była niższa niż dla ogółu miast w danym regionie: w łódzkim – minus 8,7‰, w śląskim – minus 7,8‰ i w lubuskim – minus 6,5‰.

W 2021 r. dodatnie wartości przyrostu naturalnego, notowane w 47 miastach, kształtowały się od 13,9‰ w Siechnicach do po 0,3‰ w Nekli, Lubawie i Piasecznie. Wśród ośrodków o dodatnim przyroście

naturalnym znalazło się 40 miast małych i 7 średnich. Wszystkie miasta średnie o dodatnim przyroście naturalnym położone były w bliskiej odległości od ważnych metropolii – Warszawy (Kobyłka, Marki, Piaseczno, Pruszków, Ząbki), Gdańska (Pruszcz Gdański, Reda), bądź Krakowa (Wieliczka).

W 2021 r. we wszystkich 139 **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** odnotowano ujemny przyrost naturalny (przeciętnie minus 7,7‰ wobec minus 5,7‰ przed rokiem). Najniższe wartości (od minus 14,2‰ do minus 13,1‰) obserwowano Zgorzelcu, Nowej Rudzie, Wałbrzychu i Kamiennej Górze (dolnośląskie) oraz w Skarżysku-Kamiennej (świętokrzyskie) – były to miasta średnie (poza dużym – ponad 100-tysięcznym – Wałbrzychem i małą – ponad 17-tysięczną – Kamienną Górą). Ujemne, choć wyższe niż przeciętnie w tej delimitacji wartości notowano w 77 ośrodkach, w tym najwyższe w dwóch jednostkach małych – Bytowie (minus 0,1‰) i Namysłowie (minus 1,2‰), a następnie – w 5 średnich: Chojnicach, Elku, Nowym Targu, Łukowie i Nowym Sączu (od minus 1,6‰ do minus 2,4‰).

W latach 2011–2021 w miastach obserwowano niekorzystne zmiany w **strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku**. Nastąpił znaczący ubytek osób w wieku produkcyjnym (z 15,2 mln do 13,2 mln), przy zwiększeniu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (z 4,3 mln do 5,6 mln) i ubytku ludności w wieku przedprodukcyjnym (z 3,9 mln do 3,8 mln). W 2021 r. we wszystkich kategoriach miast wyróżnionych w oparciu o liczbę ludności (duże, małe i średnie), przeciętna wartość współczynnika starości demograficznej przekroczyła 20,0%.

W latach 2011–2021 **liczba ludności w wieku produkcyjnym** w miastach zmniejszyła się z 15 155,0 tys. do 13 218,5 tys. i – w drugim z kolei roku – nie przekroczyła 13,5 mln. W porównaniu zarówno z początkiem analizowanego okresu, jak i rokiem poprzednim, liczba ludności w wieku produkcyjnym zmalała najwyraźniej w miastach regionów: śląskiego (o 398,8 tys. w stosunku do 2011 r. i o 35,0 tys. w skali roku), łódzkiego (o 193,4 tys. i o 17,9 tys.) i dolnośląskiego (o 172,7 tys. i 15,3 tys.). Wzrost w latach 2011–2021 dotyczył jedynie warszawskiego stołecznego (o 51,4 tys.), przy ubytku w odniesieniu od 2020 r. o 1,9 tys.

W 2021 r. w porównaniu z rokiem poprzednim w 7 regionach (warszawskim stołecznym, małopolskim, dolnośląskim, podlaskim, pomorskim, mazowieckim regionalnym i podkarpackim) odnotowano wzrost **liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym** – łącznie o 11,3 tys. (w tym – o 5,9 tys. w warszawskim stołecznym). W porównaniu z początkiem analizowanego okresu liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym wzrosła jedynie w warszawskim stołecznym (o 88,1 tys.) i małopolskim (o 2,8 tys.). Największy ubytek ludności w tej grupie wieku dotyczył: śląskiego (o 33,6 tys. w stosunku do 2011 r. i o 3,2 tys. w skali roku), kujawsko-pomorskiego (o 23,1 tys. i o 1,6 tys.) i łódzkiego (o 19,4 tys. i o 1,3 tys.).

W latach 2011–2021 obserwowano przyrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (z 4 283,1 tys. do 5 558,1 tys.). Największy dotyczył części obszarów o najbardziej wyraźnym ubytku ludności w wieku produkcyjnym: śląskiego (wzrost o 164,1 tys.), dolnośląskiego (o 115,4 tys.), wielkopolskiego (o 109,7 tys.) i warszawskiego stołecznego (o 90,2 tys.). W latach 2011–2019 r. liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w Polsce zwiększała się co roku (przyrost kształtował się od 168,2 tys. w 2014 r. do 132,5 tys. w 2019 r.). W 2020 r. liczba ludności w tej grupie wieku zmniejszyła się o 16,5 tys., a w 2021 r. – wzrosła jedynie o 36,9 tys. Widoczne zmiany w tempie przyrostu ludności w wieku poprodukcyjnym można zapewne łączyć z wysoką liczbą zgonów. W 2021 r. łączna liczba zgonów osób w wieku poprodukcyjnym w miastach: (mężczyzn w wieku 65 i więcej – 118,8 tys.) oraz kobiet w wieku 60 lat i więcej – 146,7 tys. wyniosła 265,5 tys., co stanowiło ponad 60% ogólnej liczby zgonów osób w wieku poprodukcyjnym w Polsce (422,3 tys.).

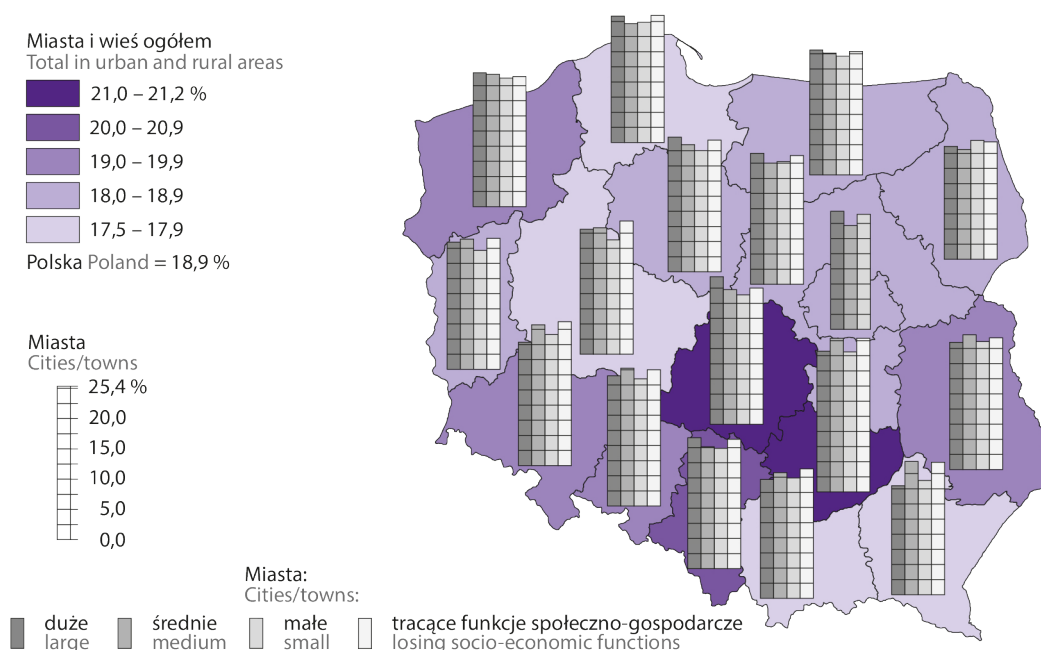
Postępujący od lat proces starzenia się ludności miejskiej przełożył się na wzrost **współczynnika starości demograficznej**, tj. udziału ludności w wieku powyżej 65 lat w populacji ogółem – z 14,4% w 2011 r. do 20,8% w 2021 r. Pod koniec analizowanego okresu wartość współczynnika w miastach

15 regionów przekroczyła 20,0% – najwyższa wystąpiła w świętokrzyskim (23,9% wobec 15,2% w 2011 r.), łódzkim (23,1% wobec 15,7%), zachodniopomorskim (21,8% wobec 13,7%), opolskim i dolnośląskim (po 21,7% wobec odpowiednio: 14,6% i 14,7%), lubelskim (21,5% wobec 13,5%), kujawsko-pomorskim (21,4% wobec 14,1%) oraz śląskim (21,0% wobec 14,8%). Najniższe wartości współczynnika dotyczyły: podlaskiego (18,7%), warszawskiego stołecznego (18,9%) i małopolskiego (19,9%). Ludność miejską w 2021 r. można określić jako starszą demograficznie od ogółu populacji kraju, gdyż wśród ogółu ludności wartość współczynnika starości była niższa (18,9%) i tylko w 3 regionach przekroczyła graniczną wartość 20,0% – łódzkim (21,2%), świętokrzyskim (21,1%) i śląskim (20,1%).

W 2021 r. we wszystkich kategoriach miast, wyróżnionych w oparciu o liczbę ludności, współczynnik starości demograficznej przekroczył 20,0%. Przeciętna wartość w miastach dużych i średnich wyniosła po 20,9% (w 2011 r. odpowiednio: 15,7% oraz 13,5%); w miastach małych – 20,2% (wobec 12,9% w 2011 r.). W porównaniu z początkiem analizowanego okresu największy przyrost odsetka ludności w wieku powyżej 65 lat obserwowano w miastach małych. Rozpiętość współczynnika starości demograficznej kształtowała się od 32,3% w Opatowcu (świętokrzyskie) do 10,0% w Ząbkach (region warszawski stołeczny).

Mapa 2. Udział ludności w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności w 2021 r.

Map 2. Share of population at age 65 and more in total population in 2021

W 2021 r. w ponad połowie ogółu miast (504 z 954) **odsetek ludności w wieku powyżej 65 lat** przekroczył 20,0%. Najwyższe wartości – obok wspomnianego Opatowca – odnotowano m.in. w miastach-uzdrowiskach: Ciechocinku, Sopotcie, Dusznikach-Zdroju, Polanicy-Zdroju i Nałęczowie (od 29,0% do 27,5%). Większość z 30 miast, w których udział osób starszych przekroczył 25,0%, stanowiły **miasta małe** (24), zlokalizowane głównie w 4 regionach: dolnośląskim (Bystrzyca Kłodzka, Duszniki-Zdrój, Łądek-Zdrój, Polanica-Zdrój, Szczawno-Zdrój), świętokrzyskim (Busko-Zdrój, Końskie, Opatowiec, Stąporków, Wodzisław), lubelskim (Nałęczów, Poniatowa) zachodniopomorskim (Borne Sulinowo, Kamień Pomorski, Myślibórz, Połczyn-Zdrój) i mazowieckim regionalnym (Iłża, Koźnice).

W grupie ośrodków o wysokim współczynniku starości znalazło się także 6 **miast średnich**: Jelenia Góra, Puławy, Sopot, Ostrowiec Świętokrzyski, Skarżysko-Kamienna i Starachowice. Współczynnik starości demograficznej kształtował się w nich od 28,5% w Sopocie do 25,2% w Ostrowcu Świętokrzyskim.

W 2021 r. w **miastach dużych** wartość współczynnika starości demograficznej powyżej 20,0% dotyczyła 29 z 37 ośrodków, jednocześnie w 23 była wyższa niż przeciętnie w tej grupie miast (20,9%). Najwyższą odnotowano w: Sosnowcu, Łodzi i Wałbrzychu (od 24,5% do 24,2%), najniższą – w Rzeszowie i Białymstoku oraz dwóch miastach aglomeracji śląskiej – Rybniku i Rudzie Śląskiej (od 18,0% do 18,9%).

W 2021 r. współczynnik starości demograficznej w **miastach wojewódzkich** kształtował się od 24,4% w Łodzi do 18,0% w Rzeszowie. Wysoki odsetek ludności w wieku powyżej 65 lat odnotowano także w Kielcach, Bydgoszczy, Katowicach, Szczecinie, Gorzowie Wielkopolskim, Opolu i Toruniu (od 23,3% do 21,0%). Jako młodszą demograficznie – obok Rzeszowa i Białegostoku – należałoby określić populację Krakowa (19,2%) i m.st. Warszawy (19,4%).

W porównaniu z początkiem analizowanego okresu wśród miast wojewódzkich odsetek ludności w wieku powyżej 65 lat wzrósł najbardziej m.in. w: Gorzowie Wielkopolskim (z 13,2% do 21,6%), Kielcach (z 15,5% do 23,3%), Toruniu (z 13,8% do 21,0%) i Olsztynie (z 13,1% do 20,2%). W odniesieniu zarówno do 2011 r., jak i do 2020 r., wartość współczynnika w najmniejszym stopniu zwiększyła się w m.st. Warszawie (odpowiednio o 1,9 p. proc. oraz o 0,1 p. proc.) oraz Krakowie (o 3,1 p. proc. oraz o 0,2 p. proc.).

W 2021 r. najniższą wartość współczynnika wśród ogółu miast odnotowano w Ząbkach (10,0%) oraz Markach i podwrocławskich Siechnicach (po 10,4%). Kolejne niskie wartości (od 12,0% do 12,8%) dotyczyły Niepołomic (małopolskie), Radomyśla Wielkiego i Przecławia (podkarpackie), Redy (pomorskie) oraz Kobyłki i Radzymina (warszawski stołeczny). Wśród 9 miast o najniższym udziale osób w wieku powyżej 65 lat w ogólnej liczbie ludności znalazło się 5 miast małych – status średnich miały natomiast Kobyłka, Marki, Ząbki i Reda.

W 2021 r. odsetek ludności w wieku powyżej 65 lat w ogólnej liczbie ludności w **miastach zagrożonych utratą funkcji społeczno-gospodarczych** wyniósł 21,9% (wobec 13,9% w 2011 r.). W 68 miastach wartość współczynnika starości demograficznej była wyższa niż przeciętnie. Najwyższe wartości (od 26,8% do 25,2%) notowano w: Kozienicach, Końskich, Skarżysku-Kamiennej, Busku-Zdroju, Starachowicach, Jeleniej Górze i Ostrowcu Świętokrzyskim. Najniższe – od 16,8% do 18,5% – dotyczyły 6 miast, zlokalizowanych głównie w północnej części kraju – w: warmińsko-mazurskim (Braniewo, Ełk), podlaskim (Grajewo, Zambrów) i pomorskim (Bytów). Najniższe wartości współczynnika starości demograficznej dotyczyły miast małych (Nisko, Braniewo, Bytów) i średnich (Ełk, Grajewo, Zambrów).

Zmiany w strukturze ludności w według ekonomicznych grup wieku w latach 2011–2021 w miastach przełożyły się także na wzrost wartości **wskaźnika obciążenia demograficznego** (tj. liczby osób w wieku nieprodukcyjnym przypadającej na 100 osób w wieku produkcyjnym) – z 54 osób w 2011 r. do 71 osób w 2021 r. (wśród ogółu ludności wartość wskaźnika wyniosła 56 osób w 2011 r. oraz 69 osób w 2021 r.). W 2021 r. w miastach największa liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym dotyczyła świętokrzyskiego (77 wobec 55 w 2011 r.), łódzkiego (76 wobec 56), mazowieckiego regionalnego (75 wobec 53) i lubelskiego (74 wobec 53). Jedynie w małopolskim i podlaskim była niższa niż 70 i wyniosła po 68 osób (w 2011 r. – odpowiednio: 55 i 51).

W 2021 r. przeciętna wartość wskaźnika w **miastach dużych** wyniosła 69 osób; w **miastach średnich** – 73 osoby; w **miastach małych** – 72 osoby. W porównaniu początkiem analizowanego okresu największy przyrost liczby osób w wieku nieprodukcyjnym przypadającej na 100 osób w wieku produkcyjnym

obserwowano w miastach średnich i małych (po 19 osób). Największa rozpiętość wskaźnika obciążenia demograficznego wystąpiła w miastach małych i dotyczyła regionu mazowieckiego regionalnego – Solca nad Wisłą (108 osób) oraz Wyśmierzyc (56 osób). W 2021 r. najmniej korzystnie relacja między ekonomicznymi grupami wieku kształtowała się w dwóch nowo utworzonych ośrodkach miejskich, liczących mniej niż 1 000 mieszkańców – wspomnianym Solcu nad Wisłą (prawa miejskie od 1 stycznia 2021 r.; 0,9 tys.) oraz Opatowcu (świętokrzyskie – prawa miejskie od 1 stycznia 2019 r.; 0,3 tys.). Tylko w tych dwóch miastach wskaźnik obciążenia demograficznego przekroczył wartość 100 (odpowiednio: 108 i 105). Wysokie wartości wskaźnika (powyżej 85 osób) odnotowano także m.in. w miastach-uzdrowiskach: Ciechocinku, Nałęczowie, Podkowie Leśnej oraz w Nowym Mieście nad Pilicą, Kozienicach, Praszce, Iłży, Miliczu i Białym Borze.

Najniższe wartości wskaźnika obciążenia demograficznego w 2021 r. odnotowano w: Wyśmierzycach (mazowiecki regionalny), Żąbkach (warszawski stołeczny), Stawiskach (podlaskie), Kleczewie (wielkopolskie), Sieniawie i Radomyślu (podkarpackie), Łęknicy (lubuskie), Cedyni (zachodniopomorskie) oraz Koszycach (małopolskie) – na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało tu od 56 do 59 osób w wieku nieprodukcyjnym. Wszystkie wymienione miasta – poza Żąbkami – były ośrodkami małymi, liczącymi od 0,8 tys. (Koszyce) do 4,0 tys. (Kleczew).

W 2021 r. wskaźnik obciążenia demograficznego w miastach średnich wyniósł przeciętnie 73 osoby (54 osoby w 2011 r.). Najwyższe wartości (powyżej 80 osób) obserwowano w Sopocie, Skarżysku-Kamiennej, Puławach, Ostrowcu Świętokrzyskim, Józefowie, Starachowicach, Gorlicach i Lubinie. Najbardziej korzystnie relacja międzypokoleniowa między ekonomicznymi grupami wieku kształtowała się w podwarszawskich Żąbkach (58 osób) – tylko w tym mieście wartość wskaźnika obciążenia demograficznego nie przekroczyła 60.

W latach 2011–2021 w miastach dużych przeciętna wartość wskaźnika obciążenia demograficznego wzrosła z 55 osób w 2011 r. do 69 osób w 2021 r. Wyższe niż przeciętnie wartości notowano w 25 jednostkach, w tym najwyższe – powyżej 76 osób – w: Częstochowie, Dąbrowie Górniczej, Sosnowcu, Wałbrzychu, Bielsku-Białej, Kielcach i Łodzi. Najniższe wartości (od 62 osób do 65 osób) wystąpiły w **miastach wojewódzkich**: Krakowie, Wrocławiu i Poznaniu.

W 2021 r. w miastach wojewódzkich średnia wartość wskaźnika obciążenia demograficznego była niższa niż w miastach dużych i wyniosła 68 osób (wobec 55 osób w 2011 r.). Niższe niż przeciętnie wartości wśród stolic województw dotyczyły: Krakowa, Wrocławia, Poznania, Gdańska, m.st. Warszawy, Białegostoku i Rzeszowa (od 62 osób do 67 osób). W porównaniu z 2011 r. wskaźnik obciążenia demograficznego wzrósł we wszystkich stolicach województw – najbardziej w Kielcach (z 55 osób do 76 osób), Gorzowie Wielkopolskim (z 52 osób do 72 osób) oraz Olsztynie (z 50 osób do 69 osób), Opolu (z 52 osób do 70 osób) i Zielonej Górze (z 53 osób do 72 osób). Najmniejszy wzrost w tym okresie dotyczył Krakowa (z 54 osób do 62 osób) i m.st. Warszawy (z 59 osób do 67 osób).

W 2021 r. wskaźnik obciążenia demograficznego w grupie wśród **miast zagrożonych utratą funkcji społeczno-gospodarczych** wyniósł 74 (wobec 54 w 2011 r.). Wyższą niż przeciętnie wartość obserwowano w 73 jednostkach, w tym najwyższe dotyczyły: Kozienic, Buska-Zdroju, Jędrzejowa, Końskich, Ostrowca Świętokrzyskiego, Skarżyska-Kamiennej, Starachowic i Gorlic (od 88 osób do 80 osób). W 2021 r. najniższą liczbę osób w wieku nieprodukcyjnym przypadającej na 100 osób w wieku produkcyjnym odnotowano w podkarpackim Nisku (60 osób), a następnie – w: Zabrze, Bytomiu i Nowym Targu oraz miastach północno-wschodniej części kraju: Grajewie, Braniewie, Zambrowie, Pisz i Ełku (od 66 osób do 67 osób).

2.2 Migracje

2.2 Migration

W miastach od końca lat 90. XX wieku notowane jest ujemne **saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały**. W 2021 r. wyniosło ono minus 49,2 tys. (tj. minus 2,2‰) wobec minus 39,4 tys. (tj. minus 1,7‰) w 2020 r. Ubytku migracyjnego w ruchu wewnętrznym nie zrównoważyło dodatnie **saldo migracji zagranicznych** (notowane od 2016 r.). W latach 2011–2021 wartość **ogólnego salda migracji** w miastach była ujemna. W 2021 r. wyniosła ona minus 46,8 tys. (minus 2,1‰) wobec minus 36,6 tys. (minus 1,6‰) przed rokiem i minus 43,5 tys. (minus 1,9‰ w 2011 r.).

W 2021 r. ujemne wartości ogólnego salda migracji w miastach wystąpiły w 15 regionach, w tym najniższe w lubelskim (minus 4,9‰), świętokrzyskim (minus 4,7‰) i kujawsko-pomorskim (minus 4,4‰). Dodatkowo saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych obserwowano w warszawskim stołecznym (5,3‰) i małopolskim (0,1‰) – w tych 2 regionach dodatnie było także ogólne saldo migracji wśród ogółu populacji. W 2021 r. na dodatnią wartość ogólnego salda migracji w małopolskim wpłynęło dodatnie saldo migracji zagranicznych (0,6 tys.) wobec ujemnego salda migracji wewnętrznych (minus 0,5 tys.). W warszawskim stołecznym obie składowe ogólne saldo migracji były dodatnie (15,4 tys. w ruchu krajowym oraz 2,0 tys. w ruchu zagranicznym).

W 2021 r. odnotowano 260,5 tys. wymeldowań **w ruchu wewnętrznym** z miast (przed rokiem – 232,9 tys.) oraz 211,3 tys. zameldowań na terenach miejskich (193,4 tys. w 2020 r.). Dominującym kierunkiem migracji wewnętrznych z miast były tereny wiejskie – 148,1 tys. zameldowań w ruchu miasto–wieś wobec 112,4 tys. przemieszczeń ludności pomiędzy miastami. Napływ migracyjny w ruchu wewnętrznym do miast generowały głównie przemieszczenia ludności miejskiej – zameldowania ze wsi (98,9 tys.) stanowiły 46,8% napływu na tereny zurbanizowane.

W 2021 r. napływ migracyjny do miast **w ruchu zagranicznym** (imigracja) wyniósł 10,3 tys. (8,8 tys. przed rokiem) i był ponad dwukrotnie wyższy niż napływ z zagranicy na tereny wiejskie (5,1 tys.). Odpływ z miast w ruchu zagranicznym (emigracja) wyniósł 7,8 tys. (w 2020 r. – 5,9 tys.) i również był wyższy od odpływu zagranicę z terenów wiejskich (4,2 tys.). W miastach 14 regionów (z wyjątkiem śląskiego, warmińsko-mazurskiego i opolskiego) saldo migracji zagranicznych było dodatnie. W porównaniu z rokiem poprzednim zauważalne było większe natężenie migracji zarówno w ruchu wewnętrznym, jak i zagranicznym, w tym najwyższe w warszawskim stołecznym (1,6 tys.) i małopolskim (0,6 tys.).

W 2021 r. we wszystkich kategoriach miast wyróżnionych w oparciu o liczbę ludności (duże, małe i średnie), notowano ujemną wartość **ogólnego salda migracji** (minus 0,7‰ w miastach dużych oraz po minus 3,2‰ w miastach małych i średnich). Na ujemną wartość ogólnego salda migracji wpłynął przede wszystkim ubytek migracyjny w ruchu wewnętrznym (minus 1,0‰ w miastach dużych; minus 3,1‰ w miastach małych oraz minus 3,2‰ w średnich). W ośrodkach średnich i małych obserwowano także ujemne saldo migracji zagranicznych (odpowiednio – minus 0,0‰ oraz minus 0,1 ‰). W miastach dużych wartość ta była dodatnia (0,3‰).

W 2021 r. ujemne ogólne saldo migracji notowano w 742 ośrodkach – znalazły się wśród nich 563 miasta małe (z 740), 149 miast średnich (ze 177) oraz 30 miast dużych (z 37). Najniższe saldo w kraju notowano w **miastach małych**: Stawiskach (podlaskie), Helu (pomorskie) i Stawiszynie (wielkopolskie) – od minus 22,3‰ do minus 19,0‰. Dominującą grupę wśród 74 ośrodków, w których wartość ogólnego salda migracji była niższa niż minus 10,0‰ również stanowiły miasta małe (69). Znalazło się w niej również 5 **miast średnich**: Koło, Bełchatów, Stalowa Wola, Swarzędz i Turek (od minus 13,4‰ do minus 10,3‰).

Wśród 149 miast średnich o ujemnym ogólnym saldzie migracji dominowały jednostki 9 regionów: śląskiego (20), wielkopolskiego (16), dolnośląskiego (15), łódzkiego (12), pomorskiego (po 10), lubelskiego, mazowieckiego regionalnego, podkarpackiego i warmińsko-mazurskiego (po 9).

Ujemne wartości ogólnego salda migracji wśród **miast dużych** kształtowały się od minus 6,7‰ w Tarnowie do minus 0,3‰ w Katowicach. Najniższe – obok Tarnowa – dotyczyły Włocławka, Bydgoszczy, Zabrza i Radomia (od minus 6,1‰ do minus 5,3‰). Ujemne ogólne saldo migracji odnotowano także w 11 **stolicach województw** – obok Bydgoszczy i Katowic – także w: Gorzowie Wielkopolskim, Kielcach, Toruniu, Poznaniu, Białymstoku, Łodzi, Szczecinie, Olsztynie i Lublinie (od minus 4,4‰ do minus 1,1‰).

W 2021 r. dodatnia wartość ogólnego salda migracji wystąpiła w 199 miastach – od 29,0‰ w Ożarowie Mazowieckim do 0,1‰ w Łańcucie, Opolu, Jastrowiu i Łędzinach. Dominującą grupę wśród ośrodków o dodatnim ogólnym saldzie migracji stanowiły **miasta małe** (165), wśród których także obserwowano najwyższe wartość ogólnego salda migracji.

W 2021 r. dodatnie ogólne saldo migracji dotyczyło także 27 **miast średnich** – najwyższe wartości dotyczyły podwarszawskich Marek (24,5‰) i Kobyłki (21,2‰); najniższe – Piaseczna (0,2‰) oraz Jarocina i Stargardu (po 0,3‰). Wśród miast średnich o dodatnim saldzie migracji znalazły się głównie ośrodki 6 regionów: warszawskiego stołecznego (9), śląskiego (5), pomorskiego i wielkopolskiego (po 3), oraz małopolskiego i zachodniopomorskiego (po 2). W większości były to miasta zlokalizowane w bezpośredniej bliskości metropolii: Warszawy (m.in.: Józefów, Marki, Kobyłka, Piaseczno, Pruszków, Sulejówkę). Katowic (m.in.: Mikołów, Orzesze, Tarnowskie Góry), Gdańska (Pruszcz Gdański, Reda, Rumia), Poznania (Jarocin, Środa Wielkopolska, Września) i Krakowa (Skawina, Wieliczka).

W 2021 r. dodatnie ogólne saldo migracji wśród miast dużych dotyczyło 7 stolic województw (Rzeszowa, Krakowa, Gdańska, Zielonej Góry, m.st. Warszawy, Wrocławia i Opola) i kształtowało się od 6,6‰ w stolicy Podkarpacia do 0,1‰ w metropolii opolskiej.

W 2021 r. przeciętna wartość ogólnego salda migracji wśród miast **tracących funkcje społeczno-gospodarcze** wyniosła minus 5,0‰ (saldo migracji wewnętrznych – minus 4,9‰; saldo migracji zagranicznych – minus 0,1‰). Ujemne wartości salda migracji notowano w 134 ośrodkach (ze 139): od minus 13,4‰ w Kole do minus 0,2‰ w Iławie. Najniższe wartości – obok Koła – dotyczyły: Opoczna, Stalowej Woli, Tomaszowa Lubelskiego, Turku i Buska-Zdroju (od minus 12,7‰ do minus 10,2‰). Dodatnie wartości ogólnego salda w 2021 r. migracji notowano w 5 miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze: Namysłowie, Ząbkowicach Śląskich, Szczecinku, Pułtusku i Stargardzie – od 3,7‰ do 0,3‰. W Namysłowie od 2011 r. – z wyjątkiem 2014 r. – obserwowano dodatnie saldo migracji (najwyższa wartość w 2019 r. – 6,0‰).

2.3 Procesy urbanizacyjne

2.3 Urbanization processes

W 2021 r. całkowita powierzchnia 954 miast wyniosła 22 365 km² (7,1% ogólnej powierzchni kraju). Największy udział terenów miejskich w ogólnej powierzchni województwa dotyczył śląskiego (30,7%) oraz dolnośląskiego i małopolskiego (po 10,9%); najmniejszy – warmińsko-mazurskiego (2,5%).

Gęstość zaludnienia na terenach miejskich w 2021 r. wyniosła 1012 osób na km² i była niższa zarówno w porównaniu z 2011 r. (1 084 osoby na km²), jak i rokiem poprzednim (1 018 osób na km²). Najwyższą liczbę ludności miejskiej na 1 km² (powyżej 1 500 osób na km²) odnotowano w mazowieckim (1 594 osoby na km²). Gęstość zaludnienia w kolejnych 5 województwach (kujawsko-pomorskie,

pomorskie, warmińsko-mazurskie, łódzkie i wielkopolskie) przekroczyła 1 000 osób na km² i kształtowała się od 1 410 osób na km² do 1 171 osób na km². Najniższą gęstością zaludnienia w miastach w 2021 r. charakteryzowały się województwa opolskie (594 osoby na km²) oraz świętokrzyskie, podkarpackie, lubuskie, podlaskie i zachodniopomorskie (od 676 osób na km² do 772 osób na km²).

Gęstość zaludnienia na terenach miejskich w 14 województwach była niższa w odniesieniu do początku analizowanego okresu. Największy ubytek w porównaniu z 2011 r. odnotowano w lubuskim (z 1 006 osób na km² do 724 osób na km²), świętokrzyskim (z 860 osób na km² do 676 osób na km²) i łódzkim (z 1 397 osób na km² do 1 251 osób na km²). Gęstość zaludnienia wzrosła w mazowieckim (z 1 573 osób na km² do 1 594 osób na km²) i pomorskim (z 1 347 osób na km² do 1 383 osób na km²). Gęstość zaludnienia w porównaniu z 2020 r. była niższa we wszystkich województwach.

W 2021 r. największą gęstość zaludnienia wśród ośrodków miejskich odnotowano w Ząbkach (4 037 osób na km²) i Piastowie (4 017 osób na km²) – tylko tu przekroczyła ona wartość 4 000 osób na km²; najniższą – w Krynicy Morskiej (10 osób na km²).

W 2021 r. przeciętna gęstość zaludnienia w 18 **miastach wojewódzkich** wyniosła 2 054 osoby na km² (od 3 602 osób na km² w m.st. Warszawie do 502 osób na km² w Zielonej Górze). W porównaniu z 2011 r. gęstość zaludnienia zmniejszyła się w 14 stolicach województw, w tym najbardziej – w Zielonej Górze (z 2 043 osób na km²), Opolu (z 1 268 osób na km² do 852 osób na km²) i Łodzi (2 472 osób na km² do 2 267 osób na km²). W przypadku Zielonej Góry i Opola spadek gęstości zaludnienia był przede wszystkim efektem zmian administracyjnych, prowadzących do wyraźnego zwiększenia powierzchni tych miast (Zielonej Góry – w 2015 r. z 58 km² do 277 km²; Opola – w 2017 r. z 97 km² do 149 km²).

W 2021 r. Zielona Góra była 6 miastem w kraju pod względem powierzchni. W latach 2011–2021 wzrost gęstości zaludnienia odnotowano w m.st. Warszawie, Wrocławiu, Krakowie i Gdańsku.

W 2021 r. przeciętna gęstość zaludnienia w pozostałych 19 **dużych miastach** wyniosła 1 838 osób na km². Skrajne wartości dotyczyły miast aglomeracji śląskiej, w tym najwyższe: Chorzowa, Bytomia i Sosnowca (od 3 106 osób na km² do 2 105 osób na km²), a najniższe – Dąbrowy Górniczej (614 osób na km²) i Rybnika (896 osób na km²). W latach 2011–2021 we wszystkich miastach dużych, niebędących stolicami województw, odnotowano spadek gęstości zaludnienia – największy w: Bytomiu, Zabrzu, Sosnowcu i Chorzowie; najmniejszy – w: Gdyni, Koszalinie, Dąbrowie Górniczej, Bielsku-Białej, Rybniku i Tychach.

W 2021 r. przeciętna gęstość zaludnienia w **miastach średnich** wyniosła 1 139 osób na km². Wśród miast średnich odnotowano najwyższe w kraju wartości wskaźnika we wspomnianych wyżej Ząbkach i Piastowie (ponad 4 000 osób na km²). Najniższa gęstość zaludnienia dotyczyła Świnoujścia (197 osób na km²) – największego pod względem powierzchni miasta średniego (9. lokata pod względem powierzchni wśród ogółu miast w kraju).

Gęstość zaludnienia poniżej 500 osób na km² (od 259 osób na km² do 453 osób na km²) notowano w: Orzeszu, Lublińcu, Zakopanem, Augustowie, Myszkowie i Kędzierzynie-Koźlu. W porównaniu z 2011 r. wśród miast średnich odnotowano największy w kraju wzrost gęstości zaludnienia, który dotyczył podwarszawskich Ząbek – z 2 702 osób na km² do 4 037 osób na km².

Wśród **miast małych** przeciętna gęstość zaludnienia w 2021 r. wyniosła 477 osób na km². Najwyższa wartość (2 966 osób na km²) dotyczyła Nowych Skalmierzyc (wielkopolskie) – 6. najmniejszego w kraju miasta pod względem powierzchni. Wartość wskaźnika przekraczającą 2 000 osób na km² notowano w 12 miastach małych. Większość z nich zlokalizowana była w 4 regionach: wielkopolskim: Nowe Skalmierzyce, Nowy Tomyśl, Wolsztyn, dolnośląskim: Stronie Śląskie, Chojnów, pomorskim: Puck, Sztum i warmińsko-mazurskim: Biskupiec, Morąg.

Wśród miast małych wystąpiły najniższe w kraju wartości wskaźnika gęstości zaludnienia: od 10 osób na km² w Krynicy Morskiej do 45 osób na km² w Nowym Warpnie (zachodniopomorskie). Wśród 6 miast małych, w których liczba ludności przypadających na 1 na km² powierzchni nie przekroczyła 50, znalazły się 3 jednostki podlaskiego: Kleszczele, Suraż i Rajgród. Gęstość zaludnienia wyniosła w nich od 24 osób na km² (Kleszczele) do 41 osób na km² (Rajgród).

W 2021 r. przeciętna gęstość zaludnienia w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** wyniosła 1 167 osób na km². Najwyższe wartości dotyczyły Świętochłowic (3 464 osoby na km²), Ełku (2 862 osoby na km²), Siemianowic Śląskich (2 524 osoby na km²) i Kętrzyna (2 506 osób na km²). Wśród 80 miast, w których wartość wskaźnika była wyższa niż przeciętnie, znalazły się wszystkie miasta duże (8): Radom, Sosnowiec, Zabrze, Bytom, Elbląg, Wałbrzych, Włocławek i Tarnów, a ponadto – 52 miasta średnie (z 89) oraz 20 z 42 miast małych.

W 2021 r. wyższą niż przeciętnie gęstość zaludnienia zanotowano we wszystkich miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze województw kujawsko-pomorskiego (7), pomorskiego (5), a także – warmińsko-mazurskiego (13 z 14; tu wyjątkiem był Lidzbark Warmiński – 1 039 osób na km²).

Najniższe wartości wskaźnika w 2021 r. wśród miast tracących funkcje gospodarcze (od 242 osób na km² do 453 osób na km²) dotyczyły: Niska (podkarpackie), Zakopanego (małopolskie), Augustowa (podlaskie), Krasnegostawu (lubelskie) i Kędzierzyna-Koźła (opolskie).

Rozdział 3

Chapter 3

Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego

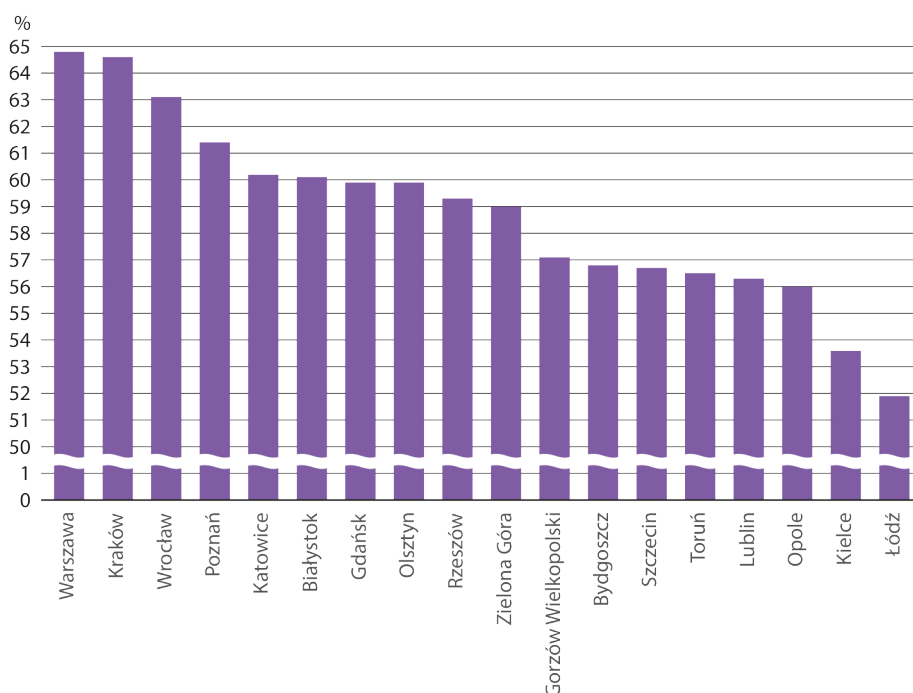
Development of human and social capital

3.1 Zasoby pracy

3.1 Labor resources

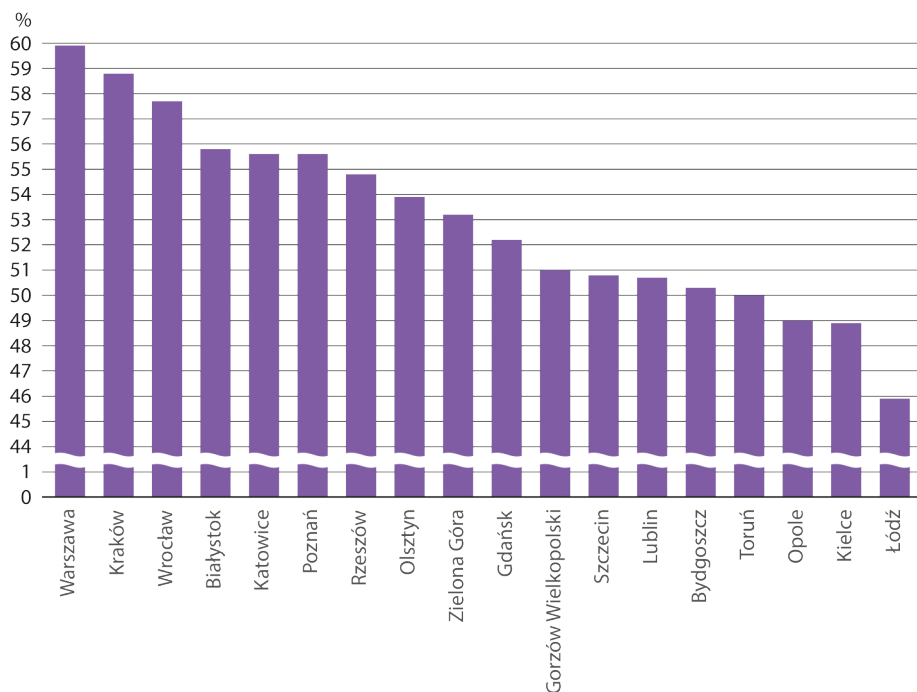
W 2021 r. **wskaźnik zatrudnienia ogółem** dla **miast wojewódzkich** miał najwyższą wartość w Warszawie (64,8%, wobec średniej dla kraju wynoszącej 55,8%), a najniższą – w Łodzi (51,9%). W porównaniu z poprzednim rokiem wskaźnik zatrudnienia ogółem wzrósł w 15 miastach wojewódzkich, w tym największy wzrost notowano w Katowicach (o 4,4 p. proc.). Najgłębszy spadek notowano w Opolu (o 1,6 p. proc.). W porównaniu z 2011 r. wskaźnik zatrudnienia ogółem obniżył się w Łodzi (o 0,4 p. proc.), natomiast w pozostałych miastach notowano wzrost, w tym najwyższy w Krakowie (o 12,0 p. proc.).

Wykres 1. Wskaźnik zatrudnienia ogółem w 2021 r.
Chart 1. Total employment rate in 2021

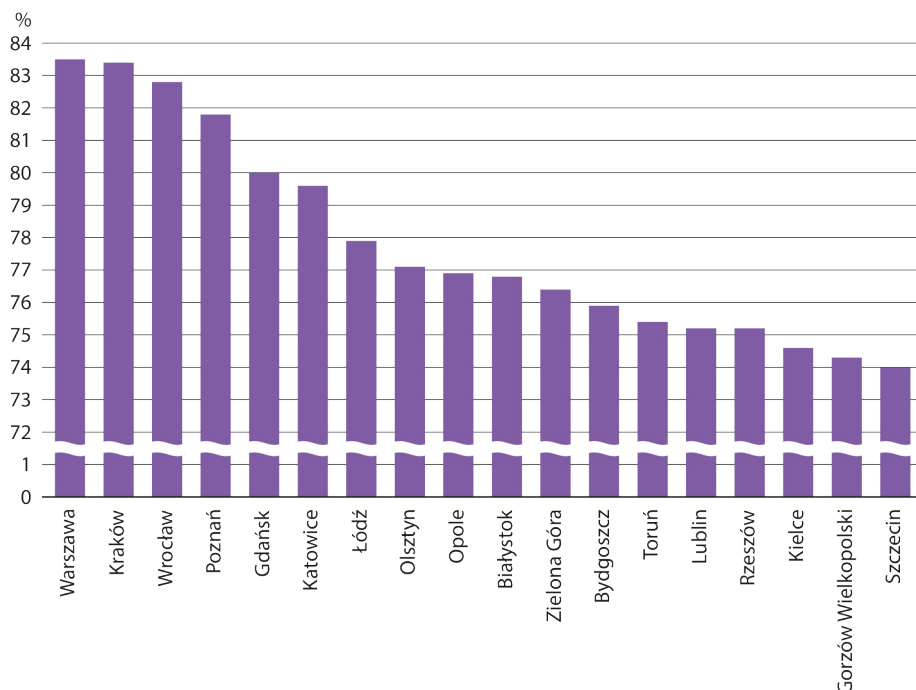
Wskaźnik zatrudnienia kobiet w 2021 r. w miastach wojewódzkich był najwyższy w Warszawie (59,9%, wobec 48,5% dla Polski ogółem). Najniższą wartość wskaźnika odnotowano w Łodzi (45,9%). W porównaniu z 2020 r. wskaźnik zatrudnienia kobiet spadł jedynie we Wrocławiu (o 0,2 p. proc.). W pozostałych miastach notowano wzrost, w tym największy – w Katowicach (o 5,6 p. proc.). Wartość wskaźnika w porównaniu z 2011 r. spadła jedynie w wyżej wspomnianej Łodzi (o 0,3 p. proc.), natomiast największy wzrost wystąpił w Katowicach (o 12,7 p. proc.).

Wykres 2. Wskaźnik zatrudnienia kobiet w 2021 r.
Chart 2. Employment rate for females in 2021

W 2021 r. **współczynnik aktywności zawodowej** w grupie wiekowej 15–64 w **miastach wojewódzkich** osiągnął największą wartość w Warszawie (83,5%), wobec średniej na poziomie 72,8% notowanej dla kraju ogółem. Najniższą wartość współczynnika zanotowano w Szczecinie (74,0%). W porównaniu z poprzednim rokiem spadek odnotowano jedynie w Szczecinie i we Wrocławiu (odpowiednio o 1,1 p. proc. i o 0,9 p. proc.). W pozostałych miastach notowano wzrost, największy w Krakowie (o 4,6 p. proc.). W porównaniu z 2011 r. wartość współczynnika wzrosła we wszystkich miastach wojewódzkich, w tym najbardziej – w Krakowie (o 15,0 p. proc.), a najmniej – w Gorzowie Wielkopolskim (o 2,7 p. proc.).

Wykres 3. Współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku 15–64 lata w 2021 r.
Chart 3. Activity rate of persons aged 15–64 in 2021

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2021 r. w miastach dużych wynosiła 3,1 osób (w 2020 r. – 3,5, a w 2011 r. – 5,8). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Radomiu (7,9 osób), a najniższą – w Rudzie Śląskiej (1,4). W porównaniu z 2020 r. odnotowano spadek we wszystkich dużych miastach, z wyjątkiem Katowic, w którym wystąpił niewielki wzrost (o 0,1 do 2,3). Najgłębszy spadek odnotowano w Radomiu (o 1,7 do 7,9), a najmniejszy – w Warszawie (o 0,1 do 2,2). Wartość wskaźnika w porównaniu z 2011 r. wzrosła w Łodzi (o 1,5 do 5,4) i Białymstoku (o 0,2 do 4,6). W pozostałych miastach dużych notowano spadek, w tym najgłębszy – we Włocławku (o 7,5 do 6,4).

Wśród **miast średnich** liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2021 r. wynosiła 4,0 (w 2020 r. – 4,7, a w 2011 r. – 7,2). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Skarżysku-Kamiennym (8,9 osób). Wysoki wskaźnik utrzymywał się również w Przemyśle (8,8), Białogardzie (8,1), Jaśle (7,9) i Jarosławiu (7,6), natomiast najniższy odnotowano w miastach: Śrem i Swarzędz (po 1,4), Luboń, Sulejówek i Gryfino (po 1,6). W przekrojach wojewódzkich, najwyższa wartość wskaźnika wystąpiła w świętokrzyskim (6,6), a najniższa – w lubuskim (2,1). W porównaniu z 2011 r. liczba bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym spadła, w tym najbardziej w Nowej Soli (o 8,2 do 2,2), a najmniej – w Raciborzu (o 0,5 do 3,6). Spadek odnotowano w miastach średnich we wszystkich województwach, w tym największy – w warmińsko-mazurskim (o 5,6 do 4,7), a najmniejszy – w opolskim (o 0,2 do 4,3). W porównaniu z 2020 r. liczba osób bezrobotnych przypadających na 100 osób w wieku produkcyjnym obniżyła się we wszystkich miastach średnich, poza Gnieznem, w którym odnotowano niewielki wzrost (o 0,4 do 2,8).

Spośród **małych miast** liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2021 r. wynosiła 4,7 (w 2020 r. – 5,5, a w 2011 r. – 2,6). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Krynkach (14,2 osób), Różanie (13,4), Makowie Mazowieckim (12,9), Izbicy Kujawskiej i Kocku (12,2). Najmniejszą liczbę osób bezrobotnych w przeliczeniu na ludność w wieku produkcyjnym notowano

w Dobrzanach (0,5), Rydzynie, Stęszewie i Żukowie (po 0,8) oraz Słubicach (o 0,9). Wartość wskaźnika była najwyższa wśród małych miast kujawsko-pomorskiego (6,5), a najmniejsza – wielkopolskiego (2,6). W porównaniu z 2011 r. wartość wskaźnika wzrosła jedynie w Józefowie (o 0,2 do 4,5), a w pozostałych miastach średnich notowano spadek. Tendencja spadkowa utrzymywała się w małych miastach jedynie w śląskim (o 0,4 do 3,4), a w pozostałych województwach wystąpił wzrost, w tym największy – w mazowieckim (o 3,9 do 5,3). W porównaniu z 2020 r. liczba osób bezrobotnych wzrosła najbardziej w Krynicy Morskiej (o 2,1 do 6,5), a najgłębszy spadek wystąpił w Nieszawie (o 2,7 do 9,0).

Wśród **miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze** liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2021 r. wynosiła 4,7 osoby (w 2020 r. – 5,6). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Puławach (10,0 osób), Hrubieszowie (9,1), Skarżysku-Kamiennym (8,9), Przemyślu (8,8) i Przeworsku (8,4). Najmniejszą liczbę bezrobotnych notowano w Żarach (2,0), Żaganiu (2,1), Świętochłowicach i Nowej Soli (po 2,2) i Bielawie (2,3). Liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym była największa w miastach województwa mazowieckiego (7,5), a najniższa – lubuskiego (2,2). W porównaniu z 2020 r. notowano wzrost wskaźnika w Gnieźnie (o 0,4 do 2,8) oraz w Namysłowie i Radzynie Podlaskim (po 0,2 odpowiednio do 4,5 i 5,7). W pozostałych miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze wystąpił spadek w skali roku.

3.2 Opieka nad dziećmi i edukacja przedszkolna

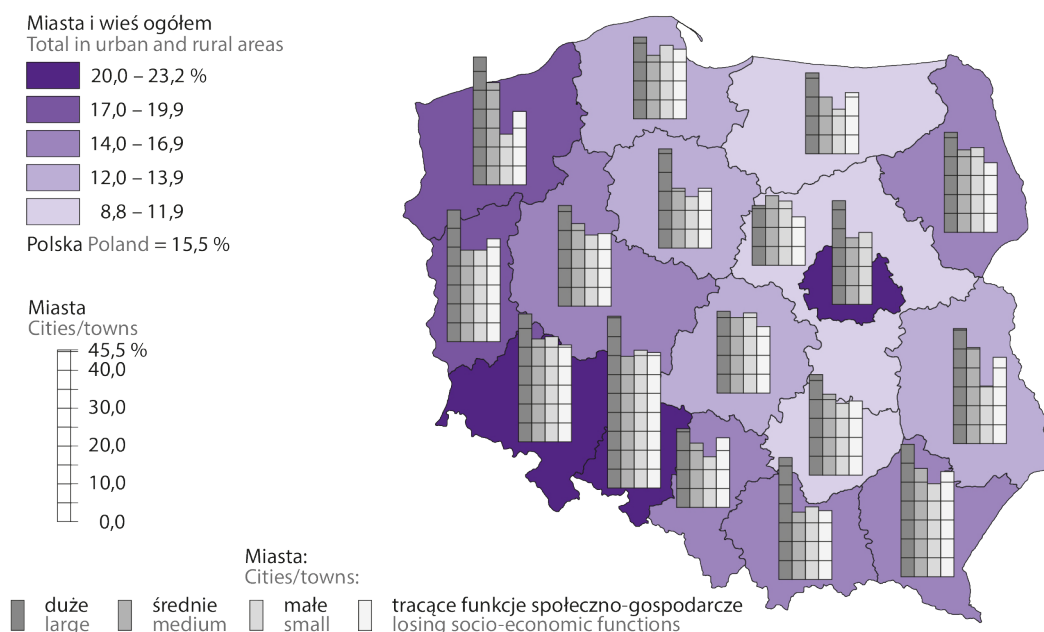
3.2 Childcare and preschool education

W 2021 r. w **dużych miastach** do żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych uczęszczało 26,9% **dzieci w wieku do lat 3** (wzrost o 3,6 p. proc. w stosunku do 2020 r. i o 18,1 p. proc. wobec 2012 r.). Najwyższą wartość wskaźnika notowano dla Koszalina (52,5%), najniższą – dla Częstochowy (7,7%), a 13 miast osiągnęło wskaźnik wyższy niż średnio dla miast dużych. W porównaniu do 2020 r. największy wzrost odsetka dzieci uczęszczających do żłobków nastąpił w Gorzowie Wielkopolskim i Opolu (odpowiednio o 8,9 p. proc. i o 8,0 p. proc.), natomiast w Olsztynie nastąpił spadek o 2,4 p. proc. Spośród miast wojewódzkich najwyższy odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach wystąpił w Opolu (45,5%), a najniższy – w Olsztynie (20,0%).

W 2021 r. w **średnich miastach** do żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych uczęszczało 20,7% dzieci w wieku do lat 3 (wzrost o 3,3 p. proc. w stosunku do 2020 r. i o 15,4 p. proc. wobec 2012 r.). Spośród tej grupy miast, 85 jednostek miało wartość wyższą od średniej dla miast średnich, a 42 miasta miały wartość wyższą niż średnia dla dużych miast. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Swarzędzu (55,2%), a najniższą – w Czerwionce Leszczynach (2,4%). W 2012 r. rozpiętość wskaźnika wyniosła 17,3 p. proc. (od 0,4% w Nowym Targu do 17,7% w Gryfinie). Miasta średnie opolskiego miały najwyższy odsetek dzieci uczęszczających do żłobków (34,8%, wzrost w porównaniu do 2012 r. o 19,9 p. proc.), a najniższy – miasta warmińsko-mazurskiego (14,9%, w stosunku do 2012 r. wzrost o 11,6 p. proc.). W porównaniu do 2020 r. odnotowano wzrost wskaźnika w 151 miastach – najwyższy w Starachowicach (o 21,5 p. proc. do 30,8%) i Łukowie (o 14,5 p. proc. do 32,0%), natomiast spadek nastąpił w 19 miastach – najgłębszy w Świeciu (o 7,4 p. proc. do 15,1%) i Kole (o 4,0 p. proc. do 6,4%); w Bełchatowie nie odnotowano zmiany wskaźnika.

W 2021 r. w **małych miastach** do żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych uczęszczało 19,7% dzieci w wieku do lat 3 (wzrost o 3,7 p. proc. wobec 2020 r. i o 16,9 p. proc. w stosunku do 2012 r.). Spośród miast małych 299 miało wartość wyższą od średniej dla miast małych, a 201 miast miało wartość wyższą niż średnia dla dużych miast. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Otyniu (126,2%), a najniższą – w Rogoźnie (0,6%). W 252 miastach zjawisko nie wystąpiło. Najwyższy odsetek dzieci uczęszczających do żłobków miały małe miasta opolskiego (36,4%), a najniższy

Mapa 1. Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych w 2021 r.
Map 1. Percentage of children up to the age of 3 covered by care in nurseries and children's clubs in 2021

– miasta warmińsko-mazurskiego (11,9 %). W porównaniu do 2020 r. odnotowano wzrost wskaźnika w 407 miastach – najwyższy w Przecławiu i Węgielnicy (odpowiednio o 90,3 p. proc. i o 52,7 p. proc.) – w 39 z tych miast w 2020 r. nie było placówek opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. W stosunku do 2012 r. wzrost dotyczył 463 miast (w tym najwyższy notowano w Prószkowie i Kazimierzy Wielkiej – odpowiednio o 94,1 p. proc. i o 91,0 p. proc.), przy czym w większości z nich (w 351 miastach) w 2012 r. nie było żłobków. Spadek wskaźnika w skali roku nastąpił w 78 miastach (w tym najgłębszy notowano w Poddębicach – o 28,6 p. proc. i Żukowie – o 25,0 p. proc.), w tym w 3 miastach wynikał z likwidacji placówek opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (Niemcza, Nowa Sarzyna, Wisła). W odniesieniu do 2012 r. mniejszy odsetek dzieci uczęszczających do żłobków odnotowano w Choszcznie, Orzyszu i Kłobucku, w 2 miastach zamknięto placówki (Podkowa Leśna, Szczucin).

W 2021 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** do żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych uczęszczało 20,4% dzieci w wieku do lat 3 (tj. wzrost o 3,6 p. proc. wobec 2020 r.), o 0,7 p. proc. więcej niż w małych miastach. 69 miast miało wartość wyższą od średniej dla miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Ząbkowicach Śląskich (54,3%), a najniższą – w Lęborku (3,3%). W Bartoszycach, Pieszku i Rypinie zjawisko nie wystąpiło. Najwyższy odsetek dzieci uczęszczających do żłobków miały miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze opolskiego (35,9%), a najniższy – miasta mazowieckiego regionalnego (12,7%). W porównaniu do 2020 r. odnotowano wzrost wskaźnika w 136 miastach, w tym najwyższy w Starachowicach i Międzyrzeczu (odpowiednio o 21,5 p. proc. do 30,8% i o 17,8 p. proc. do 31,1%). Spadek wskaźnika nastąpił w 16 miastach – najgłębszy w Świeciu (o 7,4 p. proc. do 15,1%) i Kole (o 4,0 p. proc. do 6,4%). W 91 na 139 miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze odsetek dzieci uczęszczających do żłobków był wyższy niż 15,5% (czyli wartość wskaźnika dla Polski). Najkorzystniej przedstawiała się sytuacja w miastach regionu lubuskiego i opolskiego (wszystkie miasta z wartością powyżej średniej dla Polski ogółem), podkarpackiego (10 na 11 miast) i wielkopolskiego (7 na 8 miast).

W roku szkolnym 2021/22 **wychowaniem przedszkolnym w dużych miastach** objętych było 101,0%¹ **dzieci w wieku 3–5 lat**, tj. o 15,8 p. proc. więcej niż w roku szkolnym 2011/12 i 2,2 p. proc. więcej niż w roku ubiegłym. W 19 miastach odnotowano wartość powyżej średniej – najwyższą wartość odnotowano w Koszalinie (110,6%) i Białymstoku (110,1%). Najniższy odsetek dzieci w tej grupie wiekowej odnotowano w Rudzie Śląskiej (86,1%). W miastach wojewódzkich odsetek ten był wyższy niż w pozostałych dużych miastach (102,6% wobec 96,1%). W 11 miastach wojewódzkich odsetek dzieci był wyższy niż średnio dla miast wojewódzkich, a w 14 miastach wyniósł ponad 100,0% – najwyższą wartość odnotowano w Białymstoku, najniższą – w Gdańsku 98,1%. Na przestrzeni 10 lat odnotowano wzrost wskaźnika we wszystkich dużych miastach – w granicach od 27,4 p. proc. w Koszalinie do 6,2 p. proc. w Poznaniu. W większości dużych miast w stosunku do roku szkolnego 2020/21 odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wzrósł w granicach od 7,7 p. proc. w Gorzowie Wielkopolskim do 0,3 p. proc. w Chorzowie. Spadek w skali roku odnotowano w Elblągu o 0,3 p. proc. do 101,6%.

W roku szkolnym 2021/22 wychowaniem przedszkolnym w **średnich miastach** objętych było 104,0% dzieci w wieku 3–5 lat, tj. o 24,5 p. proc. więcej niż w roku szkolnym 2011/12 oraz 3,3 p. proc. więcej niż w roku szkolnym 2020/21. W 87 miastach odnotowano wartość powyżej średniej. W 112 miastach odsetek dzieci w wieku 3–5 lat w placówkach wychowania przedszkolnego przekroczył 100,0% (w roku szkolnym 2011/12 było 5 takich miast, w roku 2020/21 – 95 miast) – najwyższą wartość odnotowano w Grodzisku Mazowieckim (139,3%) i Śremie (138,6%). Najniższy odsetek dzieci w tej grupie wiekowej odnotowano w Nowej Rudzie (71,1%). W 108 miastach odsetek dzieci był większy niż w dużych miastach. Miasta średnie lubelskiego miały najwyższy odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w tej grupie wiekowej (114,3%), a najniższy – miasta śląskiego (92,2%). W porównaniu do roku szkolnego 2020/21 r. odnotowano wzrost wskaźnika w 161 miastach, w tym najwyższy – w Kluczborku (o 14,0 p. proc. do 124,5%) i Dzierżoniowie (o 13,3 p. proc. do 110,3%). Spadek wystąpił w 14 miastach, w tym najgłębszy notowano w Aleksandrowie Łódzkim (o 14,0 p. proc. do 92,9%) i Piastowie (o 4,5 p. proc. do 96,9%). W porównaniu do roku szkolnego 2011/12 we wszystkich miastach odnotowano wzrost, w tym najwyższy – w Kole i Oleśnicy (odpowiednio o 52,6 p. proc. do 119,2% i 50,7 p. proc. do 127,9%), a najniższy – w Mikołowie (o 1,1 p. proc. do 88,6%).

W roku szkolnym 2021/20 r. w **małych miastach** odsetek dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego w grupie wieku 3–5 lat wyniósł 120,9% (wobec 115,8% w roku 2020/21 i 88,4% w roku 2011/12), w tym 386 miast miało wartość wyższą od średniej, a 574 miasta miały wartość wyższą niż średnia dla dużych miast w Polsce. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Stopnicy (515,6%), a najniższą – w Borku Wielkopolskim (34,2%), w Dobrej nie było dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym. Najwyższy odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym miały miasta świętokrzyskiego (158,7%), a najniższy – miasta śląskiego (97,2%). W porównaniu do roku szkolnego 2011/12 odnotowano wzrost wskaźnika w większości małych miast – najwyższy w Halinowie (o 190,4 p. proc.), a najniższy – w Bieżuniu i Dobrodzieniu (o 0,6 p. proc.), przy średnim wzroście dla miast małych na poziomie 32,5 p. proc. W porównaniu do roku szkolnego 2020/21 nastąpił wzrost wskaźnika średnio o 5,1 p. proc., w tym najwyższy – w Wiślicy (o 135,4 p. proc.) i Koszycach (o 119,2 p. proc.).

W roku szkolnym 2021/22 w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wyniósł 103,9% (wzrost o 3,4 p. proc. wobec roku 2020/21) i było to o 17,0 p. proc. mniej niż w małych miastach. 79 miast miało wartość wyższą od średniej dla miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze – najwyższą wartość wskaźnika odnotowano

¹ Udział dzieci uczestniczących w zajęciach w placówkach zlokalizowanych w miastach przekroczył 100% ze względu na uczęszczanie do nich dzieci dowożonych z gmin wiejskich.

w Busko-Zdroju (159,3%), a najniższą – w Nowej Rudzie (71,1%). Najwyższy odsetek dzieci w tej grupie wiekowej objętych wychowaniem przedszkolnym miały miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze lubelskiego (115,6%), a najniższy – miasta śląskiego (90,8%). W porównaniu do roku szkolnego 2020/21 odnotowano wzrost wskaźnika w 122 miastach – najwyższy w Łasku i Kluczborku (odpowiednio o 14,3 p. proc. do 151,9% i o 14,0 p. proc. do 124,5%). Spadek wskaźnika nastąpił w 15 miastach – najgłębszy w Lidzbarku Warmińskim (o 5,6 p. proc. do 110,2%). W 134 na 139 miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym był wyższy niż 88,3% (czyli wartości wskaźnika dla Polski). Miasta z odsetkiem dzieci niższym niż średnio w Polsce zlokalizowane były w dolnośląskim (Nowa Ruda i Wałbrzych) i śląskim (Piekary Śląskie, Rydułtowy i Świętochłowice).

3.3 Dochody gospodarstw domowych

3.3 Household income

W 2021 r. we wszystkich analizowanych wymiarach miejskich (miastach dużych, średnich, małych oraz tracących funkcje społeczno-gospodarcze) obserwowano wzrost **przeciętnego miesięcznego dochodu do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym** w skali roku. Był on tym większy, im większych miast dotyczył. W **miastach dużych** odnotowano wzrost o 8,4% do 2 422,65 zł, w **miastach średnich** (od 20 tys. do 100 tys. ludności) – o 7,4% do 2 021,69 zł, a w miastach małych (poniżej 20 tys. ludności) – o 6,4% do 1 939,85 zł. W **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** w porównaniu z 2020 r. wystąpił wzrost dochodu do dyspozycji o 7,6% do 1 986,47 zł.

W 2021 r. w relacji do średniej krajowej, najwyższe dochody odnotowano w miastach dużych (o 20,3% wyższe niż przeciętnie w kraju, tj. o 408,04 zł), a następnie – w średnich (o 0,4%, tj. o 7,08 zł). W miastach małych dochody były niższe niż średnio w kraju o 3,7% (o 74,76 zł), a w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze – niższe o 1,4% (o 28,14 zł). W 2011 r. w miastach dużych dochody przewyższały średnią krajową o 30,6% (tj. o 362,02 zł), a miastach średnich o 1,0% (tj. o 11,55 zł), natomiast w miastach małych dochody były niższe niż średnio o 4,7% (55,12 zł). W porównaniu z 2011 r. znaczący wzrost przeciętnego miesięcznego dochodu do dyspozycji na 1 osobę odnotowano w miastach małych – o 71,9%, podczas gdy w miastach średnich kształtował się on na poziomie o 69,1% wyższym niż 11 lat temu, a w miastach dużych – zanotowano zwiększenie o 56,7%.

W 2021 r. zróżnicowanie dochodów na osobę w gospodarstwach domowych, mierzone **współczynnikiem Giniego**, wyniosło 0,319. Współczynnik liczony dla **miast dużych** wykazywał w 2021 r. większe niż średnio w Polsce zróżnicowanie dochodowe (0,328) i w porównaniu z 2011 r. zmniejszył się o 0,018. Dla **miast średnich** współczynnik był niższy niż średnio o 0,060 i wyniósł 0,259, a w porównaniu z 2011 r. zmniejszył się o 0,029. Dla **miast małych** współczynnik wyniósł 0,273, w konsekwencji był o 0,047 mniejszy niż średni kraju i o 0,014 niższy niż w 2011 r. Dla **miast tracących funkcję społeczno-gospodarcze** współczynnik był znacznie niższy niż średnio w Polsce – zróżnicowanie dochodowe wyniosło 0,253 (podobnie jak w 2020 r.).

3.4 Pomoc społeczna i aktywność społeczna

3.4 Social welfare and activity

W 2021 r. w **dużych miastach** ze **środowiskowej pomocy społecznej** korzystało 2,5% ogółu mieszkańców (wobec 4,8% w 2011 r.). Spośród miast wojewódzkich, największy udział korzystających w ogólnej liczbie ludności notowano w Kielcach (3,9%, wobec 7,4% w 2011 r.), a najniższy – we Wrocławiu (1,2%, wobec odpowiednio 2,2%). Wśród pozostałych dużych miast wskaźnik kształtował się w przedziale od 7,0% we Włocławku do 1,6% w Bielsku-Białej (w 2011 r. rozpiętość wyniosła od 12,8% we Włocławku do 3,0% w Bielsku-Białej).

W 2021 r. w **gminach miejskich średniej wielkości**¹ 3,4% ogółu mieszkańców korzystało ze środowiskowej pomocy społecznej (wobec 3,7% w 2020 r. i 6,6% w 2011 r.). Najwyższy udział korzystających wystąpił w regionie kujawsko-pomorskim (6,1% wobec 10,6% w 2011 r.), warmińsko-mazurskim (odpowiednio 4,8% i 9,2%) oraz podlaskim (4,1% i 8,8%), natomiast najniższy – w śląskim (2,4% wobec odpowiednio 4,9%) i dolnośląskim (2,7% i 5,5%). Największy udział korzystających notowano w Przemyśle (7,4%, region podkarpacki), Inowrocławiu (6,8%, kujawsko-pomorski) i Bartoszycach (6,3%, warmińsko-mazurski), a najmniejszy – w Oławie (1,1%, dolnośląski) i Mielcu (1,3%, podkarpacki).

W **gminach miejskich małych** udział takich osób w ludności ogółem zmniejszył się z 8,3% w 2011 r. do 4,5% w 2021 r. Najwyższy wskaźnik odnotowano w regionie kujawsko-pomorskim, gdzie osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej stanowiły 7,1% ogółu ludności takich gmin (wobec 11,4% w 2011 r.), natomiast najniższy wystąpił w śląskim i warszawskim stołecznym (po 2,7% wobec odpowiednio 5,4% i 5,0%). W 2021 r. największy udział korzystających odnotowano w Lipnie (region kujawsko-pomorski) – 12,8%, a następnie – w Rejowcu Fabrycznym (lubelski) – 11,4%, Krynicy Morskiej (pomorski) – 11,1%, Górowie Iławieckim (warmińsko-mazurski) – 10,2% i Nieszawie (kujawsko-pomorski) – 10,0% ogółu ludności w tych gmin. Najmniej korzystających notowano w gminach śląskiego, tj. w Bieruniu i Łędzinach (odpowiednio 1,2% i 1,4%).

W 2021 r. **gminy miejskie tracące funkcje społeczno-gospodarcze** odnotowały udział na poziomie 4,0%, czyli niższym niż gminy miejskie małe, ale wyższym niż gminy miejskie duże. Procentowo, najwyższy wskaźnik odnotowano w Rypinie (8,8%, kujawsko-pomorski), Przemyśle (7,4%, podkarpacki) i w Hajnówce (7,1%, podlaski), a najmniejszy – w Mielcu (1,3%).

Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON w 2021 r. w **miastach dużych** wyniosła łącznie 58,0 tys. podmiotów (co stanowiło 37,4% wszystkich jednostek zarejestrowanych w kraju). W porównaniu z 2011 r. takich podmiotów w dużych miastach przybyło, podobnie jak średnio w kraju, o 41,5%; w skali roku odnotowano wzrost o 3,3% (2,9% średnio w kraju). Najwięcej fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych notowano w Warszawie (15,0 tys., wobec 10,2 tys. w 2011 r.), a dalej – w Krakowie (4,8 tys. wobec 3,1 tys.) oraz Poznaniu i Wrocławiu (po 4,0 tys. jednostek wobec odpowiednio 2,7 tys. i 2,6 tys. w 2011 r.). **Na 10 tys. ludności** przypadało średnio 55 jednostek (wobec 43 w 2011 r. i 53 w 2020 r.), w tym w miastach wojewódzkich wskaźnik ten wyniósł 62 (wobec odpowiednio 24 i 60), a w pozostałych dużych miastach – 35 podmiotów (wobec odpowiednio 24 i 34).

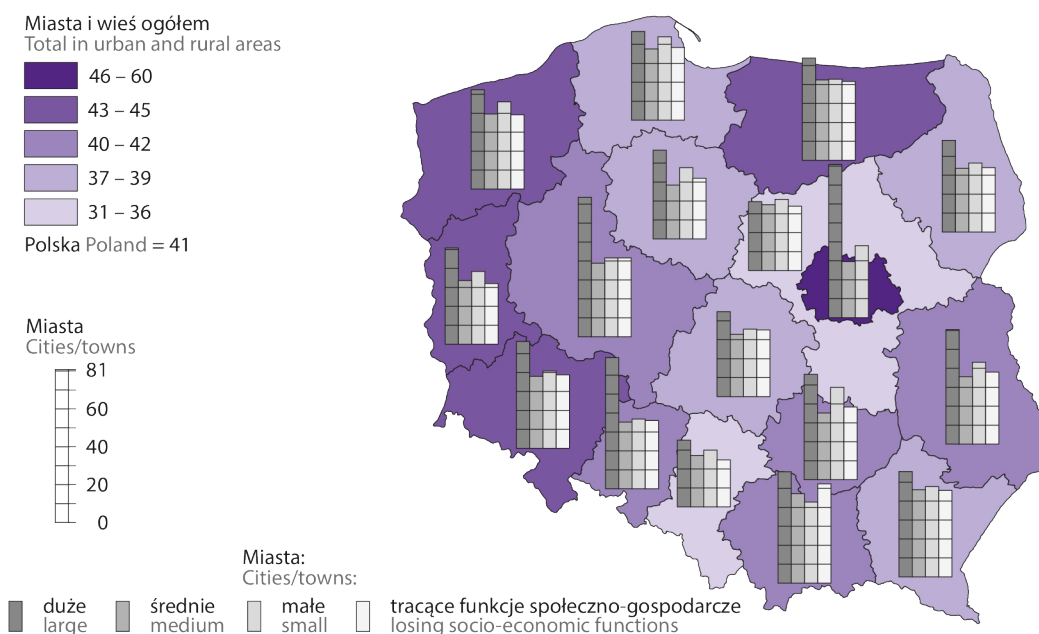
¹ W zakresie korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej analiza prezentowanych wymiarów miejskich (ze względu na ograniczenia w dostępności danych) dotyczy gmin miejskich.

W **miastach średnich** wskaźnik wyniósł średnio 36 jednostek na 10 tys. ludności (wobec 24 w 2011 r. i 34 w 2020 r.), w tym najwyższy notowano w regionie małopolskim (47 podmiotów), a najmniej jednostek w przeliczeniu na liczbę mieszkańców było w miastach średnich śląskiego (27). W 2021 r. rozpiętość wskaźnika w tej grupie kształtowała się od 109 podmiotów przypadających na 10 tys. ludności w Sopocie (region pomorski) do 14 jednostek w Łaziskach Górnych (śląski).

W **miastach małych** w 2021 r. na 10 tys. ludności przypadało średnio 40 fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON (wobec 27 w 2011 r. i 39 w 2020 r.), w tym najwyższy wskaźnik notowano w regionie świętokrzyskim (49 podmiotów), a najniższy – w śląskim (30). Najwyższy wskaźnik wystąpił w mieście Dubiecko (132, podkarpacki), a najniższy w mieście Gliniojeck (14, mazowiecki regionalny).

W **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** średnio na 10 tys. ludności przypadało 37 podmiotów (36 w 2020 r.), w tym najwyższy wskaźnik charakteryzował miasta tej grupy w regionie małopolskim (52), a najniższy – śląskim (25). Najwyższy wskaźnik wystąpił w miastach Pleszew (76, wielkopolski) i Zakopane (74, małopolski), a najniższy – w miastach Rydułtowy i Zambrów (po 19, odpowiednio śląski i podlaski) oraz Ozorków i Piekary Śląskie (po 20, odpowiednio łódzki i śląski).

Mapa 2. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne wpisane do rejestru REGON w 2021 r.
Map 2. Foundations, associations and social organizations in REGON register in 2021

Rozdział 4

Chapter 4

Przedsiębiorczość

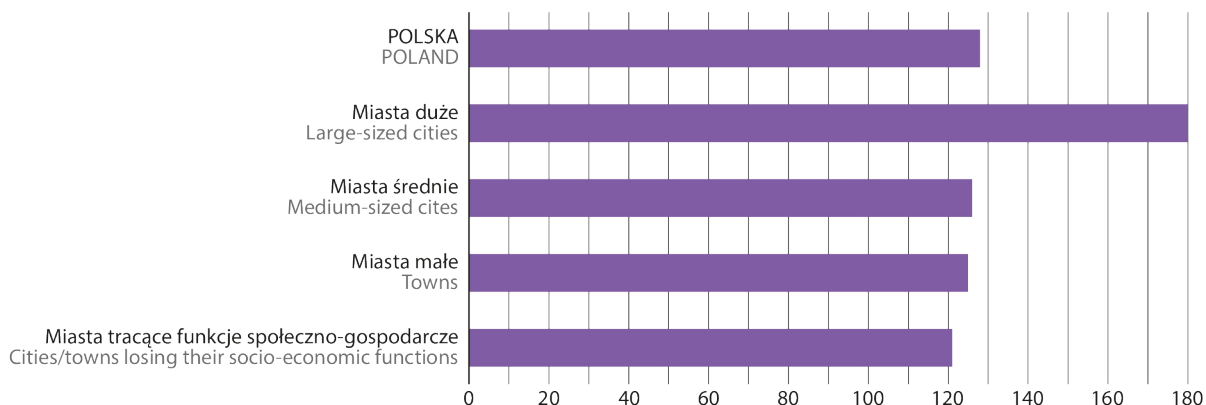
Entrepreneurship

Na przestrzeni ostatnich lat systematycznie zwiększała się liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych. Największe zróżnicowanie wśród analizowanych delimitacji miejskich obserwowano w miastach małych, natomiast w grupie miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze (a w szczególności miast obniżającego się potencjału) zwykle obserwowano nieco niższe wartości niż w pozostałych grupach miast.

W 2021 r. **liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w dużych miastach** wyniosła ponad 1,9 mln jednostek. W przeliczeniu na 1 000 ludności liczba podmiotów wyniosła 180, czyli o 40,6% więcej niż średnia dla kraju (wynosząca 128 podmiotów). W porównaniu do roku poprzedniego wartość wskaźnika wzrosła o 8, a w stosunku do 2011 r. – o 39 podmiotów. Rozpiętość pomiędzy poszczególnymi miastami kształtowała się na poziomie 184 jednostek przypadających na 1 000 ludności. Wśród dużych miast prym wiodły Warszawa i Poznań (z odpowiednio 268 i 226 podmiotami na 1 000 ludności), natomiast najniższą wartość wskaźnika odnotowano w Rudzie Śląskiej (84). W stosunku do 2011 r. największą zmianę liczby podmiotów wpisanych do rejestru na 1 000 ludności odnotowano w Warszawie (o 68 podmiotów), Krakowie, Poznaniu i Rzeszowie (o 46 jednostek), a najmniejszą – we Włocławku i Koszalinie (odpowiednio o 6 i 8 podmiotów).

Wykres 1. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 1 000 ludności w 2021 r.

Chart 1. Entities of the national economy recorded in the business register (REGON) per 1 000 population in 2021

W **miastach średnich** w 2021 r. liczba podmiotów na 1 000 ludności wyniosła 126, podczas gdy rok wcześniej było to 122, a w 2011 r. – 107 podmiotów. Miasta średnie zlokalizowane w regionie warszawskim stołecznym osiągnęły największą wartość wskaźnika (tj. 155 podmiotów wobec 134 w 2011 r.), a znajdujące się w kujawsko-pomorskim – najmniejszą (tj. 101 wobec odpowiednio 86). Spośród 177 miast średnich w 2021 r., w 84 miastach wartość wskaźnika była wyższa niż przeciętnie w kraju. Największą liczbę podmiotów na 1 000 ludności charakteryzowały się Sopot (273) i Zakopane (249), a najmniejszą – część miejska gminy Czerwionka-Leszczyny (67) i Rydułtowy (69).

Podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 1 000 ludności w **miastach małych** było 125. Rok wcześniej było ich niewiele mniej, bo 121, a w 2011 r. – odpowiednio 105. Największą wartość wskaźnika w 2021 r. zanotowano w regionie warszawskim stołecznym (tj. 167, wobec 146 w 2011 r.) i pomorskim (tj. 143, wobec odpowiednio 127), a najmniejszą – w podlaskim (tj. 101, wobec 82 w 2011 r.). Rozpiętość wskaźnika dla poszczególnych miast była dużo większa. Spośród małych miast największą wartość wskaźnika (tj. 888) osiągnął Karpacz, a najmniejszą (tj. 57) Pruchnik. Ponad 36% małych miast zanotowało wartość wskaźnika większą niż przeciętna dla kraju w tej grupie miast.

Średnia dla **miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze** wyniosła 121. Rok wcześniej wartość wskaźnika była mniejsza o 4 podmioty. Spośród regionów najwięcej podmiotów przypadało na 1 000 ludności w dolnośląskim (tj. 143), a najmniej – w podlaskim (tj. 101). Rozpiętość między miastami o skrajnych wartościach była mniejsza niż w małych miastach i wyniosła 180 podmiotów. W tej grupie miast najwięcej podmiotów na 1 000 ludności odnotowano w Zakopanem (tj. 249), a najmniej – w Rydułtowach (tj. 69).

W **dużych miastach** w 2021 r. na **10 tys. ludności** przypadało średnio 55 **spółek z udziałem kapitału zagranicznego**. W 2020 r. średnia wartość wyniosła 52 podmiotów, choć jeszcze w 2011 r. były to 42 podmioty. Największą wartość wskaźnika (tj. 161) zanotowano w Warszawie, a najmniejszą – w Płocku (5). Pozycja tych miast nie zmieniła się w skali roku (w 2011 r. miasta te notowały wskaźniki na poziomie odpowiednio 126 i 10 jednostek).

W 2021 r. w **miastach średnich** przeciętna liczba spółek przypadających na 10 tys. ludności była ponad 4-krotnie mniejsza niż w miastach dużych i wyniosła średnio 12 podmiotów. Największą średnią wartość wskaźnika odnotowano w miastach średnich podkarpackiego i warszawskiego stołecznego (tj. po 22, wobec odpowiednio 10 i 18 w 2011 r.), a najmniejszą – w świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim (po 5 spółek, wobec 7 w 2011 r.). Miastem o największej liczbie spółek z udziałem kapitału zagranicznego w odniesieniu do ludności był Przemyśl, gdzie na 10 tys. ludności przypadało 98 spółek, natomiast najmniej spółek wśród średnich miast odnotowano w miejskiej części gminy Czerwionka-Leszczyny i Grajewie (tj. odpowiednio po 1 spółce).

W 2021 r., w **małych miastach**, najwięcej spółek z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności odnotowano w części miejskiej gminy Rzgów – 221 spółek, przy średniej dla tej grupy miast wynoszącej 8 spółek. Wśród omawianych grup miast była to najniższa wartość wskaźnika. W gronie małych miast, w 185 z nich (tj. 25%) nie funkcjonowała ani jedna spółka z udziałem kapitału zagranicznego. W 2020 r. takich gmin było 171 (tj. 23%). W ujęciu regionalnym najwyższą wartość wskaźnika (tj. 19 spółek) odnotowano w małych miastach lubuskiego, natomiast najmniej spółek na 10 tys. ludności przypadało w kujawsko-pomorskim i warmińsko-mazurskim (po 4 podmioty).

W grupie **miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze** średnia wartość wskaźnika w 2021 r. wyniosła 10 spółek. Najwięcej spółek na 10 tys. ludności odnotowano w regionie podkarpackim (22), a najmniej – w kujawsko-pomorskim, podlaskim i warmińsko-mazurskim (po 6). W skali roku pozycje tych województw nie uległy zmianie. Wśród miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze wartość wskaźnika wahała się od 98 spółek na 10 tys. ludności w Przemyślu, do 1 w Grajewie i Piszcu.

Wskaźniki zaawansowanej przedsiębiorczości (w sekcjach J-R) wzrastały systematycznie od lat. Liczba podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu zwiększa się również kiedy obserwujemy zjawisko w ujęciu miejskim.

W 2021 r. w **dużych miastach** odnotowano średnio 88 podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu na 1 000 ludności. Od poprzedniego roku wartość ta zwiększyła się o 5, natomiast od 2011 r. – o 32 podmioty (tj. o 56%). Najwyższą wartość wskaźnika, niemal dwukrotnie przewyższającą średnią dla

tej grupy miast, odnotowano w Warszawie (tj. 147 podmiotów), a najniższą – niemal trzykrotnie mniejszą – w Rudzie Śląskiej (tj. 31). W stosunku do 2011 r. liczba podmiotów w usługach wyższego rzędu na 1 000 ludności wzrosła we wszystkich dużych miastach – największą zmianę odnotowano w Warszawie (o 58 podmiotów), a najmniejszą – we Włocławku i Koszalinie (odpowiednio o 8 i o 9 jednostek).

W miastach średnich wartość wskaźnika zaawansowanej przedsiębiorczości w 2021 r. wyniosła 49 podmiotów w przeliczeniu na 1 000 ludności. W porównaniu do roku poprzedniego był to wzrost o 2, a w stosunku do 2011 r. – o 13 podmiotów. Wśród regionów, największą średnią wartość osiągnął warszawski stołeczny (tj. 66, wobec 44 w 2011 r.) oraz dolnośląski (tj. 60, wobec odpowiednio 45), a najmniejszą – podlaski (tj. 36, wobec 28). Spośród 177 miast średnich w 2021 r., w 77 miastach wartość wskaźnika była wyższa, niż przeciętna dla kraju w tej grupie miast. Największą liczbę podmiotów wyższego rzędu w przeliczeniu na 1 000 ludności odnotowano w Sopocie (151), a najmniejszą – w Rydułtowach (22 podmioty w sekcjach J-R). Pozycja tych miast nie zmieniła się od poprzedniego roku. Rozpiętość pomiędzy gminami o najmniejszej i największej wartości wskaźnika w 2021 r. wyniosła 129 podmiotów, w porównaniu do 124 rok wcześniej.

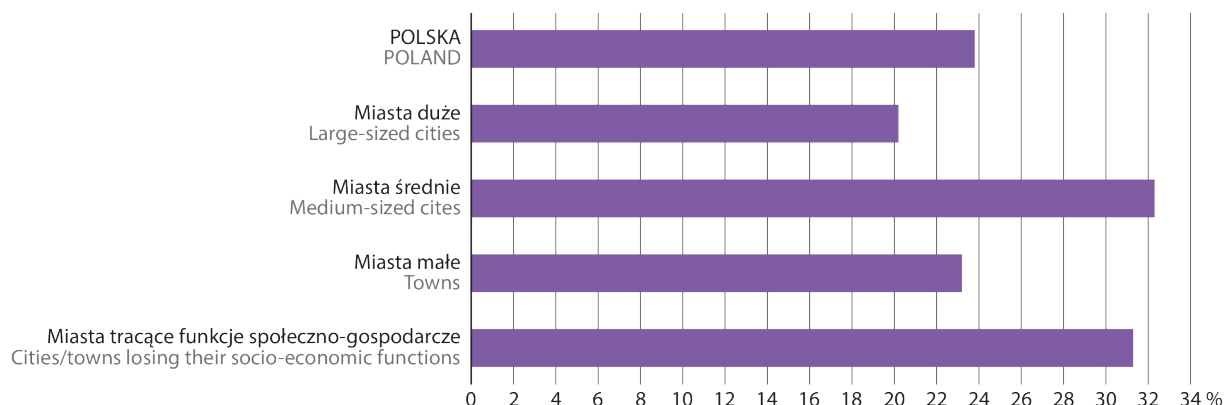
Zaawansowana przedsiębiorczość wśród **miast małych** kształtowała się średnio na poziomie 44 podmiotów na 1 000 ludności. Rok wcześniej były to 42 podmioty gospodarcze w usługach wyższego rzędu na 1 000 ludności, a w 2011 r. tylko 33. Regionem o największej średniej wartości wskaźnika dla miast małych był warszawski stołeczny (tj. 69 podmiotów), a tym, gdzie wartość była najmniejsza (tj. 32) – podlaski. Rozpiętość pomiędzy miastem z największą liczbą podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu na 1 000 ludności, tj. Karpaczem (169 podmioty), a miastem z najniższą wartością wskaźnika, tj. Oleśnicą (14 podmiotów) wyniosła aż 155 podmiotów, czyli ponad 3,5-krotnie przewyższała średnią dla miast małych.

W miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze, w sekcjach J-R obserwowano wzrost liczby podmiotów przypadających na 1 000 ludności. W 2021 r. wartość wskaźnika wyniosła 48, a rok wcześniej – 46 podmiotów. Wśród regionów największą średnią odnotowano w dolnośląskim (tj. 65), a najmniejszą – w podlaskim (tj. 34). W grupie miast obniżającego się potencjału największą wartość wskaźnika odnotowano w Złotorii w dolnośląskim (tj. 85). Do tej samej kategorii miast zaliczają się Rydułtowy w śląskim, gdzie wartość wskaźnika była najniższa i wyniosła 22 jednostki.

W 2021 r. **przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem w miastach dużych** osiągnęły wartość 2 499,5 mld zł, co stanowiło 56,2% przychodów krajowych. W stosunku do 2020 r. przychody w miastach dużych wzrosły o 431,7 mld zł, a w odniesieniu do 2011 r. – o 837,6 mld zł. W 2021 r. najwyższe przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów (1 024,2 mld zł, tj. 41,0% przychodów miast dużych) odnotowano w Warszawie, a najmniejsze – m.in. w Elblągu i Koszalinie (odpowiednio 3,6 mld zł i 7,9 mld zł, tj. odpowiednio 0,1% i 0,3% wartości przychodów miast dużych ogółem). W stosunku do 2020 r. wzrost wartości przychodów wystąpił we wszystkich dużych miastach, natomiast w stosunku do 2011 r. spadek zanotowało m.in. w Rybniku (o 8,6%) i Kielcach (o 2,5%). Miasta duże wygenerowały **przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport** w wysokości 505,4 mld zł, co stanowiło 47,8% przychodów krajowych na eksport ogółem. W stosunku do 2020 r. wartość przychodów wzrosła o 93,9 mld zł, a w odniesieniu do 2011 r. – o 221,7 mld zł. W 2021 r. największe przychody odnotowano w Warszawie 148,5 mld zł, co stanowiło 29,4% przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport miast dużych, a najmniejsze w Elblągu – 0,9 mld zł, tj. 0,2%. W latach 2011–2021, w dużych miastach, udział przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport w przychodach netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem wzrósł z 17,1% w 2011 r. do 20,2% w 2021 r. W 2021 r. największym udziałem przychodów netto ze sprzedaży na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem charakteryzowały się Wałbrzych (66,0%) i Gorzów Wielkopolski (60,9%).

Wykres 2. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem w 2021 r.

Chart 2. Share of net revenues from sales of products, goods and materials for exports in the total net revenues from sales in 2021

W 2021 r. przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów dla **miast średnich** ogółem osiągnęły wartość 740,1 mld zł. W stosunku do poprzedniego roku przychody wzrosły o 129,8 mld zł, a w porównaniu do 2011 r. – o 287,6 mld zł. Podobnie jak w 2020 r. i 2011 r., największe przychody w miastach średnich odnotowano w regionie śląskim – 113,9 mld zł, co stanowiło 15,4% przychodów netto dla miast średnich, a najmniejsze w warmińsko-mazurskim – 11,9 mld zł, tj. 1,6%. Przychody ze sprzedaży na eksport dla wszystkich miast średnich wyniosły 239,3 mld zł, co stanowiło 32,3% przychodów ogółem wszystkich miast średnich. Podobnie jak w 2020 r. i 2011 r. największe przychody na eksport odnotowano w regionie dolnośląskim (46,5 mld zł, tj. 19,4% przychodów na eksport dla wszystkich miast średnich), a najmniejsze – w warmińsko-mazurskim (3,1 mld zł, tj. 1,3%). Udział nakładów na eksport w nakładach ogółem był najmniejszy w regionie łódzkim (15,6%), a najwyższy – w lubuskim (61,7%).

W **miastach małych** wartość przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem w 2021 r. wyniosła 453,8 mld zł, co stanowiło 10,2% przychodów krajowych. W układzie regionalnym, podobnie jak w 2020 r. i 2011 r., największą wartość przychodów osiągnął region wielkopolski – 128,5 mld zł, co stanowiło aż 28,3% przychodów wszystkich małych miast. Najmniejszą wartością wskaźnika charakteryzował się region pomorski, którego przychody stanowiły zaledwie 1,9% (8,5 mld zł) przychodów wszystkich małych miast. W małych miastach przychody ze sprzedaży na eksport osiągnęły wartość 105,4 mld zł, co stanowiło 23,2% przychodów netto ogółem dla miast małych. Zarówno w stosunku do 2011 jak i 2020 r., wzrost przychodów na eksport odnotowano we wszystkich regionach, największy w małopolskim (o 4,6 mld zł stosunku do 2020 r. i o 13,5 mld w odniesieniu do 2011 r.) i wielkopolskim (odpowiednio o 3,4 i 10,1 mld zł). Najmniejszymi przychodami w 2021 r. charakteryzowały się regiony świętokrzyski i lubelski (odpowiednio 1,8 oraz 2,1 mld zł). Najwyższe przychody na eksport zanotowano w regionie małopolskim – 30,2 mld zł, co stanowiło 18,0 % wartości przychodów ze sprzedaży na eksport dla małych miast ogółem. W latach 2011–2021 udział przychodów netto ze sprzedaży na eksport w przychodach netto ze sprzedaży ogółem dla małych miast systematycznie wzrastał – w 2011 r. udział ten stanowił 20,3%, w 2020 r. – 23,1%, a w 2021 r. osiągnął wartość 23,2%. Najmniejszy udział przychodów z eksportu w przychodach ogółem dla miast małych zanotowano w wielkopolskim (14,1%), największy zaś w lubuskim (53,1%).

Miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze osiągnęły przychód netto w kwocie 458,9 mld zł, co stanowiło 10,3% przychodu krajowego. Wśród regionów wyróżniało się śląskie, które osiągnęło 69,8 mld zł, natomiast najniższą wartość zanotowały miasta z tej grupy w regionie lubuskim (11,9 mld zł). Przychody ze sprzedaży na eksport w 2021 r. osiągnęły wartość 143,6 mld zł, stanowiąc 31,3% wartości przychodów ogółem we wszystkich miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze w Polsce. Największy przychód z eksportu wygenerował region dolnośląski (26,5 mld zł, tj. 18,5% przychodu na eksport dla wszystkich miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze), a najmniejszy – lubelskie (2,7 mld zł, tj. 1,9%). Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport w przychodach netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem był największy w lubuskim (58,9%), a najmniejszy – w lubelskim (13,5%).

Rozdział 5

Chapter 5

Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia

Development of infrastructure increasing competitiveness, investment attractiveness and living conditions

5.1 Infrastruktura transportowa

5.1 Transport infrastructure

W 2021 r. **liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności w dużych miastach** wyniosła 2,1 osób. Rozpiętość wskaźnika w tej grupie wyniosła 5,4. Wartość maksymalną notowano dla Kielc (5,4), a minimalną – dla Rybnika i Chorzowa (0,0 – brak ofiar wypadków). W porównaniu z 2013 r. wskaźnik w krajowym agregacie miast dużych zmniejszył się o 1,7. W 5 miastach dużych liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności zwiększyła się, w tym najbardziej – w Koszalinie (z 0,9 do 4,7) oraz Bytomiu (z 2,3 do 3,9). Największy spadek obserwowano natomiast w Tychach (z 7,8 do 1,6), Rybniku (z 5,0 do 0,0) oraz Zabrze (z 5,6 do 0,6). W porównaniu z 2020 r. w dużych miastach liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności zmniejszyła się z 2,7 do 2,1. Największym wzrostem wskaźnika charakteryzowały się Koszalin, Opole i Bytom (odpowiednio o 3,8, o 3,1 i o 2,6), natomiast największy spadek dotyczył Płocka i Rybnika (o 6,9 i o 4,5).

W **miastach średnich** w 2021 r. liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych ukształtowała się na poziomie 2,5 osoby na 100 tys. ludności. Rozpiętość wskaźnika w agregatach wojewódzkich wyniosła 7,5, z najwyższą wartością notowaną dla województwa opolskiego (8,3), a najniższą – dla warmińsko-mazurskiego (0,8). W poszczególnych miastach najwyższą wartość wskaźnika (18,0) obserwowano w Aleksandrowie Łódzkim. 88 miast średnich charakteryzowało się wartościami wskaźnika powyżej średniej dla miast dużych (2,1). Jednocześnie w 69 miastach średnich nie notowano w ogóle ofiar śmiertelnych wypadków drogowych. W latach 2013–2021 spadek wskaźnika wyniósł 32,4% (z 3,7 do 2,5). W 81 miastach średnich liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności zmniejszyła się w analizowanym okresie, w tym w największym stopniu – w Markach (z 34,9 do 2,4). Największym wzrostem charakteryzowały się natomiast Aleksandrów Łódzki (z 0,0 do 18,0) i Wieluń (z 0,0 do 9,4). W 2021 r. w porównaniu z 2020 r. notowano w grupie miast średnich spadek wskaźnika o 13,8% (z 2,9 do 2,5). Liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności zmniejszyła się w 74 miastach, w tym najbardziej – w Lublińcu (z 12,6 do 0,0) i Kutnie (z 18,7 do 7,1). Najwyższy wzrost wskaźnika w skali roku obserwowano w Aleksandrowie Łódzkim (z 4,5 do 18,0) i Kościanie (z 0,0 do 12,5).

W **miastach małych** w 2021 r. liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności wyniosła 4,2 (w porównaniu z 1,4 w 2013 r. i 4,6 w 2020 r.). Rozpiętość wskaźnika dla agregatów wojewódzkich ukształtowała się na poziomie 8,6. Najwyższą jego wartość notowano w województwie świętokrzyskim (10,3), a najniższą – w podlaskim (1,7). W poszczególnych miastach małych wartość maksymalną obserwowano w Pacanowie (185,9 wobec 164,2 w drugim w kolejności Dziwnowie). W 147 miastach małych liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności była wyższa od wskaźnika dla Polski ogółem (5,9). Jednocześnie w 580 miastach małych nie notowano w ogóle przypadków zgonów w wyniku wypadków drogowych. W porównaniu z 2013 r. wzrost wskaźnika notowano w 15 agregatach wojewódzkich miast małych – największy w świętokrzyskim (z 0,0 do 10,3).

Spadek dotyczył jedynie województwa łódzkiego (z 3,8 do 3,7). W porównaniu z 2020 r. liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności zwiększyła się w 5 agregatach wojewódzkich – w największym stopniu w województwie świętokrzyskim (z 4,0 do 10,3). Spadek notowano w 10 agregatach wojewódzkich, w tym największy w kujawsko-pomorskim (z 6,0 do 2,4). Jedynie w warmińsko-mazurskim sytuacja nie zmieniła się w skali roku.

W 2021 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności wyniosła 2,4 i w porównaniu z 2020 r. zmniejszyła się o 0,9. W agregatach wojewódzkich wartość wskaźnika zawierała się w granicach od 0,9 w lubuskim do 6,2 w opolskim. W województwach lubuskim, małopolskim, podlaskim, śląskim i warmińsko-mazurskim wszystkie miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze charakteryzowały się wartościami wskaźnika poniżej średniej krajowej (5,9). W poszczególnych miastach największą liczbę ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności notowano w Kozienicach (18,6). 102 miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze uplasowały się poniżej wartości 4,2 (obserwowanej dla agregatu krajowego miast małych). W 56 miastach nie notowano w ogóle ofiar śmiertelnych.

W 2021 r. **liczba pieszych i rowerzystów zabitych lub ciężko rannych w wypadkach na terenie zabudowanym w dużych miastach** wyniosła 1 303 osób. Największą liczbę ofiar wypadków obserwowano w Łodzi (232, wobec 134 – w drugim w kolejności – Krakowie), a najniższą – w Tychach (1) oraz Chorzowie i w Dąbrowie Górniczej (po 5). W porównaniu z 2013 r. spadek notowano w 29 miastach, w tym największy – w Łodzi, Warszawie oraz Krakowie (odpowiednio o 104, o 102 i o 73). Największy wzrost obserwowano w Gdańsku, Koszalinie oraz Gdyni (odpowiednio o 14, o 11 i o 9). W porównaniu z 2020 r. także dominowały tendencje spadkowe. Liczba pieszych i rowerzystów zabitych lub ciężko rannych w wypadkach na terenie zabudowanym zmniejszyła się w skali roku w 24 dużych miastach. Wśród nich, największy spadek notowano w Lublinie i Zielonej Górze (odpowiednio o 26 i o 19). Wysokim wzrostem charakteryzowały się natomiast Białystok (o 15) oraz Opole i Łódź (po 13).

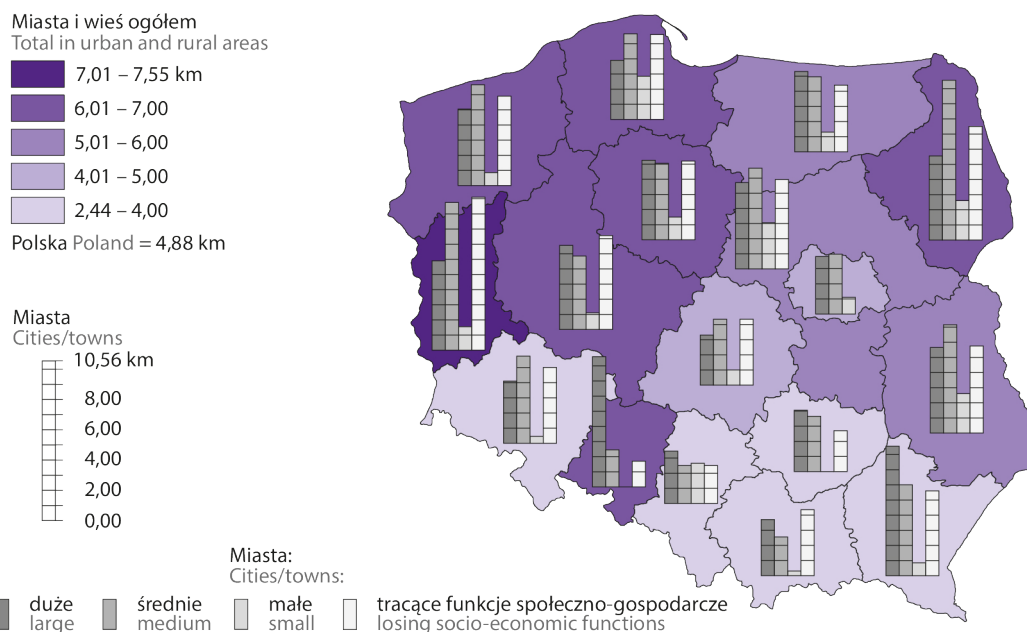
W **średnich miastach** liczba pieszych i rowerzystów zabitych lub ciężko rannych w wypadkach na terenie zabudowanym w 2021 r. wyniosła 614. Najwyższą liczbą ofiar charakteryzowały się Kalisz (26), Nowy Sącz i Legnica (po 21) oraz Konin (19). Jednocześnie, w 28 miastach średnich nie notowano żadnego przypadku śmierci lub ciężkiego zranienia pieszego lub rowerzysty w następstwie wypadku drogowego. W porównaniu z 2013 r. spadek notowano w 110 miastach, w tym największy – w Świdnicy (o 19) oraz Głogowie (o 17). Największym wzrostem charakteryzowały się natomiast Konin (o 13) i Świnoujście (o 8). W porównaniu z 2020 r. spadek liczby pieszych i rowerzystów zabitych lub ciężko rannych w wypadkach na terenie zabudowanym obserwowano w 91 miastach średnich. W skali roku sytuacja najbardziej poprawiła się w Bolesławcu i Świdnicy (spadek liczby ofiar odpowiednio po 10). Największy wzrost dotyczył natomiast Piekara Śląskich (o 8) oraz Myszkowa i Pabianic (po 7).

W 2021 r. w **małych miastach** 388 pieszych lub rowerzystów zostało zabitych lub ciężko rannych w wypadkach na terenie zabudowanym. W większości miast z tej grupy (500 z 740) nie notowano żadnych ofiar. W pozostałych miastach najwyższą wartością wskaźnika charakteryzowały się Kozienice i Pleszew (po 6). W porównaniu z 2013 r. w 245 miastach małych obserwowano spadek wskaźnika – największy w Zdzeszowicach (z 47 do 0), Żukowie (z 45 do 1) oraz Zalewie (z 43 do 0). Wzrost dotyczył 145 miast małych – największy Pleszewa oraz Kozienic (w obu przypadkach z 0 do 6). W skali roku poprawę sytuacji notowano w 179 miastach małych. Największy spadek liczby ofiar wypadków obserwowano w Kętach (z 6 do 0) oraz w Grójcu (z 7 do 1). Wzrostem charakteryzowało się 149 miast małych, w tym największym (o 4) – Kozienice, Odolanów, Daleszyce, Sokołów Podlaski oraz Łęczycza.

W 2021 r. w **miastach tracących funkcje społeczne i gospodarcze** liczba pieszych i rowerzystów zabitych lub ciężko rannych w wypadkach na terenie zabudowanym wyniosła 499 osób. Najwyższe wartości wskaźnika obserwowano we Włocławku (22) oraz Legnicy i Nowym Sączu (po 21). Jednocześnie w 24 miastach tracących funkcje społeczne i gospodarcze nie notowano żadnych ofiar wypadków na terenie zabudowanym wśród pieszych i rowerzystów. W porównaniu z 2020 r. sytuacja w analizowanej grupie poprawiła się. Liczba ofiar zmniejszyła się w skali roku o 121 (tj. o 19,5%). Największy spadek dotyczył Radomia (o 16) oraz wspomnianych wcześniej – Bolesławca i Świdnicy (po 10). Wzrost notowano w 44 miastach, w tym największy – w Piekarach Śląskich (o 8) i Elblągu (o 7).

Mapa 1. Drogi dla rowerów na 10 tys. ludności w 2021 r.

Map 1. Bicycle tracks per 10 thousand population in 2021

W 2021 r. **długość dróg dla rowerów na 10 tys. mieszkańców w dużych miastach** wyniosła 4,37 km. Rozpiętość wskaźnika w tej grupie ukształtowała się na poziomie 7,33 km. Najwyższe jego wartości notowano w Koszalinie, Opolu i Rzeszowie (odpowiednio 9,17 km, 8,58 km i 8,56 km), a najniższe – w Zabrze, Bielsku-Białej i Bytomiu (1,84 km, 2,08 km i 2,09 km). W porównaniu do 2020 r. w dużych miastach Polski długość dróg dla rowerów na 10 tys. mieszkańców zwiększyła się o 0,26 km. Wzrost wskaźnika obserwowano w większości miast z tej grupy, w tym największy – w Katowicach, Zielonej Górze oraz Koszalinie (odpowiednio o 3,25 km, o 1,07 km i o 0,87 km). Spadek notowano jedynie we Wrocławiu (z 5,35 km do 4,25 km). W latach 2011–2021 długość dróg dla rowerów na 10 tys. mieszkańców w dużych miastach zwiększyła się o 2,51 km. Podobną tendencję obserwowano w większości miast z tej grupy. Największy wzrost wskaźnika notowano w Opolu oraz Koszalinie (o 6,28 km i o 6,18 km). Spadek miał miejsce jedynie w Rybniku (z 4,98 km do 2,14 km) oraz Gliwicach (z 5,01 km do 2,92 km).

W **miastach średnich** w 2021 r. długość dróg dla rowerów na 10 tys. mieszkańców ukształtowała się na poziomie 4,95 km. Rozpiętość wskaźnika w agregatach regionalnych wyniosła 8,11 km, z najwyższą wartością notowaną dla podlaskiego (10,56 km), a najniższą – dla opolskiego (2,45 km). Najwyższą wartość wskaźnika obserwowano w Nowej Soli (21,25 km wobec 14,76 km w drugim w kolejności Augustowie). Nowa Sól charakteryzowała się przy tym najwyższym wzrostem w porównaniu

z 2011 r. 90 miast średnich uplasowało się powyżej wartości dla agregatu krajowego miast dużych (4,37 km). Jednocześnie w 32 ze 177 miast średnich nie funkcjonowały żadne drogi dla rowerów. W porównaniu z 2020 r. notowano wzrost wskaźnika o 0,34 km (z 4,61 km).

W 127 miastach długość dróg dla rowerów na 10 tys. mieszkańców zwiększyła się – najbardziej w Białogardzie (o 8,51 km, tj. z 2,84 km do 11,35 km). Spadek dotyczył 14 miast, w tym największy obserwowano w Józefowie (o 1,80 km, tj. z 11,04 km do 9,24 km). W latach 2011–2021 wskaźnik zwiększył się o 3,45 km (z 1,50 km do 4,95 km). W 143 miastach średnich długość dróg dla rowerów na 10 tys. mieszkańców zwiększyła się w analizowanym okresie. Spadek wskaźnika notowano jedynie w Rydułtowach (z 0,82 km do 0,58 km) oraz w Wodzisławiu Śląskim (z 1,95 km do 1,76 km).

W **miastach małych** w 2021 r. wskaźnik wyniósł 1,32 km. W agregatach regionalnych najwyższą jego wartość notowano w mazowieckim regionalnym 3,05 km, a najniższą – w opolskim i świętokrzyskim (w obu przypadkach 0,00 km, co oznacza brak infrastruktury rowerowej na danym obszarze).

W poszczególnych miastach największą długością dróg dla rowerów na 10 tys. mieszkańców charakteryzowały się Hel, Łeba oraz Nieszawa (odpowiednio 34,38 km, 28,37 km i 27,24 km).

W 647 miastach małych nie odnotowano dróg dla rowerów. W porównaniu z 2011 r. w Polsce długość dróg dla rowerów na 10 tys. mieszkańców w małych miastach zwiększyła się o 0,61 km. Wzrost wskaźnika notowano w 14 agregatach regionalnych – najwyższy w podlaskim (z 0,18 km do 2,61 km). Spadek dotyczył jedynie dolnośląskiego (z 1,85 km do 0,44 km). W porównaniu z 2020 r. wskaźnik ogółem zwiększył się o 0,08 km, w tym wzrost obserwowano w 12 agregatach regionalnych, najwyższy – w śląskim (z 2,29 km do 2,63 km).

W 2021 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** długość dróg dla rowerów na 10 tys. mieszkańców wyniosła 4,76 km. Wartość wskaźnika zawierała się w granicach od 10,09 km w lubuskim do 1,69 km w opolskim. W poszczególnych miastach największą długością dróg dla rowerów na 10 tys. mieszkańców charakteryzowała się Nowa Sól (21,25 km). W 31 miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze nie odnotowano dróg dla rowerów. W porównaniu z 2020 r. w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze długość dróg dla rowerów na 10 tys. mieszkańców zwiększyła się o 7,7%. Wzrost w skali roku notowano we wszystkich województwach, w tym największy – w zachodniopomorskim (o 29,8%, z 4,56 km do 5,92 km).

5.2 Infrastruktura techniczna

5.2 Technical infrastructure

W latach 2011–2021 w **dużych miastach** miał miejsce niemal dwukrotny wzrost **liczby oddanych mieszkań** (z 46,2 tys. w 2011 r. do 91,4 tys. w 2021 r.). W 2021 r. liczba nowych mieszkań oddanych do użytkowania w miastach wojewódzkich stanowiła 88,0% wszystkich nowo oddanych mieszkań w dużych miastach i 34,3% mieszkań oddanych w całej Polsce (w 2011 r. odsetki te wynosiły odpowiednio 85,0% i 30,0%). W 2021 r. w miastach wojewódzkich oddano do użytkowania o 8,1% mniej nowych mieszkań niż w 2020 r., podczas gdy w pozostałych dużych miastach odnotowano w tym czasie wzrost o 3,2%. Najwięcej nowych mieszkań oddano w 2021 r. w Warszawie (18,5 tys., o 21,3% mniej niż w 2020 r.), we Wrocławiu (ponad 11 tys.) i w Krakowie (10,1 tys.). Między 2011 r. a 2021 r. **powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na mieszkańca** zwiększyła się w dużych miastach z 0,32 m² do 0,56 m². W 2021 r. najwyższą średnią przypadającą na mieszkańca charakteryzował się Rzeszów (1,04 m², wobec 0,62 m² w 2011 r.), a najniższą – Bytom (0,1 m², podobnie jak w 2011 r.). Powierzchnia użytkowa nowo oddanych mieszkań w przeliczeniu na mieszkańca miast wojewódzkich (0,65 m²) była w 2021 r. dwukrotnie wyższa niż w innych dużych miastach (0,33 m²).

W **miastach średnich** w 2021 r. oddano do użytku 38,7 tys. nowych mieszkań, tj. o 84,5% więcej niż w 2011 r. i o 13,3% więcej niż w 2020 r. Nowe mieszkania oddane do użytkowania w 2021 r. w średnich miastach stanowiły 16,5% mieszkań oddanych do użytku w Polsce ogółem (w 2011 r. – 16,0%). Na jednego mieszkańca miast średnich przypadało w 2021 r. 0,44 m² powierzchni użytkowej nowo oddanych mieszkań, czyli więcej niż w 2020 r. (0,38 m²) i w 2011 r. (0,26 m²). Najwięcej nowych mieszkań oddano w 2021 r. w miastach średnich regionu warszawskiego stołecznego (5,2 tys.), gdzie na mieszkańca przypadało 0,86 m² powierzchni użytkowej, a także wielkopolskiego (4,7 tys.), śląskiego (4,0 tys.) i pomorskiego (3,9 tys.). Największy przyrost liczby nowych mieszkań w odniesieniu do 2011 r. (na poziomie ok. 160%) miał miejsce w opolskim, podkarpackim i zachodniopomorskim, a najmniejszy – w lubelskim (0,6%). Najwyższą przeciętną powierzchnię użytkową na mieszkańca odnotowano w Markach (2,55 m²) i Grodzisku Mazowieckim (1,54 m²) w warszawskim stołecznym oraz w Wieliczce (1,63 m²) w małopolskim.

W 2021 r. w **małych miastach** liczba oddanych mieszkań wyniosła 20,1 tys., czyli o 57,7% więcej niż w 2011 r. i o 17,1% więcej niż w 2020 r. W małych miastach oddano do użytkowania w 2021 r. 8,6% ogółu nowych mieszkań w Polsce, podczas gdy w 2011 r. było to 9,7%. Średnia powierzchnia nowego mieszkania przypadająca na jednego mieszkańca wyniosła w 2021 r. 0,4 m², była więc wyższa zarówno od wartości z 2011 r. (0,29 m²), jak i z 2020 r. (0,34 m²). Liczba nowych mieszkań przekazanych do użytkowania była w 2021 r. najwyższa w województwie mazowieckim (3,1 tys., z niemal równym udziałem obu regionów, tj. warszawskiego stołecznego i mazowieckiego regionalnego), wielkopolskim (2,9 tys.) i dolnośląskim (2,4 tys.). W porównaniu z 2011 r. największy wzrost liczby mieszkań oddanych do użytkowania odnotowano w opolskim i pomorskim (po ok. 126%), a najmniejszy – w warszawskim stołecznym (o 2,6%; natomiast w mazowieckim regionalnym wyniósł on 51,2%). Pod względem średniej powierzchni użytkowej w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyróżniało się mazowieckie (0,6 m²), a szczególnie region warszawski stołeczny (0,84 m²), natomiast najniższe wartości odnotowano w warmińsko-mazurskim (0,28 m²). Wskaźnik powierzchni użytkowej oddanych do użytku mieszkań w przeliczeniu na ludność miał najwyższe wartości w Uniejowie (3,53 m²) w łódzkim, w Serocku (3,11 m²) w mazowieckim i w Siechnicach (2,22 m²) w dolnośląskim.

W **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** w 2021 r. oddano do użytkowania 21,8 tys. nowych mieszkań, czyli nieznacznie więcej niż w małych miastach. Powierzchnia użytkowa oddanego mieszkania w przeliczeniu na mieszkańca wyniosła 0,32 m², była zatem niższa od pozostałych agregatów miejskich i niższa niż w Polsce ogółem (0,36 m²). W porównaniu z 2020 r. w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze oddano do użytkowania o 28,8% więcej nowych mieszkań, a ich powierzchnia przypadająca na jednego mieszkańca wzrosła z 0,25 m² do 0,32 m². Najwięcej lokali przekazano w 2021 r. do użytkowania w Radomiu (1 073), a następnie – w Legnicy, Łomży, Sosnowcu, Elblągu i Dębicy (po ponad 500 mieszkań). Największa powierzchnia użytkowa przypadała na mieszkańca Dębicy (0,83 m²), Namysłowa (0,79 m²) i Bolesławca (0,75 m²).

W 2021 r. **na najem socjalny lokalu oczekiwało w dużych miastach** 36,8 tys. **gospodarstw domowych** (tj. o 5,0% mniej niż w 2020 r.), przy ogólnej liczbie takich gospodarstw w kraju na poziomie 71,2 tys. W ostatnim roku liczba oczekujących zmniejszyła się szczególnie w miastach wojewódzkich (o 7,4%), podczas gdy w pozostałych dużych miastach odnotowano spadek o 0,6%. Mimo tego, nadal blisko dwie trzecie (63,0%; w 2020 r. – 64,6%) oczekujących na lokal socjalny gospodarstw domowych znajdowało się w miastach wojewódzkich. Wśród miast wojewódzkich, najwięcej oczekujących było w Łodzi (4,2 tys. wobec 4,8 tys. w 2020 r.), a z pozostałych dużych miast – w Zabrzu (2,6 tys. wobec 2,5 tys. w 2020 r.). Najmniej oczekujących było w Rzeszowie (301), a wśród pozostałych miast – w Tychach i Bielsku-Białej (poniżej 100). W porównaniu z 2020 r. największy wzrost liczby gospodarstw domowych

oczekujących na lokal socjalny odnotowano w Poznaniu (z 0,5 do 1,3 tys.), a największy spadek – w Gdańsku (z 3,5 na 2,5 tys.).

W **miastach średnich** oczekujących na lokal socjalny gospodarstw domowych było 20,2 tys. (wobec 21,1 tys. w 2020 r.), w tym najwięcej – w śląskim (4,1 tys., o 10,7% mniej niż w 2020 r.), a najmniej – w podlaskim (0,2 tys. gospodarstw, o 5,6% więcej niż w 2020 r.). Miastem średnim o największej liczbie oczekujących na lokal socjalny gospodarstw była w 2021 r. Jelenia Góra (1,2 tys.).

Liczba gospodarstw domowych oczekujących na lokale socjalne w **małych miastach** wyniosła w 2021 r. 8,1 tys., co oznacza spadek o 6,1% w stosunku do 2020 r. Nadal najwięcej takich gospodarstw było w dolnośląskim (1,2 tys.), przy czym ich liczba spadła w ciągu roku o 6,9%.

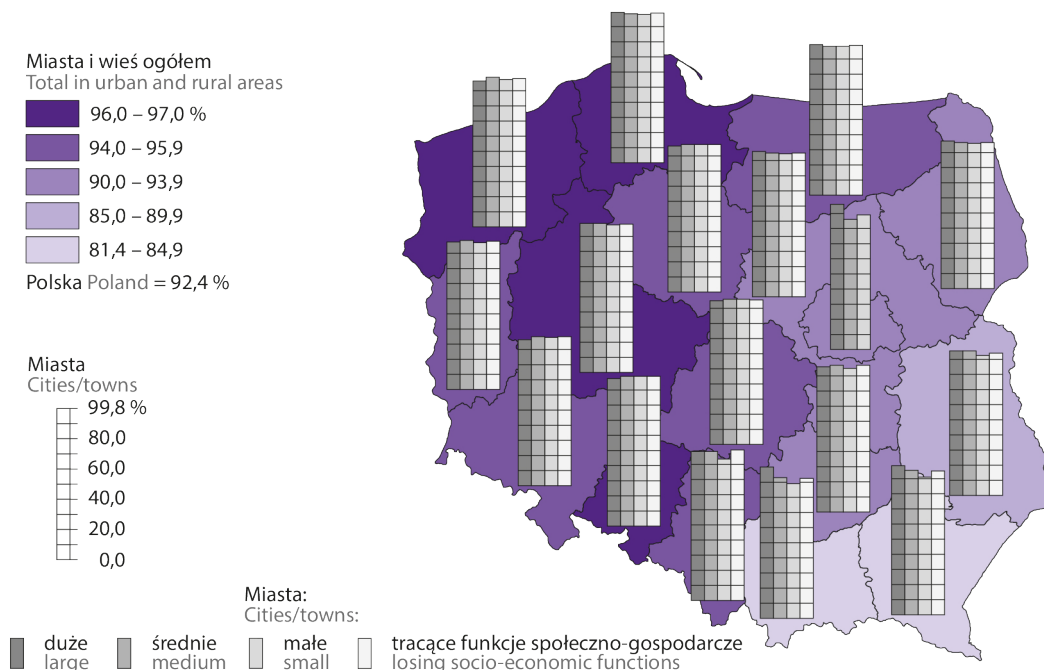
W **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** na lokal socjalny oczekiwało 21,1 tys. gospodarstw domowych i w skali roku ich liczba spadła o 3,5%. Najwięcej takich gospodarstw w 2021 r. było w śląskim (5,8 tys.) i w dolnośląskim (4,3 tys.). Łącznie stanowiły one prawie połowę (48,0%) wszystkich oczekujących gospodarstw w tej grupie miast. Miastem z największą liczbą oczekujących było w 2021 r. Zabrze (2,6 tys.).

Odsetki ludności korzystającej z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej czy gazowej są najwyższe w dużych miastach, a najniższe – w małych miastach. Wartości tych wskaźników są bardzo zróżnicowane – są miasta, w których z danej sieci korzystają wszyscy mieszkańcy (wskaźnik wynosi 100%) i są takie, w których tej sieci nie ma. Najmniejsze zróżnicowanie występuje w przypadku udziału mieszkańców dużych miast korzystających z sieci wodociągowej – rozpiętość wartości wskaźnika wynosi tylko 5,1 p. proc.

Analiza przestrzenna w podziale na agregaty miejskie wskazuje, że w 2021 r. **odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej** wyniósł 97,5% w miastach dużych (stolicach województw i liczących ponad 100 tys. mieszkańców), 96,6% w miastach średnich i 95,4% w miastach małych. W porównaniu z 2011 r. największy wzrost wartości wskaźnika obserwowano w grupie miast małych (o 3,1 p. proc.). Dla miast średnich wyniósł on 1,1 p. proc., a dla dużych – 0,8 p. proc. Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej wyniósł w 2021 r. w Polsce ogółem 92,4%, był zatem niższy niż w miastach, natomiast wzrost w ostatniej dekadzie był w Polsce wyższy (4,8 p. proc.) niż w miastach.

W **miastach dużych** w 2021 r. rozpiętość wskaźnika wyniosła 5,1 p. proc. (analogicznie jak w roku poprzednim, wobec 7,9 p. proc. notowanego w 2011 r.). Z sieci wodociągowej korzystali wszyscy (100%) mieszkańcy Gdańska, a także Gorzowa Wielkopolskiego, Sosnowca, Bytomia, Tychów, Tarnowa, Chorzowa i Koszalina. Najniższe wartości wskaźnika odnotowano w Toruniu i Łodzi (po 94,9%). We wszystkich dużych miastach odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej był wyższy niż w Polsce ogółem (92,4%). W latach 2011–2021 w większości dużych miast wzrósł udział mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej (o 0,8 p. proc. na poziomie całego agregatu). Największy wzrost miał miejsce w Rzeszowie (o 6,5 p. proc.) i w Olsztynie (o 4,2 p. proc.), a spośród miast niebędących stolicami województw – w Koszalinie (o 3,7 p. proc.) i Tarnowie (o 3,3 p. proc.). W 4 dużych miastach w ciągu ostatniej dekady odsetek ludności korzystającej z wody z sieci zmniejszył się: w Zielonej Górze (o 1,3 p. proc.), Szczecinie (o 0,4 p. proc.), Wałbrzychu (o 0,2 p. proc.) i Elblągu (o 0,1 p. proc.). Pomiędzy 2020 r. a 2021 r. wartość wskaźnika dla miast dużych nie zmieniła się.

Mapa 2. Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej w 2021 r.
Map 2. Percentage of population using water supply network in 2021

W 2021 r. z sieci wodociągowej w **miastach średnich** korzystało 96,6% ludności, tj. o 1,1 p. proc. więcej niż w 2011 r. i tyle samo co w 2020 r. W poszczególnych miastach sytuacja była bardzo zróżnicowana – rozpiętość wskaźnika wyniosła w 2021 r. 35,7 p. proc. (wobec 36,6 p. proc. w 2020 r. i 39,0 p. proc. w 2011 r.). W 15 średnich miastach wszyscy mieszkańcy korzystali z sieci wodociągowej (Dzierżoniów, Jawor, Polkowice, Oświęcim, Kędzierzyn-Koźle, Chojnice, Sopot, Łaziska Górne, Żory, Szczytno, Środa Wielkopolska, Września, Kołobrzeg, Police, Świnoujście). Najmniej ludności użytkującej wodę z sieci było w 2021 r. w miastach średnich województwa mazowieckiego (region warszawski stołeczny): Józefowie (64,3%), Otwocku (70,8%) i Ząbkach (71,5%). W przekroju wojewódzkim najwyższymi wartościami wskaźnika w grupie miast średnich charakteryzowały się opolskie (99,2%) i zachodniopomorskie (99,1%). Najniższe wskaźniki odnotowano w mazowieckim (89,6%), szczególnie w warszawskim stołecznym (86,1%). W 2021 r. w 120 miastach średnich (spośród 177) odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej był wyższy niż 96,6% (agregat krajowy miast średnich), a w 57 miastach średnich wartość wskaźnika kształtowała się na niższym poziomie. W porównaniu z 2011 r. udział osób korzystających z sieci wodociągowej w miastach średnich wzrósł o 1,1 p. proc. Największy wzrost odnotowano w Markach (o 20,2 p. proc.), Dzierżoniowie (o 12,5 p. proc.) i Kobyłce (o 12,1 p. proc.).

Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej w **małych miastach** wyniósł w 2021 r. 95,4% i był wyższy o 3,1 p. proc. niż w 2011 r. i o 0,1 p. proc. w porównaniu z 2020 r. W 85 małych miastach (spośród 740) udział mieszkańców, którzy korzystali z wody z sieci, wyniósł 100%. W ujęciu wojewódzkim najwyższe wartości wskaźnika wśród małych miast występowały w opolskim (98,8%), warmińsko-mazurskim (98,6%) i pomorskim (98,1%). Najmniejszy udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej odnotowano w małych miastach małopolskiego i warszawskiego stołecznego (po 88,9%). W 2021 r. w 596 małych miastach (81,0% wszystkich małych miast) odsetek mieszkańców użytkujących wodę z sieci był wyższy niż w Polsce ogółem (92,4%). Miast takich było relatywnie najwięcej w opolskim.

W 144 małych miastach wartości wskaźnika były niższe niż w Polsce ogółem i dotyczyło to głównie miast małopolskiego. Od 2011 r. wartość wskaźnika dla miast małych wzrosła o 3,1 p. proc., a w stosunku do 2020 r. – o 0,1 p. proc. Na przestrzeni dekady największy wzrost miał miejsce w małych miastach województwa mazowieckiego (o 8,6 p. proc.), szczególnie w warszawskim stołecznym (o 16,6 p. proc.). W najmniejszym stopniu odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej wzrósł w pomorskim (o 1,0 p. proc.). W stosunku do 2020 r. wartość wskaźnika dla miast małych najbardziej zwiększyła się w warszawskim stołecznym (o 0,4 p. proc.).

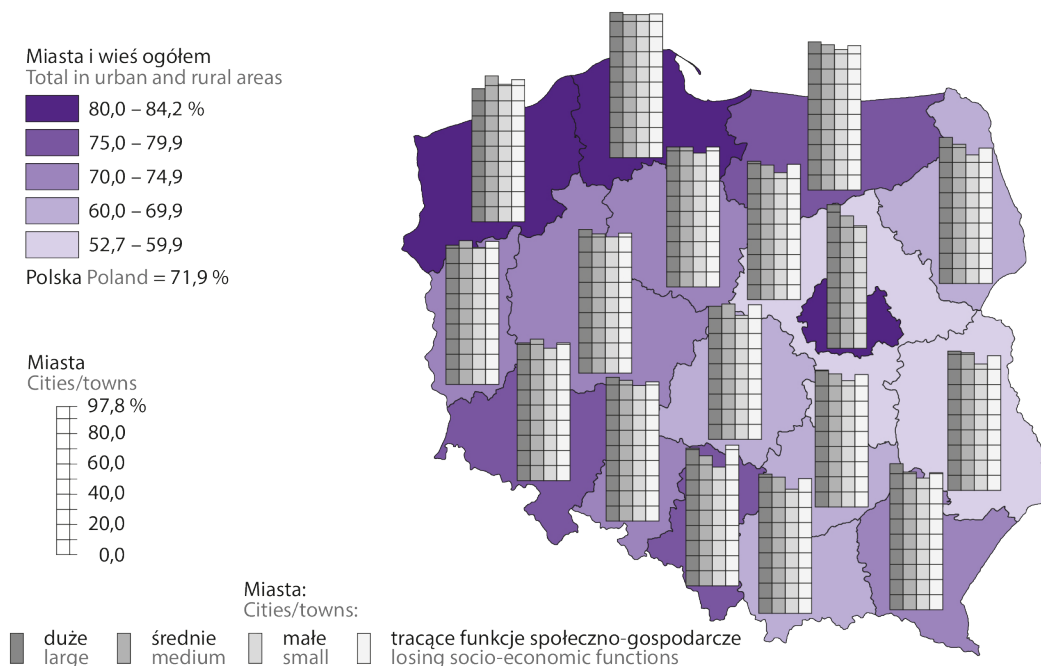
W 2021 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** z sieci wodociągowej korzystało 97,2% ludności, czyli o 0,1 p. proc. więcej niż w 2020 r. Wartość wskaźnika kształtowała się na poziomie pomiędzy agregatem miast średnich ogółem (96,6% w 2021 r.), a agregatem miast dużych (97,5%). Była tym samym wyższa niż wartość agregatu miast małych (95,4%) i wyższa niż w Polsce ogółem (92,4%). Rozpiętość wartości wskaźnika w poszczególnych miastach wyniosła w 2021 r. 19,2 p. proc. (w 2020 r. 19,5 p. proc.). W 9 miastach tracących funkcje wszyscy mieszkańcy korzystali z sieci wodociągowej (Dzierżonów, Jawor, Kamienna Góra, Tarnów, Kędzierzyn-Koźle, Chojnice, Bytom, Sosnowiec, Szczytno). Najmniej osób użytkujących wodę z sieci było w Nisku (80,8%) i w Nowym Targu (82,0%). W przekroju wojewódzkim w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze najwięcej mieszkańców korzystających z wodociągów było w śląskim (99,6%), opolskim (99,1%) i pomorskim (98,9%). We wszystkich takich miastach w śląskim, opolskim i pomorskim odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej był wyższy niż 97,2%. Najniższymi wartościami wskaźnika charakteryzowało się w 2021 r. małopolskie (92,6%), a następnie – lubelskie (94,2%), podkarpackie i mazowieckie (po 94,9%). W mazowieckim w żadnym z miast tracących funkcje nie odnotowano wskaźnika na poziomie wyższym niż wartość ogółem dla tych miast (97,2%). W 83 spośród 139 miast tracących funkcje odsetek ludności korzystającej z wodociągów był wyższy niż wartość ogółem dla opisywanej grupy miast (97,2%), a w 127 miastach był wyższy niż wartość wskaźnika dla Polski ogółem (92,4%). Jednocześnie, w mazowieckim wartość wskaźnika dla miast tracących funkcje była istotnie wyższa niż dla miast średnich (o 5,3 p. proc.).

Analiza przestrzenna w podziale na agregaty miejskie wskazuje, że w 2021 r. **odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej** wyniósł 92,6% w miastach dużych (stolicach województw i liczących ponad 100 tys. mieszkańców), 90,9% w miastach średnich i 86,8% w miastach małych. W porównaniu z 2011 r. największy wzrost wartości wskaźnika obserwowano w grupie miast małych (o 8,2 p. proc.). Dla miast średnich wzrost wyniósł 3,7 p. proc., a dla dużych – 2,5 p. proc. Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej wyniósł w 2021 r. w Polsce 71,9%, był zatem niższy niż w miastach, natomiast dynamika wzrostu w ostatniej dekadzie była w całej Polsce wyższa (8,4 p. proc.).

W **miastach dużych** w 2021 r. rozpiętość wskaźnika wyniosła 21,0 p. proc., czyli tyle, co w 2020 r. (wobec 20,9 p. proc. w 2011 r.). Z sieci kanalizacyjnej korzystali wszyscy (100%) mieszkańcy Olsztyna, Bytomia i Tychów. Najniższe wartości wskaźnika odnotowano natomiast w Chorzowie (79,0%) i Rybniku (79,7%). We wszystkich dużych miastach odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej był wyższy niż w Polsce ogółem (71,9%). W latach 2011–2021 w większości dużych miast wzrósł udział mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej (o 2,5 p. proc. na poziomie całego agregatu). Największy wzrost miał miejsce w Bytomiu (o 10,0 p. proc.), Dąbrowie Górniczej (o 8,6 p. proc.), Rzeszowie (o 7,7 p. proc.) i w Opolu (o 7,1 p. proc.). W skali roku wartość wskaźnika dla miast dużych wzrosła o 0,1 p. proc., w tym największy wzrost wystąpił w Bielsku-Białej i Rudzie Śląskiej (po 0,4 p. proc.).

Mapa 3. Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w 2021 r.

Map 3. Percentage of population using sewage system in 2021

W 2021 r. z sieci kanalizacyjnej w **miastach średnich** korzystało 90,9% ludności, tj. o 3,7 p. proc. więcej niż w 2011 r. i o 0,1 p. proc. więcej niż w 2020 r. W poszczególnych miastach sytuacja była bardzo zróżnicowana – rozpiętość wskaźnika wyniosła w 2021 r. 55,8 p. proc. (w 2020 r. – 56,2 p. proc., w 2011 r. – 74,9 p. proc.). Największy odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej wystąpił w Sopocie (100%), Sanoku, Mrągowie, Gostyniu, Siemianowicach Śląskich i Świętochłowicach (po 99,9%). Najmniej ludności korzystającej z kanalizacji było w 2021 r. w miastach średnich województwa śląskiego: Orzeszu (44,1%) i Myszkowie (58,6%). W przekroju wojewódzkim najwyższymi wartościami wskaźnika w grupie miast średnich charakteryzowały się zachodniopomorskie (96,4%), warmińsko-mazurskie (95,8%) i lubuskie (95,2%). Najniższy poziom wartości wskaźnika odnotowano w śląskim (86,2%), warszawskim stołecznym (87,3%) i świętokrzyskim (87,9%). W 2021 r. w 94 miastach średnich (spośród 177) odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej był wyższy niż 90,9% (agregat krajowy miast średnich), a w 83 jednostkach wartość wskaźnika kształtowała się na niższym poziomie. W porównaniu z 2011 r. udział osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w miastach średnich wzrósł o 3,7 p. proc. Największy wzrost odnotowano w Markach (o 65,3 p. proc.) i w Pszczynie (o 27,6 p. proc.). W skali roku wartość wskaźnika dla miast średnich wzrosła o 0,1 p. proc. Największy przyrost odnotowano w Starogardzie Gdańskim (o 2,9 p. proc.) i w Markach (o 1,0 p. proc.).

Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w **małych miastach** w 2021 r. wyniósł 86,8% i był wyższy o 8,2 p. proc. niż w 2011 r. i o 0,2 p. proc. w porównaniu z 2020 r. W 19 małych miastach (spośród 740) udział mieszkańców, którzy korzystali z kanalizacji, wyniósł 100%. W dwóch małych miastach ludność nie korzystała z sieci kanalizacyjnej (Koziegłowy w śląskim i Opatowiec w świętokrzyskim). W ujęciu wojewódzkim najwyższe wartości wskaźnika wśród małych miast występowały w pomorskim (94,4%) i warmińsko-mazurskim (93,1%). Najmniejszy udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej odnotowano w małych miastach śląskiego (78,5%) i warszawskiego stołecznego (80,8%). W 2021 r. w 633 małych miastach (86,0% wszystkich małych miast) odsetek mieszkańców korzystających

z kanalizacji był wyższy niż w Polsce ogółem (71,9%). Były to wszystkie małe miasta lubuskiego, relatywnie więcej takich ośrodków miejskich było ponadto w podkarpackim i warmińsko-mazurskim. W 107 małych miastach wartości wskaźnika były niższe niż w Polsce ogółem i dotyczyło to głównie miast śląskiego. Od 2011 r. wartość wskaźnika dla miast małych wzrosła o 8,2 p. proc., a między 2020 r. a 2021 r. – o 0,2 p. proc. Największy wzrost w ciągu dekady miał miejsce w małych miastach warszawskiego stołecznego (o 18,6 p. proc.) oraz województwa śląskiego (o 12,0 p. proc.). W najmniejszym stopniu odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej wzrósł w zachodniopomorskim (o 2,5 p. proc.), warmińsko-mazurskim (o 3,5 p. proc.) i mazowieckim regionalnym (o 3,6 p. proc.). Pomiędzy 2020 r. a 2021 r. wartość wskaźnika dla miast małych najbardziej zwiększyła się w dolnośląskim (o 0,8 p. proc.).

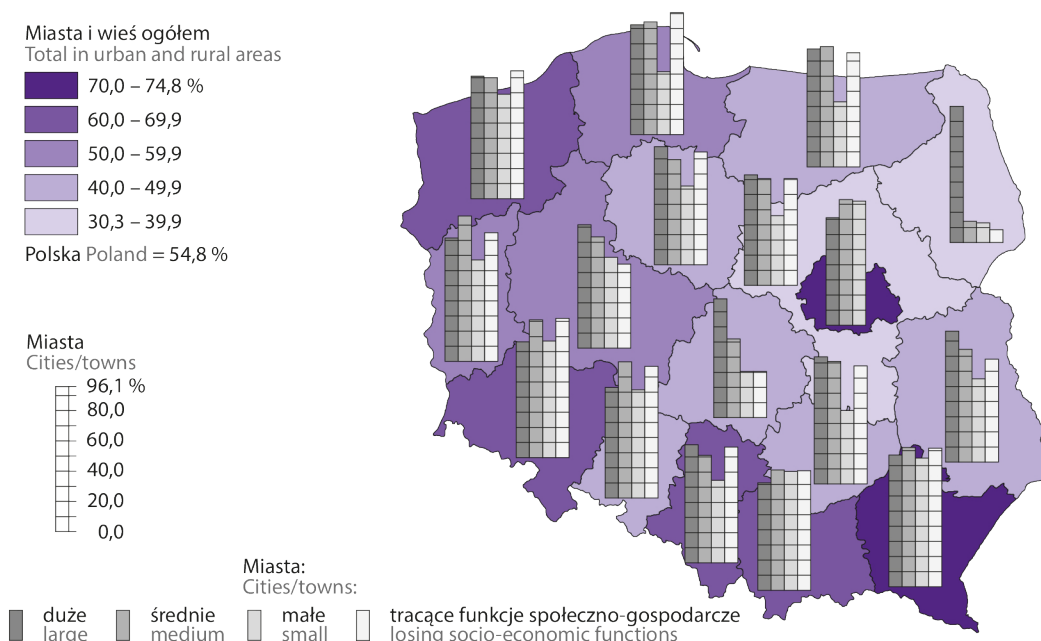
W 2021 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** z sieci kanalizacyjnej korzystało 91,5% ludności, czyli o 0,1 p. proc. więcej niż w 2020 r. Wartość wskaźnika kształtowała się na poziomie wyższym niż agregat miast średnich ogółem (90,9% w 2021 r.), ale niższym od agregatu miast dużych (92,6%). Był to zatem udział wyższy niż dla agregatu miast małych (86,8%) i wyższy niż w Polsce ogółem (71,9%). Rozpiętość wartości wskaźnika w poszczególnych miastach wyniosła w 2021 r. 29,2 p. proc. (w 2020 r. – 29,5 p. proc.). W 2 miastach tracących funkcje, Bytomiu i Kamiennej Górze, wszyscy mieszkańcy korzystali z sieci kanalizacyjnej (100,0%). Najmniej takich osób było w Rydułtowach (70,8%), Sierpcu (77,2%) i w Nowej Rudzie (77,9%). Rydułtowy to jedyne z tej grupy miast, w którym odnotowano wartość wskaźnika niższą niż dla Polski ogółem (71,9%). W przekroju wojewódzkim w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze najwięcej mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej było w warmińsko-mazurskim (95,3%), pomorskim (95,1%), lubuskim (94,6%) i zachodniopomorskim (94,2%). W 13 spośród 14 takich miast w warmińsko-mazurskim i w 4 z 5 w pomorskim odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej był wyższy niż 91,5%. Najniższymi wartościami wskaźnika charakteryzowało się w 2021 r. świętokrzyskie (87,7%), a następnie – łódzkie, lubelskie (po 88,8%) i małopolskie (88,9%). W 72 miastach odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej był wyższy niż wartość agregatu dla tych miast (91,5%). W śląskim wartość wskaźnika dla miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze była istotnie wyższa niż dla miast średnich ogółem (o 7,0 p. proc.).

Analiza przestrzenna w podziale na agregaty miejskie wskazuje, że w 2021 r. **odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej** wyniósł 76,8% w miastach dużych (stolicach województw i liczących ponad 100 tys. mieszkańców), 74,5% w miastach średnich i 59,6% w miastach małych. W porównaniu z 2011 r. największy wzrost wartości wskaźnika obserwowano w grupie miast małych (o 9,1 p. proc.). W miastach średnich odsetek wzrósł o 2,0 p. proc., a w przypadku miast dużych nastąpił spadek o 6,2 p. proc. Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej wynosił w 2021 r. w Polsce 54,8%, był zatem niższy niż w miastach. Wzrost wskaźnika w latach 2011–2021 w całej Polsce wyniósł 2,3 p. proc.

W **miastach dużych** w 2021 r. rozpiętość wskaźnika wyniosła 34,7 p. proc. (w 2020 r. – 37,1 p. proc., w 2011 r. – 38,1 p. proc.). Najwięcej osób korzystało z sieci gazowej w Tarnowie (95,1%), Wałbrzychu (94,4%) i Bielsku-Białej (92,6%), a spośród miast wojewódzkich – w Białymstoku (89,9%). Najniższe wartości wskaźnika odnotowano w Rybniku (60,4%), Płocku (60,5%) i w Krakowie (67,9%). We wszystkich dużych miastach odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej był wyższy niż w Polsce ogółem (54,8%). W okresie 2011–2021 w większości dużych miast zmniejszył się udział osób korzystających z sieci gazowej (o 6,2 p. proc. dla całego agregatu). Największy spadek nastąpił w Koszalinie (o 14,4 p. proc.), we Wrocławiu (o 13,7 p. proc.) i w Warszawie (o 13,4 p. proc.). Największy wzrost odsetka ludności korzystającej z sieci gazowej miał miejsce w Bielsku-Białej (o 4,3 p. proc.), Rybniku (o 4,2 p. proc.) i Częstochowie (o 4,0 p. proc.), a jedynym miastem wojewódzkim, w którym wystąpił wzrost były Kielce (o 0,3 p. proc.). W porównaniu z 2020 r. wartość wskaźnika dla miast dużych zmniejszyła się o 0,9 p. proc. Największy przyrost odnotowano w Rybniku (o 1,4 p. proc.), a największy spadek – w Koszalinie (o 7,9 p. proc.).

Mapa 4. Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej w 2021 r.

Map 4. Percentage of population using gas supply system in 2021

W 2021 r. w **miastach średnich** z sieci gazowej korzystało 74,5% ludności, tj. o 2,0 p. proc. więcej niż w 2011 r. i o 0,4 p. proc. więcej niż w 2020 r. W poszczególnych miastach sytuacja była niezwykle zróżnicowana. Najwięcej osób korzystających z sieci gazowej było w 2021 r. w Jaśle (100,0%) w podkarpackim, w Józefowie (99,2%) i Kobyłce (98,5%) w warszawskim stołecznym, a najmniej – w miastach średnich województwa podlaskiego: Bielsku Podlaskim (0,3%), Grajewie (0,4%) i Augustowie (0,6%). W przekroju wojewódzkim najwyższymi wartościami wskaźnika w grupie miast średnich charakteryzowały się lubuskie (96,1%), podkarpackie (92,1%) i dolnośląskie (91,1%). Najniższy poziom wartości wskaźnika odnotowano w podlaskim (14,0%), a następnie w łódzkim (52,1%). W 2021 r. w 119 miastach średnich odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej był wyższy niż 74,5% (agregat krajowy miast średnich), a w 58 miastach średnich wartość wskaźnika kształtowała się na niższym poziomie. W porównaniu z 2011 r. udział osób korzystających z sieci gazowej w miastach średnich wzrósł o 2,0 p. proc. Największy wzrost odnotowano w Otwocku (o 34,5 p. proc.) i Lubartowie (o 33,6 p. proc.). W wielu miastach wartości wskaźnika zmniejszyły się, w tym największy spadek miał miejsce w Malborku (o 15,1 p. proc.), Inowrocławiu i Lesznie (po 14,5 p. proc.). Pomiędzy 2020 r. a 2021 r. wartość wskaźnika dla miast średnich wzrosła o 0,4 p. proc. Największy przyrost odnotowano w Piasecznie (o 11,8 p. proc.), a największy spadek – w Otwocku (o 3,6 p. proc.).

Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej w **miastach małych** wynosił w 2021 r. 59,6% i był wyższy o 9,1 p. proc. niż w 2011 r. i o 1,6 p. proc. w porównaniu z 2020 r. Udział osób korzystających z sieci gazowej był najwyższy w Trzebnicy w dolnośląskim i Wschowie w lubuskim (po 99,9%) oraz przekraczał poziom 99% w następujących małych miastach: Żmigród, Wąsosz, Szczawno-Zdrój, Opole Lubelskie, Tomaszów Lubelski, Szprotawa, Wojnicz, Łomianki, Tarczyn, Radzymin, Wołczyn, Jedlicze, Dzierżgoń, Węgorzewo, Drawsko Pomorskie i Trzebiatów. W 138 małych miastach (z 740) nie było osób korzystających z sieci gazowej (były to głównie miasta podlaskiego i warmińsko-mazurskiego). W ujęciu regionalnym najwyższe wartości wskaźnika wśród małych miast występowały w podkarpackim (85,2%) i warszawskim stołecznym (82,1%). Najmniejszy udział osób korzystających z sieci gazowej odnotowano

w małych miastach podlaskiego (13,1%) i łódzkiego (30,4%). W 2021 r. w 391 małych miastach (52,8% wszystkich małych miast) odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej był wyższy niż w Polsce ogółem (54,8%). Miast takich było relatywnie najwięcej w podkarpackim i małopolskim, a w podlaskim było tylko jedno (Wasilków). Od 2011 r. wartość wskaźnika dla miast małych wzrosła o 9,1 p. proc., a między 2020 a 2021 r. – o 1,6 p. proc. Na przestrzeni dekady największe wzrosty miały miejsce w małych miastach województwa lubelskiego (o 19,0 p. proc.), świętokrzyskiego (o 15,9 p. proc.) i małopolskiego (o 13,1 p. proc.). W najmniejszym stopniu odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej wzrósł w podlaskim (o 4,6 p. proc.) i warmińsko-mazurskim (o 4,7 p. proc.). W skali roku wartość wskaźnika dla miast małych najbardziej zwiększyła się w lubelskim (o 2,6 p. proc.), a najmniej – w kujawsko-pomorskim (o 0,4 p. proc.). W żadnym z agregatów wojewódzkich miast małych nie odnotowano spadku wartości wskaźnika, ani w okresie 2011–2021, ani w latach 2020–2021.

W 2021 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** z sieci gazowej korzystało 73,7% ludności, czyli o 0,1 p. proc. więcej niż w 2020 r. Wartość wskaźnika kształtowała się na poziomie agregatu miast średnich ogółem (74,5% w 2021 r.) i była wyższa niż wartość agregatu miast małych (59,6%) i wyższa niż w Polsce ogółem (54,8%). Najwyższe wartości wskaźnika notowano w Jasle (100,0%), a następnie w Tomaszowie Lubelskim (99,1%), Chodzieży (98,8%) i Kamiennej Górze (98,4%). W 3 miastach z tej kategorii – w Hajnówce, Sokółce i Braniewie – ludność nie korzysta z sieci gazowej. W przekroju wojewódzkim najwięcej mieszkańców korzystających z gazu z sieci było w dolnośląskim (92,1%) i podkarpackim (91,7%). W niemal wszystkich takich miastach w dolnośląskim (w 16 spośród 17) i w podkarpackim (w 10 z 11) odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej był wyższy niż 73,7%. Najniższymi wartościami wskaźnika charakteryzowało się w 2021 r. podlaskie (8,4%), a następnie – łódzkie (30,3%). W tych 2 województwach w żadnym mieście tracącym funkcje społeczno-gospodarcze nie odnotowano udziału mieszkańców korzystających z sieci gazowej na poziomie wyższym niż wartość agregatu dla tych miast (73,7%). W 88 miastach odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej był wyższy niż wartość agregatu dla tych miast (73,7%), a w 103 – wyższy niż wartość wskaźnika dla Polski ogółem (54,8%).

5.3 Infrastruktura społeczna i turystyczna

5.3 Social and tourist infrastructure

W **miastach dużych** powyżej 100 tys. mieszkańców w 2021 r. znajdowało się 3,9 tys. **aptek** (32,5% aptek w kraju), tj. o 5,7% mniej niż w 2011 r. i o 1,7% mniej niż w roku poprzednim, z tego w miastach wojewódzkich zlokalizowanych było łącznie 2,9 tys. aptek (24,5% ogółu tych obiektów w kraju). Największą liczbę aptek notowano w Warszawie (600) oraz Krakowie, Łodzi i Poznaniu (odpowiednio 278, 268 i 266). Najmniej aptek wystąpiło w Gorzowie Wielkopolskim (39). W porównaniu z 2011 r. liczba aptek zmniejszyła się o 3,0%, w tym najgłębszy spadek odnotowano w Lublinie (o 16,6%), Krakowie (o 15,5%) i Olsztynie (o 11,8%). Największy wzrost w tym okresie wystąpił w Rzeszowie (o 10,0%) i Szczecinie (o 9,4%). Ilościowo w porównaniu z 2011 r. najwięcej aptek przybyło w Warszawie (24), a największy spadek wystąpił w Krakowie (51). W porównaniu z 2020 r. liczba aptek zmniejszyła się o 1,3%, w tym najgłębszy spadek wystąpił w Gorzowie Wielkopolskim (o 4,9%) i Katowicach (o 4,1%). W Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Opolu i Toruniu liczba aptek utrzymała się na poziomie 2020 r., a wzrostu w skali roku nie odnotowano. Najwięcej aptek ubyto natomiast we Wrocławiu (10), Katowicach i Poznaniu (po 5). Spośród pozostałych dużych miast, w 2021 r. największa liczba aptek znajdowała się w Częstochowie (91), a najmniejsza – w Chorzowie i Tychach (po 31). Największy wzrost, zarówno w stosunku do 2011 r., jak i 2020 r., notowano w Rybniku (odpowiednio o 47,8% i o 3,0%) – do 34 aptek w 2021 r. Najwięcej **mieszkańców na 1 aptekę** przypadało w Tychach (4 004 osoby, tj. więcej odpowiednio o 2,2% i o 8,7% w porównaniu z 2011 r. i 2020 r.), a najmniej – w Tarnowie (2020 osób,

tj. odpowiednio więcej o 10,3% i o 4,2%). W miastach wojewódzkich najwięcej mieszkańców na 1 aptekę przypadało w Warszawie (3105 osób – odpowiednio więcej o 4,7% i o 0,4%), a najmniej w Poznaniu (2 049 osób, tj. o 9,3% mniej niż w 2011 r. i 1,4% więcej niż w 2020 r.).

W **miastach średnich** w 2021 r. znajdowało się łącznie 3,1 tys. aptek (25,7% ogółu aptek w kraju), tj. o 3,1% mniej niż w 2011 r. i o 2,4% mniej niż w 2020 r. Największą liczbę aptek w miastach średnich notowano w regionie śląskim (376), wielkopolskim (374) i dolnośląskim (287), a najmniejszą – w lubuskim (51), opolskim (72) i świętokrzyskim (79). W porównaniu z 2011 r. zmniejszenie liczby aptek wystąpiło w miastach średnich 10 regionów (od 33,1% w świętokrzyskim do 5,3% w pomorskim). W pozostałych wystąpił wzrost liczby aptek w miastach średnich, w tym największy – w wielkopolskim (o 28,1%). W porównaniu z 2020 r. zmniejszenie liczby aptek wystąpiło w 13 regionach (od 5,6% w dolnośląskim do 1,4% w opolskim). W lubelskim, pomorskim i świętokrzyskim liczba aptek utrzymała się na poziomie roku poprzedniego, a wzrost notowano jedynie w kujawsko-pomorskim (o 1,2%). W 2021 r. najwięcej aptek było w Legnicy (43, region dolnośląski) i Kaliszu (42, wielkopolski), a najmniej – Kobyłce (3, warszawski stołeczny), Orzeszu i Redzie (po 5, odpowiednio śląski i pomorski). Pod względem liczby **mieszkańców na 1 aptekę** w miastach średnich, największe obciążenie w 2021 r. odnotowano w regionach: śląskim (2,9 tys.), pomorskim i warszawskim stołecznym (po 2,8 tys.), w których również znajdowały się miasta o jednych z najwyższych wskaźników. Najwięcej mieszkańców na 1 aptekę przypadało w Kobyłce (9,2 tys., region warszawski stołeczny), Redzie (5,7 tys., pomorski), Łęborku, Orzeszu i Wejherowie (po 4,3 tys., odpowiednio pomorski, śląski, pomorski), Kwidzynie i Świętochłowicach (po 4,2 tys., odpowiednio pomorski i śląski) oraz Pruszkowie (4,1 tys., warszawski stołeczny). Najmniej osób na obiekt przypadało w Wieluniu (1,0 tys., łódzki), Biłgoraju (1,3 tys., lubelski), Gorlicach, Jarosławiu i Lubartowie (po 1,4 tys., odpowiednio małopolski, podkarpacki i lubelski).

W **miastach małych** w 2021 r. znajdowało się łącznie ponad 3 tys. aptek (25,6% ogółu aptek w kraju), tj. o 16,9% więcej niż w 2011 i o 0,5% mniej niż w 2020 r. Największą liczbę aptek w miastach małych notowano w regionach wielkopolskim (375), dolnośląskim (269) i małopolskim (262), najmniejszą – w warszawskim stołecznym (85), pomorskim (101) i podlaskim (108). W porównaniu z 2011 r. zwiększenie liczby aptek w miastach małych wystąpiło we wszystkich regionach (od 32,5% w świętokrzyskim do 1,5% w lubuskim). W porównaniu z 2020 r. liczba aptek zmniejszyła się w 9 regionach (od 2,6% w warmińsko-mazurskim do 0,5% w podkarpackim). W miastach małych lubelskiego, mazowieckiego regionalnego, opolskiego, podlaskiego i pomorskiego liczba aptek pozostała na poziomie sprzed roku, a wzrost odnotowano jedynie w dolnośląskim (o 3,1%), łódzkim (o 0,6%) i wielkopolskim (o 0,5%). W 2021 r. najwięcej aptek było w Tomaszowie Lubelskim (16, lubelski), Garwolinie i Końskich (po 15, odpowiednio mazowiecki regionalny i świętokrzyski). W miastach: Lubowidz (mazowiecki regionalny), Nowe Warpno (zachodniopomorski), Otyń (lubuski) i Suchocin (mazowiecki regionalny) apteki nie występowały. Pod względem liczby **mieszkańców na 1 aptekę** w miastach małych, największe obciążenie w 2021 r. odnotowano w regionach: warszawskim stołecznym (2,2 tys.), śląskim (2,1 tys.), dolnośląskim, lubuskim i pomorskim (po 1,9 tys.), a najmniejsze – w lubelskim i świętokrzyskim (po 1,2 tys.), łódzkim, mazowieckim regionalnym i podkarpackim (po 1,4 tys.). Najwięcej mieszkańców na 1 aptekę przypadało w miastach: Imielin (9,4 tys., region śląski), Lubawka (5,7 tys., dolnośląski), Karlino (5,6 tys., zachodniopomorski), w których jedna apteka obsługiwała wszystkich mieszkańców. Najmniej osób na obiekt przypadało w regionie świętokrzyskim w miastach: Wiślica (159 osób; 3 apteki) i Opatowiec (313 osób; 1 apteka) oraz w regionie małopolskim w miastach Koszyce i Zakliczyn (odpowiednio 385 osób i 396 osób; 2 i 4 apteki).

W **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** w 2021 r. było blisko 2,5 tys. aptek (20,6% ogółu aptek w kraju). Na 1 aptekę przypadało średnio 2,3 tys. osób. Wskaźnik wyższy niż przeciętnie notowano w 60 miastach, najwyższy w Łęborku (4,3 tys., region pomorski), Świętochłowicach (4,2 tys., śląski), Jastrzębiu-Zdroju (3,8 tys., śląski), Pisz (3,6 tys., warmińsko-mazurski), Rydułtowy i Elblągu (po 3,4 tys., tj. odpowiednio śląski i warmińsko-mazurski). Wskaźnik ponad 50% niższy niż średnio notowano w miastach Wieluń i Busko-Zdrój (odpowiednio łódzki, świętokrzyski).

W latach 2011–2021 r. **liczba placówek bibliotecznych w dużych miastach** zmniejszyła się o 148 do 1 133 placówek. W 2021 r. najwięcej placówek bibliotecznych zlokalizowanych było w Warszawie (263 placówki) oraz Łodzi i Krakowie (71 placówek), a najmniej – w Elblągu (8 placówek). W porównaniu do 2011 r. w większości miast zaobserwowano spadek liczby placówek, w tym najgłębszy – w Łodzi (o 27 placówek). W porównaniu do 2020 r. w 13 miastach odnotowano spadek (w Łodzi o 15 placówek), w pozostałych dużych miastach nie odnotowano zmiany.

W porównaniu z 2011 r. **liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną** wzrosła o 812 osób, do 9 317 (przy średnim wzroście wartości dla Polski o 326 osób do 4 974). Liczba osób na 1 placówkę biblioteczną wzrosła w najwyższym stopniu w porównaniu do 2011 r. w Białymstoku (z 9 810 do 16 301), a w stosunku do 2020 r. – w Bytomiu (z 12 819 do 16 855). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Bytomiu, najniższą w Toruniu (4 693 osoby), który był jedynym dużym miastem z wartością wskaźnika niższą niż średnio w Polsce.

Liczba placówek bibliotecznych w okresie 2011–2021 w **średnich miastach** zmalała o 116 placówek (do 870 placówek), a w porównaniu do 2020 r. – o 10 placówek. We wszystkich regionach w analizowanym okresie liczba placówek w miastach średnich zmniejszyła się, z wyjątkiem warmińsko-mazurskiego, gdzie nie odnotowano zmiany. W 2021 r. najwięcej placówek bibliotecznych było w Lesznie (18), w 12 miastach średnich znajdowała się tylko 1 placówka. W 67 miastach odnotowano spadek liczby placówek bibliotecznych w porównaniu do 2011 r. – najgłębszy w Pile (o 10 placówek do 10 placówek).

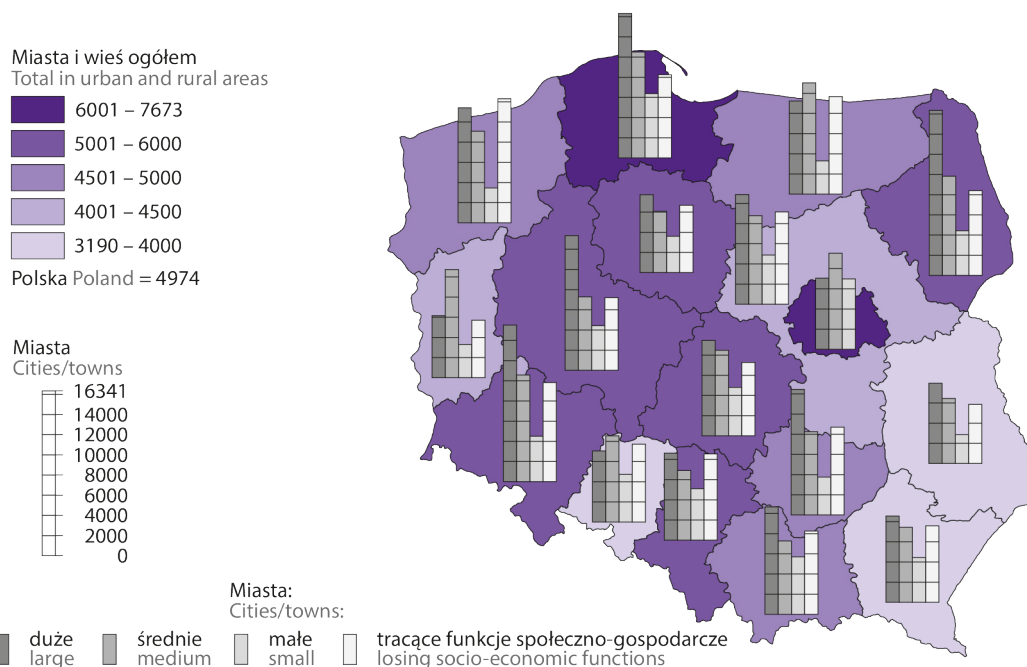
W stosunku do 2011 r. **liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną** wzrosła o 570 do 8 191 osób (spadek o 6 osób w porównaniu do 2020 r.). Wzrost odnotowano w większości regionów – najwyższy w lubuskim (o 2 141 do 10 693 osób na placówkę) i mazowieckim regionalnym (o 1 589 do 8 759 osób na placówkę). W 77 miastach wskaźnik ten miał wartość niższą niż średnio dla miast średnich – najmniej ludności na placówkę przypadało w Skawinie (2 410 osób), a najwięcej – w Ząbkach (44 325 osób). W miejscowościach o najwyższych wartościach wskaźnika były 1 lub 2 placówki biblioteczne. W 82 miastach wskaźnik pogorszył się, z czego w 65 wzrost wskaźnika był wyższy niż średnio dla miast średnich – najwyższy wzrost nastąpił w Oświęcimiu (o 23 201 osób do 36 580), w pozostałych miastach wskaźnik poprawił się – największy spadek nastąpił w Elku (o 29 150 osób do 30 124 osób na placówkę).

W latach 2011–2021 w **małych miastach** liczba **placówek bibliotecznych** wzrosła o 113, do 1 158 placówek (w skali roku odnotowano spadek o 4 placówki). Liczba placówek wzrosła w 12 regionach – największy przyrost notowano w miastach małych warmińsko-mazurskiego (o 36) i lubelskiego (o 31), a najgłębszy spadek liczby placówek odnotowano w regionie pomorskim (o 11 placówek). W porównaniu do 2020 r. najgłębszy spadek nastąpił w regionie pomorskim (o 9 placówek) oraz małopolskim (o 4 placówki). Najwięcej placówek było w małych miastach regionów wielkopolskiego i dolnośląskiego (odpowiednio 127 i 115), natomiast miastami o najwyższej liczbie placówek był Tomaszów Lubelski (13 placówek), Dębno (12 placówek) oraz Kostrzyn nad Odrą, Międzyrzec i Słubice (po 11 placówek). W ponad 70% miast była tylko 1 placówka biblioteczna. W 71,6% małych miast liczba placówek w okresie 2011–2020 nie uległa zmianie, a wzrost odnotowano w 72 miastach – największy w Pisz (o 8 placówek).

W porównaniu z 2011 r. **liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną** zmniejszyła się o 495 osób do 4 267 osób (w porównaniu do 2020 r. odnotowano wzrost o 10 osób na placówkę). Poprawa wskaźnika dotyczyła 11 regionów w granicach od 3 031 osób mniej w miastach małych w warmińsko-mazurskim do 87 osób w kujawsko-pomorskim. W 278 małych miastach wartość wskaźnika była wyższa niż średnia dla Polski (4 974 osoby na placówkę) – w regionie dolnośląskim było ich najwięcej, tj. 36 miast małych. W 409 miastach wskaźnik ten miał wartość niższą niż średnio dla miast małych.

Mapa 5. Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną w 2021 r.

Map 5. Population per library establishments in 2021

W 2021 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** było 681 placówek bibliotecznych (o 25 mniej niż w 2020 r.). Najwięcej placówek zlokalizowanych było w miastach regionu śląskiego (95), gdzie najwięcej miało Zabrze (22 placówki). Najmniej placówek było w regionie zachodniopomorskim (16).

Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną wyniosła średnio 8 119 osób, tj. wzrost o 189 osób w porównaniu do 2020 r. Najmniej osób na 1 placówkę przypadało w tej grupie w miastach regionu lubuskiego (5 681 osób), a najwięcej – w miastach regionu zachodniopomorskiego (12 315 osób). W 62 miastach wartość wskaźnika była niższa niż średnio dla miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze, w 12 miastach liczba osób przypadających na 1 placówkę była korzystniejsza niż średnio dla małych miast w Polsce (tj. była niższa niż 4 267 osób), a w 17 – niż średnio w Polsce (tj. była niższa niż 4 974 osób).

W 2021 r. w **dużych miastach** funkcjonowały 432 **centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice** (o 21 mniej niż w 2020 r. i 6 mniej niż w 2011 r.). Najwięcej placówek kultury zlokalizowanych było w Warszawie (61) i Krakowie (60).

Liczba ludności na 1 placówkę w dużych miastach była wyższa niż średnio w Polsce – 24,4 tys. mieszkańców (wobec odpowiednio 9,6 tys.). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Gdyni (122,3 tys. mieszkańców na placówkę), a najniższą – w Dąbrowie Górniczej (7,2 tys. mieszkańców

na placówkę). W Gliwicach nie było żadnej placówki kultury. We wszystkich miastach dużych, poza Rzeszowem i Dąbrową Górniczą, liczba ludności na placówkę była wyższa niż średnio w Polsce. W porównaniu z 2011 r. liczba mieszkańców na placówkę zmniejszyła się o 0,4 tys. osób, a w stosunku do 2020 r. odnotowano wzrost o 1,0 tys. osób. Wzrost liczby mieszkańców na placówkę w skali rocznej odnotowano w 11 dużych miastach (w tym 9 miastach wojewódzkich) – najwyższy w Łodzi (o 21,8 tys. osób do 55,4 tys.).

W dużych miastach zorganizowano 34,9 tys. **imprez kulturalnych**, w których udział wzięło 5,9 mln **uczestników**. Ponad 80,0% imprez kulturalnych organizowanych w dużych miastach odbyło się w miastach wojewódzkich (28,2 tys.), z czego ponad połowę (16,5 tys.) zorganizowano w 4 miastach – Krakowie i Warszawie (po 5,5 tys.), Katowicach (2,8 tys.) oraz Łodzi (2,6 tys.). Miasta te zgromadziły 39,5% wszystkich uczestników imprez kulturalnych w dużych miastach. W 2021 r. największą liczbę uczestników wydarzeń odnotowano w Warszawie (1,5 mln uczestników), Wrocławiu (0,8 mln uczestników) oraz Lublinie i Krakowie (po 0,5 mln uczestników). W porównaniu z 2011 r., z powodu ograniczeń sanitarnych obowiązujących w 2021 r., zmniejszyła się zarówno liczba organizowanych imprez (o 5,8 tys.), jak i ich uczestników (o 1,4 mln). W ujęciu rocznym odnotowano wzrost – liczby imprez o 7,1 tys. i liczby uczestników o 0,4 mln; w większości dużych miast odnotowano wzrost w granicach od 1 056 imprez w Krakowie do 6 imprez w Płocku. Liczba uczestników wzrosła w większości miast w granicach od 406,0 tys. we Wrocławiu do 1,4 tys. w Gorzowie Wielkopolskim. Spadek liczby uczestników nastąpił w 10 miastach – najgłębszy w Łodzi, Katowicach i Warszawie (odpowiednio o 497,3 tys., 327,9 tys. i 268,9 tys. osób).

W 2021 r. w **średnich miastach** funkcjonowało 346 centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic (o 11 mniej niż w 2020 r. i 25 mniej niż w 2011 r.). W ujęciu rocznym liczba placówek zmniejszyła się w miastach średnich 7 regionów – najgłębszy spadek nastąpił w dolnośląskim (o 5 placówek). Wzrost odnotowano natomiast w warszawskim stołecznym i kujawsko-pomorskim (odpowiednio o 2 i o 1 placówkę), a w 8 regionach nie odnotowano zmiany. Najwięcej placówek zlokalizowanych było w miastach średnich regionu śląskiego (77 placówek), a najmniej – w miastach średnich lubuskiego (5 placówek).

Liczba ludności na 1 placówkę w miastach średnich była wyższa niż średnio w Polsce – 20,6 tys. mieszkańców (wobec 9,6 tys.). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Ostrowie Wielkopolskim (70,3 tys. mieszkańców na 1 placówkę), a najniższą – w Policach (3,8 tys. mieszkańców na 1 placówkę). W 163 miastach liczba mieszkańców na placówkę była wyższa niż średnio w Polsce, a w 113 – wyższa niż przeciętnie w miastach średnich. Najwyższą liczbę mieszkańców na placówkę miały miasta średnie regionu kujawsko-pomorskiego (na placówkę przypadało tu 35,4 tys. mieszkańców), a najniższą – miasta średnie zachodniopomorskiego (13,4 tys. mieszkańców na placówkę). W porównaniu z 2011 r. liczba ludności na placówkę wzrosła średnio o 342 osoby, a w stosunku do 2020 r. – o 390 osób. Najwyższy wzrost liczby ludności na placówkę nastąpił w miastach średnich regionu kujawsko-pomorskiego (o 7,6 tys. osób w stosunku do 2011 r.), jednocześnie zanotowano tu najgłębszy spadek w porównaniu do roku 2020 (o 7,6 tys. osób). Wzrost liczby ludności na placówkę w skali rocznej odnotowano w 26 miastach, w tym najwyższy – w Rumii (o 26,3 tys. mieszkańców). W większości miast odnotowano poprawę wskaźnika – w granicach od 46,2 tys. osób w Grudziądzu do 18 osób w Józefowie i Sulejówku.

W miastach średnich zorganizowano 26,2 tys. imprez kulturalnych, w których udział wzięło 4,2 mln osób. Ponad połowa imprez kulturalnych (14,5 tys.) została zorganizowana w średnich miastach 5 regionów (dolnośląskiego, śląskiego, wielkopolskiego, łódzkiego i małopolskiego), w których wzięła udział ponad 40% uczestników (1,8 mln). Najwięcej imprez kulturalnych w 2021 r. zorganizowano w Lubinie (1 674) i Gnieźnie (826). Liczba uczestników imprez kulturalnych był najwyższa w Nowym Sączu (154,3 tys.)

i Szczytnie (131,1 tys.). W porównaniu z 2011 r., z powodu ograniczeń sanitarnych w 2021 r., zmniejszyła się zarówno liczba organizowanych imprez (o 7,5 tys.), jak i ich uczestników (o 3,4 mln). W ujęciu rocznym zanotowano wzrost zarówno organizowanych imprez (o 4,6 tys.), jak i liczby ich uczestników (o 1,1 mln). Liczba zorganizowanych imprez zwiększyła się w skali roku w 112 miastach (najwyższy wzrost miał miejsce w Lubinie – o 662), a liczba ich uczestników – w 133 miastach (najbardziej w Szczytnie – o 109,4 tys. osób).

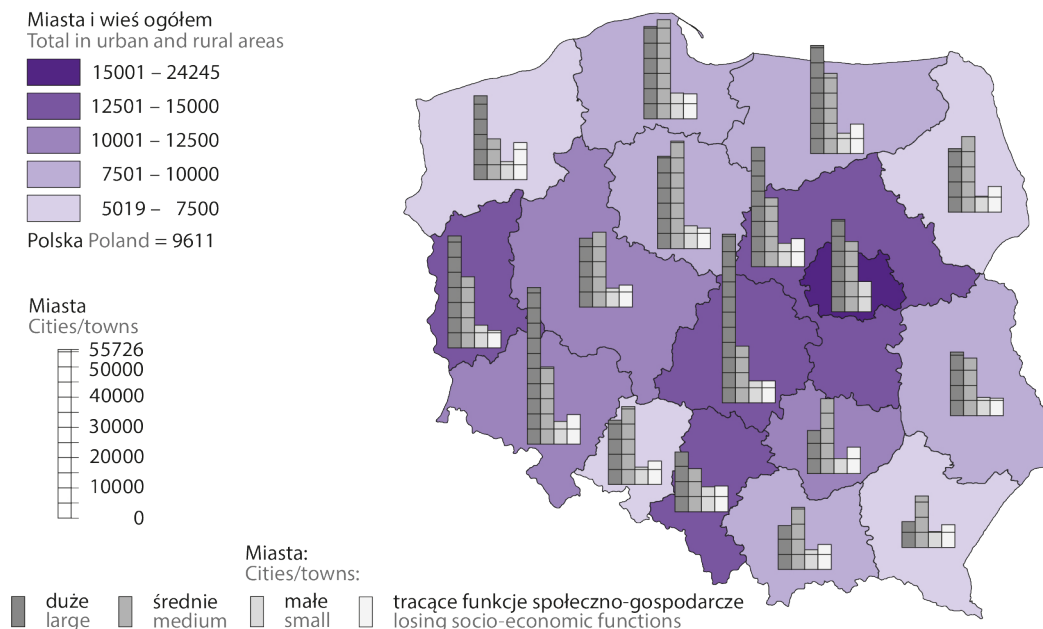
W 2021 r. w placówki kultury funkcjonowały w 685 **małych miastach** i w porównaniu do 2011 r. ich liczba wzrosła o 73 placówki do 736, a w stosunku do 2020 r. o 9 placówek. Najwięcej miast małych posiadających placówkę kulturalną było w regionie wielkopolskim (86 miast), a najmniej – w warszawskim stołecznym (18 miast). W porównaniu do 2011 r., liczba placówek w małych miastach wzrosła w 14 regionach, w tym najwyższy wzrost nastąpił w wielkopolskim (o 13 placówek) oraz małopolskim, świętokrzyskim i zachodniopomorskim (po 9 placówek), a spadek – w dolnośląskim i śląskim (odpowiednio o 11 i o 1 placówkę).

Liczba ludności na 1 placówkę w miastach małych była niższa niż średnio w Polsce (tj. 9,6 tys.) i wyniosła 6,7 tys. mieszkańców (w tym 260 miast miało wartość wskaźnika wyższą od średniej dla miast małych). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Opocznie (19,5 tys. mieszkańców na placówkę kultury), a najniższą – w Józefowie nad Wisłą (0,8 tys. mieszkańców na placówkę). W 166 miastach małych liczba mieszkańców na placówkę była wyższa niż średnio w Polsce. Najwyższą liczbę mieszkańców przypadającą na placówkę notowano w miastach małych regionu stołecznego (9,9 tys. osób), a najniższą – w świętokrzyskim (5,1 tys. osób). W porównaniu z 2011 r. liczba mieszkańców na placówkę kultury w miastach małych spadła średnio o 791 osób, a w stosunku do 2020 r. – odpowiednio o 90 osób. Poprawę wskaźnika liczby ludności na placówkę w skali roku odnotowano w 601 miastach – najkorzystniejsza zmiana nastąpiła w Złotowie gdzie wskaźnik zmniejszył się z 18,8 tys. osób na placówkę do 9,3 tys. W 74 miastach odnotowano wzrost liczby mieszkańców na placówkę (w 6 miastach nie było wcześniej placówek kultury) – najwyższy w Międzyrzeczu Podlaskim (o 7,7 tys. osób). Najgłębszy spadek liczby mieszkańców na placówkę w porównaniu do 2020 r. nastąpił w miastach małych regionu śląskiego (o 304 osoby) i lubuskiego (o 302 osoby). Pogorszenie wskaźnika nastąpiło w 3 regionach – mazowieckim regionalnym (o 27 osób na 1 000 ludności więcej), wielkopolskim (o 23 osoby) i warszawskim stołecznym (o 8 osób).

W miastach małych zorganizowano 40,6 tys. imprez kulturalnych, w których udział wzięło 4,7 mln osób. Ponad połowa imprez kulturalnych (21,0 tys.) została zorganizowana w małych miastach 6 regionów (dolnośląskiego, małopolskiego, mazowieckiego regionalnego, podkarpackiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego), w których wzięło udział 46,1% wszystkich uczestników (2,2 mln). Najwięcej imprez kulturalnych w 2021 r. zorganizowano w Obornikach Śląskich (925) i Milanówku (552). Liczba uczestników imprez kulturalnych była najwyższa w Busko-Zdroju (294,0 tys.) i Krynicy-Zdroju (116,3 tys.), a najniższa – w Kamionce (60 osób) i Lwówku (80 osób). W porównaniu do 2011 r. z powodu ograniczeń sanitarnych zmniejszyła się zarówno liczba organizowanych imprez (o 10,0 tys.), jak i ich uczestników (o 4,5 mln). W ujęciu rocznym odnotowano wzrost wskaźników – liczby wydarzeń o 10,7 tys. i liczby uczestników o 2,0 mln. Wzrost liczby imprez kulturalnych w porównaniu do 2020 r. odnotowano w 484 miastach – najwyższy w Obornikach Śląskich (o 739 wydarzeń) i Suchej Beskidzkiej (o 474 wydarzenia). Liczba uczestników wzrosła w 510 miastach, w tym najbardziej w Busko-Zdroju (o 246,7 tys. osób) i Krynicy-Zdroju (o 115,2 tys.).

Mapa 6. Liczba ludności na 1 placówkę kultury^a w 2021 r.

Map 6. Population per culture center^a in 2021

a Centrum kultury, dom i ośrodek kultury, klub i świetlica.
 a Center of culture, cultural establishment and center, club and community center.

W 2021 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** działały łącznie 254 placówki kulturalne (tj. o 6 mniej niż w 2020 r.). Najwięcej placówek zlokalizowanych było w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze regionu śląskiego (35), a najmniej – w miastach lubuskiego (4).

Liczba mieszkańców na placówkę w porównaniu do 2020 r. wzrosła o 0,2 tys. do 21,8 tys. Najwięcej mieszkańców na placówkę przypadało w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze regionu lubuskiego (28,4 tys. osób), a najmniej – w miastach opolskiego (16,0 tys. osób). W 57 miastach wartość wskaźnika była wyższa niż średnio dla miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze – najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Inowrocławiu, gdzie na placówkę przypadało 68,9 tys. mieszkańców. Najniższy wskaźnik odnotowano natomiast w Strzelcach Opolskich (4,3 tys. osób na placówkę). W 136 miastach liczba ludności na placówkę była wyższa niż średnio dla małych miast w Polsce (6,7 tys. osób na placówkę), w 129 – wyższa niż średnio w Polsce ogółem (9,6 tys. osób na placówkę).

W 2021 r. w **dużych miastach** działało 157 **teatrów i instytucji muzycznych**¹ (o 4 więcej niż w 2011 r. i 8 mniej niż w 2020 r.). Najwięcej teatrów i instytucji muzycznych zlokalizowanych było w Warszawie (29) i Krakowie (20). W 4 dużych miastach nie było teatrów i instytucji muzycznych (Dąbrowa Górnicza, Ruda Śląska, Rybnik, Włocławek).

Na 1 000 ludności w dużych miastach przypadało 300 widzów. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Opolu (719 widzów na 1 000 mieszkańców) i Warszawie (odpowiednio 535 widzów), a najniższą – w Tychach (44 widzów). W porównaniu z 2011 r. liczba widzów na 1 000 mieszkańców spadła przeciętnie o 302 osoby, a w stosunku do 2020 r. wzrosła o 15 osób. Spadek liczby widzów na 1 000 mieszkańców w porównaniu do 2011 r. odnotowano we wszystkich dużych miastach

¹ Teatry i instytucje muzyczne (bez uwzględnienia zespołów pieśni i tańca), posiadające własny zespół artystyczny. Dane dotyczące liczby widzów i koncertów, zaprezentowano wg siedziby w stałej sali.

– najgłębszy w Warszawie (o 655 osób) i Krakowie (o 550 osób); jedynym miastem ze wzrostem wskaźnika było Opole (o 62 osoby więcej). W skali rocznej w większości miast zaobserwowano wzrost liczby widzów na 1 000 mieszkańców – największy w Opolu (o 455 osób) i Toruniu (o 203 osoby), natomiast spadek wskaźnika odnotowano w 9 miastach – najgłębszy w Tychach (o 141 osób) i Warszawie (o 129 osób).

W dużych miastach odbyło się 18,9 tys. **przedstawień i koncertów**, które zgromadziły 3,2 mln widzów i słuchaczy. 85,0% przedstawień i koncertów organizowanych w dużych miastach odbyło się w miastach wojewódzkich (16,0 tys.), z czego ponad połowę (8,6 tys.) zorganizowano w 3 miastach – Warszawie (5,2 tys.), Krakowie (2,2 tys.) i Łodzi (1,1 tys.), które zgromadziły 45,3% wszystkich widzów i słuchaczy w dużych miastach (995,8 tys. w Warszawie, 298,8 tys. uczestników w Krakowie i 144,2 tys. w Łodzi). W porównaniu z 2011 r. zmniejszyła się zarówno liczba przedstawień i koncertów (o 11,4 tys.), jak i widzów i słuchaczy (o 3,4 mln), natomiast w odniesieniu do 2020 r. odnotowano wzrost liczby przedstawień (o 4,1 tys.) oraz liczby widzów i słuchaczy (o 137,0 tys.). Liczba widzów i słuchaczy zmniejszyła się w odniesieniu do 2011 r. we wszystkich miastach dużych – w granicach od 1,1 mln w Warszawie do 7,1 tys. w Koszalinie (wyjątek stanowiło Opole, gdzie odnotowano wzrost o 10,9 tys. widzów). W ujęciu rocznym liczba widzów wzrosła w 24 miastach – najwyższy wzrost nastąpił w Krakowie (o 101,1 tys. osób) i Opolu (o 56,5 tys. osób). Liczba przedstawień w okresie 2011–2021 zmniejszyła w największym stopniu w Warszawie (o 2,7 tys.), a niewielki wzrost odnotowano w Gorzowie Wielkopolskim (o 75 przedstawień) i Tarnowie (o 14 przedstawień). W skali roku wzrost odnotowano w 28 miastach, w tym najwyższy w Krakowie i Warszawie (odpowiednio o 801 i o 530 przedstawień).

W 2021 r. w 11 **średnich miastach** działało 20 teatrów i instytucji muzycznych (o 1 mniej niż w 2020 r. i 6 więcej niż w 2011 r.). Najwięcej teatrów i instytucji muzycznych zlokalizowanych było w miastach średnich regionu pomorskiego (6 teatrów i instytucji muzycznych), w miastach 10 regionów nie było teatrów i instytucji muzycznych.

Na 1 000 ludności w miastach średnich przypadało 22 widzów. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Cieszynie (635 widzów na 1 000 mieszkańców), a najniższą – w Zamościu (10 widzów na 1 000 mieszkańców). W okresie 2011–2021 liczba widzów na 1 000 mieszkańców spadła średnio o 23 osoby, a w stosunku do 2020 r. wzrosła o 6 osób. Najgłębszy spadek liczby widzów na 1 000 ludności w porównaniu z 2011 r. nastąpił w Cieszynie – o 1,5 tys. widzów na 1 000 ludności. W skali roku wzrost wskaźnika nastąpił w 9 miastach – w granicach od 156 osób w Sopocie do 33 w Lesznie.

W miastach średnich w 2021 r. odbyło się 1 355 przedstawień i koncertów, które zgromadziły 159,1 tys. widzów i słuchaczy. Najwięcej przedstawień i koncertów odbyło się w Jeleniej Górze (228), która zgromadziła największą liczbę widzów i słuchaczy (32,1 tys.). W Lubinie nie zorganizowano żadnego przedstawienia ani koncertu (mimo istnienia teatru i instytucji muzycznej), natomiast w Cieszynie i Lesznie zorganizowano przedstawienia i koncerty pomimo braku teatrów i instytucji muzycznych. W porównaniu z 2011 r. w miastach średnich zmniejszyła się zarówno liczba przedstawień i koncertów (o 587), jak i widzów i słuchaczy (o 182,0 tys.). W odniesieniu do 2020 r. wzrosła zarówno liczba przedstawień i koncertów (o 419), jak i widzów i słuchaczy (o 38,9 tys.). Liczba widzów i słuchaczy w skali roku wzrosła w 9 miastach w granicach od 9,1 tys. osób w Słupsku do 1,2 tys. osób w Cieszynie, a spadek odnotowano w 4 miastach – najgłębszy w Zakopanem (o 2,1 tys. osób). W porównaniu do 2020 r. odnotowano wzrost liczby przedstawień i koncertów – w granicach od 92 w Słupsku do 3 w Legnicy, spadek nastąpił w Zakopanem (o 20) i Jaworznie (o 1).

W 2021 r. w 14 **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** działało 26 teatrów i instytucji muzycznych, w których zorganizowano 2 046 przedstawień i koncertów, z 253,2 tys. widzów i słuchaczy. Najwięcej teatrów i instytucji muzycznych działało w miastach regionu dolnośląskiego (7). Odbyło się tam

567 przedstawień i koncertów, które zgromadziły 63,2 tys. widzów i słuchaczy. Najwięcej przedstawień i koncertów odbyło się w Wałbrzychu (284), a największą liczbę widzów i słuchaczy zgromadzono w Radomiu (37,0 tys.). W porównaniu do 2020 r. liczba przedstawień i koncertów wzrosła (o 793) w 12 miastach (w granicach od 107 w Zabrzu do 3 w Legnicy), a spadek odnotowano w Zakopanem i Elblągu (odpowiednio o 20 i 19 przedstawień i koncertów). Liczba widzów i słuchaczy zmniejszyła się średnio o 220,1 tys. – najgłębszy spadek odnotowano w wyżej wymienionych Elblągu i Zakopanem (odpowiednio o 3,9 tys. i 2,1 tys. osób). Liczba widzów i słuchaczy wzrosła w 9 miastach – w granicach od 19,4 tys. w Zabrzu do 0,8 tys. osób w Bytomiu.

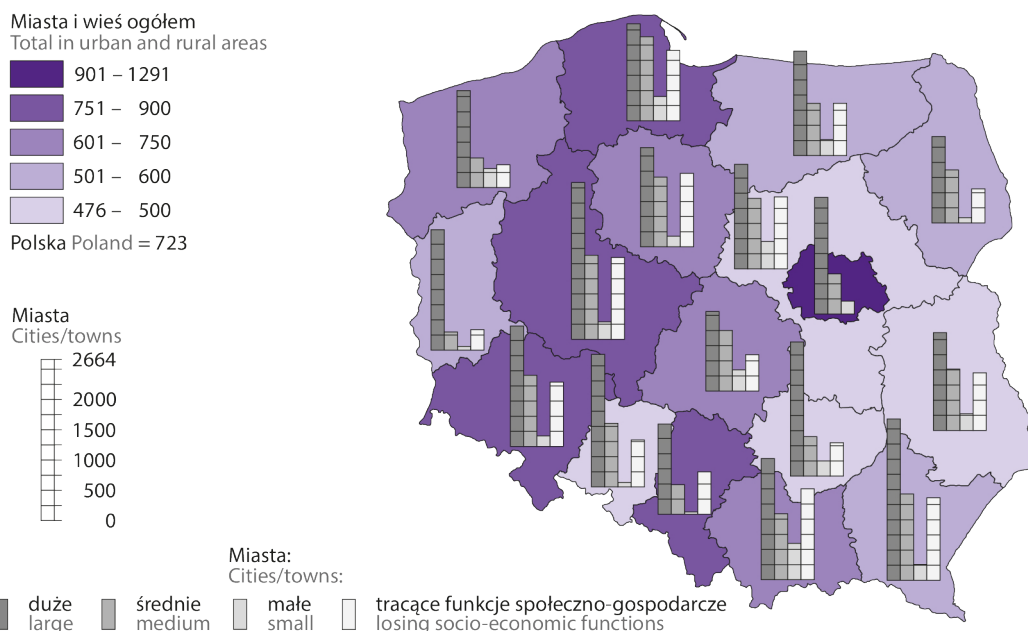
Liczba widzów i słuchaczy na 1 000 ludności wyniosła w 2021 r. 46 osób i była niższa niż w 2020 r. (84 widzów i słuchaczy na 1 000 ludności). Najgłębszy spadek wskaźnika odnotowano w Zakopanem i Elblągu (odpowiednio o 79 i o 33 osoby), a wzrost dotyczył 9 miast (w granicach od 135 widzów i słuchaczy na 1 000 mieszkańców więcej w Łomży do 7 w Bytomiu).

W latach 2011–2021 r. **liczba kin w dużych miastach** wzrosła o 16 do 177 placówek (w porównaniu do 2020 r. wzrost o 6). W 2021 r. najwięcej kin zlokalizowanych było w Warszawie (34 kina) oraz Krakowie (12 kin) i Poznaniu (11 kin).

Liczba widzów w kinach przypadająca na 1 000 ludności w miastach dużych była wyższa niż średnio w Polsce (wskaźnik wyniósł 1 782 wobec odpowiednio 723). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Katowicach (2 786 widzów na 1 000 ludności), a najniższą – w Chorzowie (18 widzów). We wszystkich miastach dużych, poza Chorzowem, Rudą Śląską i Sosnowcem, liczba widzów na 1 000 ludności była wyższa niż średnio w Polsce. W porównaniu z 2011 r. liczba widzów na 1 000 ludności spadła o 1 282 osoby, a w stosunku do 2020 r. odnotowano wzrost o 544 osoby. Wzrost liczby widzów na 1 000 ludności w skali rocznej odnotowano w większości dużych miast – w granicach od 7 osób w Sosnowcu do 930 osób w Opolu. Spadek dotyczył Wałbrzycha (55 widzów) i Chorzowa (1 widz).

Mapa 7. Liczba widzów w kinach na 1 000 ludności w 2021 r.

Map 7. Audience in cinemas per 1 000 population in 2021

Liczba kin w okresie 2011–2021 w **średnich miastach** wzrosła o 45 do 178, a w porównaniu do 2020 r. – o 2 placówki. Najwięcej kin przybyło w miastach średnich w województwie śląskim (9). W małopolskim odnotowano spadek (o 3 kina), a w lubuskim liczba kin nie uległa zmianie. Najwięcej kin w 2021 r. zlokalizowanych było w miastach średnich województw śląskiego (21 kin), wielkopolskiego (20 kin) i dolnośląskiego (19 kin), a najmniej – w miastach średnich kujawsko-pomorskiego (3 kina) i lubuskiego (4 kina). Najwięcej kin (po 3) było w 6 miastach (Jelenia Góra, Kalisz, Kędzierzyn-Koźle, Konin, Krosno, Nowy Sącz), natomiast w 38 miastach nie było kin.

Liczba widzów na 1 000 ludności w miastach średnich była wyższa niż średnio w Polsce – 975 wobec 723. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Kłodzku (3 616 widzów na 1 000 ludności), a najniższą – w Będzinie (11 widzów). W porównaniu z 2011 r. liczba widzów na 1 000 ludności wzrosła przeciętnie (o 307 osób), a w stosunku do 2020 r. – o 281 osób. Spadek liczby widzów na 1 000 ludności w skali rocznej odnotowano w 15 miastach. Najgłębszy przeciętny spadek liczby widzów na 1 000 ludności nastąpił w Legnicy (o 360 osób do 1 423 widzów na 1 000 ludności), a najmniejszy – w Sandomierzu (o 4 osoby do 277 widzów na 1 000 ludności). Największy wzrost widzów odnotował Jarosław, miasto województwa podkarpackiego (o 1 996 osób do 2 091 widzów na 1 000 ludności) oraz Ostrów Wielkopolski, miasto województwa wielkopolskiego (o 1 356 osób do 1 776 widzów na 1 000 ludności).

W 2021 r. kina funkcjonowały w niespełna 20% **małych miast**, tj. w 150 miastach (w porównaniu do 2020 r. liczba kin wzrosła o 4, a w porównaniu do 2011 r. liczba kin zwiększyła się o 6). Najwięcej miast małych posiadających kino było w województwie mazowieckim (20 miast) i małopolskim (19 miast), a najmniej – w lubuskim, podlaskim i śląskim (po 3 miasta) oraz opolskim (4 miasta). W porównaniu do 2011 r. liczba miast małych z funkcjonującymi kinami wzrosła w 9 województwach (o 32 kina więcej) – najwyższy wzrost nastąpił w województwach dolnośląskim (o 7 miast więcej) i mazowieckim (o 6 miast więcej). W 5 województwach odnotowano spadek liczby małych miast z funkcjonującymi kinami (o 17 kin mniej) – najgłębszy w podkarpackim i podlaskim (o 5 miast mniej). W małych miastach 2 województw liczba kin pozostała na takim samym poziomie, tj. w kujawsko-pomorskim (7 kin) i lubuskim (3 kina).

Liczba widzów na 1 000 ludności w miastach małych była niższa niż średnio w Polsce – 263 wobec 723. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Rabce-Zdroju (3 702 widzów na 1 000 ludności), a najniższą w Łosicach (25 widzów). W 64 miastach liczba widzów na 1 000 ludności była wyższa niż średnio w Polsce, a w 126 wyższa niż średnio w miastach małych. Spadek liczby widzów na 1 000 ludności w skali rocznej odnotowano w 49 miastach. W 109 miastach odnotowano natomiast wzrost liczby widzów na 1 000 ludności – w granicach od 2 515 widzów w Człuchowie do 1 widza w Kowarach i Strzegomiu.

W 2021 r. w 110 **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** działało 146 kin (o 7 więcej niż w 2020 r.), a w 29 miastach nie było kin. Najwięcej kin zlokalizowanych było w miastach województwa dolnośląskiego (18), a najmniej – w miastach lubuskiego i zachodniopomorskiego (po 4 kina).

Przeciętna liczba widzów na 1 000 ludności wyniosła 955 – wzrost o 234 widzów w porównaniu do 2020 r. Najwięcej widzów na 1 000 ludności przypadało w miastach województwa małopolskiego (1 502 widzów), a najmniej – w miastach zachodniopomorskiego (374 widzów). W 40 miastach wartość wskaźnika była wyższa niż średnio dla miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze (najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Kłodzku, gdzie na 1 000 mieszkańców przypadało 3 616 widzów), natomiast najniższy wskaźnik odnotowano w Turku (33 widzów na 1 000 ludności). W 105 miastach liczba widzów przypadających na 1 000 ludności była wyższa niż średnio dla małych miast (263 widzów na 1 000 ludności), a w 56 – wyższa niż średnio w Polsce (723 widzów na 1 000 ludności).

Obiekty noclegowe w dużych miastach w 2021 r. oferowały 180,4 tys. miejsc noclegowych (wobec 167,2 w 2020 r. i 142,7 tys. w 2012 r.), w tym 88,3% miejsc oferowały obiekty noclegowe miast wojewódzkich, w tym najwięcej miejsc miała Warszawa (37,6 tys.), a najmniej – Gorzów Wielkopolski (886).

Liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1 000 ludności wzrosła do 17,0 (wobec 15,7 w 2020 r. i 13,1 w 2012 r.) i kształtowała się w granicach od 40,1 miejsca na 1 000 ludności w Gdańsku, do 2,1 odpowiednio w Rudzie Śląskiej. W 4 miastach wojewódzkich wartość wskaźnika była wyższa niż średnio w Polsce (tj. wyższa niż 20,6) – w Gdańsku, Krakowie (37,4), Olsztynie (23,0) i Kielcach (22,6). Najwyższy wzrost wskaźnika w stosunku rocznym odnotowano w Opolu (o 4,2 miejsca na 1 000 ludności więcej), natomiast w 10 miastach odnotowano spadek – najgłębszy w Olsztynie (o 5,5 miejsca).

Obiekty noclegowe w **średnich miastach** oferowały 111,2 tys. miejsc noclegowych (wobec 110,3 tys. w 2020 r. i 97,5 tys. w 2012 r.). Najwięcej miejsc oferowały obiekty noclegowe miast średnich regionu zachodniopomorskiego (31,2 tys. miejsc), a najmniej – opolskiego (635 miejsc). Ponad połowę miejsc noclegowych miast średnich oferowało 7 miast – Kołobrzeg (18,6 tys. miejsc), Zakopane (14,5 tys. miejsc), Świnoujście (10,6 tys. miejsc), Sopot (7,0 tys. miejsc), Inowrocław (2,3 tys. miejsc), Jelenia Góra (2,1 tys. miejsc) i Mrągowo (1,8 tys. miejsc). W 6 miastach nie było miejsc noclegowych.

Liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1 000 ludności wzrosła do 15,5 (wobec 15,2 w 2020 r. i 13,0 w 2012 r.) i kształtowała się w granicach od 565,4 miejsca na 1 000 ludności w Zakopanem do 0,9 w Kluczborku. Wskaźnik był najwyższy w miastach średnich regionu zachodniopomorskiego (100,5 miejsca na 1 000 ludności), a najniższy – w miastach opolskiego (4,1 miejsca na 1 000 ludności). W 24 miastach wartość wskaźnika była wyższa niż średnio w dużych miastach w Polsce (tj. wyższa niż 17,0 miejsc na 1 000 ludności), a w 19 – wyższa niż średnio w Polsce. Wzrost wartości wskaźnika w ujęciu rocznym odnotowano w 86 miastach średnich – największy w Sopocie (o 27,8) i Kołobrzegu (o 24,3), natomiast w 49 miastach nastąpił spadek wskaźnika – najgłębszy w Świnoujściu (o 23,8), Siedlcach (o 6,4) i Sandomierzu (o 6,2).

Obiekty noclegowe w **małych miastach** oferowały 189,7 tys. miejsc noclegowych (wobec 190,9 tys. w 2020 r. i 172,9 w 2012 r.). Najwięcej miejsc oferowały obiekty noclegowe miast małych regionu dolnośląskiego (36,7 tys. miejsc), a najmniej – opolskiego (1,9 tys. miejsc). Ponad połowę miejsc noclegowych miast małych oferowało 15 miast – najwięcej miejsc miały obiekty noclegowe w Karpaczu (11,3 tys.), Łebie (10,3 tys.) i Mielnie (9,4 tys.), a najmniej – w Nidzicy (6 miejsc). 39,0% miast małych nie miało miejsc noclegowych.

Liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1 000 ludności w 2021 r. w porównaniu do 2012 r. wzrosła o 3,4 miejsca do 38,2, a w ujęciu rocznym zmniejszyła się o 0,2 miejsca i kształtowała się w granicach od 4 734,9 miejsca na 1 000 ludności w Krynicy Morskiej do 0,5 miejsca na 1 000 ludności w Nidzicy. Wskaźnik był najwyższy w miastach małych regionu pomorskiego (172,5), a najniższy – w miastach opolskiego (8,7). W 191 miastach wartość wskaźnika była wyższa niż średnio w dużych miastach (tj. wyższa niż 17,0), a w 176 – wyższa niż średnio w Polsce (tj. niż 20,6). Spadek wartości wskaźnika w ujęciu rocznym odnotowano w 131 miastach małych, w tym najgłębszy w Krynicy Morskiej (o 334,5 miejsca) i Karpaczu (o 145,7). W 267 miastach odnotowano wzrost, w tym najwyższy w Tucznie (o 186,8) i Szklarskiej Porębie (o 135,8). W okresie 2012–2021 wzrost wskaźnika nastąpił w 281 miastach – najwyższy w Krynicy Morskiej (o 1 783,3 miejsca więcej na 1 000 ludności) i Łebie (o 920,7 miejsca). Pogorszenie wskaźnika w analizowanym okresie nastąpiło w 204 miastach, z czego w 66 spadek wynikał z likwidacji obiektów noclegowych – najgłębszy spadek odnotowano w Jastarni (o 291,40) i Nowym Warpnie (o 203,8).

W 2021 r. w **miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze** w obiektach noclegowych oferowano 66,2 tys. miejsc noclegowych (o 0,3 tys. więcej niż w 2020 r.). W 6 miastach nie było miejsc noclegowych. Największą liczbą miejsc noclegowych dysponowały miasta regionu małopolskiego (16,8 tys.), a najmniejszą – miasta lubuskiego (489).

Liczba miejsc na 1 000 ludności wyniosła 11,9, tj. wzrost o 0,2 miejsca w porównaniu do 2020 r. Najwięcej miejsc na 1 000 ludności przypadało w miastach regionu małopolskiego (54,7 miejsca), a najmniej – w miastach śląskiego (3,6 miejsca). W 32 miastach wartość wskaźnika była wyższa niż średnio dla miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze – najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Zakopanem (565,4), natomiast najniższy wskaźnik odnotowano w Wieluniu (1,3). W 5 miastach liczba miejsc przypadających na 1 000 ludności była wyższa niż średnio dla małych miast w Polsce (38,2) a w 16 niż średnio w Polsce (20,6).

Rozdział 6

Chapter 6

Potencjał administracji na rzecz zarządzania rozwojem, finanse samorządu terytorialnego

The potential of administration for development management, finances of local government

6.1 Finanse jednostek samorządu terytorialnego

6.1 Finance of local government units

W 2021 r. **przeciętne dochody ogółem na 1 mieszkańca w miastach dużych** wyniosły 8 963,9 zł i były wyższe niż w 2011 r. o 97,6%. Największy wzrost wskaźnika – ponad dwukrotny – odnotowano w Wałbrzychu (z 2 710,9 zł do 7 522,9 zł w 2021 r.), a najniższy – w Kielcach (o 63,4% do 8 322,0 zł). W stosunku do 2020 r. wskaźnik dla miast dużych wzrósł średnio o 11,7%, w tym największy wzrost dochodów notowano we Wrocławiu (o 20,1%, do 9 205,4 zł), natomiast w 2 miastach zanotowano spadek względem poprzedniego roku, tj. w ww. Wałbrzychu (o 2,0%) i Opolu (o 5,3%) – do poziomu odpowiednio 7 522,9 zł oraz 9 543,0 zł. W 2021 r. wyższe niż średnio dla miast dużych dochody ogółem zanotowano w 9 miastach: Warszawie, Płocku, Opolu, Gliwicach, Wrocławiu, Poznaniu, Dąbrowie Górniczej, Olsztynie oraz Krakowie.

W 2021 r. przeciętne dochody ogółem na 1 mieszkańca **w gminach miejskich średniej wielkości**¹ wyniosły 6 829,7 zł i były ponad dwukrotnie wyższe niż w 2011 r. oraz o 10% wyższe niż w 2020 r. W stosunku do 2011 r. najwyższy wzrost wskaźnika (ponad dwukrotny) odnotowały średnie gminy miejskie w zachodniopomorskim (w Świnoujściu – ponad trzykrotny – do 19 462,4 zł), a najniższy – w podkarpackim (o 88,9%), w tym w Przemyślu o 23,6% (do 8 241,6 zł). W relacji do roku poprzedniego również największy wzrost odnotowały gminy miejskie w zachodniopomorskim (o 19,6%), a najniższy – w lubelskim (o 4%). W najniższe dochody ogółem per capita notowały średnie gminy miejskie w świętokrzyskim (5 564,6 zł).

Wśród **gmin miejskich** wskazanych jako **miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze** – w stosunku do 2020 r. wskaźnik wzrósł najwięcej w małopolskim (o 15,5% do poziomu 8 429,7 zł), a najniższy wzrost odnotowano w województwie podlaskim (o 4,8% do poziomu 6 377,6 zł). Wzrost powyżej średniej krajowej (9,0%) odnotowano ponadto w opolskim, świętokrzyskim, kujawsko-pomorskim, zachodniopomorskim, dolnośląskim oraz łódzkim.

W przypadku **dochodów własnych w miastach dużych w przeliczeniu na 1 mieszkańca** wzrosły one w stosunku do 2011 r. o 77,0% do 5 261,1 zł. Największy wzrost wskaźnika (ponad dwukrotny) w analizowanym okresie odnotowano w Szczecinie i Chorzowie (odpowiednio do poziomu 4 636,1 zł oraz 4 292,7 zł). Najmniej (o ok. 40%) dochody własne w analizowanym okresie wzrosły w Tychach i Rybniku (do poziomu odpowiednio 4 228,2 i 3 905,4 zł per capita). W relacji do roku poprzedniego spadek wskaźnika zanotowano tylko w Opolu (o 5,6% do 5 325,0 zł).

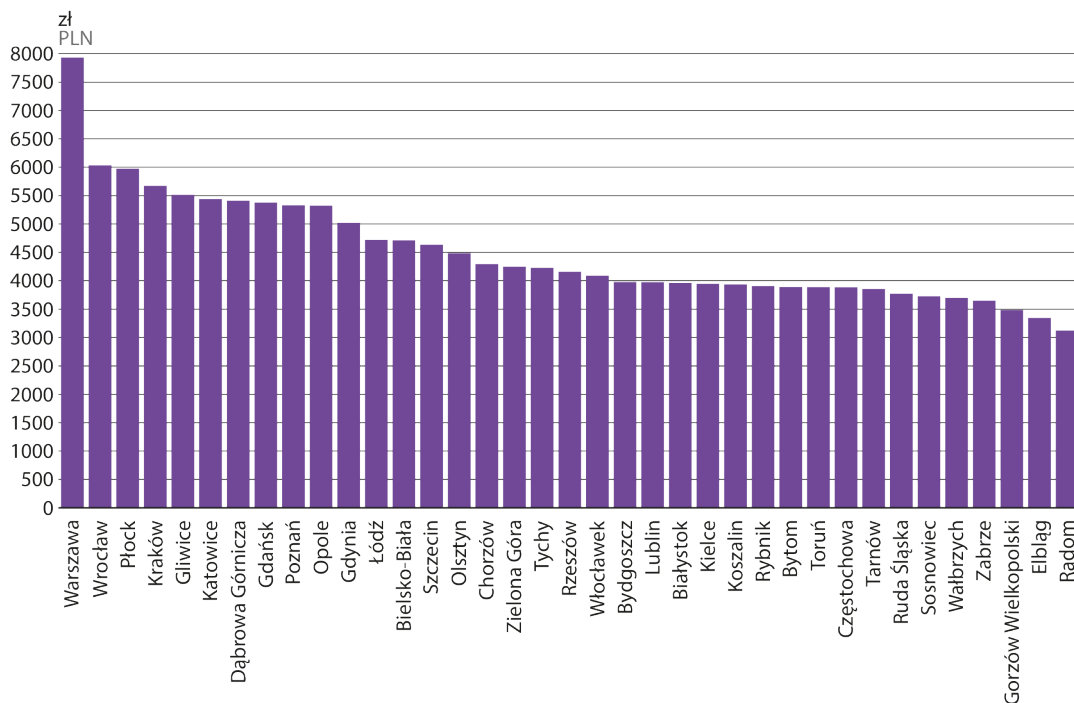
Dochody własne **gmin miejskich średniej wielkości** od początku analizowanego okresu wzrosły przeciętnie o 91,5%. Ponad dwukrotny wzrost odnotowały miasta w małopolskim, łódzkim,

¹ W zakresie wskaźników dotyczących finansów jednostek samorządu terytorialnego analiza prezentowanych wymiarów miejskich dotyczy gmin miejskich (brak danych dla miast będących częścią gmin miejsko-wiejskich).

zachodniopomorskim i podlaskim. Najniższy wzrost miał miejsce w opolskim (o 66,7%, tj. do poziomu 3 326,8 w 2021 r.). W stosunku do roku poprzedniego we wszystkich województwach wystąpił wzrost wskaźnika, przy czym – największy (podobnie jak w relacji do 2011 r.) – w małopolskim (o 24,6%) i opolskim (o 15,4%). Najniższy wzrost względem 2020 r. notowano w województwach podlaskim i lubelskim (po 1,4%).

Gminy miejskie wskazane jako **miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze** zanotowały wzrost wskaźnika względem 2020 r. o 10,3% (do poziomu 3 277,0 zł). Największy wzrost – podobnie jak w przypadku dochodów ogółem per capita – miał miejsce w małopolskim (o 23,6% do poziomu 4 168,9 zł), natomiast spadek notowano tylko w podlaskim (o 1,2% do 2 752,5 zł).

Wykres 1. Dochody własne budżetów gmin i miast na prawach powiatu na 1 mieszkańca w 2021 r.
Chart 1. Own revenue of budgets of gminas and cities with powiat status per capita on 2021

Wydatki ogółem na mieszkańca w dużych miastach w porównaniu do 2011 r. wzrosły średnio o 78,0% do poziomu 8 756,6 zł. Najwyższy wzrost wydatków (ponad dwukrotny, podobnie jak dochodów) zanotowano w Wałbrzychu – do 7 673,9 zł, przy czym względem poprzedniego roku miasto odnotowało spadek o 2,4% (podobnie jak dochodów ogółem). W relacji do 2020 r. największy wzrost wskaźnika wystąpił w Bytomiu (o 15,9% do poziomu 7 846,6 zł), natomiast Toruń, Gdynia, Białystok i wspomniany Wałbrzych – miały niewielki spadek. W 2021 r. wskaźnik powyżej średniej odnotowały: Warszawa, Opole, Płock, Gliwice, Kraków, Bielsko-Biała, Poznań, Wrocław, Szczecin, Rzeszów.

Wydatki ogółem per capita **w gminach miejskich średniej wielkości** w stosunku do 2011 r. wzrosły o 97,1%, do poziomu 6 541,0 zł, najwięcej – w województwie zachodniopomorskim (ponad dwukrotnie), w tym w Świnoujściu (analogicznie jak w przypadku dochodów ogółem) odnotowano największy – trzykrotny wzrost wydatków na mieszkańca (do poziomu 20 124,4 zł). Najniższy wzrost wydatków na mieszkańca miał miejsce w świętokrzyskim (o 77,8%% do 5 269,5 zł).

W stosunku do 2020 r. nieznaczny spadek wskaźnika odnotowały zarówno miasta średnie, jak i **miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze** tylko w województwie podlaskim. Wśród tych ostatnich największy wzrost wydatków ogółem wystąpił w świętokrzyskim – o 10,4%.

Wydatki majątkowe na 1 mieszkańca w miastach dużych charakteryzowały się natomiast dużym zróżnicowaniem zarówno w całym analizowanym okresie. Na przestrzeni lat 2011–2021 we wszystkich miastach dużych wzrosły średnio o 21,8% (do 1 257,1 zł), w tym najwięcej – w Wałbrzychu (ponad trzykrotnie, do poziomu 1 336,0 zł), gdzie – jak w przypadku poprzednich wskaźników – wydatki majątkowe per capita zmniejszyły się względem roku poprzedniego (o 31,1%). Spadek wskaźnika w stosunku do 2020 r. wystąpił również w blisko połowie miast dużych, w tym największy – w Białymstoku (o 42,1% do poziomu 677,7 zł). W 2021 r. najwyższy wskaźnik odnotowały Gliwice – 2 601,4 zł, a najniższy Ruda Śląska – 557,8 zł.

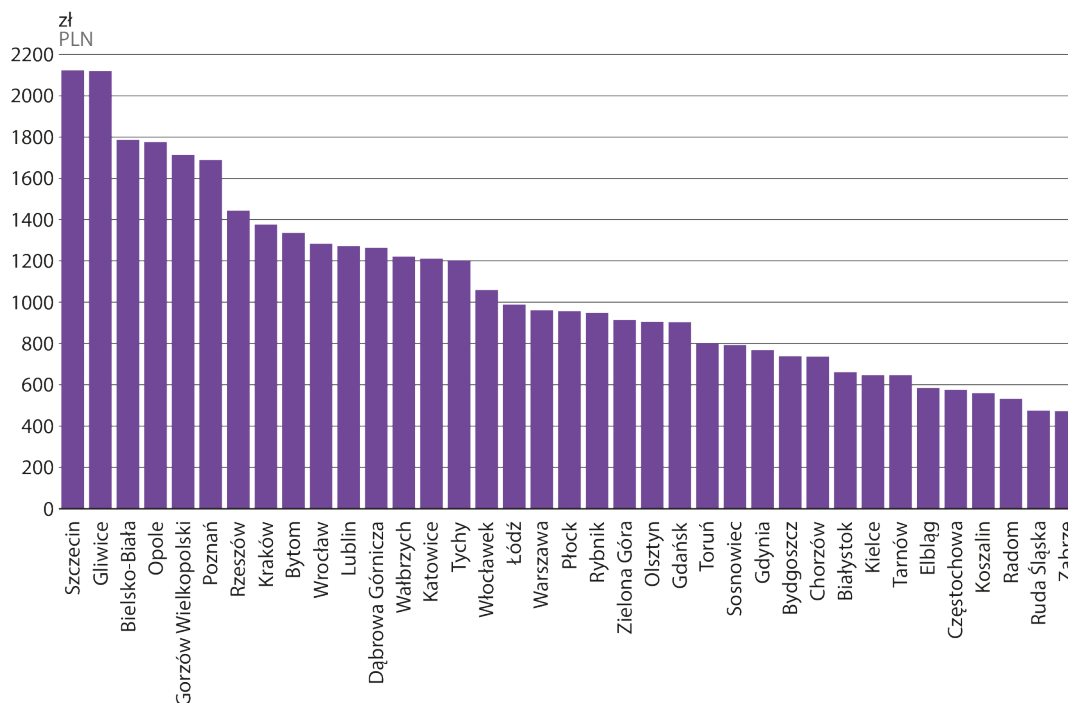
Wśród **gmin miejskich średniej wielkości** – gdzie od początku analizowanego okresu wskaźnik wzrósł ogółem o 28,4% (do 929,8 zł w 2021 r.) – spadek zanotowano w 4 województwach: podlaskim, opolskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim. W 2021 r. wskaźnik powyżej średniej odnotowano w: zachodniopomorskim, lubelskim, małopolskim, podkarpackim oraz pomorskim.

Gminy miejskie wskazane jako **miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze** zanotowały wzrost wydatków majątkowych na mieszkańca względem 2020 r. o 1,3% (do poziomu 867,6 zł). W ponad połowie województw odnotowano spadek wskaźnika. W 2021 r. najwyższa wartość wydatków majątkowych per capita miała miejsce w województwie w lubelskim (1 116,8 zł), a najniższa – w opolskim (445,1 zł).

W 2021 r. średnia wartość **wydatków inwestycyjnych na 1 mieszkańca w dużych miastach** wzrosła o 14,1% w porównaniu z 2011 r. do poziomu 1 109,0 zł, a **udział tych wydatków w wydatkach ogółem** zmniejszył się (w zdecydowanej większości miast dużych) o 7,1 p. proc. do 12,7%. Największy (ponad trzykrotny) wzrost wydatków inwestycyjnych per capita w stosunku do 2011 r. odnotowano w Wałbrzychu, gdzie również ich udział w wydatkach ogółem w analizowanym okresie wzrósł najwięcej ze wszystkich miast (o 4,1 p. proc. do poziomu 15,9%). W Kielcach natomiast odnotowano największy spadek wydatków inwestycyjnych w okresie 2011–2021 (o 56,9% do 647,8 zł). W 2021 r. w miastach dużych na inwestycje per capita przypadło o 0,6% mniej niż 2020 r. W ponad połowie miast dużych notowano spadek w porównaniu do roku poprzedniego. Najwyższy poziom wskaźnika per capita w 2021 r. odnotowano w Szczecinie (2 123,6 zł), gdzie udział inwestycji w wydatkach ogółem również był najwyższy (24,0%).

Wykres 2. Wydatki inwestycyjne budżetów gmin i miast na prawach powiatu na 1 mieszkańca w 2021 r.

Chart 2. Investment expenditure of budgets of gminas and cities with powiat status per capita in 2021

Wydatki na inwestycje per capita w **gminach miejskich średniej wielkości** w latach 2011–2021 wzrosły o 21,5%, a względem 2020 r. – o 1,4%, kształtując się na poziomie średnio 852,8 zł w 2021 r. Największy wzrost od początku analizowanego okresu odnotowały gminy miejskie w województwie zachodniopomorskim (ponad trzykrotny – do poziomu 2 573,2 zł, gdzie odnotowano również jedyny wzrost udziału wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem), a największy spadek – w opolskim (o 20,0% do poziomu 379,3 zł).

W 2021 r. w **gminach miejskich** wskazanych jako **miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze** odnotowano względem poprzedniego roku spadek zarówno wydatków inwestycyjnych na mieszkańca (o 4% do poziomu 764,1 zł), jak i udziału tych wydatków w wydatkach ogółem (o 1,2 p. proc.). Najwięcej na inwestycje w 2021 r. przypadało na gminy miejskie w województwie lubelskim (1 099,8 zł), a najmniej – w opolskim (379,3 zł).

Jednostki samorządu terytorialnego w wielu **projektach finansowanych lub współfinansowanych ze środków unijnych**, potrzebują wkładu własnego, a jego wielkość zależy od liczby i wielkości projektów w danym roku.

W przypadku **dużych miast, udział dochodów gmin i miast na prawach powiatu na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w dochodach ogółem** w 2021 r. wyniósł 3,4% (4,6% w 2020 r. oraz 5,9% w 2011 r.). W porównaniu do 2011 r. w zdecydowanej większości miast dużych wystąpił spadek wskaźnika, w tym największy (o 11,3 p. proc.) w Kielcach (do poziomu 3,2% w 2021 r.). Największy wzrost wystąpił natomiast w Gliwicach (o 4,1 p. proc. do 5,6% w 2021 r.).

Gminy miejskie średniej wielkości¹ w 2021 r. notowały wyższy wskaźnik niż miasta duże, wynoszący 4,2% (4,9% w 2020 r. oraz 8,2% w 2011 r.). Wzrost wskaźnika w stosunku do 2011 r. notowano jedynie w zachodniopomorskim (do poziomu 20,7% w 2021 r.), a w relacji do roku poprzedniego – również w świętokrzyskim (do 6,3%) oraz kujawsko-pomorskim (do 4,7%).

W przypadku **gmin miejskich** wskazanych jako **miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze**, wartość ogółem w 2021 r. wyniosła 3,2%, co było niższym wynikiem niż w 2020 r. (4,7%). Tylko w 2 województwach wystąpił wzrost wskaźnika w stosunku do poprzedniego roku, tj. w świętokrzyskim i kujawsko-pomorskim (podobnie jak gmin miejskich średniej wielkości). W 2021 r. największy udział dochodów na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w dochodach ogółem miały gminy miejskie w województwie lubelskim (6,5%), a najniższy – w łódzkim i mazowieckim (po 1,1%).

6.2 Zarządzanie rozwojem

6.2 Development management

Miasta, jako bieguny wzrostów, w szczególności wymagają podejmowania strategicznych decyzji zarządczych. Widoczny jest trend zmierzający do jak największego rozplanowania przestrzeni miejskiej dzięki miejscowym planom zagospodarowania przestrzennego. Wykorzystywane są narzędzia związane z rewitalizacją, projektowane z udziałem mieszkańców.

Miasta duże charakteryzowały się wyższym **udziałem powierzchni objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego** niż średnio w Polsce (rozpiętość wskaźnika wyniosła 16,2 p. proc., tj. 47,9% wobec 31,7%). W 2011 r. różnica ta była mniejsza (11,8 p. proc., tj. odpowiednio 39,0% wobec 27,2%). W 2021 r. pełne pokrycie planami miejscowymi notował Chorzów, natomiast na drugim biegunie był Rzeszów z wartością wskaźnika na poziomie 16,3% (wobec 11,7% w 2011 r.). W stosunku do 2011 r. największy wzrost miał miejsce w Krakowie (o 35,6 p. proc. do poziomu 71,4%), a o ponad 20 p. proc. wskaźnik wzrósł również w Bytomiu, Sosnowcu, Tychach, Łodzi, Gorzowie Wielkopolskim, Białymstoku i Poznaniu. W porównaniu z 2020 r. udział powierzchni objętej planami miejscowymi w miastach dużych ogółem zwiększył się o 1,4 p. proc., w tym największa zmiana wystąpiła w Sosnowcu (o 12,9 p. proc. do 62,2%).

Gminy miejskie średniej wielkości² charakteryzowały się prawie dwukrotnie większym udziałem powierzchni objętej miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (na poziomie 60,9%) niż średnia dla Polski. W skali roku zwiększył się on o 0,6 p. proc., a w stosunku do 2011 r. – o 10,6 p. proc. W przekroju regionalnym, najwyższą wartością wskaźnika w 2021 r. miały nadal średnie gminy miejskie województwa opolskiego (udział 99,7%) oraz lubelskiego (84,9%). Na najniższym poziomie analogiczne wskaźniki kształtowały się w świętokrzyskim i podkarpackim (odpowiednio 24,1% i 33,0%). W porównaniu z 2011 r. największy wzrost dokonał się w średnich gminach miejskich w dolnośląskim (o 27,3 p. proc. do poziomu 68,1%) i małopolskim (o 19,7 p. proc. do 61,8%). W 2021 r. udział w granicach od 90% do 100% odnotowano w 42 średnich gminach miejskich, a poniżej 20% – w 11 gminach (w tym w Grajewie wskaźnik nadal kształtował się poniżej 10%).

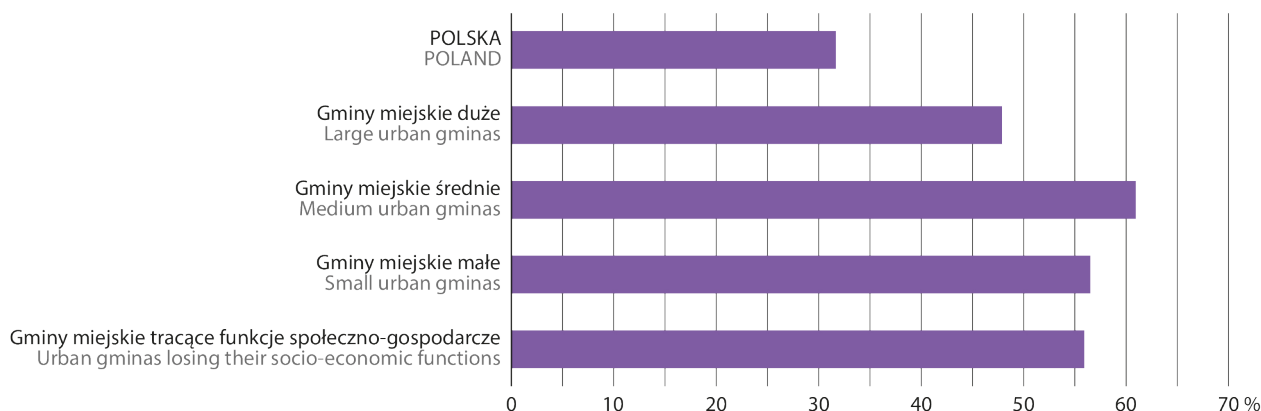
¹ Analiza dla prezentowanych wymiarów miejskich dotyczy gmin miejskich (brak danych dla miast będących częścią gmin miejsko-wiejskich).

² W zakresie planowania zagospodarowania przestrzennego analiza dla prezentowanych wymiarów miejskich dotyczy gmin miejskich (brak danych dla obszarów miejskich będących częścią gmin miejsko-wiejskich).

W przypadku **najmniejszych gmin miejskich** (poniżej 20 tys. mieszkańców)³ w porównaniu z 2011 r. udział powierzchni objętej planami wzrósł z 51,6% do 56,5%. Udział na poziomie powyżej 90% dotyczył gmin miejskich województwa małopolskiego (podobnie jak w 2011 r.), natomiast poniżej 10% nadal kształtował się w podkarpackim. Największy wzrost w stosunku do 2011 r. miał miejsce w dolnośląskim (o 14,1 p. proc. do 72,1%). W 2021 r. wskaźnik wyniósł powyżej 90% w 53 małych gminach miejskich, a w 19 – poniżej 10% (w tym poniżej 1% – w miastach Hel i Nieszawa).

Wykres 3. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem w 2021 r

Chart 3. Share of area within applicable local spatial management plans in the total area in 2021

Ponad połowa powierzchni **gmin miejskich** wskazanych jako **miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze** (podobnie jak w przypadku małych gmin miejskich) była objęta miejscowymi planami (55,9%, wobec 55,0% w 2020 r.). Najwyższy udział miał miejsce w opolskim (prawie 100%) oraz wielkopolskim (80,3%), a najniższy utrzymywał się w łódzkim (22,4% wobec 20,6% w 2020 r.) i świętokrzyskim (24,1%, tj. na poziomie z roku poprzedniego). Pełne pokrycie planami miejscowymi odnotowano w 13 gminach, a poniżej 10% – nadal w 3 gminach miejskich (Ozorków, Grajewo, Braniewo).

W ramach rewitalizacji⁴ kompleksowość działań związanych z tym procesem należy do kompetencji różnej wielkości gmin. Stworzenie odpowiednich warunków rozwoju gmin, obejmujących poprawę jakości życia na obszarach zdegradowanych, jest jednym z kluczowych zadań samorządów. **Udział powierzchni obszarów zdegradowanych ogółem w dużych miastach** wzrósł z 8,6% w 2015 r. do 14,2% w 2021 r. (z niewielkim spadkiem – o 0,2 p. proc. – w stosunku do 2020 r.).

Gminy miejskie średniej wielkości miały udział obszarów zdegradowanych wynoszący 13,3% (wobec 13,8% w 2020 r. i 10,4% w 2015 r.). Regionalnie, w 2021 r. najwyższy udział dotyczył województwa świętokrzyskiego, gdzie 24,1% gmin miejskich średniej wielkości zostało wskazanych jako zdegradowane. Na drugim biegunie znalazły się gminy lubelskiego, z wartością 5,3%. Największy wzrost udziału w stosunku do 2015 r. wystąpił w miastach województwa łódzkiego (o 16,8 p. proc., tj. z 2,1% w 2015 r. do 18,9% w 2021 r.), a największy spadek – w miastach województwa warmińsko-mazurskiego (o 15,4 p. proc., tj. z 30,1% w 2015 r. do 14,7% w 2021 r.). W latach 2015–2021 odnotowano wzrost udziału w 9 województwach, w tym powyżej 10 p. proc. – w małopolskim (o 12,7 p. proc.),

3 W przypadku województw opolskiego oraz świętokrzyskiego – brak takich gmin miejskich.

4 Prezentując dane z obszaru degradacji i rewitalizacji przyjęto założenie zgodnie z stosowanym przy monitorowaniu Krajowej Polityki Miejskiej, że w przypadku miast będących częścią gmin miejsko-wiejskich, wzięto pod uwagę wartości dla całej gminy.

świętokrzyskim (o 11,9 p. proc.), dolnośląskim (o 10,1 p. proc.). Spadek udziału miał miejsce w 5 województwach, w tym najwyższy – w zachodniopomorskim (o 13,1 p. proc.) i warmińsko-mazurskim (15,4 p. proc.). W 2015 r. zjawisko nie wystąpiło w 2 województwach, tj. podlaskim i podkarpackim. W skali roku największy wzrost dotyczył wyżej wspomnianego województwa łódzkiego (z 9,9% do 18,9%). W 2021 r. ponad połowę powierzchni zdegradowanych notowano w 3 gminach, tj. w Ząbkach (53,0%), Koninie (65,4%) i Wodzisławiu Śląskim (73,8%). W 74 jednostkach miejskich powierzchnia zdegradowana wyniosła mniej niż 10,0%.

W najmniejszych gminach miejskich w 2021 r. udział obszarów zdegradowanych kształtował się na poziomie 19,5% (wzrost o 0,5 p. proc. w stosunku do roku poprzedniego i o 12,0 p. proc. w porównaniu do 2015 r.). Najwyższy udział według województw w 2021 r. odnotowano (podobnie jak w przypadku średnich gmin miejskich) w województwie świętokrzyskim (32,2%). Spadek udziału w skali roku w większości województw nie przekroczył 4 p. proc., w tym największy notowano w lubelskim (3,5 p. proc.) i mazowieckim (3,1 p. proc.). Najwyższy wzrost w stosunku do 2020 r. odnotowano natomiast w kujawsko-pomorskim (3,0 p. proc.). W stosunku do 2015 r. wykazano zarówno wzrost, jak i spadek udziału na poziomie powyżej 20 p. proc. W 2 województwach odnotowywano spadek, tj. w małopolskim (o 20,9 p. proc. do 23,1% w 2021 r.) i podkarpackim (o 21,9 p. do 32,5% w 2021 r.). Natomiast wzrost powyżej 20 p. proc. uzyskano w mazowieckim (o 21,5 p. proc. do 22,0%) i wielkopolskim (o 22,2 p. proc. do 25,3% w 2021 r.). Ponadto, w 2021 r. 10 gmin delimitowanych jako małe gminy miejskie, wykazało 95% swojego terytorium jako zdegradowane, a 152 nie wskazało w ogóle takich obszarów.

Od momentu wprowadzenia do obiegu prawnego tematyki związanej z rewitalizacją, znaczna część samorządów terytorialnych zaczęła wyznaczać łącznie obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji w drodze uchwały podjętej przez radę gminy. Obszar rewitalizacji może obejmować całość lub część obszaru zdegradowanego, na co wskazuje przeprowadzona analiza danych w okresie ostatnich 6 lat. W 2021 r. **udział powierzchni obszarów rewitalizacji w powierzchni obszarów zdegradowanych** w przypadku **miast dużych** wyniósł 43,0% (ogółem dla Polski było to odpowiednio 29,2%), wobec 90,9% w 2015 r. Wartość 100% dotyczyła 8 miast (o 1 więcej niż w roku poprzednim), tj. Gdyni, Gorzowa Wielkopolskiego, Łodzi, Olsztyna, Rzeszowa, Sosnowca, Tych i Warszawy.

W **gminach miejskich średnich wielkości** w 2021 r. udział obszarów rewitalizacji wyniósł ogółem 39,1%, tj. o 46,6 p. proc. mniej w porównaniu z 2015 r. Najwyższa wartość odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim, tj. 72,6% ze spadkiem o 27,4 p. proc. w odniesieniu do 2015 r. Najmniejszy udział wystąpił w opolskim i kształtował się na poziomie zbliżonym do roku ubiegłego, tj. 17,7% (spadek o 10,3 p. proc. w stosunku do 2015 r.). W okresie ostatnich 3 lat liczba średnich gmin miejskich z udziałem w granicach 100% zwiększyła się średnio o 77 jednostek w skali roku. Jednocześnie wartość w 11 gminach nie przekroczyła 10%.

W 2021 r. udział powierzchni obszarów rewitalizacji **najmniejszych gmin miejskich** wyniósł średnio 24,2% (wzrost o 0,5 p. proc. w stosunku do roku poprzedniego). W 2015 r. wskaźnik ten był znacznie wyższy i wyniósł 79,9%. Od 2019 r. do 2021 r. jedynym województwem, gdzie ponad połowa powierzchni obszarów zdegradowanych została wskazana jako obszar rewitalizacji było kujawsko-pomorskie (w 2021 r. udział kształtował się na poziomie 50,5%). Analiza udziału w przekrojach wojewódzkich wskazuje, że w wielu gminach dokonano rewizji wskaźnika obszarów rewitalizacji. Od 2019 r. zaobserwowano, że w przypadku najmniejszych gmin miejskich 2 województw zmiany wyniosły ponad 90 p. proc. W 2021 r. w pomorskim odnotowano spadek o 96,3 p. proc. do 3,7% w porównaniu z 2015 r., a w warmińsko-mazurskim – odpowiednio o 94,9 p. proc. do 5,1%. Spadek powyżej 80,0 p. proc. wystąpił również w łódzkim, opolskim, małopolskim, zachodniopomorskim,

podlaskim i świętokrzyskim. Analogicznie jak w roku poprzednim, niemal w co trzeciej gminie miejskiej (239) ustalono obszar rewitalizacji o powierzchni równej obszarowi zdegradowanemu.

Udział ludności mieszkającej na terenach objętych procesami rewitalizacji w ogólnej liczbie ludności w **dużych miastach** w 2021 r. wyniósł 15,7% (w Polsce ogółem 19,4%). Było to równoznaczne ze spadkiem w porównaniu z 2015 r. o 7,5 p. proc. i niewielkim wzrostem w stosunku do 2020 r. (o 0,6 p. proc.). W 2021 r. najwyższy udział notowano w Gliwicach (na poziomie 30,9%). W 2015 r. miasto zajmowało 6. lokatę z udziałem 61,2%.

W przypadku **gmin miejskich średniej wielkości** w 2021 r. 21,3% ich ludności mieszkało na terenach objętych procesami rewitalizacji (spadek o 12,2 p. proc. w stosunku do 2015 r. oraz o 0,1 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim). Rozpiętość wskaźnika według agregatów wojewódzkich tych miast w okresie 2019–2021 kształtowała się średnio w granicach od 17% do 29%. Największy wzrost udziału w stosunku do 2015 r. odnotowano w województwie małopolskim (o 79,2 p. proc. do 19,5% w 2021 r.). Najwyższy udział według gmin imiennie odnotowano w 2021 r. w Bartoszycach – 30,1%. Największy spadek w porównaniu do 2015 r. miał miejsce w Koninie (o 95,1 p. proc. do 5,8% w 2021 r.).

Najmniejsze gminy wiejskie były zamieszkiwane na terenach objętych rewitalizacją przez 21,7% ludności (mniej o 6,8 p. proc. w stosunku do 2015 r.). Analogicznie do agregatów gmin miejskich średniej wielkości, najniższy udział w przekroju wojewódzkim w 2021 r. wystąpił w pomorskim, tj. 8,9% (jednocześnie największy spadek w porównaniu do 2015 r., tj. o 56,7 p. proc.). Znaczący udział osiągnięto natomiast w śląskim – na poziomie 31,1%.

Od 2015 r. obowiązuje również tzw. ustawa krajobrazowa, umożliwiająca miastom podjęcia uchwał porządkujących krajobraz. Nie jest to jednak narzędzie często stosowane w skali kraju: tylko 17,9% **gmin miejskich podjęło uchwałę krajobrazową** do 2021 r. (wzrost o 4,0 p. proc. w skali roku). W 2021 r. największy udział gmin miejskich z podjętymi uchwałami krajobrazowymi dotyczył opolskiego (100%, tj. 3 gminy miejskie) oraz małopolskiego (64,3%, tj. 9 gmin). W 3 województwach zjawisko nadal nie wystąpiło (lubuskim, podkarpackim i podlaskim). Na obszarze całej Polski Wschodniej łącznie 8 gmin miejskich podjęło taką uchwałę, co oznacza wzrost o 3 jednostki w odniesieniu do 2020 r.

Dział trzeci

Part three

**Sytuacja społeczno-gospodarcza i przestrzenna
obszarów wiejskich oraz gmin zagrożonych trwałą
marginalizacją – wybrane zagadnienia**

**Socio-economic and spatial situation of rural areas
and gminas threatened by permanent marginalisation
– selected issues**

Rozdział 1

Chapter 1

Ograniczenie zagrożeń dla środowiska

Reduction of environmental hazards

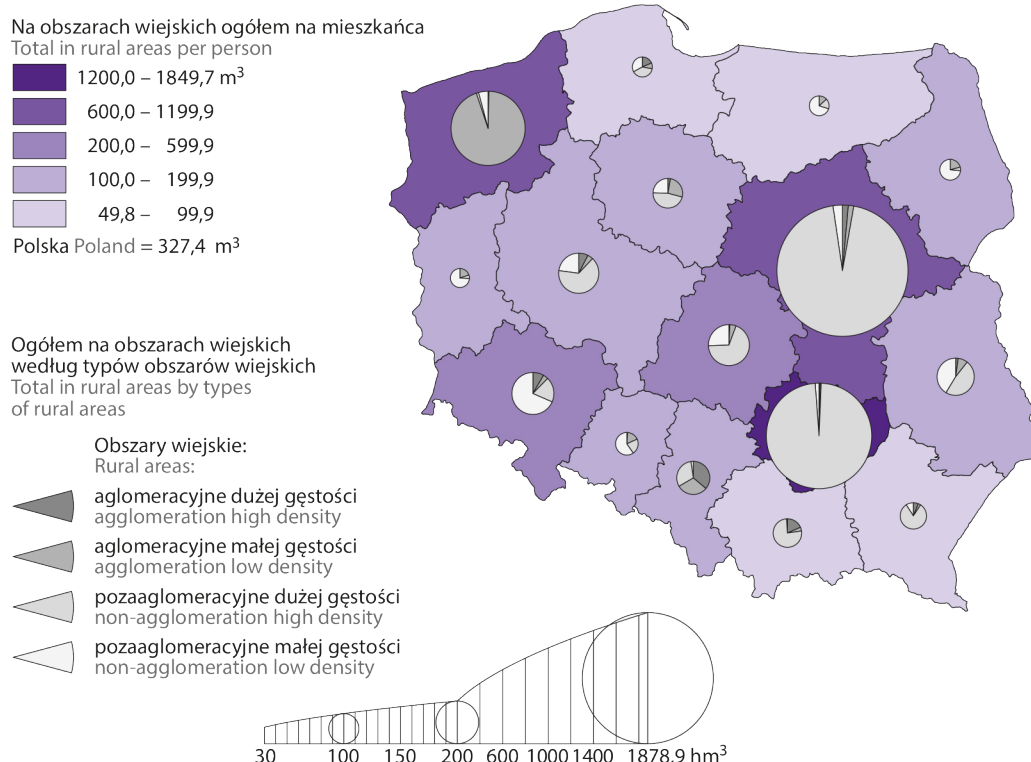
1.1 Zużycie wody i gospodarka ściekowa

1.1 Water consumption and wastewater management

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności na obszarach wiejskich w 2021 r. wyniosło 5 003,4 hm³ i było o 13,9% niższe od notowanego w 2011 r. Największy udział w zużyciu na obszarach wiejskich w 2021 r. miały obszary pozaaglomeracyjne dużej gęstości (stanowiło ono 71,6% ogółu zużycia na obszarach wiejskich wobec 60,4 % w 2011 r.), a najmniejsze – aglomeracyjne dużej gęstości (2,9%, wobec 2,2% w 2011 r.). Obszarami wiejskimi o największym zużyciu wody były obszary wiejskie pozaaglomeracyjne małej gęstości: Milicz 67,8 hm³ (dolnośląskie) oraz Rudna 30,1 hm³ (dolnośląskie).

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w przeliczeniu na 1 mieszkańca na obszarach wiejskich w 2021 r. wyniosło średnio 327,4 m³ (wobec 384,5 m³ w 2011 r.), w tym na obszarach aglomeracyjnych ogółem – 206,2 m³ (wobec 416,6 m³ w 2011 r.), a na pozaaglomeracyjnych ogółem – 374,5 m³ (wobec 373,8 m³ w 2011 r.). Z wartością wskaźnika powyżej tej średniej w 2021 r. było 129 jednostek należących do obszarów wiejskich (spośród 2 175), w tym najwięcej odnotowano ich w województwie lubuskim (25), wielkopolskim (13) i mazowieckim (12). Zużycie wody w gospodarce narodowej (per capita) na obszarach wiejskich zawierało się w przedziale od 0,1 m³ na obszarze wiejskim gminy Brzozów (podkarpackie) do 317 958,9 m³/mieszkańca na obszarze wiejskim gminy Połaniec (świętokrzyskie), co wiązało się z funkcjonowaniem elektrowni. Wartość zużycia wody na obszarach wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości wyniosła średnio 61,4 m³ na mieszkańca (od 7,7 m³ w Chmielniku – podkarpackie, do 725,8 m³ w Lubomiu – śląskie), natomiast w aglomeracyjnych małej gęstości – 379,5 m³ na mieszkańca (od 1,5 m³ w Dynowie – podkarpackie, do 54 094,6 m³ na obszarze wiejskim Gryfino – zachodniopomorskie). Wartość zużycia wody na obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych o dużej gęstości wyniosła średnio 481,0 m³ na mieszkańca (od 0,1 m³ w Brzozowie – podkarpackie, do 317 958,9 m³/mieszkańca w wyżej wspomnianym Połancu), a w pozaaglomeracyjnych o małej gęstości – 151,6 m³ na mieszkańca (od 0,7 m³ w Miączynie – lubelskie, do 5 412,0 m³ na obszarze wiejskim Milicza – dolnośląskie).

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminach zmarginalizowanych w 2021 r. wyniosło średnio 90,5 m³ (wobec 84,7 m³ w 2020 r.). Z wartością wskaźnika powyżej tej średniej w 2021 r. było 130 gmin (spośród 755 gmin), w tym najwięcej notowano ich w województwie lubelskim (39) i mazowieckim (23). Zużycie wody w gospodarce narodowej w gminach zmarginalizowanych o najmniejszej i największej wartości wskaźnika zawierało się przedziale od 0,1 m³ w gminie Ochotnica Dolna (małopolskie) do 4 775,0 m³ w gminie Stubno (podkarpackie).

Mapa 1. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2021 r.
Map 1. Water consumption for needs of the national economy and population in 2021

Łączna ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania odprowadzonych do wód i do ziemi w 2021 r. na obszarach wiejskich wynosiła 528,9 hm³, co stanowiło 23,5% emisji ścieków w kraju (wobec 481,7 hm³ oraz 21,2% w 2011 r.). Na obszarach aglomeracyjnych ogółem 164,3 hm³ (wobec 136,9 w 2011 r.), a na pozaaglomeracyjnych ogółem – 364,6 hm³ (wobec 344,7 hm³).

Ilość ścieków odprowadzonych na **obszarach wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości** wyniosła 105,1 hm³ (wobec 65,0 hm³ w 2011 r.). Największe ilości ścieków odprowadzonych w tych obszarach odnotowano w gminach wiejskich Piekoszów (13,2 hm³, świętokrzyskie) i Rędziny (10,8 hm³, śląskie), a najniższe – na obszarze wiejskim gminy Tłuszcz (2,0 dam³, mazowieckie) i w gminie wiejskiej Igołomia-Wawrzeńczyce (2,0 dam³, małopolskie). Ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania odprowadzonych do wód i do ziemi na tych obszarach wyniosła średnio 45,1 m³ na mieszkańca i oczyszczano 84,2% ścieków wymagających oczyszczania. W przypadku 137 obszarów (ze 149 obszarów wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości) ścieki były oczyszczane w 100%.

Ilość ścieków odprowadzonych na **obszarach wiejskich aglomeracyjnych małej gęstości** wyniosła 59,2 hm³ (wobec 71,9 hm³ w 2011 r.). Największe ilości ścieków odprowadzonych w tych obszarach odnotowano w gminie wiejskiej Wielka Nieszawka (19,3 hm³, kujawsko-pomorskie) oraz na obszarze wiejskim gminy Gryfino (4,5 hm³, zachodniopomorskie), natomiast najniższe – w gminach wiejskich Radziemice (2,0 dam³, małopolskie) i Ostaszewo (2,0 dam³, pomorskie). Ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania odprowadzonych do wód i do ziemi na tych obszarach wyniosła średnio 30,4 m³ na mieszkańca i oczyszczano 98,6% ścieków wymagających oczyszczania.

W przypadku 223 obszarów (z 256 obszarów wiejskich aglomeracyjnych małej gęstości) ścieki były oczyszczane w 100%.

Ilość ścieków odprowadzonych na **obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych dużej gęstości** wynosiła 274,8 hm³ (wobec 234,4 hm³ w 2011 r.). Największe ilości ścieków odprowadzonych w tych obszarach odnotowano w gminach Kazimierz Biskupi (22,1 hm³, wielkopolskie) oraz Kramsk (18,7 hm³, wielkopolskie), natomiast najniższe – w gminie wiejskiej Łubnice (1,0 dam³, świętokrzyskie) i na obszarze wiejskim gminy Kalwaria Zebrzydowska (1,0 dam³, małopolskie). Ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania odprowadzonych do wód i do ziemi w obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych dużej gęstości wyniosła średnio 36,9 m³ na mieszkańca i oczyszczano 94,8% ścieków wymagających oczyszczania, w przypadku 887 (z 976 obszarów pozaaglomeracyjnych dużej gęstości) ścieki były oczyszczane w 100%.

Ilość ścieków odprowadzonych na **obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych małej gęstości** wynosiła 89,8 hm³ (wobec 110,3 hm³ w 2011 r.). Największe ilości ścieków odprowadzonych w tych obszarach odnotowano w gminie wiejskiej Rudna (28,1 hm³, dolnośląskie) oraz na obszarze wiejskim gminy Ożarów (3,3 hm³, świętokrzyskie), natomiast najniższe – w gminach wiejskich Klonowa (1,0 dam³, łódzkie) i Szelków (1,0 dam³, mazowieckie). Ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczania odprowadzonych do wód i do ziemi w obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych małej gęstości wyniosła średnio 25,2 m³ na mieszkańca i oczyszczano 94,8% ścieków wymagających oczyszczania, w przypadku 674 (z 794 obszarów pozaaglomeracyjnych małej gęstości) ścieki były oczyszczane w 100%.

Ilość ścieków wymagających oczyszczania odprowadzonych w **gminach zmarginalizowanych** w 2021 roku wynosiła 96,5 hm³ (wobec 90,0 hm³ w 2020 r.). Ilość ścieków na mieszkańca w gminach zmarginalizowanych wyniosła średnio 22,0 m³ (wobec 20,4 m³ w 2020 r.), z wartością wskaźnika powyżej tej średniej w 2021 r. było 180 gmin (spośród 755), w tym najwięcej notowano ich w województwach zachodniopomorskim (30) i podkarpackim (22). Ilość ścieków odprowadzonych na mieszkańca w gminach zmarginalizowanych zawierała się w przedziale od 0,3 m³ w gminie Łubnice (świętokrzyskie) do 1 973,7 m³ w gminie Wierzbinek (wielkopolskie).

1.2 Zanieczyszczenie i ochrona powietrza

1.2 Air pollution and protection

Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza na **obszarach wiejskich** obniżyła się z 9,2 tys. ton w 2011 r. do 4,1 tys. ton w 2021 r. W układzie regionalnym, najwyższy poziom emisji zanieczyszczeń pyłowych w 2021 r. notowano w mazowieckim regionalnym (754 ton) i świętokrzyskim (601 ton), natomiast najniższy – w warmińsko-mazurskim (10 ton), podkarpackim (30 ton). Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych na obszarach wiejskich w Polsce była niższa od wartości wykazanych dla miast dużych (ok. 6 tys. ton), średnich (7,6 tys. ton) i małych (4,5 tys. ton). Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano spadek emisji zanieczyszczeń pyłowych w stosunku do 2011 r., w tym największy – w grupie jednostek pozaaglomeracyjnych małej gęstości (spadek o 75% do poziomu 714 ton), a najmniejszy – w aglomeracyjnych dużej gęstości (odpowiednio o 40% do 2,7 tys. ton).

W 2021 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 685 ton (w 2011 r. – 1 583 ton). Podobnie jak w latach ubiegłych, ponad 1/3 wyemitowanych zanieczyszczeń pyłowych odnotowano łącznie w 3 gminach: Kleszczów (16,6%, łódzkie), należącej do obszarów wiejskich

pozaaglomeracyjnych małej gęstości oraz Kozienice (11,1%, mazowieckie) i Połaniec (9,4%, świętokrzyskie), zaliczanych do obszarów wiejskich pozaaglomeracyjnych dużej gęstości.

W 2021 r. emisję zanieczyszczeń pyłowych obserwowano w 79 **gminach zmarginalizowanych**. Jednostki zlokalizowane na ich terenie wyemitowały łącznie 735 ton zanieczyszczeń pyłowych (w 2020 r. – 769 ton), co stanowiło ok. 3,3% krajowej emisji pyłów. Blisko 1/3 zarejestrowanych zanieczyszczeń pyłowych wytworzono w 5 gminach: Głinojeck (10,5%, mazowieckie), Karlino (9,7%, zachodniopomorskie), Hajnówka (7,5%, podlaskie), Złocieniec (3,0%, zachodniopomorskie), Żychlin (3,0%, łódzkie).

Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza na obszarach wiejskich zmniejszyła się z 78,2 mln ton w 2011 r. do 74,8 mln ton w 2021 r. Emisja gazowa w 2021 r. stanowiła 35,7% krajowej emisji tych zanieczyszczeń (wartość emisji gazów z tych obszarów była o 4,0% mniejsza niż w 2011 r.). W układzie regionalnym, najwyższy poziom emisji zanieczyszczeń gazowych w 2021 r. notowano na obszarach wiejskich w świętokrzyskim (35,5 mln ton), natomiast najniższy – w podkarpackim (94 tys. ton) i warmińsko-mazurskim (62 tys. ton). Emisja zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych na obszarach wiejskich ogółem była wyższa od wartości wykazanych dla miast dużych (67,9 mln ton), średnich (45 mln ton) i małych (21,8 mln ton).

W 2021 r. odnotowano spadek – w grupie jednostek pozaaglomeracyjnych małej gęstości (o 91,6% do 3,1 mln ton), w aglomeracyjnych dużej gęstości (odpowiednio o 75,7% do 2,2 mln ton) oraz aglomeracyjnych małej gęstości (odpowiednio o 54,3% do 3 mln ton).

W 2021 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 33,3 mln ton (w 2011 r. – 34,5 mln ton). Najwyższe wartości w 2021 r. obserwowano w gminach: Kleszczów (44,8% emisji zanieczyszczeń gazowych na obszarach wiejskich, należącej do obszarów wiejskich pozaaglomeracyjnych małej gęstości) oraz Kozienice (odpowiednio 21,2% – obszary pozaaglomeracyjnych dużej gęstości). Zakłady zlokalizowane w tych gminach wyemitowały łącznie ok. 66% zarejestrowanej emisji zanieczyszczeń gazowych na obszarach wiejskich. Najniższy poziom emisji gazów notowała gmina pozaaglomeracyjna małej gęstości – Cieszanów (podkarpackie) oraz gmina pozaaglomeracyjna dużej gęstości – Charsznica (małopolskie).

W 2021 r. emisję zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza notowano w 100 **gminach zmarginalizowanych**. Jednostki zlokalizowane na ich terenie wyemitowały łącznie prawie 1,3 mln ton zanieczyszczeń gazowych, co stanowiło blisko 0,6% krajowej emisji tych zanieczyszczeń. Do gmin o najwyższej emisji (około 100 tys. ton rocznie) zanieczyszczeń gazowych, tak jak w 2020 r., należały gminy: Głinojeck (mazowieckie), Michałowo (podlaskie) i Karlino (zachodniopomorskie). Zakłady zlokalizowane w tych gminach wyemitowały łącznie blisko 34% zarejestrowanej emisji zanieczyszczeń gazowych w gminach zmarginalizowanych. Najmniejsze emisje gazów, podobnie jak w 2020 r., notowano w gminie Cieszanów (podkarpackie) i Przytoczna (lubuskie).

Emisja dwutlenku węgla w 2021 r. na 281 obserwowanych **obszarach wiejskich** wyniosła 74,5 mln ton, tj. 35,9% krajowej emisji. Stanowiło to 99,6% emisji zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza na omawianym obszarze.

W 2021 r. emisja dwutlenku węgla w 94 obserwowanych **gminach zmarginalizowanych** wyniosła prawie 1,3 mln ton, co stanowiło 0,6% krajowej emisji. Tak jak w 2020 r., do gmin o najwyższej emisji dwutlenku węgla (około 100 tys. ton rocznie) należały wspomniane wcześniej gminy: Głinojeck, Michałowo i Karlino. Zakłady zlokalizowane w tych gminach wytworzyły łącznie prawie 34% zarejestrowanej emisji dwutlenku węgla w obserwowanych gminach zmarginalizowanych. Najmniejsze emisje dwutlenku węgla, notowano w gminie Milanów (lubelskie) i Wilków (opolskie).

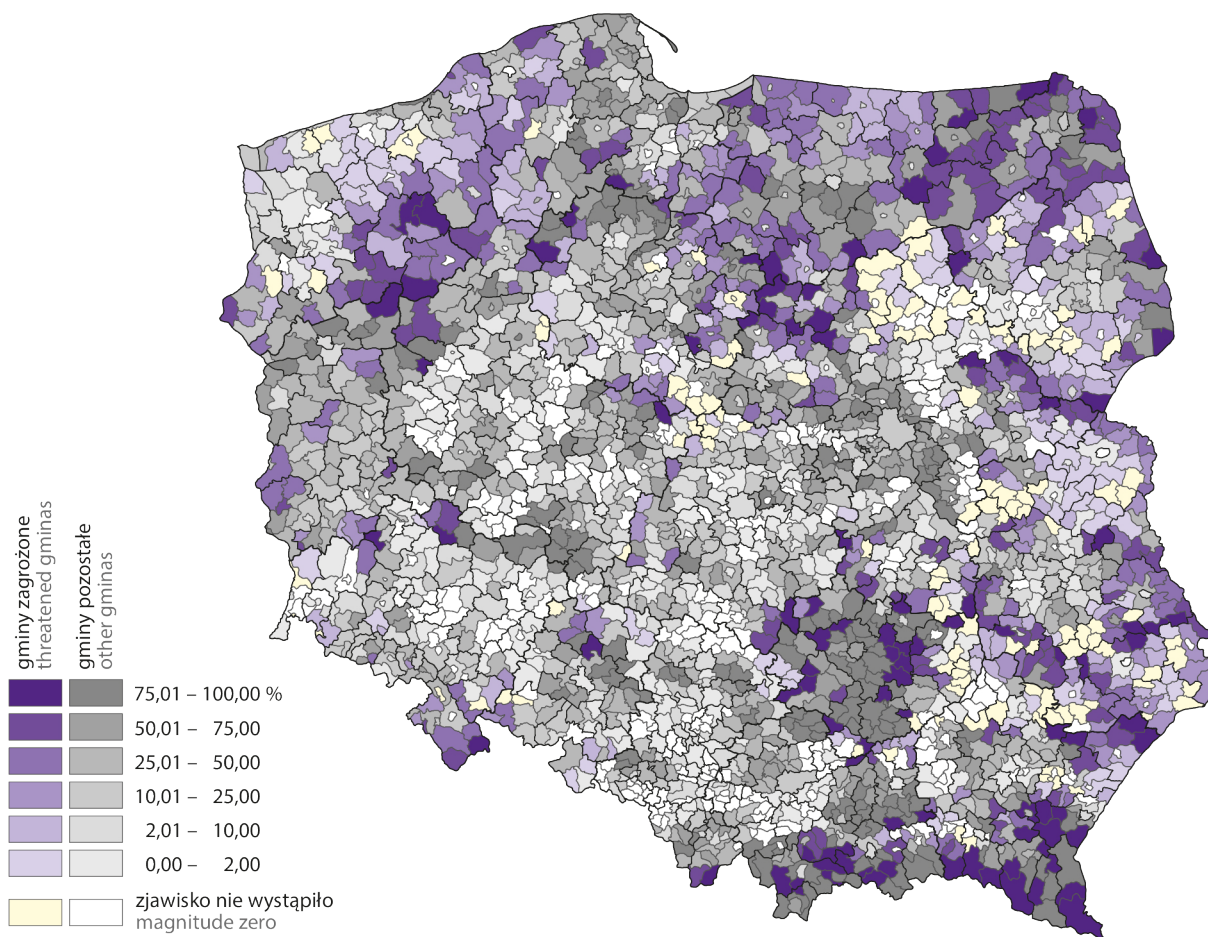
1.3 Ochrona przyrody

1.3 Nature protection

Udział obszarów prawnie chronionych wykazywał duże zróżnicowanie między gminami zmarginalizowanymi. Wartość wskaźnika w **gminach zmarginalizowanych** w 2021 r., podobnie jak w 2020 r., nie uległa zmianie i wyniosła 32,3%. Analogicznie jak w roku ubiegłym, spośród tej grupy gmin, w 24 jednostkach udział obszarów prawnie chronionych wyniósł 100,0%. Niezmiennie najwięcej gmin było w województwie małopolskim (8) i podkarpackim (8). W grupie tej znalazły się też gminy województw: świętokrzyskiego (6), mazowieckiego (1) i pomorskiego (1).

Mapa 2. Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem w 2021 r.

Map 2. Share of areas under legal protection in total area in 2021

1.4 Gospodarka odpadami komunalnymi

1.4 Municipal waste management

W 2021 r. **odpady komunalne** wytworzone na **obszarach wiejskich** stanowiły 32,2% wszystkich wytworzonych odpadów komunalnych w Polsce (wzrost o 0,5 p. proc. w stosunku do 2020 r.).

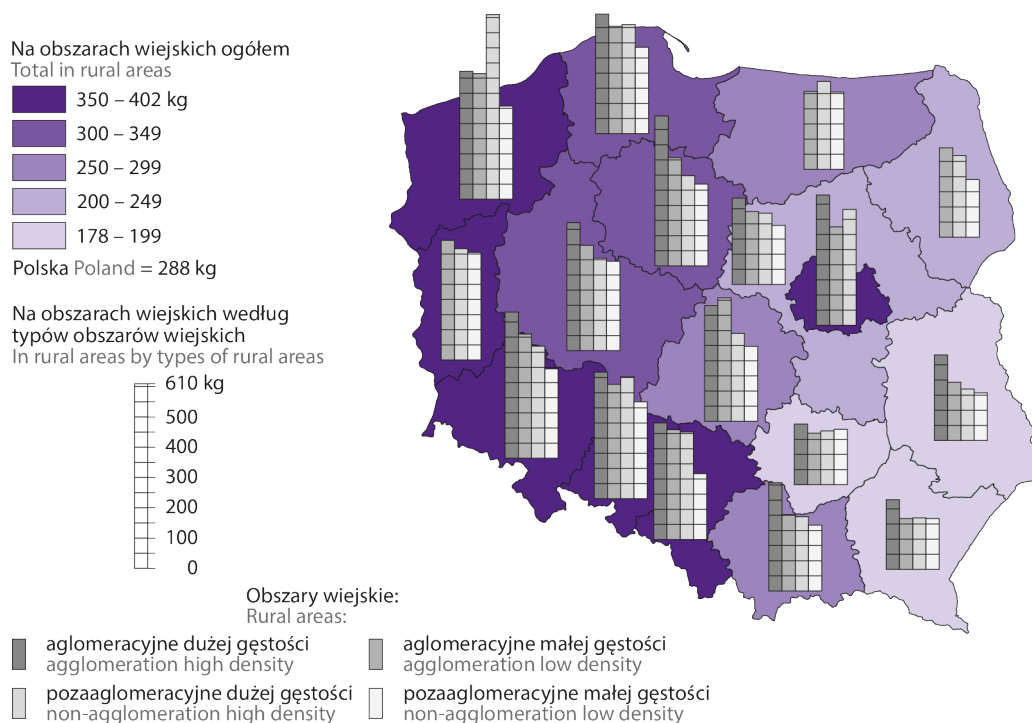
Na mieszkańca przypadło średnio 288 kg, co oznacza, że wartość wskaźnika była niższa zarówno od przeciętniej w kraju (360 kg), jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych (416 kg),

średnich (407 kg) i małych (396 kg). W 2021 r. na obszarach wiejskich aglomeracyjnych wytworzono 346 kg odpadów komunalnych na mieszkańca, natomiast na obszarach pozaaglomeracyjnych – 265 kg.

Najwyższym wskaźnikiem charakteryzowały się obszary wiejskie regionów: warszawskiego stołecznego (402 kg na mieszkańca) i opolskiego (378 kg), zaś najniższym – podkarpackiego i lubelskiego (po 178 kg). Jednostkowo najwięcej odpadów komunalnych w przeliczeniu na mieszkańca zebrano na obszarze wiejskim gminy Mielno w województwie zachodniopomorskim (2 862 kg), zaś najmniej – w gminie wiejskiej Tucznia w województwie lubelskim (67 kg).

Mapa 3. Odpady komunalne wytworzone na 1 mieszkańca w 2021 r.

Map 3. Municipal waste generated per capita in 2021

Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych dla obszarów wiejskich w 2021 r. był wyższy niż dla każdego z agregatów miejskich (miasta duże, miasta średnie, miasta małe) i wyniósł 42,3% (wobec 40,0% w 2020 r.), czyli o 2,5 p. proc. powyżej średniej krajowej ogółem (wynoszącej 39,8%). Na obszarach wiejskich aglomeracyjnych wskaźnik ten wyniósł 44,6%, natomiast na obszarach pozaaglomeracyjnych – 41,1%. Regionami o najwyższym wskaźniku selektywnej zbiórki na obszarach wiejskich w 2021 r. były śląski (52,7%) i lubelski (49,9%), zaś o najniższym – świętokrzyski (34,8%) i zachodniopomorski (35,6%). Jednostkowo, najwyższy wskaźnik selektywnej zbiórki odnotowano na obszarze wiejskim gminy Kock w lubelskim (99,8%), zaś najniższy – na obszarze wiejskim gminy Kamieniec Ząbkowicki w dolnośląskim (0,8%).

Odpady komunalne wytworzone w **gminach zmarginalizowanych** w 2021 r. stanowiły 7,2% odpadów komunalnych wytworzonych w kraju (tak samo jak w 2020 r.). Średnia ilość odpadów komunalnych wytworzonych przez mieszkańca gmin zmarginalizowanych wyniosła 226 kg (wobec 213 kg w 2020 r.) i było to o ponad 1/3 mniej niż średnio dla kraju (360 kg). Spośród gmin zmarginalizowanych, tylko 41 (5%) osiągnęło wartości powyżej średniej krajowej, z czego prawie połowa znajdowała się

w województwach dolnośląskim i zachodniopomorskim (odpowiednio 11 i 9 gmin). Rozpiętość tego wskaźnika pomiędzy najwyższą i najniższą wartością dla gmin zmarginalizowanych kształtowała się od 531 kg w gminie Stronie Śląskie w dolnośląskim do 67 kg w gminie Tuczna w lubelskim.

Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych dla gmin zmarginalizowanych w 2021 r. wyniósł 38,9% i wzrósł o 2,5 p. proc. względem roku poprzedniego. Wartości powyżej średniej krajowej odnotowano dla 350 gmin zmarginalizowanych (46%), z czego najwięcej znajdowało się w województwie lubelskim (89 gmin). Największy udział odpadów zebranych selektywnie wśród gmin zmarginalizowanych osiągnęła gmina Stoczek Łukowski w lubelskim (98,9%), zaś najmniejszy – gmina Oksa w świętokrzyskim (2,0%).

Rozdział 2

Chapter 2

Procesy demograficzne

Demographic processes

2.1 Zmiany demograficzne

2.1 Demographic changes

W 2021 r. na **obszarach wiejskich**¹ w porównaniu z 2011 r. **liczba ludności** zwiększyła się o 131,1 tys. (tj. o 0,9%) i wyniosła 15 283,7 tys. Na zwiększenie populacji wiejskiej wpłynęły m.in. wewnętrzne procesy migracyjne, tj. spowolnienie tempa migracji ze wsi do miast. Ostatnie 2 lata analizowanego okresu przyniosły załamanie wieloletniego trendu wzrostowego (ubytek w skali roku o 38,2 tys. w 2020 r. oraz o 27,6 tys. w 2021 r.).

W latach 2011–2021 wzrost liczby ludności obserwowano w 7 regionach (warszawskim stołecznym, wielkopolskim, pomorskim, małopolskim, dolnośląskim, śląskim i kujawsko-pomorskim). Populacja wiejska tych regionów zwiększyła się łącznie o 462,2 tys. (z 7 313,7 tys. do 7 775,9 tys.), w tym – największy przyrost dotyczył warszawskiego stołecznego (o 115,9 tys.). Warszawski stołeczny, wielkopolski, pomorski i małopolski były obszarami o stałym, corocznym przyroście liczby ludności wiejskiej w latach 2011–2021. W śląskim i kujawsko-pomorskim w 2020 r. doszło do załamania corocznego trendu wzrostowego (ubytek odpowiednio o 9,3 tys. i o 5,8 tys. oraz o 0,4 tys. i o 1,2 tys. w 2021 r.). W dolnośląskim ubytek ludności wiejskiej w analizowanym okresie odnotowano po raz pierwszy w 2021 r. – o 0,4 tys. W latach 2011–2021 obserwowano wzrost liczby ludności w obszarach aglomeracyjnych – z 3 798,2 tys. w 2011 r. do 4 299,0 tys. w 2021 r. (tj. o 13,2%), przy ubytku w obszarach pozaaglomeracyjnych – z 11 354,5 tys. do 10 984,7 tys. (tj. o 3,3%). W analizowanym okresie widoczną zależnością na terenach wiejskich był wyraźny wzrost zaludnienia wokół dużych miast. Znalazła ona odbicie zarówno w przyroście o prawie 50% liczby ludności w obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości (z 1 608,8 tys. do 2 348,0 tys.), jak i w zwiększeniu liczby takich jednostek (ze 124 do 149). Wzrost ten dokonał się kosztem obszaru aglomeracyjnego małej gęstości, w którym w latach 2011–2021 notowano ubytek ludności o 10,9% (z 2 189,4 tys. do 1 951,0 tys.) i zmniejszenie liczby należących do niego jednostek (z 282 do 256). W 2021 r. w porównaniu z 2011 r. 26 ośrodków obszaru aglomeracyjnego małej gęstości spełniło kryteria przynależności do obszaru dużej gęstości. Były to głównie jednostki zlokalizowane w regionach: warszawskim stołecznym (Błonie, Dębe Wielkie, Klembów, Konstancin-Jeziorna, Prażmów, Radzymin, Serock, Tłuszcz, Wiązowna, Wieliszew), dolnośląskim (Długołęka, Kąty Wrocławskie, Kobierzyce), wielkopolskim (Kleszczewo, Kórnik, Mosina), pomorskim (Przodkowo, Wejherowo), małopolskim (Iwanowice, Trzciana) i świętokrzyskim (Masłów, Strawczyn).

W latach 2011–2021 wzrost liczby ludności na obszarach wiejskich odnotowano w 13 z 14 regionów, w których wyodrębniono wiejskie obszary aglomeracyjne dużej gęstości. Wyjątkiem był opolski, w którym od 1 stycznia 2017 r. dokonano zmian administracyjnych, polegających na włączeniu do

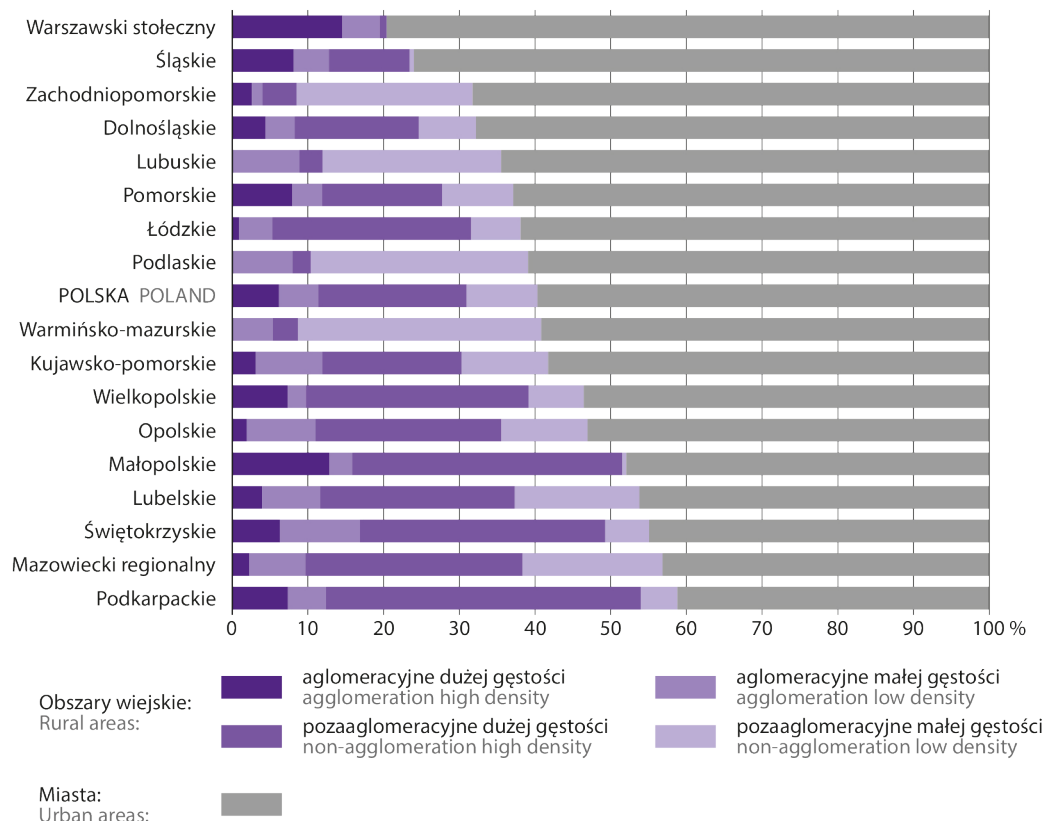
¹ W 2021 r. w Polsce było łącznie 2 175 gmin wiejskich oraz miejsko-wiejskich (1 523 wiejskie oraz 652 miejsko-wiejskie). W 2011 r. było to 2 173 gmin (1 571 wiejskich oraz 602 miejsko-wiejskie). Zmiany administracyjne spowodowały zmniejszenie liczby gmin wiejskich o 48 w wyniku zmiany statusu na miejsko-wiejski (46), bądź zniesienia gminy wiejskiej (2) – dotyczyło to gmin: Zielona Góra i Ostrowice. Liczba gmin miejsko-wiejskich zwiększyła się o 46 ośrodków, które uzyskały status miasta oraz o 4 gminy miejskie (Czarna Woda, Jastarnia, Władysławowo Pieszyce), które stały się gminami miejsko-wiejskimi.

obszaru miejskiego Opola części trzech wiejskich obszarów aglomeracyjnych: Dobrzemia Wielkiego, Komprachcic i Prószkowa. W latach 2011–2021 w największym stopniu wzrosła liczba ludności w obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości regionu dolnośląskiego (z 23,4 tys. do 128,2 tys., tj. niemal 5,5-krotnie). Jednocześnie liczba takich obszarów zwiększyła się z 2 (Czernica, Siechnice) do 5 (Czernica, Siechnice, Długołęka, Kąty Wrocławskie i Kobierzycy). We wszystkich z nich notowano wyraźny wzrost liczby ludności – od 80,8% w Czernicy do 39,3% w Kobierzycach. Natomiast w najmniejszym stopniu w porównaniu z 2011 r. wzrosła liczba ludności w jednostkach aglomeracyjnych dużej gęstości regionu śląskiego – z 337,5 tys. do 355,8 tys., tj. o 5,4%. W porównaniu z 2011 r. nie notowano zmiany ich liczby (33), doszło jednak do korekty delimitacji. Wzrost liczby ludności w Ożarowicach (o 6,2%) oraz ubytek w Nędzy (o 8,0%) wpłynęły na zmianę gęstości zaludnienia, co spowodowało przypisanie pierwszej z gmin wiejskich do obszaru aglomeracyjnego dużej gęstości, a drugiej – z obszaru aglomeracyjnego dużej gęstości do obszaru aglomeracyjnego małej gęstości.

W latach 2011–2021 skrajne zmiany liczby ludności na obszarach aglomeracyjnych dotyczyły warmińsko-mazurskiej Stawigudy (wzrost z 6,8 tys. do 14,0 tys., tj. o 107,0%) i opolskich Tułowic (ubytek z 5,3 tys. do 1,3 tys., tj. o 76,1%). Znaczący przyrost (od 88,5% do 68,2%) wystąpił w 11 jednostkach dużej gęstości: Dopiewie, Kleszczewie, Komornikach, Kórniku, Rokietnicy, Swarzędzu (wielkopolskie), Kosakowie, Żukowie (pomorskie), Czernicy, Długołęce (dolnośląskie) i Wieliszewie (region warszawski stołeczny). Wyraźne zwiększenie liczby ludności (od 65,6% do 32,8%) dotyczyło także 10 ośrodków aglomeracyjnych małej gęstości: Choroszczy, Supraśla, Wasilkowa (podlaskie), Miękinia i Żórawiny (dolnośląskie), Obrowa (kujawsko-pomorskie), Aleksandrowa Łódzkiego (łódzkie), Żabiej Woli (warszawski stołeczny), Szemudu (pomorskie) i Kobylanki (zachodniopomorskie). Wymienione ośrodki stanowiły silną konkurencję demograficzną dla ich metropolii (Łodzi, Torunia, Olsztyna, Białegostoku, Szczecina, Wrocławia) ze względu na wysoką wartość przyrostu naturalnego (od 4,5‰ w Stawigudzie do minus 1,5‰ w Kobylance) i ogólnego salda migracji (od 46,0‰ w Wasilkowie do 17,1‰ w Szemudzie). Tak znaczny przyrost ludności w obszarach aglomeracyjnych prowadził często do chaotycznego rozlewania się miast, w wyniku którego w strefach peryferyjnych powstawały izolowane osiedla podmiejskie, pozbawione podstawowej infrastruktury.

W analizowanym okresie największy ubytek ludności w obszarach aglomeracyjnych – od 76,1% do 16,4% – odnotowano w 11 jednostkach (9 małej gęstości i 2 dużej gęstości), zlokalizowanych głównie na terenach, których dotyczyły zmiany administracyjne: powstanie gminy miejsko-wiejskiej, tj. wyodrębnienie ośrodka miejskiego kosztem obszaru gminy wiejskiej (Tułowice, Mrozy, Łagów, Pierzchnica, Czerwińsk nad Wisłą, Koszyce, Otyń), przyłączenie części obszaru wiejskiego do istniejącego w gminie miejsko-wiejskiej miasta (Głogów Małopolski, Sędziszów Małopolski), bądź do ośrodka metropolitalnego (Dobrzeń Wielki, Komprachcice).

Wykres 1. Struktura ludności według typów obszarów wiejskich w 2021 r.
Chart 1. Structure of population by types of rural areas in 2021

W latach 2011–2021 w obszarach pozaaglomeracyjnych odnotowano ubytek ludności wiejskiej z 11 354,5 tys. do 10 984,7 tys. (tj. o 3,3%), w tym największy – na terenach, których dotyczyły zmiany administracyjne. Spośród 36 jednostek, w których zmniejszenie liczby ludności wyniosło od 60,9% do 22,7%, 33 stanowiły takie, w których w analizowanym okresie doszło do wyodrębnienia ośrodka miejskiego. Były one zlokalizowane głównie w świętokrzyskim (Nowy Korczyn, Pacanów, Stopnica, Wodzisław, Radoszyce, Klimontów, Oleśnica, Szydłów), lubelskim (Goraj, Siedliszcze, Rejowiec, Modliborzyce, Urzędów, Kamionka, Józefów nad Wisłą, Lubycza Królewska) i wielkopolskim (Budzyń, Chocz, Jaraczewo, Koźminek, Opatówek, Dobrzyca, Stepnica). Wyraźny ubytek liczby ludności dotyczył także Kazimierza Dolnego (o 27,9%), Otmuchowa (o 25,7%) i Krynek (o 22,7%). Wśród 36 jednostek o największym ubytku liczby ludności w delimitacjach pozaaglomeracyjnych 20 należało do obszaru dużej gęstości, 16 – do małej.

W latach 2011–2021 największy wzrost liczby ludności w obszarach pozaaglomeracyjnych odnotowano w Złocieńcu – z 2,3 tys. do 3,2 tys. (tj. o 43,6%). Była to gmina miejsko-wiejska w regionie zachodniopomorskim, do której od 1 stycznia 2019 r. włączono część obszaru zniesionej gminy wiejskiej Ostrowice. Kolejne wysokie wzrosty (od 37,5% do 28,1%) dotyczyły: m.in.: Gniezna, Lipna, Nowego Tomyśla, Śremu (wielkopolskie), Jerzmanowej, Lubina (dolnośląskie), Pabianic (łódzkie) i Słupna (mazowiecki regionalny).

W 2021 r. liczba ludności w 755 **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** wyniosła 4 358,6 tys. wobec 4 403,9 tys. w 2020 r. Oznaczało to ubytek o 45,2 tys., tj. o 1,0%. Zmniejszenie liczby ludności w tym okresie wystąpiło w 726 ośrodkach, w tym największe (od 3,7% do 3,0%) w Orli, Wiżajnach (podlaskie), Kraśniczynie i Podedwórz (lubelskie), Ceraanowie (mazowiecki regionalny) i Dobrej (zachodniopomorskie). Wśród 22 jednostek, w których ubytek ludności w ciągu roku przekroczył 2,5% znalazły się głównie ośrodki regionów: lubelskiego i podlaskiego (po 8) oraz mazowieckiego regionalnego (4). Wzrost liczby ludności w opisywanym okresie odnotowano w 27 jednostkach, w tym największy w gminie wiejskiej Lelis (mazowiecki regionalny) – o 1,0%. Liczba ludności wzrosła także m.in. w: Łukowicy, Podegrodziu i Szaflarach (małopolskie) oraz w Czarnej (podkarpackie), Białowieży (podlaskie) i Domaszowicach (opolskie) – od 0,9% do 0,5%.

Na **obszarach wiejskich** od 2019 r. notowany jest ujemny **przyrost naturalny** (przewagę liczby zgonów nad liczbą urodzeń żywych zarejestrowano także w 2015 r.). W 2021 r. obserwowano największą od 2011 r. różnicę między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów (minus 59,7 tys. wobec 12,7 tys. na początku analizowanego okresu). Było to konsekwencją najwyższej w analizowanym okresie liczby zgonów (196,9 tys., tj. o 31,3% więcej w porównaniu z 2011 r.) oraz najniższej liczby urodzeń żywych (137,2 tys., tj. o 15,7% mniej niż w 2011 r.). W 2021 r. przyrost naturalny na wsi wyniósł przeciętnie minus 3,9‰. Ujemna wartość dotyczyła wszystkich regionów z wyjątkiem pomorskiego (0,9‰), gdzie przewaga liczby urodzeń żywych nad liczbą zgonów utrzymała się od 2011 r.

W 2021 r. najniższy przyrost naturalny na obszarach wiejskich dotyczył regionów Polski Wschodniej: podlaskiego (minus 9,0‰ wobec minus 2,9‰ w 2011 r.), lubelskiego (minus 7,5‰ wobec minus 2,0‰) i świętokrzyskiego (minus 7,4‰ wobec minus 2,1‰). Były to regiony, w których ujemna wartość przyrostu naturalnego występowała corocznie od 2011 r.

Każdego roku ujemny przyrost naturalny na wsi notowano także w łódzkim (minus 6,0‰ w 2021 r. wobec minus 2,0‰ w 2011 r.), mazowieckim regionalnym (minus 5,6‰ wobec minus 0,8‰) i opolskim (minus 5,3‰ wobec minus 1,3‰). Ujemną, lecz wyższą od średniej w kraju, wartość przyrostu naturalnego notowano w: wielkopolskim, warszawskim stołecznym, małopolskim, podkarpackim, dolnośląskim i kujawsko-pomorskim (od minus 1,0‰ do minus 3,8‰). W pierwszym z wymienionych regionów ujemny przyrost naturalny wystąpił po raz pierwszy od 2011 r.

W 2021 r. w 1 938 jednostkach (z 2 175) zaliczanych do obszarów wiejskich notowano ujemny przyrost naturalny (w 19 liczba urodzeń była równa liczbie zgonów). Najniższe wartości (od minus 37,4‰ do minus 33,7‰) dotyczyły podlaskich Krynek, Czyży i Orli. Wśród 16 ośrodków, w których przyrost naturalny był niższy niż minus 20,0‰, znalazło się 13 jednostek wiejskich Podlasia – obok Krynek, Czyży i Orli także: Kleszczele, Dubicze Cerkiewne, Milejczyce, Narew, Bielsk Podlaski, Michałowo, Narewka, Nurzec-Stacja, Boćki, Czeremcha, a ponadto – Szczekociny (śląskie), Kraśniczyn (lubelskie) oraz Pacyna (mazowiecki regionalny). Wszystkie jednostki należały do obszaru pozaaglomeracyjnego. W 2021 r. w regionie podlaskim ujemny przyrost naturalny wystąpił w 103 jednostkach zaliczanych do obszarów wiejskich (ze 105 na tym terenie). Dodatkowo dotyczyły jedynie Supraśla (2,2‰) i Wasilkowa (1,5‰) w aglomeracji białostockiej.

W 2021 r. średnia wartość przyrostu naturalnego w obszarach aglomeracyjnych była wyższa niż przeciętna na terenach wiejskich w Polsce i wyniosła minus 1,6‰ (wobec minus 3,9‰). Na początku analizowanego okresu średnia wartość przyrostu naturalnego w obszarach aglomeracyjnych była dodatnia i wyniosła 2,0‰ (wobec 0,8‰ przeciętnie na obszarach wiejskich). Wyższą niż przeciętna wartość przyrostu naturalnego obserwowano w 135 (z 405) jednostkach aglomeracyjnych. W 76 z nich notowano dodatni przyrost naturalny, w tym – w 52 dużej gęstości (ze 149) oraz w 24 małej gęstości

(z 256). W 6 jednostkach liczba urodzeń była równa liczbie zgonów. Najwyższe wartości przyrostu naturalnego – od 9,3‰ do 8,0‰ – wśród obszarów aglomeracyjnych dotyczyły ośrodków dużej gęstości zaludnienia: Lesznów (warszawski stołeczny), Żukowa (pomorskie), Kleszczewa, Komornik i Kórnik (wielkopolskie) oraz Kołbaskowa (zachodniopomorskie). We wszystkich z nich dodatnia wartość utrzymała się od 2011 r. i tylko w 1 była niższa niż na początku analizowanego okresu – w Komornikach (8,4‰ wobec 13,8‰). Wysokie wartości notowano także w: Czernicy i Długolecie (dolnośląskie), Kosakowie, Luzinie, Przodkowie, (pomorskie), Dopiewie i Swarzędzu (wielkopolskie) – od 7,8‰ do 5,9‰.

W 2021 r. najwyższe wartości przyrostu naturalnego w obszarach aglomeracyjnych małej gęstości kształtowały się od 4,7‰ do 2,0‰ i dotyczyły: Somonina, Kartuz, Szemud (pomorskie), Stawigudy (warmińsko-mazurskie), Miękinia (dolnośląskie), Obrowa (kujawsko-pomorskie), Supraśl (podlaskie), Kostrzyn (wielkopolskie) i Łapanowa (małopolskie).

Najniższa wartość przyrostu naturalnego w obszarach aglomeracyjnych wystąpiła w Dąbrowie Zielonej (śląskie) – minus 18,0‰. W 24 jednostkach, zlokalizowanych głównie w 5 regionach: śląskim (Dąbrowa Zielona, Kamienica Polska, Kłomnice, Przysów, Łazy, Ogrodzieniec), lubelskim (Ostrów Lubelski, Serniki, Krzczonów, Rejowiec Fabryczny, Wysokie, Rybczewice), podlaskim (Czarna Białostocka, Suraz, Krypno, Kuźnica, Sokółka), warszawskim stołecznym (Ceglów, Kałuszyn, Strachówka) i mazowieckim regionalnym (Joniec, Stoczek) wartość przyrostu naturalnego kształtowała się poniżej minus 10,0‰. Wszystkie wymienione jednostki należały do obszaru aglomeracyjnego małej gęstości. Wśród jednostek delimitacji aglomeracyjnej dużej gęstości wartość przyrostu naturalnego niższa niż minus 10,0‰ dotyczyła jedynie obszaru wiejskiego miejsko-wiejskiej gminy Chełmek (małopolskie) – minus 10,2‰.

W 2021 r. średnia wartość przyrostu naturalnego w obszarach pozaaglomeracyjnych była niższa niż przeciętnie na terenach wiejskich w Polsce (minus 4,8‰ wobec minus 3,9‰). W 2011 r. średnia wartość przyrostu naturalnego w tej delimitacji była dodatnia i wyniosła 0,5‰ (wobec 0,8‰ przeciętnie na obszarach wiejskich). W 2021 r. dodatnie wartości przyrostu naturalnego wystąpiły w 142 jednostkach delimitacji pozaaglomeracyjnej. Najwyższe kształtowały się od 9,5‰ w Sierakowicach (pomorskie; najwyższa wartość na obszarach wiejskich w Polsce) do 3,0‰ w Podegrodziu i Niedźwiedziu (małopolskie) i dotyczyły 27 jednostek, zlokalizowanych głównie w regionach: małopolskim (13), pomorskim (10) i wielkopolskim (2). W większości były to ośrodki pozaaglomeracyjne dużej gęstości (24). Wyjątek stanowiły: Konarzyny (6,2‰), Cewice (4,4‰) i Borzytuchom (3,3‰) w pomorskim, należące do obszaru pozaaglomeracyjnego małej gęstości.

W 2021 r. ujemny przyrost naturalny wystąpił w 1615 jednostkach delimitacji pozaaglomeracyjnej (z 1770); w 13 liczba urodzeń była równa liczbie zgonów. Najniższe wartości (od minus 37,4‰ do minus 33,7‰) dotyczyły podlaskich Krynek, Czyży i Orli. W kolejnych 32 wartości przyrostu naturalnego kształtowała się poniżej minus 16,5‰. Były one zlokalizowane głównie w regionach podlaskim (15), lubelskim (9) i mazowieckim regionalnym (4). Wszystkie z nich przypisane były do delimitacji pozaaglomeracyjnej małej gęstości.

W 2021 r. przeciętna wartość przyrostu naturalnego **w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** była ujemna i wyniosła minus 7,1‰ (minus 5,0‰ rok wcześniej). Ujemne wartości wystąpiły w 733 z 755 gmin, w tym najniższe w: Orli, Czyżach, Kleszczelach, Dubiczach Cerkiewnych i Milejczycach – od minus 36,6‰ do minus 25,6‰. W 2021 r. najwyższy przyrost naturalny (od 6,2‰ do 3,0‰) obserwowano w pomorskich Konarzynie oraz 5 gminach regionu małopolskiego (Łukowica, Łącko, Szaflary, Niedźwiedź, Podegrodzie). Najwięcej z 22 gmin zagrożonych trwałą marginalizacją o dodatnim przyroście naturalnym zlokalizowanych było w regionach: małopolskim (12) oraz podkarpackim i pomorskim (po 3). W 2020 r. dodatnie wartości przyrostu naturalnego – od 6,3‰

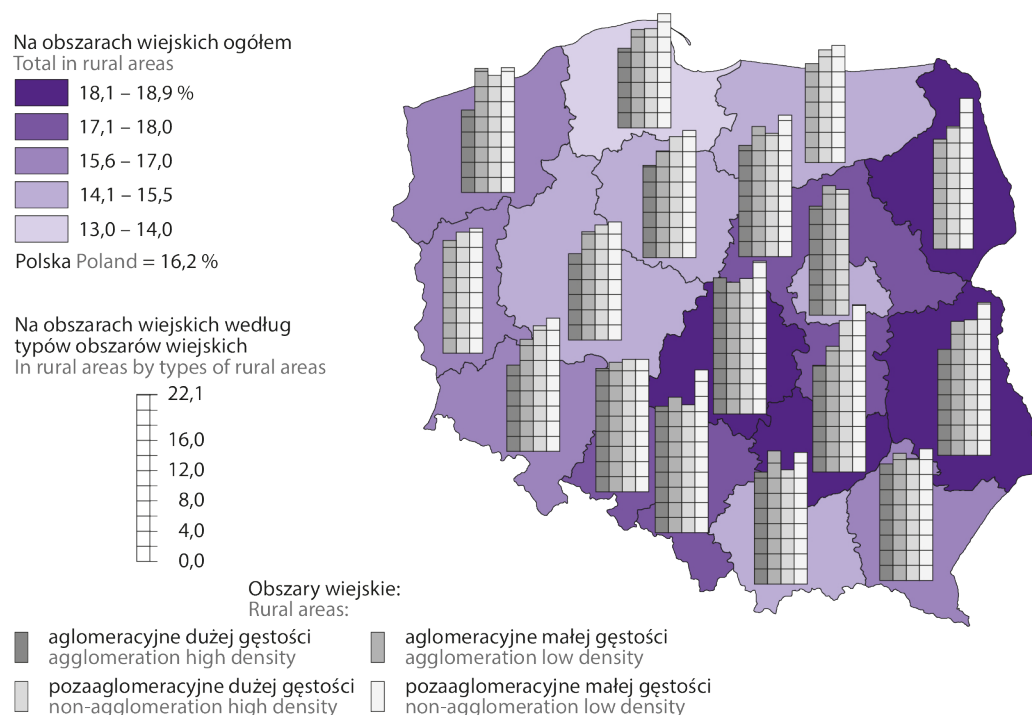
w Czarnej Dąbrówce (pomorskie) do po 0,2‰ w Nowym Mieście Lubawskim (warmińsko-mazurskie) i Lichnowach (pomorskie) – dotyczyły 55 jednostek. W 2021 r. przewaga urodzeń żywych nad liczbą zgonów utrzymała się głównie w regonie małopolskim (Kamienica, Łukawica, Mszana Dolna, Niedźwiedź, Korzena, Grybów, Łabowa, Łącko, Podegrodzie, Szaflary). Podobnie jak przed rokiem, najniższe wartości przyrostu naturalnego – od minus 32,6‰ do minus 17,8‰ – dotyczyły szczególnie regionu podlaskiego (Dubicze Cerkiewne, Mielnik, Orla, Nurzec-Stacja, Boćki, Czyże, Bielsk Podlaski, Kleszczele, Michałowo).

W 2021 r. **liczba ludności wieku produkcyjnym na obszarach wiejskich** wyniosła 9 166,9 tys. i była o 416,6 tys. (tj. o 4,3%) niższa niż w 2011 r. Najbardziej wyraźne zmniejszenie liczby ludności w wieku produkcyjnym dotyczyło: mazowieckiego regionalnego (o 68,5 tys.), lubelskiego (o 62,8 tys.), świętokrzyskiego (o 50,2 tys.) i opolskiego (o 42,4 tys.). Wzrost liczby ludności w wieku aktywności zawodowej w porównaniu z 2011 r. wystąpił w warszawskim stołecznym, pomorskim i małopolskim (odpowiednio o: 41,2 tys., 23,1 tys. oraz o 7,2 tys.).

W 2021 r. **liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym na obszarach wiejskich** wyniosła 3 145,3 tys. i była niższa o 53,6 tys., tj. o 1,7% w porównaniu z 2011 r. Liczba ludności w najmłodszej ekonomicznej grupie wieku zwiększyła się w: warszawskim stołecznym (o 34,3 tys. do 152,5 tys.), wielkopolskim (o 20,0 tys. do 359,6 tys.), pomorskim (o 17,8 tys. do 208,6 tys.), dolnośląskim (o 13,4 tys. do 190,0 tys.), śląskim (o 7,7 tys. do 207,3 tys.) i małopolskim (o 4,5 tys. do 384,2 tys.). W pozostałych regionach notowano ubytek – w tym największy w: lubelskim (o 25,3 tys. do 210,7 tys.), mazowieckim regionalnym (o 23,2 tys. do 261,6 tys.) i podkarpackim (o 22,6 tys. do 244,3 tys.).

W latach 2011–2021 obserwowano wzrost liczby **ludności w wieku poprodukcyjnym** na obszarach wiejskich (z 2 370,2 tys. do 2 971,5 tys., tj. o 25,4%), w tym największy dotyczył: wielkopolskiego (o 76,0 tys.), małopolskiego (o 69,0 tys.), dolnośląskiego (o 54,2 tys.) i pomorskiego (o 50,0 tys.). W najmniejszym stopniu liczba ludności w wieku poprodukcyjnym zwiększyła się w podlaskim (o 1,2 tys.). Zwiększenie liczby ludności w najstarszej ekonomicznej grupie wieku w latach 2011–2021 przełożyło się na wzrost wartości współczynnika starości demograficznej, ilustrującego udział ludności w wieku powyżej 65 lat wśród ogółu populacji. Na obszarach wiejskich jego wartość wzrosła z 12,9% w 2011 r. do 16,2% w 2021 r. – najwyższą (od 18,9% do 18,2%) – notowano w: świętokrzyskim, podlaskim, lubelskim i łódzkim; najniższą dotyczyła pomorskiego (13,0%). Wartość wskaźnika starości na obszarach wiejskich była niższa zarówno od przeciętniej w kraju, (18,9%), jak i od średniej wartości w miastach (20,8%).

W 2021 r. najniższe współczynnika starości demograficznej na obszarach wiejskich (od 8,9% do 9,9%) dotyczyły: Dopiewa, Kórnik, Kleszczewa, Swarzędza, Komornik (wielkopolskie), Luzina i Żukowa (pomorskie) oraz Stawigudy (warmińsko-mazurskie). Wszystkie te ośrodki należały do obszarów aglomeracyjnych – poza Stawigudą – dużej gęstości. Najwyższe wartości współczynnika starości demograficznej (od 37,0% do 33,2%) odnotowano w podlaskich Kleszczelach, Orli, Dubiczach Cerkiewnych i Czyżach, tj. jednostkach pozaaglomeracyjnych małej gęstości. W 2021 r. przeciętna wartość współczynnika starości w obszarach aglomeracyjnych wyniosła 15,0% i była niższa niż wśród ogółu obszarów wiejskich (16,2%). W porównaniu z 2011 r. odnotowano wzrost o 3,0 p. proc. W 2021 r. współczynnik starości demograficznej w obszarach aglomeracyjnych kształtował się od 8,9% w Kórniku i Kleszczewie (jedyna wartość poniżej 9,0% w kraju) do 25,1% w gminie wiejskiej Wysokie (lubelskie).

Mapa 1. Udział ludności w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności w 2021 r.**Map 1. Share of population at age 65 and more in the total population in 2021**

Najwyższy udział ludności w wieku powyżej 65 lat wśród populacji obszaru aglomeracyjnego (od 25,1% do 20,0%) dotyczyły 31 ośrodków, zlokalizowanych głównie w śląskim (Bobrowniki, Psary, Siewierz, Wilkowice, Dąbrowa Zielona, Kłomnice, Kamienica Polska, Przyrów, Łazy, Ogrodzieniec, Czernichów), lubelskim (Fajszawice, Krzczonów, Rybczewice, Wysokie, Zakrzew), mazowieckim regionalnym (Korytnica, Sadowne, Stoczek), warszawskim stołecznym (Cegłów, Kałuszyn, Pomiechówek), podlaskim (Czarna Białostocka, Suraz) i świętokrzyskim (Kazimierza Wielka, Kije). Większość z tych jednostek stanowiły ośrodki małej gęstości. Do delimitacji aglomeracyjnej dużej gęstości należały jedynie 3 jednostki śląskiego: Bobrowniki (21,4%), Psary (20,7%) i Wilkowice (20,0%).

Niższy niż przeciętnie w tej delimitacji udział ludności w wieku powyżej 65 lat wśród ogółu populacji – od 8,9% do 14,9% – dotyczył 146 jednostek, zlokalizowanych głównie w regionach: małopolskim (21): m.in.: Łapanów, Mogilany, Skawina, Zielonki, Dobczyce, Myślenice, Siepraw, Sułkowice, Wiśniowa, Gdów; warszawskim stołecznym (18): m.in.: Grodzisk Mazowiecki, Halinów, Lesznowola, Mińsk Mazowiecki, Łomianki, Radzymin, Wołomin; wielkopolskim (17): m.in.: Dopiewo, Kleszczewo, Komorniki, Kostrzyn, Kórnik, Swarzędz, Suchy Las, Tarnowo Podgórne, Szamotuły; pomorskim (15): m.in.: Cedry Wielkie, Kolbudy, Pruszcz Gdański, Pszczółki, Trąbki Wielkie, Somonino, Kosakowo, Luzino, Szemud, Wejherowo. W tej grupie znalazły się także ośrodki regionów: warmińsko-mazurskiego i świętokrzyskiego (po 8), dolnośląskiego (7) i śląskiego (6).

Wśród jednostek o niższej niż przeciętnie w delimitacji aglomeracyjnej wartości współczynnika starości 82 były jednostkami o dużej gęstości zaludnienia; 64 – małej gęstości.

W 2021 r. przeciętna wartość współczynnika starości w obszarach pozaaglomeracyjnych wyniosła 16,7% (wobec 13,2% w 2011 r.) i była wyższa niż w delimitacji aglomeracyjnej (15,0%), a także – wśród

ogółu obszarów wiejskich (16,2%). W 2021 r. współczynnik starości demograficznej w obszarach pozaaglomeracyjnych kształtował się od 10,2% w Słopnicach (małopolskie) do 37,0% w Kleszczelach. Wartości wyższe niż 30,0% wystąpiły tylko w delimitacji pozaaglomeracyjnej i dotyczyły 4 ośrodków podlaskiego (Kleszczele, Orla, Dubicze Cerkiewne i Czyże) – od 37,0% do 33,2%.

Wyższy niż przeciętnie w tej delimitacji udział ludności powyżej 65 lat dotyczył 965 jednostek, w tym w 266 kształtował się powyżej umownej granicy starości demograficznej (20,0%). Wśród ośrodków o najwyższej wartości współczynnika starości demograficznej 161 przypisanych było do delimitacji pozaaglomeracyjnej małej gęstości; 105 – do delimitacji pozaaglomeracyjnej dużej gęstości.

Większość ośrodków o wysokim udziale osób w wieku powyżej 65 lat należała do lubelskiego (64), świętokrzyskiego (50), podlaskiego (39), mazowieckiego regionalnego (35), łódzkiego (33).

W 2021 r. najmniej korzystne parametry struktury wieku w delimitacji pozaaglomeracyjnej dotyczyły 23 jednostek, w których współczynnik starości demograficznej przekroczył 25,0%. Były to głównie ośrodki podlaskiego – poza Kleszczelami, Orlą, Dubiczami Cerkiewnymi i Czyżami – także: Bielsk Podlaski, Michałowo, Białowieża, Czeremcha, Narew, Narewka, Mielnik, Milejczyce, Nurzec-Stacja, Krynki, lubelskiego: Turobin, Gorzków, Żółkiewka, Grabowiec i świętokrzyskiego: Działoszyce, Opatowiec, Radków.

W tym miejscu warto przypomnieć, że wartość współczynnika starości demograficznej w obszarach aglomeracyjnych przekroczyła 25,0% tylko w gminie wiejskiej Wysokie (25,1%).

W 2021 r. wśród **gmin zagrożonych trwałą marginalizacją** przeciętny udział ludności w wieku powyżej 65 lat w ogólnej liczbie mieszkańców był wyższy niż na obszarach wiejskich (18,3% wobec 16,2%). Najwyższy odsetek osób w najstarszej grupie wieku odnotowano w gminach regionu podlaskiego (Orla, Dubicze Cerkiewne, Czyże, Kleszczele) – od 35,2% do 30,9%. Jako starą demograficznie należałoby określić populację 211 ośrodków, w których odsetek ludności w powyżej 65 lat przekroczył 20,0%. Były to głównie gminy zlokalizowane w regionach: lubelskim (63), podlaskim (35), mazowieckim regionalnym (30), świętokrzyskim (28) i dolnośląskim (14). W 2021 r. najniższy odsetek ludności wieku powyżej 65 lat odnotowano głównie w jednostkach regionów małopolskiego (Grybów, Kamienica, Korzenna, Łabowa, Łącko, Niedźwiedź i Podegrodzie (małopolskie) oraz Lelis (region mazowiecki regionalny) i Człuchów (pomorskie) – od 11,1% do 12,9%.

W porównaniu z 2020 r. udział osób w wieku 65 lat i więcej wśród ogółu populacji zmniejszył się w 90 gminach (najbardziej – w: Dubiczach Cerkiewnych – z 35,6% do 34,2%, Bolesławiu – z 19,6% do 18,6%, Milejczycach – z 27,9% do 27,0% i Kryn timer – z 17,5% do 16,7%). Większość z 90 jednostek z ubytkiem wartości współczynnika starości demograficznej zlokalizowana była w: lubelskim i podlaskim (po 28), mazowieckim regionalnym (20) oraz podkarpackim (5), małopolskim (3) i świętokrzyskim (2). Znalazła się wśród nich także jedyna jednostka warszawskiego stołecznego – gmina wiejska Strachówka. Największy wzrost wartości współczynnika starości w skali roku odnotowano w 3 gminach zachodniopomorskiego: Nowym Warpnie (z 21,1% do 23,1%) Radowie Małym (z 18,6% do 20,1%) i Świerznie (z 15,6% do 17,0%).

W 2021 r. przeciętne wartości **wskaźnika obciążenia demograficznego w obszarach wiejskich** aglomeracyjnych i pozaaglomeracyjnych były zbliżone i wyniosły 67 (w 2011 r. było to odpowiednio: 56 oraz 59). W 2021 r. skrajne wartości wskaźnika obciążenia demograficznego kształtowały się od 112 w gminie wiejskiej Orla oraz 111 w obszarze wiejskim miejsko-wiejskiej gminy Kleszczele do 49 na obszarze wiejskim miejsko-wiejskiej gminy Czarna Woda (jedyna wartość poniżej 50 w kraju, zarówno w obszarach wiejskich, jak i miejskich). Wszystkie wymienione jednostki należały do obszaru pozaaglomeracyjnego małej gęstości. Wysokie wartości (powyżej 85) odnotowano także w kolejnych jednostkach pozaaglomeracyjnych: Bielsk Podlaski, Czeremcha, Czyże, Dubicze Cerkiewne, Michałowo,

Mielnik, Narew, Narewka (podlaskie), Gorzków, Sosnówka (lubelskie), Książ Wielki (małopolskie). Najniższe – obok Czarnej Wody – dotyczyły głównie jednostek opolskiego (Baborów, Dobroźń, Lasowice Wielkie, Olesno, Zębów, Zawadzkie) i podkarpackiego (Cisna, Lutowiska, Bojanów, Kamień) – od 53 do 57.

W 2021 r. mniejszą rozpiętość wskaźnika obciążenia demograficznego niż delimitacjach pozaaglomeracyjnych notowano w obszarze metropolitalnym – od 79 w Kałuszynie (warszawski stołeczny), Rybczewicach i Zakrzewie (lubelskie) do 56 w Kołbaskowie (zachodniopomorskie). Najwyższe wartości (od 78 do 75) dotyczyły 19 jednostek, m.in.: Jońca, Korytnicy, Osiecka, Sadownego i Stoczka (mazowiecki regionalny), Cegłowa, Michałowic, Wiązownej, Pomiechówka (warszawski stołeczny), Krzczonowa, Wysokiego, Wilkołazu (lubelskie), Czarnej Białostockiej i Suraża (podlaskie). Większość z nich była ośrodkami obszaru aglomeracyjnego małej gęstości (poza Michałowicami i Wiązowną).

Najniższe wartości wskaźnika obciążenia demograficznego – od 56 do 60 – notowano w 12 jednostkach, m.in.: śląskiego (Kłobuck, Miedźna, Wielowieś), opolskiego (Łubniana, Dobrzeń Wielki, Tarnów Opolski), warmińsko-mazurskiego (Pasym), lubuskiego (Nowogród Bobrzański), lubelskiego (Wólka), pomorskiego (Kosakowo), świętokrzyskiego (Górno) i zachodniopomorskiego (Kołbaskowo). 6 ośrodków w tej grupie należało do obszaru aglomeracyjnego dużej gęstości (Górno, Wólka, Dobrzeń Wielki, Kosakowo, Miedźna, Kołbaskowo).

W 2021 r. przeciętna wartości wskaźnika obciążenia demograficznego **w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** wyniosła 68 (tj. nieznacznie więcej niż przed rokiem) i kształtowała się od 112 w gminie wiejskiej Orla do 55 w gminach wiejskich Lutowiska (podkarpackie) i Bolesław (małopolskie).

Wysokie wartości (od 100 do 90) notowano także: w Czyżach, Dubiczach Cerkiewnych, Kleszczelach i Bielsku Podlaskim. Najniższe – od 56 do 60 – dotyczyły 21 gmin, zlokalizowanych głównie w: podkarpackim (8), warmińsko-mazurskim (4), opolskim (3) i podlaskim (2). W porównaniu z 2020 r. w 525 gminach odnotowano wzrost wartości wskaźnika obciążenia demograficznego, w tym największy w: Białym Borze (zachodniopomorskie) – z 68 do 75, Białowieży (podlaskie) – z 74 do 80, Odrzywole (mazowiecki regionalny – z 67 do 71) i Wojcieszowie (dolnośląskie) – z 70 do 74. Wskaźnik obniżył się w tym okresie w 230 gminach, w tym najwyraźniej w: Grodzisku (podlaskie) – z 72 do 69, Bolesławiu (małopolskie) – z 59 do 55, Czarni (mazowiecki regionalny) – z 62 do 58 oraz Dubiczach Cerkiewnych (podlaskie) – z 97 do 94.

2.2 Migracje

2.2 Migration

Na **obszarach wiejskich** od kilkunastu lat notowane jest dodatnie **saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały**. W 2021 r. ogólne saldo migracji na wsi wyniosło 50,2 tys., tj. 3,3‰ (wobec 39,1 tys., tj. 2,6‰ w 2011 r. oraz 41,1 tys. w 2020 r., tj. 2,7‰). Na jego dodatnią wartość wpłynął przede wszystkim wyraźny napływ migracyjny w ruchu wewnętrznym, występujący w całym analizowanym okresie. Był on na tyle duży, by zrównoważyć ujemne saldo migracji zagranicznych, obserwowane na wsi w latach 2011–2014.

W 2021 r. dodatnia wartość ogólnego salda migracji na obszarach wiejskich wystąpiła w 15 regionach, w tym najwyższa dotyczyła warszawskiego stołecznego (15,2‰). Ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych obserwowano w warmińsko-mazurskim (minus 0,5‰) oraz mazowieckim regionalnym i lubelskim (po minus 0,1‰). W 2011 r. ujemne ogólne saldo migracji wystąpiło w 5 regionach, tj. w podlaskim (minus 0,6‰), mazowieckim, regionalnym, lubelskim i warmińsko-mazurskim (po minus 0,5‰) oraz opolskim (minus 0,2‰). W 2021 ujemne **saldo migracji wewnętrznych** odnotowano w warmińsko-mazurskim (minus 0,5‰), lubelskim (minus 0,3‰)

i mazowieckim regionalnym (minus 0,2‰). Na początku analizowanego okresu taka sytuacja miała miejsce w podlaskim (minus 0,7‰), mazowieckim regionalnym (minus 0,6‰) oraz lubelskim i warmińsko-mazurskim (po minus 0,5‰).

W 2021 r. ujemne **saldo migracji zagranicznych** na obszarach wiejskich dotyczyło opolskiego, śląskiego, kujawsko-pomorskiego i warmińsko-mazurskiego. W dwóch pierwszych od lat obserwowany jest odpływ ludności w ruchu zewnętrznym także wśród ogółu populacji, jak i wśród ludności miejskiej.

W kujawsko-pomorskim i warmińsko-mazurskim saldo migracji zagranicznych na początku analizowanego okresu było ujemne; w 2020 r. – dodatnie.

W 2021 r. odnotowano 169,2 tys. wymeldowań w **ruchu wewnętrznym** z obszarów wiejskich (przed rokiem – 152,2 tys.) oraz 218,5 tys. zameldowań na tych terenach (191,6 tys. w 2020 r.). Napływ migracyjny w ruchu wewnętrznym na obszarach wiejskich generowały głównie przemieszczenia ludności miejskiej – zameldowania z miast (148,1 tys.) stanowiły 67,8% napływu na wieś.

W 2021 r. napływ migracyjny na obszary wiejskie w **ruchu zagranicznym** (imigracja) wyniósł 5,1 tys. (4,5 tys. przed rokiem) i był ponad dwukrotnie niższy niż napływ z zagranicy na tereny miejskie (10,3 tys.). Odpływ z obszarów wiejskich w ruchu zagranicznym (emigracja) wyniósł 4,2 tys. (w 2020 r. – 2,9 tys.) i również był wyraźnie mniejszy od odpływu za granicę z terenów miejskich (7,8 tys.). W porównaniu z rokiem poprzednim wśród ludności wiejskiej – podobnie jak w populacji ogółem i wśród mieszkańców miast – zauważalne było większe natężenie migracji zarówno w ruchu wewnętrznym, jak i zagranicznym.

W 2021 r. w 971 jednostkach zaliczanych do obszarów wiejskich notowano dodatnie wartości ogólnego salda migracji na pobyt stały, w 32 napływ migracyjny był równy odpływowi, ujemne saldo dotyczyło 1 172 ośrodków. Najwyższe wartości ogólnego salda migracji (od 47,6‰ do 35,6‰) dotyczyły 7 jednostek aglomeracyjnych: Czernicy (dolnośląskie), Osielska (kujawsko-pomorskie), Łomianek i Wieliszewa (warszawski stołeczny), Kleszczewa (wielkopolskie), Wasilkowa (podlaskie) i Miękinia (dolnośląskie).

W 2021 r. średnia wartość ogólnego salda migracji w obszarach aglomeracyjnych wyniosła 11,0‰ (wobec 10,0‰ w 2011 r.) i była wyraźnie wyższa niż na obszarach wiejskich ogółem (3,3‰). Wyższa niż przeciętnie w tej delimitacji wartość ogólnego salda (od 47,6‰ do 11,1‰) dotyczyła 112 z 405 jednostek aglomeracyjnych. Wśród 19 ośrodków, w których ogólne saldo migracji było wyższe niż 30,0‰ dominowały jednostki obszarów aglomeracyjnych dużej gęstości (Czernica, Wieliszew, Osielsko, Kleszczewo, Łomianki, Kórnik, Głusk, Rokietnica, Grodzisk Mazowiecki, Kosakowo, Dobra (Szczecińska), Dopiewo). Znalazło się wśród nich także 5 jednostek małej gęstości (Wasilków, Miękinia, Stawiguda, Choroszcz, Supraśl) oraz 2 delimitacji pozaaglomeracyjnej (Pabianice i Jerzmanowa).

W 2021 r. ujemne ogólne saldo migracji (od minus 11,0‰ w Pilawie do minus 0,4‰ w Iwierzycach i Kowalewie Pomorskim) dotyczyło 91 jednostek aglomeracyjnych, z których ponad połowa zlokalizowana była w 5 regionach: mazowieckim regionalnym (13), świętokrzyskim (11), lubelskim i podkarpackim (po 10) i małopolskim (7). Wśród nich było 11 ośrodków dużej gęstości: Ornontowice, Rędziny, Miedźna, Kornowac (śląskie), Gać, Hyżne, Czudec (podkarpackie), Dobrzeń Wielki, Komprachcice (opolskie), Celestynów (warszawski stołeczny) i Igołomia-Wawrzeńczyce (małopolskie).

W 2021 r. wyraźnie niższą średnią wartość ogólnego salda migracji obserwowano w obszarach pozaaglomeracyjnych – 0,3‰ (wobec 0,1‰ w 2011 r.). Kształtowało się ono od 31,9‰ w Pabianicach do minus 28,7‰ w Kamieńcu Żąbkowickim, tj. gminie wiejskiej, w której od 1 stycznia 2021 r. doszło do wyodrębnienia ośrodka miejskiego. Ujemne saldo migracji wystąpiło w 1081 jednostkach delimitacji pozaaglomeracyjnej. Najniższe wartości dotyczyły 7 ośrodków obszaru małej gęstości w regionach:

dolnośląskim (Kamieniec Ząbkowicki, Olszyna), podlaskim (Lipsk, Wiązajny), mazowieckim regionalnym (Ceranów), lubelskim (Ulhówek), podkarpackim (Krempna) – od minus 28,7‰ do minus 15,1‰.

W 2021 r. dodatnie wartości ogólnego salda migracji w obszarach pozaaglomeracyjnych i dotyczyły 660 jednostek (w 29 napływ migracyjny był równy odpływowi). Najwyższe obserwowano w 10 jednostkach obszaru dużej gęstości: Pabianicach (łódzkie), Jerzmanowej, Kunicach (dolnośląskie), Gnieźnie, Lipnie, Rydzynie (wielkopolskie), Świeszynie, Stargardzie (zachodniopomorskie), Kobylnicy (pomorskie), Brodnicy (kujawsko-pomorskie) – od 31,9‰ do 25,0‰.

W 2021 r. ogólne saldo migracji na pobyt stały w **gminach zmarginalizowanych** było ujemne (minus 3,6‰ wobec minus 3,3‰ w 2020 r.). Ujemne wartości wystąpiły w 644 ośrodkach – najniższe (od minus 21,8‰ do minus 14,1‰) notowano w jednostkach 7 regionów: mazowieckiego regionalnego (Ceranów Czarnia), lubelskiego (Podedwórze, Ulhówek), podlaskiego (Lipsk, Wiązajny), lubuskiego (Gozdnica), podkarpackiego (Krempna), warmińsko-mazurskiego (Dźwierzuty) i zachodniopomorskiego (Dobra). W 2020 r. ogólne saldo migracji w tych 10 ośrodkach kształtowało się od 0,7‰ w Dobrej do minus 12,3‰ w Ulhówku.

W 2021 r. dodatnie wartości ogólnego salda migracji kształtowały się od 11,5‰ w Dubiczach Cerkiewnych do 0,1‰ w Darłowie i dotyczyły 102 gmin. Najwyższe wartości (powyżej 6,0‰) odnotowano w 11 gminach, zlokalizowanych w regionach: podlaskim (Dubicze Cerkiewne, Bielsk Podlaski, Czyże, Kleszczele, Sejny), zachodniopomorskim (Boleszkowice, Sławoborze), mazowieckim regionalnym (Lelis), podkarpackim (Dębowiec), świętokrzyskim (Moskorzew), wielkopolskim (Tarnówka). W porównaniu z 2020 r. w 7 z nich (Tarnówka, Kleszczele, Sejny, Boleszkowice, Dubicze Cerkiewne, Czyże i Moskorzew) nastąpiła zmiana ogólnego salda migracji z ujemnego na dodatnie. Największą różnicę odnotowano w Tarnówce – z minus 7,1‰ do 7,1‰, Kleszczelach – z minus 7,0‰ do 7,1‰ i Sejnach – z minus 7,2‰ do 6,0‰.

2.3 Procesy urbanizacyjne

2.3 Urbanization processes

W 2021 r. **gęstość zaludnienia na obszarach wiejskich** wyniosła 53 osoby na km² i była zbliżona do notowanej w 2020 r. oraz wyższa w porównaniu z 2011 r. (52 osoby na km²). Największą liczbę ludności wiejskiej na km² (powyżej 100 osób na km²) odnotowano w regionach: warszawskim stołecznym i małopolskim (po 132 osoby) oraz śląskim (123 osoby). Najniższą gęstością zaludnienia na obszarach wiejskich charakteryzowały się podlaskie, warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie i lubuskie (od 23 osób na km² do 27 osób na km²). W porównaniu z 2011 r. gęstość zaludnienia obniżyła się na obszarach wiejskich w 9 regionach, w tym najbardziej – w opolskim i świętokrzyskim (po 4 osoby odpowiednio: z 56 osób na km² oraz z 64 osób na km²). Wzrost gęstości zaludnienia w porównaniu z początkiem analizowanego okresu obserwowano w 8 regionach, w tym największy – w warszawskim stołecznym (ze 109 osób na km² do 132 osób na km²). W 2021 r. najniższą gęstość zaludnienia wśród jednostek należących do obszarów wiejskich notowano na terenie wiejskim miejsko-wiejskiej gminy w Nowe Warpno – 3 osoby na km²; zachodniopomorskie; najwyższą – w gminie wiejskiej Buczkowice (1) – 577 osób na km²; śląskie.

W 2021 r. średnia gęstość zaludnienia w obszarach aglomeracyjnych wyniosła 101 osób na km² (wobec 88 osób na km² w 2011 r.). W analizowanym okresie wyraźnie wzrosło zaludnienie w obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości – ze 194 osób na km² w 2011 r. do 214 osób na km², zmniejszyło się w obszarach aglomeracyjnych małej gęstości – z 63 osób na km² do 62 osób na km². W 2021 r. w gęstość zaludnienia w obszarach metropolitalnych kształtowała się od 577 osób na km² w Buczkowicach (śląskie) do 11 osób na km² w Czarnej Białostockiej (podlaskie) i Bytnicy (lubuskie).

W 33 jednostkach gęstość zaludnienia przekroczyła 300 osób na km². Najwyższa – obok Buczkowic – wystąpiła w Andrespolu (łódzkie), Zielonkach i Świątnikach Górnych (małopolskie), Jejkowicach (śląskie), Komornikach (wielkopolskie), Michałowicach, Raszynie i Lesznowoli (warszawski stołeczny) – od 565 osób km² do 508 osób na km². Jednostki o gęstości zaludnienia przekraczającej 300 osób na km² zlokalizowane były głównie w śląskim (12), warszawskim stołecznym (8), małopolskim (5) i wielkopolskim (4).

Najniższa gęstość zaludnienia w obszarach aglomeracyjnych – poniżej 40 osób na km² – dotyczyła 46 jednostek, zlokalizowanych m.in. w mazowieckim regionalnym (Joniec, Korytnica, Naruszewo, Sadowne, Stoczek, Dzierżążnia), kujawsko-pomorskim (Koronowo, Ciechocin, Wielka Nieszawka, Łabiszyn), lubuskim (Bytnica, Kłodawa, Dąbie, Czerwieńsk, Nowogród Bobrzański), lubelskim (Ostrów lubelski, Krzczonów, Wysokie, Zakrzew, Rybczewice), warmińsko-mazurskim (Barczewo, Dobrze Miasto, Pasym, Purda, Świątki).

W porównaniu z 2011 r. w 13 ośrodkach należących do obszaru aglomeracyjnego dużej gęstości obserwowano przyrost gęstości zaludnienia przekraczający 100 osób na km². Były to: Czernica (dolnośląskie), Wielka Wieś i Zielonki (małopolskie), Lesznowola, Piaseczno Łomianki (warszawski stołeczny), Pruszcz Gdański, Kosakowo, Żukowo (pomorskie) oraz Dopiewo, Komorniki, Rokietnica i Swarzędz (wielkopolskie). Mniejszy wzrost gęstości zaludnienia (od 43 osób na km² do 30 osób na km²) obserwowano także w jednostkach aglomeracyjnych małej gęstości (nie uwzględniono ośrodków, w których latach 2011–2021 doszło do zmian administracyjnych). Dotyczył on m.in.: Aleksandrowa Łódzkiego, Obrowa, Miękini, Żórawiny, Stawigudy i Wasilkowa, tj. jednostek, w których w opisywanym okresie notowano wyraźny wzrost liczby ludności.

Najbardziej widoczny ubytek gęstości zaludnienia w obszarach aglomeracyjnych – od 15 osób na km² do 11 osób na km² – dotyczył Komprachcic, Dobrzemia Wielkiego (opolskie), Głogowa Małopolskiego i Sędziszowa Małopolskiego (podkarpackie) i Rędzin (śląskie). Należy zaznaczyć, że od 1 stycznia 2017 r. część terenów dwóch pierwszych jednostek została włączona do obszaru metropolitalnego Opola, a dwóch kolejnych – do miast w gminach miejsko-wiejskich.

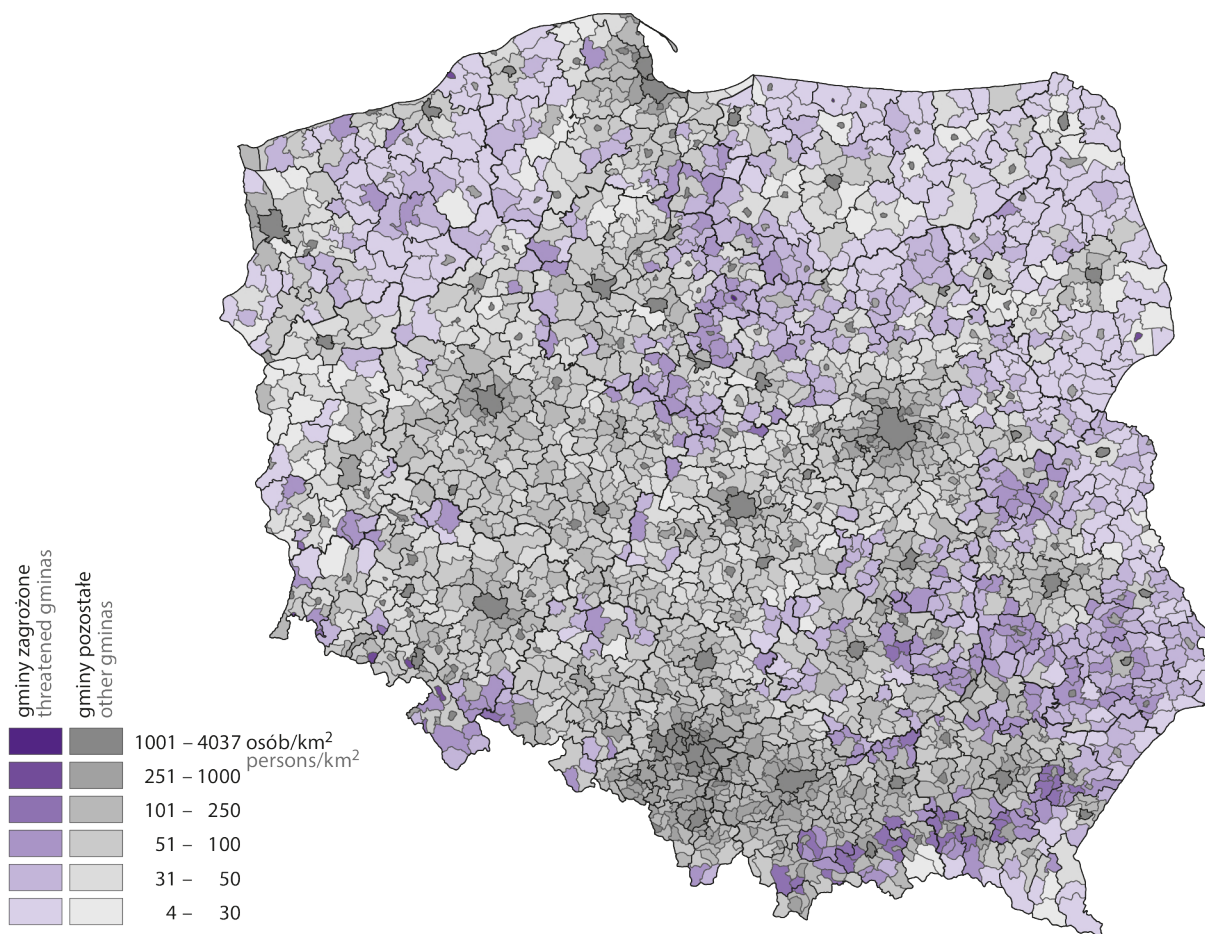
W 2021 r. średnia gęstość zaludnienia w obszarach pozaaglomeracyjnych wyniosła 44 osoby na km² (wobec 46 osób na km² w 2011 r.). W analizowanym wzrosło zaludnienie w obszarach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości – z 69 osób na km² w 2011 r. do 70 osób na km², zmniejszyło się w obszarach pozaaglomeracyjnych małej gęstości – z 27 osób na km² do 25 osób na km².

W 2021 r. najwyższa gęstość zaludnienia w obszarach pozaaglomeracyjnych wyniosła 557 osób na km² w Ksawerowie (łódzkie). Wysokie wartości (od 520 osób na km² do 303 osób na km²) wystąpiły głównie w regionach: śląskim (Chybie, Godów, Gorzyce, Markłowice, Świerklany, Zebrzydowice), a także w: Brzeszczach i Tarnowie (małopolskie) oraz Krościenku Wyżnym (podkarpackie).

Najniższa gęstość zaludnienia w obszarach pozaaglomeracyjnych kształtowała się od 3 osób km² do 9 osób km² i dotyczyła 22 jednostek należących głównie do regionów: podlaskiego (Płaska, Michałowo, Dubicze Cerkiewne, Goniądz, Giby, Krynk, Szudziałowo), zachodniopomorskiego (Drawno, Kalisz Pomorski, Stepnica, Nowe Warpno, Borne Sulino, Człopa), podkarpackiego (Lutowiska, Krempna, Cisna), lubuskiego (Dobiegniew, Lubniewice) oraz warmińsko-mazurskiego (Frombork, Orzysz).

W latach 2011–2021 największe zmiany gęstości zaludnienia w obszarach pozaaglomeracyjnych – z pominięciem jednostek, w których w tym czasie doszło do zmian administracyjnych – dotyczyły wzrostu w gminie wiejskiej Świerklany (śląskie, z 487 osób na km² do 520 osób na km²) oraz ubytku w Kazimierzu Dolnym (lubelskie, ze 102 osób na km² do 74 osób na km²).

Mapa 2. Gęstość zaludnienia w 2021 r.
Map 2. Density of population in 2021

W 2021 r. średnia gęstość zaludnienia wśród **gmin zagrożonych trwałą marginalizacją** wyniosła 38 osób na km² (wobec 39 osób na km² przed rokiem). Największą obserwowano w 8 z 12 gmin miejskich (od 1 432 osób na km² w Rypinie do 271 osób na km² w Kowarach). Najniższe wartości (od 4 osób na km² do 9 osób na km²) dotyczyły gmin w podkarpackim (Lutowiska, Krempna), zachodniopomorskim (Nowe Warpno) i podlaskim (Dubicze Cerkiewne, Giby, Szudziałowo). W skali roku gęstość zaludnienia zmniejszyła się w 268 gminach zmarginalizowanych, w tym w największym stopniu – w 11 z 12 miejskich. Największy ubytek gęstości zaludnienia dotyczy w Górowa Iławieckiego, gdzie na km² powierzchni przypadało 1 126 osób wobec 1 151 w 2020 r. Rypina (1 432 wobec 1 448), Hajnówki (915 wobec 928), Darłowa (638 osób wobec 650) i Nowej Rudy (567 osób wobec 578 osób). Wzrost gęstości w porównaniu z 2020 r. dotyczył małopolskich gmin Podegrodzie, Szaflary i Łukawica – odpowiednio po 2 osoby na km² do 207 osób na km² i 206 osób na km² oraz o 1 osobę na km² do 146 osób na km².

Rozdział 3

Chapter 3

Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego

Development of human and social capital

3.1 Bezrobotni

3.1 Unemployment

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym na obszarach wiejskich obniżyła się z 6,5 osób w 2011 r. do 4,4 w 2021 r. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano na obszarach wiejskich w podkarpackim i warmińsko-mazurskim (po 6,5) oraz w regionie mazowieckim regionalnym (6,2), a najniższą – w wielkopolskim (2,4). Na obszarach aglomeracyjnych ogółem liczba bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym wyniosła 3,2 osoby (wobec 4,7 w 2011 r.), na pozaaglomeracyjnych – 4,9 (wobec odpowiednio 7,1).

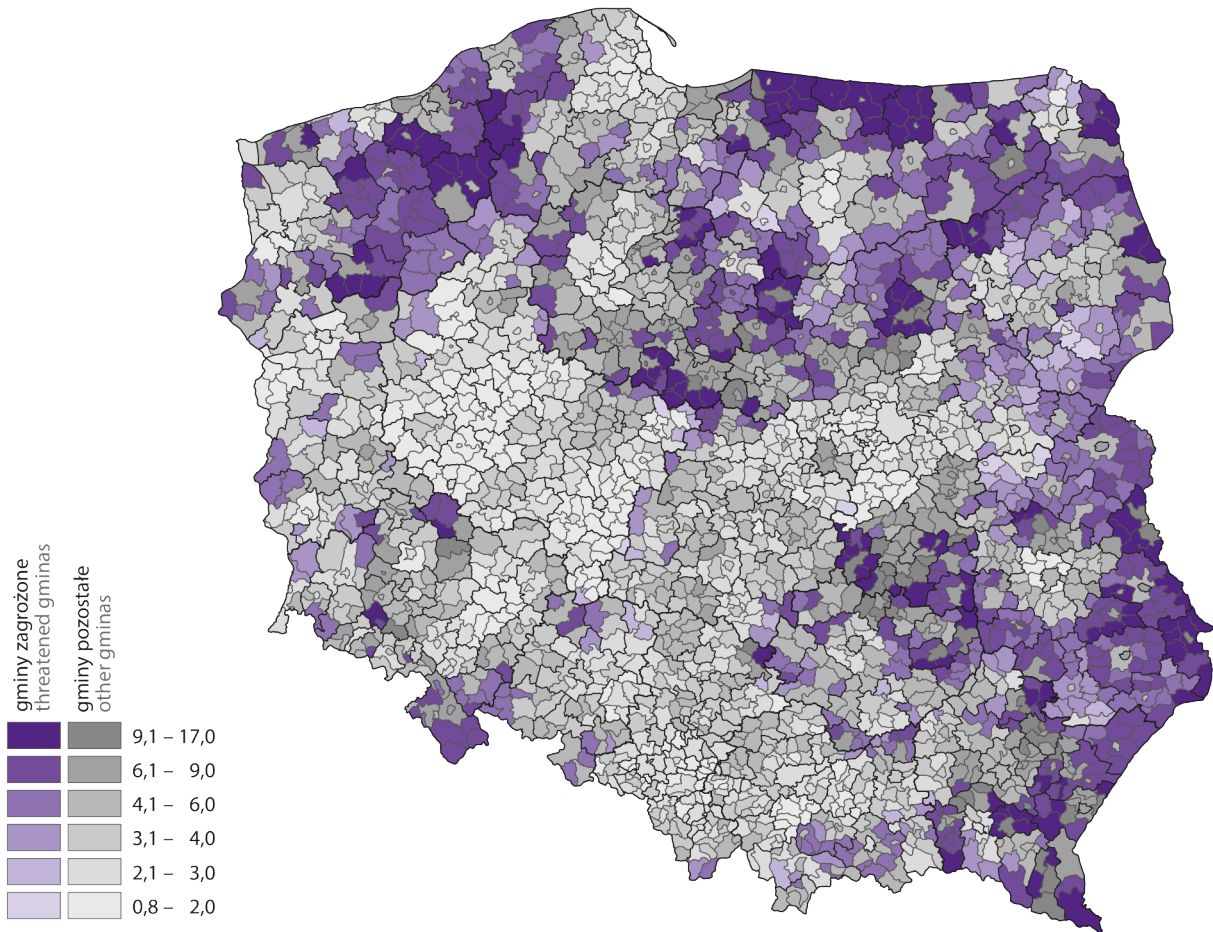
Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano spadek wskaźnika w stosunku do 2011 r., w tym najgłębszy – w grupie jednostek pozaaglomeracyjnych dużej gęstości (o 2,6 do 4,4), a najmniejszy – w aglomeracyjnych małej gęstości (odpowiednio o 1,1 do 3,9). W porównaniu do 2011 r. tendencja spadkowa kształtowała się w większości regionów (najgłębszy spadek notowano w pomorskim – o 3,5 do 4,0), z wyjątkiem opolskiego, gdzie wystąpił niewielki wzrost (o 0,4 do poziomu 3,6).

Największe obciążenie bezrobotnymi w 2021 r. notowano w gminie pozaaglomeracyjnej dużej gęstości regionu mazowieckiego regionalnego – w Chlewiskach (17,0 osób bezrobotnych). Najniższą wartość obserwowano natomiast na obszarze pozaaglomeracyjnym regionu wielkopolskiego – w Połajewie (0,8).

Analogiczny wskaźnik w **gminach zmarginalizowanych** w 2021 r. wyniósł 6,5 osób (wobec odpowiednio 7,3 w 2020 r.). Najwięcej bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało w gminach zmarginalizowanych kujawsko-pomorskiego (7,8), a najmniej – w wielkopolskim (3,7).

W porównaniu z rokiem poprzednim notowano tendencję spadkową, w tym największy spadek miał miejsce w lubuskim (o 1,3 do poziomu 4,8), a najmniejszy – w opolskim (o 0,4 do 4,6). W 2021 r. gminą zmarginalizowaną, która zanotowała największą liczbę bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym były wspomniane wyżej Chlewiska (17,0 osób), natomiast najmniejsze obciążenie wystąpiło w Czajkowie (1,4).

Mapa 1. Bezrobotni zarejestrowani w 2021 r.
Map 1. Registered unemployed persons in 2021

3.2 Opieka nad dziećmi i edukacja przedszkolna

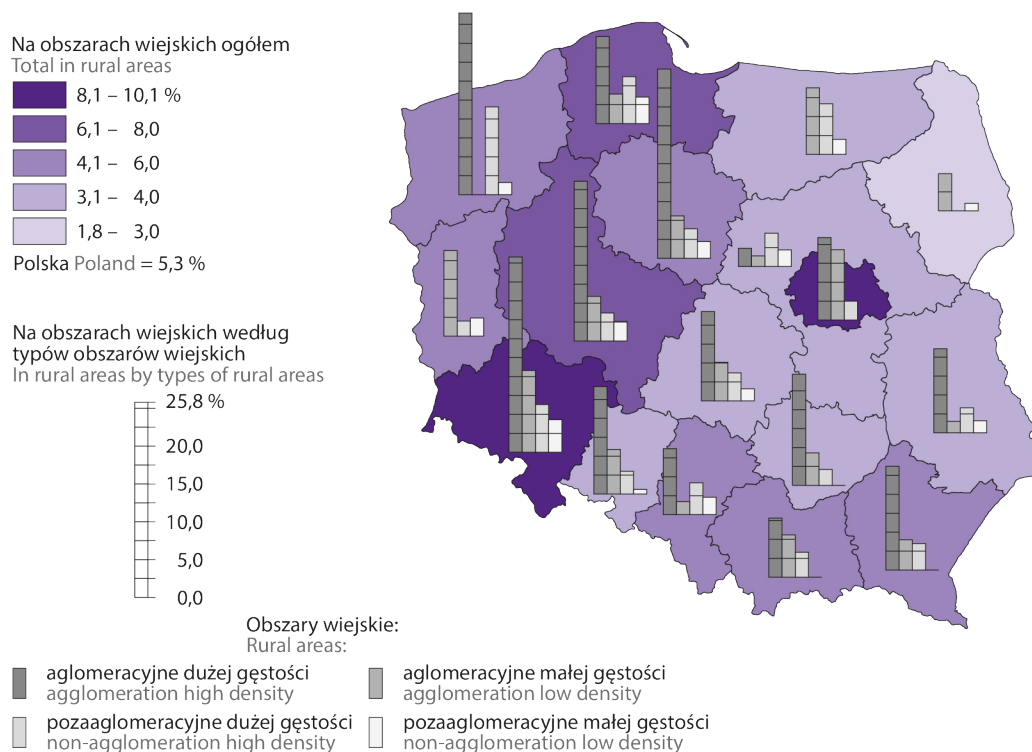
3.2 Childcare and preschool education

W 2021 r. na **obszarach wiejskich** do **żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych** uczęszczało 5,3% dzieci **w wieku do lat 3**. Najwyższy poziom wskaźnika w 2021 r. notowano w regionach: dolnośląskim i warszawskim stołecznym (10,1%) oraz wielkopolskim (6,9%), natomiast najniższy – w podlaskim (1,8%). Odsetek dzieci do lat 3 objętych opieką w żłobkach na obszarach wiejskich był niższy zarówno od przeciętniej w kraju (15,5%), jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych, średnich i małych. W obszarach aglomeracyjnych odsetek ten był wyższy niż w obszarach pozaaglomeracyjnych (odpowiednio 9,7% i 3,4%). W podziale na grupy obszarów wiejskich najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości (13,1%). W pozostałych obszarach odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach, był niższy niż średnio dla obszarów wiejskich – w aglomeracyjnych małej gęstości wyniósł 5,2%, pozaaglomeracyjnych dużej gęstości 3,9% i pozaaglomeracyjnych małej gęstości 2,0%. W 2021 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 54,7 p. proc. Najwyższe wartości w 2021 r. obserwowano w otoczeniu Wrocławia, m.in. w gminach: Kobierzyce – 44,5%, Długołęka – 26,5%, zaliczanych do obszarów wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości oraz w gminach: Legnickie Pole – 45,1%

i Kostomłoty – 35,9%, określanych jako pozaaglomeracyjne dużej gęstości. Najniższy poziom odsetka dzieci do lat 3 objętych opieką w żłobkach notowały gminy pozaaglomeracyjne małej gęstości: Świdwin – 0,9% (region zachodniopomorski), Zakrzewo – 2,0% (wielkopolski) oraz gminy pozaaglomeracyjne dużej gęstości: Sulejów – 1,0% (łódzki), Kłodawa – 1,1% i Kaczory – 1,3% (wielkopolski).

Mapa 2. Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych w 2021 r.

Map 2. Percentage of children up to the age of 3 covered by care in nurseries and children's clubs in 2021

W 2021 r. w **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** do żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych uczęszczało 4,2% dzieci w wieku do lat 3 (wzrost o 1,1 p. proc. wobec 2020 r.). Najwyższy odsetek dzieci do lat 3 objętych opieką w żłobkach był w Niegosławicach (55,6%), a najniższy – w Świdwinie (0,9%). Najwyższy odsetek dzieci uczęszczających do żłobków miały gminy zagrożone trwałą marginalizacją województwa lubuskiego (12,0%), a najniższy – łódzkiego (1,9%). 52 gminy miały wartość wskaźnika wyższą od średniej dla Polski (15,5%), w tym najwięcej takich gmin było w województwach dolnośląskim i lubuskim (po 8 gmin).

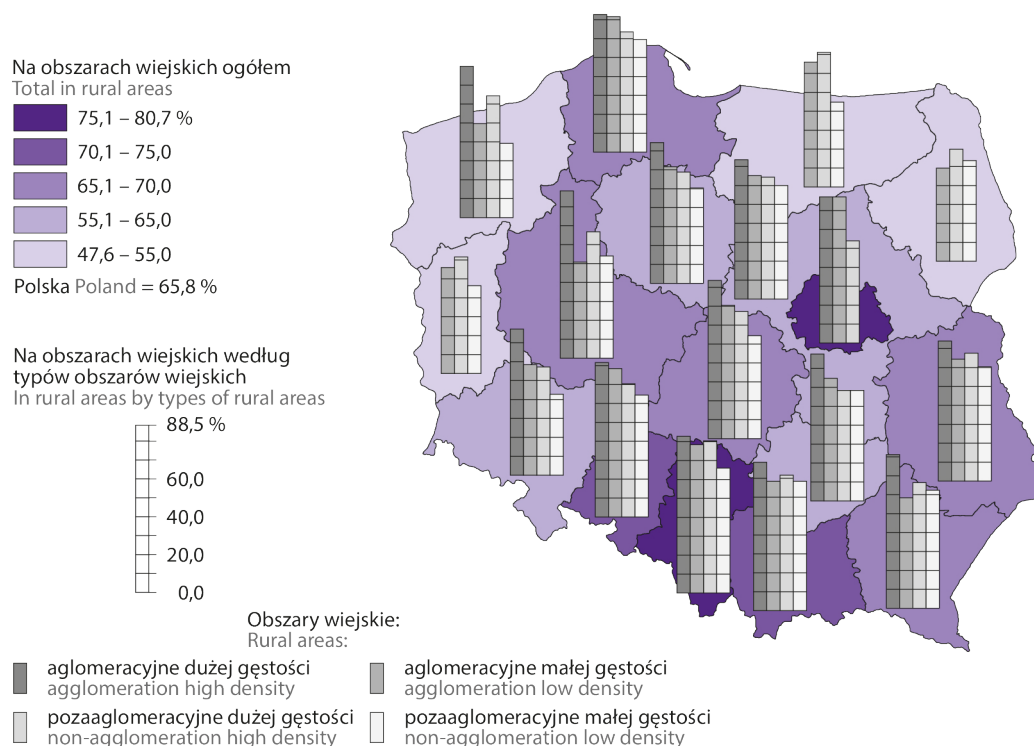
W roku szkolnym 2020/21 **wychowaniem przedszkolnym na obszarach wiejskich** objętych było 65,8% **dzieci w wieku 3–5 lat** (wzrost o 16,5 p. proc. wobec roku szkolnego 2011/12). Najwyższy poziom wskaźnika w 2021 r. notowano w regionach: warszawskim stołecznym (76,2%) i małopolskim (73,1%), natomiast najniższy – w zachodniopomorskim (47,6%) i lubuskim (50,4%). Odsetek dzieci w wieku 3–5 lat w objętych wychowaniem przedszkolnym na obszarach wiejskich był niższy zarówno od przeciętnej w kraju (88,3%), jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych, średnich i małych. W obszarach aglomeracyjnych odsetek ten był wyższy niż w obszarach pozaaglomeracyjnych (wyniósł odpowiednio 73,5% i 62,4%).

W podziale na grupy obszarów wiejskich najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości (79,3%). W pozostałych obszarach odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wyniósł: 65,4% w obszarach aglomeracyjnych małej gęstości, 66,8% w pozaaglomeracyjnych dużej gęstości i 52,3% w pozaaglomeracyjnych małej gęstości. Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano wzrost wskaźnika w stosunku do 2011 r., w tym największy – w grupie jednostek pozaaglomeracyjnych dużej gęstości (wzrost o 16,7 p. proc. do 66,8%), a najmniejszy – w pozaaglomeracyjnych małej gęstości (odpowiednio o 12,9 p. proc. do 52,3%).

W 2021 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 124,7 p. proc. (w 2011 r. – odpowiednio 180,3 p. proc.). Najwyższe wartości w 2021 r. obserwowano przede wszystkim w otoczeniu dużych miast, szczególnie na obszarach zlokalizowanych wokół Warszawy (m.in. w gminach: Raszyn – 108,6%, Michałowice – 108,3% i Izabelin – 103,9%, zaliczanych do obszarów wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości) oraz Poznania (m.in. w gminach: Suchy Las – 111,8% i Tarnowo Podgórne – 107,8%, określanych jako aglomeracyjne dużej gęstości). Najniższy poziom wskaźnika notowały gminy pozaaglomeracyjne dużej gęstości: Skalmierz – 1,4% (świętokrzyski), Sanniki – 1,8% (mazowiecki regionalny), oraz gminy pozaaglomeracyjne małej gęstości, tj. Tychowo – 1,8 % i Mirosławiec – 2,4% (zachodniopomorski).

W analizowanym okresie 2011–2021 najwyższy wzrost wartości wskaźnika notowano w gminach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości: Domanice (o 78,6 p. proc. do 100,0%, mazowiecki regionalny) i Zarzecze (o 74,8 p. proc. do 83,6 %, podkarpacki), a najgłębszy spadek – w gminie Poniatowa (o 98,3 p. proc. do 83,9%, lubelski) oraz w obszarze wiejskim gminy Pierzchnica (o 53,3 p. proc. do 23,9%, świętokrzyski). W 30 obszarach wiejskich spadek wskaźnika spowodowany był brakiem przedszkoli w 2021 r.

Mapa 3. Odsetek dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego (w grupie 3–5 lat) w 2021 r.
Map 3. Percentage of children in pre-primary education establishments (aged 3–5) in 2021

3.3 Pomoc społeczna i aktywność społeczna

3.3 Social welfare and activity

Na **obszarach wiejskich**¹ w 2021 r. 6,1% mieszkańców **korzystało ze środowiskowej pomocy społecznej**, co stanowiło istotny spadek w porównaniu z 2011 r., kiedy z takich form pomocy skorzystało 11,1% ogółu ludności tych gmin. Na obszarach aglomeracyjnych ogółem z pomocy społecznej korzystało 2,8% mieszkańców, a na pozaaglomeracyjnych – 5,0%. Odsetek powyżej średniej wystąpił na obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych małej gęstości (6,5%, wobec 15,6% w 2011 r.), gdzie odnotowano także najwyższe wartości wśród regionów: warmińsko-mazurskim (9,3%; 20,4% w 2011 r.) i podkarpackim (odpowiednio 7,8%; 17,9%). Najmniejszy udział korzystających z pomocy środowiskowej notowano na obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości (2,0%, wobec 5,6% w 2011 r.), gdzie wystąpił również najniższy udział w skali regionów – dolnośląskim (1,0%, wobec 4,6% w 2011 r.), śląskim i wielkopolskim (po 1,5%, wobec odpowiednio 4,1% i 3,9%). W stosunku do 2011 r. odnotowano spadek udziału osób korzystających na wszystkich obszarach wiejskich i we wszystkich regionach, w tym największy – na obszarze pozaaglomeracyjnym dużej gęstości regionu lubuskiego (o 12,6 p. proc.), a najmniejszy – na obszarze aglomeracyjnym dużej gęstości regionu warszawskiego stołecznego (o 2,3 p. proc.).

Analizując jednostki imiennie, w 2021 r. największy udział korzystających był na obszarach pozaaglomeracyjnych małej gęstości regionu lubelskiego (Wiryki – 18,6% i Stary Brus – 17,9%), a najmniejszy – na obszarze aglomeracyjnym dużej gęstości regionu wielkopolskiego (Komorniki – 0,3%).

W **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** ze środowiskowej pomocy społecznej w 2021 r. korzystało 7,0% ogółu ludności tych gmin (wobec 8,0% w 2020 r.). Najwyższy wskaźnik notowano w gminach tego typu w regionie warmińsko-mazurskim (gdzie udział korzystających wyniósł 9,7%), natomiast najniższy – w dolnośląskim (na poziomie 4,9%). Zarówno największy, jak i najmniejszy udział korzystających odnotowano w opolskim – największy był w gminie Otmuchów (21,6% ogółu mieszkańców), natomiast najniższym – w gminie Radłów (1,3%).

Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON

w 2021 r. na **obszarach wiejskich** wyniosła 51,6 tys. podmiotów (wobec 36,7 tys. w 2011 r.). W rezultacie, na 1 tys. ludności przypadało średnio 3,4 jednostki (w 2011 r. – odpowiednio 2,4), przy średniej krajowej wynoszącej 4,1 podmioty (w 2011 r. – 2,8). Wskaźnik na obszarach wiejskich był niższy zarówno od przeciętniej w kraju, jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych (5,5) i średnich (3,6). Najwyższy wskaźnik wystąpił na obszarach wiejskich regionu lubuskiego (4,2 jednostki na 1 tys. mieszkańców) i dolnośląskiego (4,1), a najniższy – na obszarach wiejskich śląskiego (2,8) i małopolskiego (3,0).

Na obszarach wiejskich aglomeracyjnych na 1 tys. mieszkańców przypadało 3,1 fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON (2,2 w 2011 r.), a na pozaaglomeracyjnych – 3,5 (odpowiednio 2,5). Wzrost wskaźnika w stosunku do 2011 r. odnotowano na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich, w tym największy – w grupie jednostek pozaaglomeracyjnych małej gęstości (o 1,2 podmiotów do poziomu 4,0), w tym szczególnie w małopolskim (o 1,8 podmiotów do poziomu 6,3). Najmniejszy wzrost wystąpił w gminach aglomeracyjnych dużej gęstości (odpowiednio o 0,9 do 2,8), w tym szczególnie w łódzkim (odpowiednio o 0,3 do 2,2).

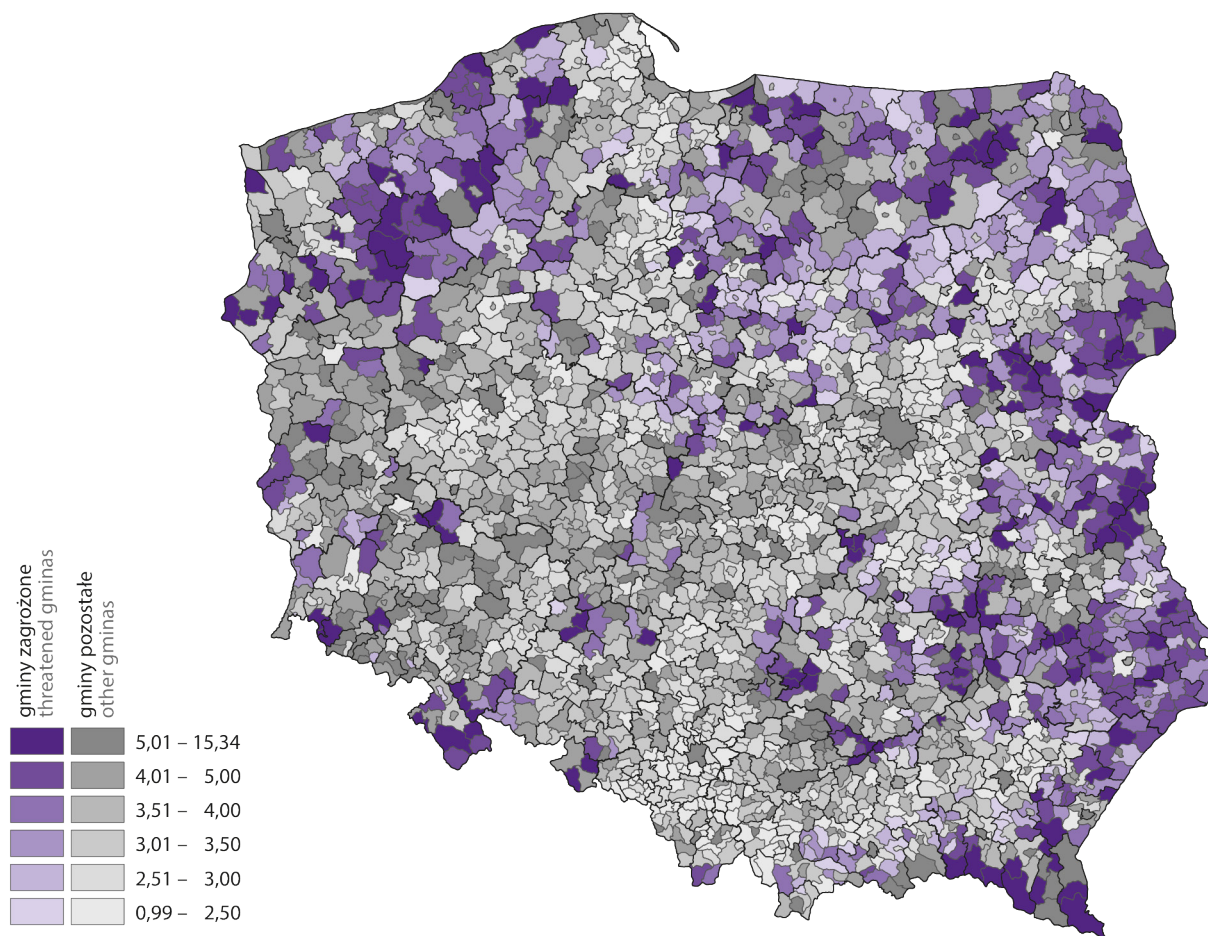
¹ W zakresie korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej analiza prezentowanych obszarów wiejskich (ze względu na ograniczenia w dostępności danych) dotyczy gmin wiejskich.

W 2021 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła od 15,3 do 0,2 podmioty. Najwyższe wartości w 2021 r. obserwowano na obszarach pozaaglomeracyjnych małej gęstości Białowieża i Nowe Warpno – obszar wiejski (po 15,3 podmioty na 1 tys. mieszkańców, odpowiednio region podlaski i zachodniopomorski). Najniższy poziom notowała gmina pozaaglomeracyjna dużej gęstości Rejowiec – obszar wiejski (0,2 podmioty, w lubelskim).

W 2021 r. na terenie **gmin zagrożonych trwałą marginalizacją** zarejestrowanych było łącznie 16,5 tys. fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON, co stanowiło średnio 3,8 jednostek na 1 tys. mieszkańców. Najwięcej podmiotów w przeliczeniu na liczbę ludności było w gminach zmarginalizowanych w regionach dolnośląskim i zachodniopomorskim (po 4,4 na 1 tys. mieszkańców), a najmniej – w warszawskim stołecznym (3,0). Według gmin, wskaźnik kształtował się od 15,3 jednostki w Białowieży (gmina wiejska, definiowana jako obszar pozaaglomeracyjny małej gęstości, w podlaskim) do po 1,0 – w gminach Kobylin-Borzymy (gmina wiejska, definiowana jako obszar pozaaglomeracyjny małej gęstości, również w podlaskim) i Rejowiec (gmina miejsko-wiejska, w lubelskim).

Mapa 4. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON na 1 tys. ludności w 2021 r.

Map 4. Number of foundations, associations and social organizations entered in the REGON register per 1 thousand population in 2021

Rozdział 4

Chapter 4

Przedsiębiorczość

Entrepreneurship

W latach 2011–2021 na **obszarach wiejskich** (podobnie jak w kraju) wzrosła zarówno liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON (z 1,0 mln w 2011 r. do 1,4 mln w 2021 r.), jak i podmiotów gospodarki narodowej w usługach wyższego rzędu (z 223,7 tys. w 2011 r. do 383,8 tys. w 2021 r.). Jednocześnie odnotowano niewielki spadek liczby spółek z udziałem kapitału zagranicznego (z 10,8 tys. w 2011 r. do 10,7 tys. w 2021 r.), co wynikało ze zmniejszenia liczby spółek na obszarach wiejskich sklasyfikowanych jako pozaaglomeracyjne (o 1 010 spółek) przy niewielkim wzroście ich liczby na obszarach aglomeracyjnych (o 911 jednostek).

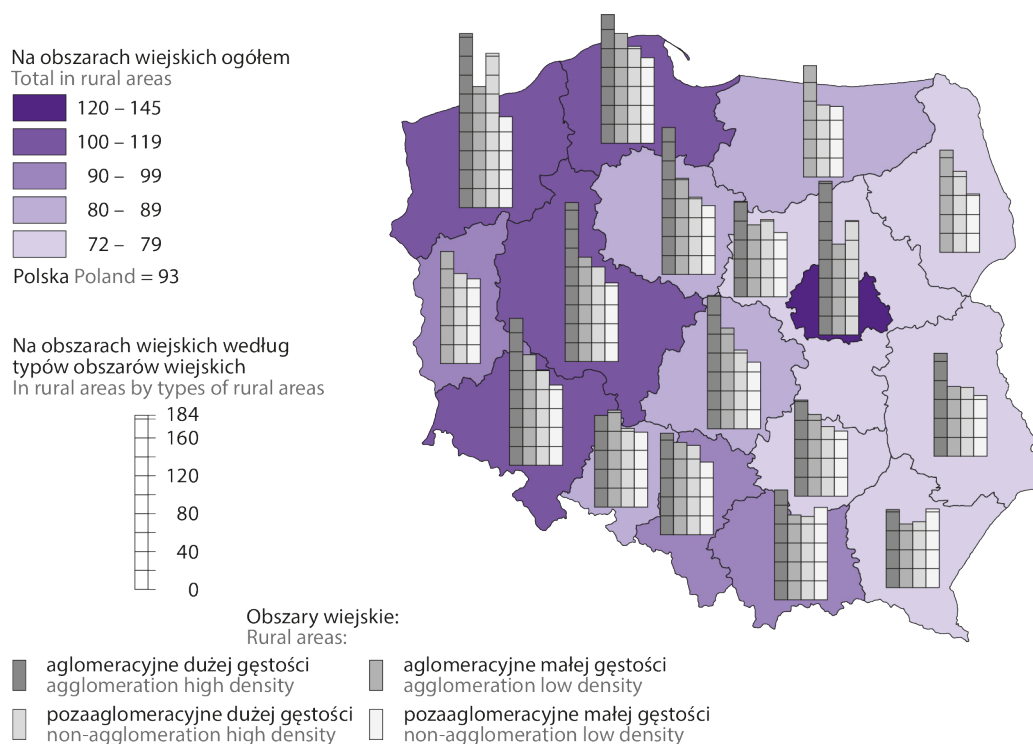
Na **obszarach wiejskich** liczba **podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 ludności** wzrosła z 66 w 2011 r. do 93 w 2021 r. Najwyższy poziom wskaźnika w 2021 r. odnotowano w regionach: warszawskim stołecznym (145) i zachodniopomorskim (114), natomiast najniższy – w podkarpackim i podlaskim (po 72). Wartość wskaźnika na obszarach wiejskich była niższa zarówno od przeciętniej w kraju (128), jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych, średnich i małych.

W 2021 r. przeciętna liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 ludności dla **obszarów aglomeracyjnych** ogółem wyniosła 116, a dla **pozaaglomeracyjnych** 84. Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano wzrost wskaźnika w stosunku do 2011 r., w tym największy – w grupie jednostek aglomeracyjnych dużej gęstości (wzrost o 29 jednostek do poziomu 133 podmiotów na 1 000 ludności), a najmniejszy – w aglomeracyjnych małej gęstości (odpowiednio o 22 do 97).

W 2021 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 384 podmioty (w 2011 r. – 323). Najwyższe wartości w 2021 r. zaobserwowano w gminach: Rewal – 419 (region zachodniopomorski), Jastarnia (380 podmiotów, region pomorski), zaliczanych do obszarów wiejskich pozaaglomeracyjnych dużej gęstości oraz w gminie Dziwnów (371), sklasyfikowanej jako obszar wiejski pozaaglomeracyjny małej gęstości (w zachodniopomorskim). Najniższy poziom wskaźnika zanotowano na obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych małej gęstości regionu podlaskiego: Nowy Dwór i Lipsk (po 35 podmiotów) oraz Suchowola (37).

Mapa 1. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 1 000 ludności w 2021 r.

Map 1. Entities of the national economy recorded in the business register (REGON) per 1 000 population in 2021

W **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 mieszkańców wzrosła z 75 w 2020 r. do 78 w 2021 r. Najwyższy poziom wskaźnika zanotowano w regionach dolnośląskim – 111 i zachodniopomorskim – 106, a najniższy w podlaskim – 63 jednostki. W skali roku wskaźnik wzrósł nieznacznie we wszystkich regionach Polski, w tym największy wzrost odnotowano w regionie warszawskim stołecznym (o 7 podmiotów), najmniejszy – w opolskim (o 2).

W 2021 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 153 podmioty (w 2020 r. – 145). Wśród gmin zmarginalizowanych, najwyższy poziom wskaźnika wystąpił w gminie Lutowiska – 188 (region podkarpacki), a najniższy w gminach Nowy Dwór – 35 (podlaski) i Rudnik – 39 (lubelski).

W 2021 r. na **obszarach wiejskich** liczba **spółek z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys.**

ludności wyniosła 7 i była taka sama jak w 2011 r. Najwyższy poziom wskaźnika notowano w regionie warszawskim stołecznym (57 wobec 54 w 2011 r.), natomiast najniższy – w świętokrzyskim (1). Liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności na obszarach wiejskich była niższa zarówno od przeciętniej w kraju (22), jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych, średnich i małych.

W 2021 r. przeciętna liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności dla **obszarów aglomeracyjnych** ogółem wyniosła 15, a dla **pozaaglomeracyjnych** 4. Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano spadek wskaźnika w stosunku do 2011 r., w tym największy – w grupie jednostek aglomeracyjnych małej gęstości (o 3 jednostki do poziomu

5 spółek na 10 tys. ludności). W pozostałych typach obszarów wiejskich, tj. aglomeracyjnych dużej gęstości, pozaaglomeracyjnych dużej i małej gęstości, wartość wskaźnika spadła o 1, a liczba spółek na 10 tys. ludności osiągnęła odpowiednio poziom 24, 3 oraz 5 jednostek.

W 2021 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 686 (w 2011 r. – odpowiednio 728). Najwyższe wartości w 2021 r. zaobserwowano w otoczeniu Warszawy, w gminach: Lesznówola – 686 i Raszyn – 169, zaliczanych do obszarów wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości. Na obszarze 802 jednostek (gmin wiejskich i części wiejskich gmin miejsko-wiejskich) w przeliczeniu na 10 tys. ludności nie występowała ani jedna spółka z udziałem kapitału zagranicznego. Spośród ww. jednostek zdecydowaną większość stanowiły obszary wiejskie sklasyfikowane jako pozaaglomeracyjne dużej i małej gęstości.

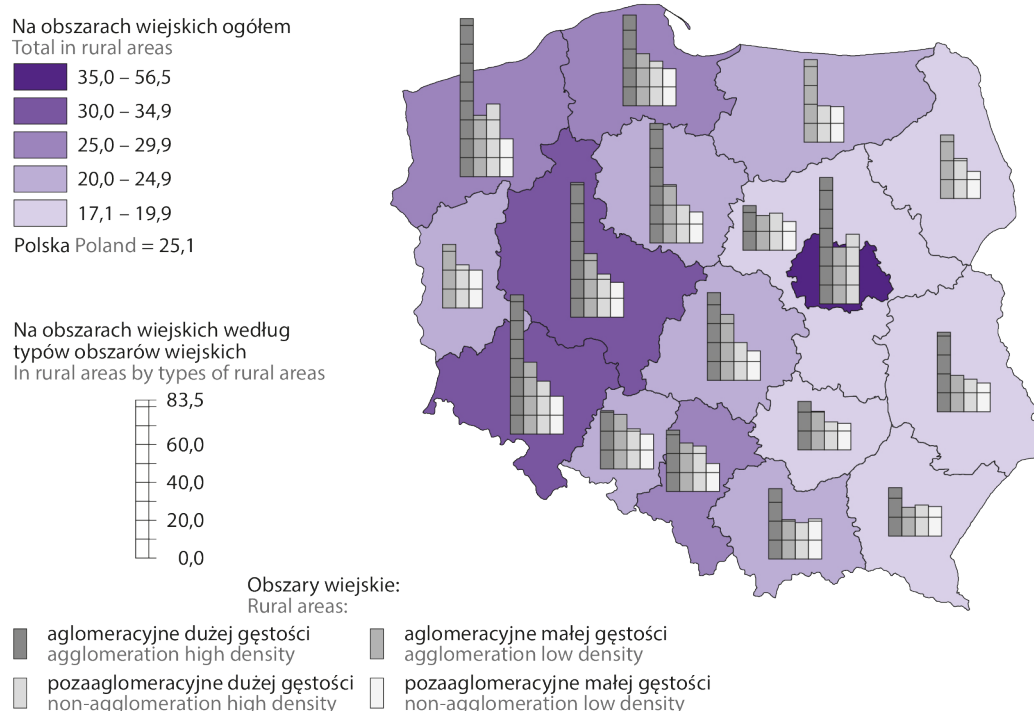
W 2021 r. w **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** na 10 tys. ludności przypadły 3 spółki z udziałem kapitału zagranicznego (tyle samo co przed rokiem). W porównaniu do 2020 r. wartość wskaźnika nie uległa zmianie we wszystkich regionach Polski, z wyjątkiem lubuskiego i wielkopolskiego, w których nastąpił spadek średnio o 1 spółkę (odpowiednio z 12 w 2020 r. do 11 w 2021 r. i z 4 w 2020 r. do 3 w 2021 r.). W 2021 r. najwyższy poziom wskaźnika odnotowano w regionie zachodniopomorskim (12) oraz lubuskim (11), natomiast w warszawskim stołecznym i śląskim w przeliczeniu na 10 tys. ludności nie było spółek z udziałem kapitału zagranicznego. Wśród gmin zmarginalizowanych najwyższą wartość osiągnęła gmina Puńsk – 132 (region podlaski). W ponad 45% gmin zmarginalizowanych nie odnotowano żadnej spółki na 10 tys. ludności.

Na **obszarach wiejskich** liczba **podmiotów gospodarki narodowej w usługach wyższego rzędu na 1 000 ludności** wzrosła z 15 w 2011 r. do 25 w 2021 r. Najwyższy poziom wskaźnika w 2021 r. notowano w regionie warszawskim stołecznym (57 wobec 33 w 2011 r.), natomiast najniższy – w świętokrzyskim (17). Wartość wskaźnika na obszarach wiejskich była niższa zarówno od przeciętniej w kraju (50), jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych, średnich i małych.

W 2021 r. przeciętna liczba podmiotów w usługach wyższego rzędu na 1 000 ludności dla **obszarów aglomeracyjnych** ogółem wyniosła 39, a dla obszarów **pozaaglomeracyjnych** ogółem – 20. Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano wzrost wskaźnika w stosunku do 2011 r., w tym największy – w grupie jednostek aglomeracyjnych dużej gęstości (wzrost o 20 do poziomu 49 podmiotów na 1 000 ludności), a najmniejszy – w pozaaglomeracyjnych małej gęstości (odpowiednio o 6 do 17 podmiotów).

W 2021 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 106 (w 2011 r. – 76). Najwyższe wartości w 2021 r. zaobserwowano w gminach: Michałowice – 110 (region warszawski stołeczny) i Suchy Las – 106 (region wielkopolski), zaliczanych do obszarów wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości. Najniższy poziom notowały gminy pozaaglomeracyjne małej gęstości: Przedecz – 4 (region wielkopolski) i Lipsk – 6 (podlaski).

Mapa 2. Liczba podmiotów gospodarczych wyższego rzędu^a na 1 000 ludności w 2021 r.
Map 2. Number of business entities in the higher level services^a per 1 000 population in 2021

a Dotyczy sekcji J-R; tzw. „zaawansowana przedsiębiorczość”.
 a Applies to J-R sections; the so-called ‘advanced entrepreneurship’.

W **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** liczba podmiotów gospodarki narodowej w usługach wyższego rzędu na 1 000 ludności wzrosła z 19 w 2020 r. do 20 w 2021 r. Najwyższy poziom wskaźnika zanotowano w regionach dolnośląskim – 42, a najniższy w mazowieckim regionalnym, podkarpackim i świętokrzyskim – po 15. W skali roku wskaźnik wzrósł nieznacznie we wszystkich regionach Polski. W 2021 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 62 podmioty (w 2020 r. – 61). Wśród gmin zmarginalizowanych najwyższy poziom wskaźnika wystąpił w gminie Duszniki-Zdrój – 66 (region dolnośląski), a najniższy w gminach Przyłęk (region mazowiecki regionalny) i Kobylin-Borzymy (region podlaski) – po 8 podmiotów.

W latach 2011–2021 **na obszarach wiejskich** odnotowano ponad dwukrotny wzrost **przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem** (z 355,7 mld zł w 2011 r. do 750,4 mld zł) i prawie trzykrotny wzrost **przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport** (odpowiednio z 69,9 mld zł do 206,6 mld zł). Zwiększył się również **udział przychodów netto ze sprzedaży na eksport** w przychodach netto ze sprzedaży ogółem z 19,6% w 2011 r. do 27,5%. W 2021 r. najwyższym wzrostem kwotowym przychodów netto ze sprzedaży ogółem charakteryzował się region wielkopolski (o 108,8 mld zł), a najmniejszym – lubuski (o 3,1 mld zł). Natomiast największy wzrost procentowy odnotowano w regionie podkarpackim (o 224,1%), a najniższy – w świętokrzyskim (o 40,8%).

W 2021 r. **wartość przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem** na obszarach wiejskich zakwalifikowanych jako **aglomeracyjne i pozaaglomeracyjne** była zbliżona i wynosiła odpowiednio 386,3 mld zł i 364,1 mld zł. Zarówno na obszarach aglomeracyjnych, jak i pozaaglomeracyjnych, najwyższą wartość przychodów odnotowano w regionie wielkopolskim

(na poziomie odpowiednio 131,7 mld zł i 69,5 mld zł). Najniższą wartością przychodów na obszarach aglomeracyjnych charakteryzował się region lubuski (2,6 mld zł), a na pozaaglomeracyjnych – warszawski stołeczny (również 2,6 mld zł).

W **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** wartość przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem wzrosła z 52,1 mld zł w 2020 r. do 61,5 mld zł w 2021 r., tj. o 17,9%. Wzrost przychodów odnotowano we wszystkich regionach z wyjątkiem śląskiego, gdzie zanotowano niewielki spadek wynoszący 1,9 mln zł (tj. 1,1%). Regionem o najwyższych przychodach netto w 2021 r. był mazowiecki regionalny – 8,5 mld zł, w którym odnotowano również największy kwotowy wzrost przychodów (o 1,1 mld zł, tj. o 31,5%). Największy procentowy wzrost przychodów wystąpił w lubuskim (43,1%). W 2021 r. **wartość przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport na obszarach wiejskich** zakwalifikowanych jako aglomeracyjne wyniosła 112,6 mld zł i była wyższa o 77,4 mld zł w stosunku do 2011 r. Najwyższą wartość przychodów w 2021 r. odnotowano w regionie dolnośląskim – 38,5 mld zł, a najniższą w świętokrzyskim – 0,3 mld zł. Na obszarach **pozaaglomeracyjnych** przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport wyniosły 94,0 mld zł i w porównaniu do 2011 r. były wyższe o 59,3 mld zł. Najwyższą wartość przychodów w 2021 r. odnotowano w regionie wielkopolskim – 21,3 mld zł, a najniższą w warszawskim stołecznym – 0,6 mld zł. Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport w przychodach netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem na obszarach aglomeracyjnych wyniósł 29,1%, w porównaniu do 25,8% na obszarach pozaaglomeracyjnych.

W **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** wartość przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport wzrosła z 12,5 mld zł w 2020 r. do 15,3 mld zł w 2021 r., tj. o 22,2%. Wzrost przychodów odnotowano we wszystkich regionach z wyjątkiem mazowieckiego regionalnego, gdzie zanotowano spadek o 0,1 mld zł (tj. 16,1%). Regionem o najwyższych przychodach netto w 2021 r. był zachodniopomorski – 2,3 mld zł. Najniższy poziom przychodów odnotowano w śląskim – 6,8 mln zł. W 2021 r. w gminach zmarginalizowanych, udział przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport w przychodach netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem wyniósł 24,9% wobec 24,0% rok wcześniej.

Rozdział 5

Chapter 5

Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia

Development of infrastructure increasing competitiveness, investment attractiveness and living conditions

5.1 Infrastruktura transportowa

5.1 Transport infrastructure

W 2021 r. **długość dróg dla rowerów na 10 tys. mieszkańców** na **obszarach wiejskich** wyniosła 3,41 km, co stanowiło wartość niższą od przeciętnej w kraju oraz od wartości obserwowanych w agregatach dla miast dużych oraz miast średnich i wyższą od wartości dla agregatu miast małych. Dla grupy jednostek aglomeracyjnych wskaźnik ukształtował się na poziomie 3,62 km, w tym dla obszarów małej gęstości – 3,87 km, a dla obszarów dużej gęstości – 3,40 km. Grupa jednostek pozaaglomeracyjnych charakteryzowała się niższą długością dróg dla rowerów na 10 tys. mieszkańców (3,32 km). Dla jednostek dużej gęstości było to 3,38 km, a małej gęstości – 3,21 km.

W poszczególnych obszarach wiejskich najwyższe wartości wskaźników notowano w Kleszczowie (126,32 km, obszar pozaaglomeracyjny dużej gęstości, województwo łódzkie), Dubiczach Cerkiewnych (91,57 km, obszar pozaaglomeracyjny małej gęstości, województwo podlaskie) oraz Rzęśni (78,77 km, obszar pozaaglomeracyjny dużej gęstości, województwo łódzkie). Dubicze Cerkiewne oraz Rzęśnia charakteryzowały się także największym wzrostem w porównaniu z 2011 r. (odpowiednio o 91,57 km i o 62,12 km). W 1 407 jednostkach wartość wskaźnika wyniosła 0,00 km, co oznacza brak dróg dla rowerów na danym obszarze. Najwyższym odsetkiem tego typu przypadków (75,3%) charakteryzowały się obszary pozaaglomeracyjne małej gęstości, a najniższym (39,6%) – obszary aglomeracyjne dużej gęstości. Dla obszarów aglomeracyjnych małej gęstości i pozaaglomeracyjnych dużej gęstości było to odpowiednio 61,3% i 60,8%.

W porównaniu z 2011 r. wskaźnik zwiększył się na obszarach wiejskich o 2,67 km (tj. z 0,73 km do 3,41 km). Na szczegółowych poziomach delimitacji notowano wzrost w granicach 2,50 km (dla jednostek aglomeracyjnych dużej gęstości) – 2,78 km (dla jednostek pozaaglomeracyjnych dużej gęstości). W poszczególnych obszarach wiejskich wzrost obserwowano w 731 jednostkach, a spadek – w 38.

W 2021 r. w **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** wskaźnik ukształtował się na poziomie 4,08 km (tj. poniżej wartości przeciętnej dla wszystkich gmin w kraju), a w skali roku notowano jego wzrost o 8,9%. W poszczególnych gminach największymi wartościami wskaźnika charakteryzowały się Dubicze Cerkiewne (91,57 km, podlaskie), Brody (60,14 km, lubuskie) oraz Łyse (53,93 km, mazowieckie). W 433 gminach zagrożonych trwałą marginalizacją nie funkcjonowały drogi dla rowerów. W porównaniu z 2020 r. wzrost obserwowano w 173 gminach, w tym największy w Dźwierzutach (z 0,00 km do 38,23 km, warmińsko-mazurskie) i Lipsku (z 4,49 km do 30,56 km, mazowieckie). Spadek dotyczył 7 gmin – największy, z 7,02 km do 0,00 km, notowano w Reczu (zachodniopomorskie).

W 2021 r. **liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych na 100 tys. ludności na obszarach wiejskich** wyniosła 10,7, co stanowiło wartość wyższą niż notowana we wszystkich agregatach miejskich oraz ogółem w kraju. Wartości wskaźnika kształtowały się przy tym bardziej korzystnie na obszarach aglomeracyjnych (9,3) niż pozaaglomeracyjnych (11,3). Na szczegółowych poziomach delimitacji większe wartości obserwowano w agregatach jednostek małej gęstości (13,0 w pozaaglomeracyjnych i 12,1 w aglomeracyjnych) w porównaniu z agregatami jednostek dużej gęstości (10,4 – w pozaaglomeracyjnych i 7,0 – w aglomeracyjnych).

W poszczególnych obszarach wiejskich najwyższe wartości wskaźników notowano wśród jednostek pozaaglomeracyjnych małej gęstości, tj. w Międzyzdrojach (264,3 zachodniopomorskie) oraz w Krynkach (170,1 podlaskie). W 1 181 obszarach wiejskich nie notowano ofiar śmiertelnych wypadków drogowych. Najwyższym odsetkiem tego typu zdarzeń (62,5%) charakteryzowały się obszary pozaaglomeracyjne małej gęstości, a najniższym (44,3%) – obszary aglomeracyjne dużej gęstości. Dla obszarów aglomeracyjnych małej gęstości i pozaaglomeracyjnych dużej gęstości było to odpowiednio 44,9% i 51,6%.

W 2021 r. w **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** wskaźnik wyniósł 4,9, czyli ukształtował się poniżej wartości przeciętnej dla wszystkich gmin w kraju. W porównaniu z 2020 r. oznaczało to spadek o 38,8% (z 8,0). W poszczególnych gminach największymi wartościami wskaźnika charakteryzowały się Chłopice (130,9, podkarpackie) oraz Mały Płock (112,3, podlaskie). W 612 gminach zagrożonych trwałą marginalizacją nie notowano w 2021 r. ofiar śmiertelnych wypadków drogowych. Rok wcześniej taka sytuacja dotyczyła 511 gmin.

W 2021 r. **liczba pieszych i rowerzystów zabitych lub ciężko rannych w wypadkach na terenie zabudowanym na obszarach wiejskich** wyniosła 623 osoby. Z tego, 427 przypadków notowano w jednostkach pozaaglomeracyjnych (82 – małej gęstości, 345 – dużej gęstości), a 196 – w jednostkach aglomeracyjnych (67 – małej gęstości, 129 – dużej gęstości). W poszczególnych obszarach wiejskich najwyższymi wartościami wskaźnika charakteryzowały się gminy Zielonki (6, małopolskie) i Rajcza (6, śląskie). W 1 727 obszarach wiejskich (79,4% ogółu) nie notowano pieszych lub rowerzystów zabitych lub ciężko rannych w wypadkach na terenie zabudowanym. Taka sytuacja dotyczyła 91,1% jednostek pozaaglomeracyjnych małej gęstości, 79,7% jednostek aglomeracyjnych małej gęstości, 74,3% jednostek pozaaglomeracyjnych dużej gęstości i 50,3% jednostek aglomeracyjnych dużej gęstości.

W **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** w 2021 r. notowano 72 przypadki śmierci lub ciężkiego zranienia pieszego lub rowerzysty w następstwie wypadku drogowego. W poprzednim roku liczba ofiar była wyższa i wyniosła 150 osób. W poszczególnych gminach największymi wartościami wskaźnika charakteryzowały się Rajcza (6, śląskie) oraz Grybów (4, gmina wiejska, małopolskie). W 701 gminach zagrożonych trwałą marginalizacją nie notowano w 2021 r. śmierci lub ciężkiego zranienia pieszego lub rowerzysty w następstwie wypadku drogowego. W 2020 r. taka sytuacja dotyczyła 637 gmin.

5.2 Infrastruktura techniczna

5.2 Technical infrastructure

Na **obszarach wiejskich** w 2021 r. **oddano do użytku** 84,5 tys. **nowych mieszkań**, tj. o 65,7% więcej niż w 2011 r. (51,0 tys.). Udział nowych mieszkań oddanych do użytkowania na obszarach wiejskich wyniósł w 2021 r. 36,0% ogółu mieszkań oddanych w Polsce (w 2011 r. było to 38,9%). Dla porównania, mieszkania oddane do użytkowania w dużych miastach stanowiły w 2021 r. 38,9% lokali przekazanych w Polsce ogółem, a w 2011 r. – 35,3%. **Powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na mieszkańca** wzrosła na obszarach wiejskich z 0,47 m² w 2011 r. do 0,71 m² w 2021 r. Zarówno w 2011, jak i w 2021 r., wartość wskaźnika na obszarach wiejskich była wyższa niż w Polsce ogółem i we wszystkich agregatach miejskich.

Najwięcej nowych mieszkań oddano w 2021 r. na obszarach wiejskich mazowieckiego i wielkopolskiego – po 13,1 tys. (wobec odpowiednio 7,7 tys. i 7,2 tys. w 2011 r.), a na mieszkańca przypadało tam po 0,9 m² powierzchni użytkowej (w 2011 r. – po 0,6 m²). W mazowieckim więcej nowych mieszkań oddano na obszarach wiejskich warszawskiego stołecznego (59,2%) niż mazowieckiego regionalnego (40,8%), również przeciętna powierzchnia lokalu na mieszkańca wyższa była w warszawskim stołecznym (1,55 m²) niż w mazowieckim regionalnym (0,57 m²). Najwyższą wartość wskaźnika powierzchni użytkowej w przeliczeniu na ludność notowano na obszarach wiejskich gmin Dziwnów (5,84 m²) i Mielno (5,08 m²) w zachodniopomorskim (obszary pozaaglomeracyjne odpowiednio małej i dużej gęstości). W 18 jednostkach gminnych zaliczanych do obszarów wiejskich nie oddano w 2021 r. do użytkowania nowych mieszkań (w 2011 r. obszarów takich było 50). Były to głównie (16 z 18) obszary pozaaglomeracyjne małej gęstości w lubelskim, lubuskim, mazowieckim regionalnym, podkarpackim, podlaskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim.

Z liczby ogółem 84,5 tys. oddanych w 2021 r. do użytku nowych mieszkań, 60,4 tys. (71,4%) znajdowało się na obszarach wiejskich dużej gęstości: pozaaglomeracyjnych (33,9 tys., tj. 40,1%) i aglomeracyjnych (26,5 tys., tj. 31,3%). Na obszarach wiejskich małej gęstości w 2021 r. oddano do użytku 24,2 tys. lokali (28,6%), w tym 15,8% na obszarach aglomeracyjnych i 12,8% – pozaaglomeracyjnych. W 2021 r. ponad połowa mieszkań została oddana do użytku na obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych (52,9%), podobnie jak w 2011 r. (52,7%). Nowe lokale oddane do użytkowania na obszarach dużej gęstości stanowiły w 2021 r. 71,4% ogółu, czyli znacznie więcej niż w 2011 r. (64,5%).

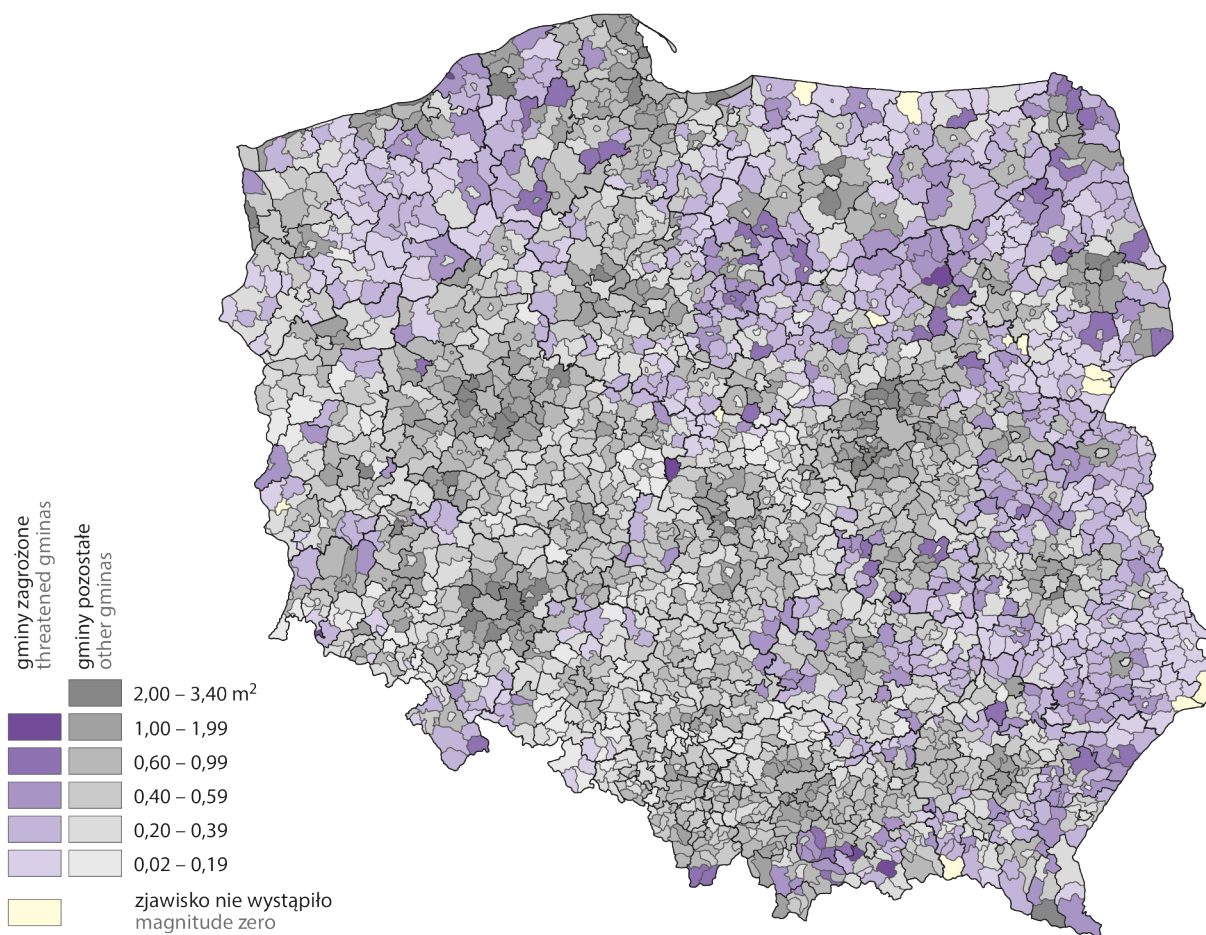
W odniesieniu do 2011 r. odnotowano wzrost liczby oddanych do użytku mieszkań na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich, w tym największy (101,8%) na obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości (głównie w pobliżu Warszawy, Wrocławia i Poznania). Na obszarach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości oddano do użytkowania o 71,5% więcej mieszkań niż w 2011 r., w tym największy wzrost miał miejsce w wielkopolskim. Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano również wzrost w stosunku do 2011 r. powierzchni użytkowej nowych mieszkań w przeliczeniu na mieszkańca, szczególnie na obszarach o dużej gęstości: aglomeracyjnych – o 0,27 m² (do 1,38 m²) i pozaaglomeracyjnych – o 0,24 m² (do 0,60 m²). Na obszarach o małej gęstości powierzchnia wzrosła o 0,16 m² (do 0,87 m²) na obszarach aglomeracyjnych i o 0,13 m² (do 0,39 m²) – na pozaaglomeracyjnych.

W 2021 r. w grupie **gmin zmarginalizowanych** oddano do użytku 10,9 tys. mieszkań (tj. o 18,6% więcej niż w 2020 r.). Udział nowych lokali oddanych do użytkowania w tego typu gminach wyniósł w 2021 r. 4,6% ogółu mieszkań oddanych w Polsce (w 2020 r. było to 4,1%). W gminach zmarginalizowanych liczba oddanych w 2021 r. mieszkań była niższa o 50,3% niż w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze i o 87,2% niż na obszarach wiejskich. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na mieszkańca wyniosła 0,32 m² (wobec 0,26 m² w 2020 r.) i była taka sama, jak w miastach tracących funkcje społeczno-gospodarcze.

Najwięcej lokali przekazano do użytkowania w gminach zmarginalizowanych lubelskiego (1,4 tys.), mazowieckiego regionalnego (1,3 tys.), podkarpackiego (1,2 tys.) i zachodniopomorskiego (1,0 tys.). Mieszkania oddane w tych regionach stanowiły 44,7% wszystkich oddanych do użytku w 2021 r. W 12 spośród 755 gmin zmarginalizowanych w 2021 r. nie oddano do użytku nowych mieszkań (w 2020 r. – w 11). Wskaźnik powierzchni użytkowej w przeliczeniu na ludność osiągnął w 2021 r. najwyższe wartości w gminach zmarginalizowanych śląskiego (0,52 m²), małopolskiego (0,49 m²) i łódzkiego (0,42 m²), a najniższe – w opolskim (0,20 m²). Największą powierzchnią użytkową na mieszkańca charakteryzowały się gminy Uniejów (łódzkie) – 1,91 m² oraz Darłowo (zachodniopomorskie) – 1,23 m², w których również odnotowano najwięcej oddanych do użytku mieszkań (odpowiednio 201 i 280).

Mapa 1. Powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytkowania na 1 mieszkańca w 2021 r.

Map 1. Useful floor area of dwellings completed per capita in 2021

Na obszarach wiejskich w 2021 r. na najem socjalny lokali socjalnych oczekiwało

6,1 tys. **gospodarstw domowych** (tj. o 4,3% mniej niż w 2020 r.), przy ogólnej liczbie takich gospodarstw w kraju wynoszącej 71,3 tys. Udział oczekujących na obszarach wiejskich w wartości ogólnopolskiej (8,6%) był zatem znacznie niższy niż średnie wartości dla miast. W zdecydowanej większości obszarów wiejskich (1 402, tj. 64,5% jednostek) nie było gospodarstw domowych oczekujących na lokal socjalny. Najwięcej oczekujących było na obszarach wiejskich województw dolnośląskiego i pomorskiego

(po 0,8 tys. gospodarstw). Najwyższe poziomy wskaźnika odnotowano w gminach Kobylnica (169 gospodarstw) w pomorskim i Przeworno (115 oczekujących) w dolnośląskim, zaklasyfikowanych jako obszary pozaaglomeracyjne dużej gęstości.

Zdecydowaną większość oczekujących na najem socjalny gospodarstw domowych (4,4 tys., tj. 72,2%) stanowiły gospodarstwa na obszarach pozaaglomeracyjnych: dużej (40,4%) i małej (31,8%) gęstości. Na obszarach aglomeracyjnych oczekujących było 1,7 tys. gospodarstw (27,8%), nieznacznie więcej na obszarach dużej (15,5%) niż małej (12,2%) gęstości.

W **gminach zmarginalizowanych** gospodarstw domowych oczekujących na najem socjalny było w 2021 r. 2,6 tys. (analogicznie jak w 2020 r.). W skali kraju gospodarstwa te stanowiły 3,7% oczekujących ogółem w Polsce. Najwięcej oczekujących było w dolnośląskim (głównie w gminach Boguszków-Gorce, Przeworno, Nowa Ruda) i zachodniopomorskim (łącznie 1,2 tys.). W zdecydowanej większości 526 gmin zmarginalizowanych (69,7% jednostek) nie było gospodarstw domowych oczekujących na najem socjalny lokali.

Odsetki ludności korzystającej z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej czy gazowej były wyższe a obszarach wiejskich niż w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją. Wartości tych wskaźników były jednak bardzo zróżnicowane, zarówno na poziomie jednostek, typów obszarów wiejskich, jak i regionów. Od 2011 r., w porównaniu z agregatami miejskimi i z Polską ogółem, największy wzrost odsetka ludności korzystającej z sieci wodociągowej lub kanalizacyjnej odnotowano na obszarach wiejskich.

Udział mieszkańców obszarów wiejskich, którzy w 2021 r. **korzystali z sieci wodociągowej**, wyniósł 85,9% i był o 10,3 p. proc. wyższy niż w 2011 r. i o 0,3 p. proc. wyższy niż w 2020 r. Najwyższy poziom wskaźnika w 2021 r. notowano w wielkopolskim i opolskim (po 95,2%), natomiast najniższy – w małopolskim (69,5%) i podkarpackim (71,9%). W konsekwencji, odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej w całej Polsce (92,4%) był w 2021 r. o 6,5 p. proc. wyższy niż na obszarach wiejskich. Największy dystans pod względem wartości wskaźnika dzielił obszary wiejskie od dużych miast, gdzie 97,5% mieszkańców (tj. o 11,6 p. proc. więcej niż na wsi) użytkowało wodę z sieci. W podobnej do obszarów wiejskich sytuacji były gminy zagrożone trwałą marginalizacją, w których z wodociągów korzystało 82,4% mieszkańców, czyli o 3,5 p. proc. mniej niż na wsi. Spośród analizowanych agregatów przestrzennych wzrost wskaźnika w stosunku do 2011 r. był najwyższy na obszarach wiejskich (10,3 p. proc.), tj. dwukrotnie wyższy niż ogółem w Polsce (4,8 p. proc.).

W odniesieniu do 2011 r. obserwowano wzrost wartości wskaźnika na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich. Największy wzrost odnotowano w jednostkach aglomeracyjnych małej gęstości (o 11,3 p. proc. do poziomu 89,4%), a najmniejszy – w aglomeracyjnych dużej gęstości (o 8,3 p. proc. do 90,9%). Na obszarach wiejskich aglomeracyjnych ogółem wskaźnik wyniósł 90,2% (wobec 80,0% w 2011 r.), a w pozaaglomeracyjnych ogółem – 84,3% (wobec 74,2%).

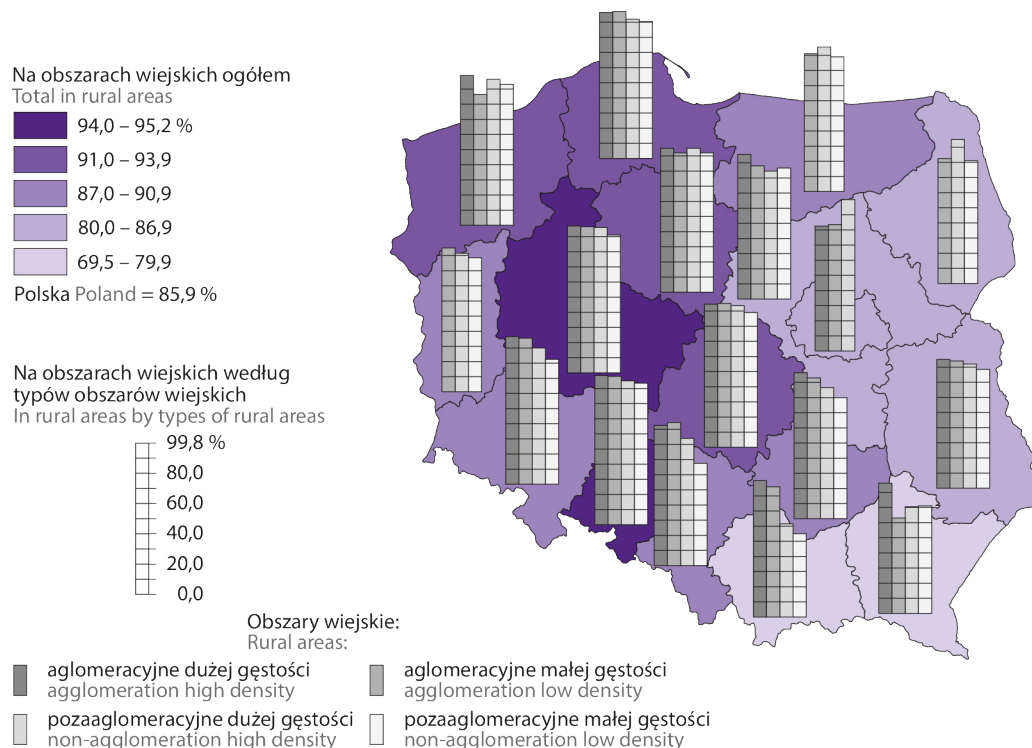
W 2021 r. w Polsce znajdowało się 75 obszarów wiejskich (3,4% wszystkich), w których 100,0% mieszkańców korzystało z sieci wodociągowej (w 2011 r. nie było ani jednej takiej jednostki). W 182 obszarach wiejskich (8,4% jednostek) wartość wskaźnika wyniosła 99,9% (w 2011 r. był tylko 1 taki obszar). Na 7 obszarach wiejskich (0,3%) ludność nie korzysta z wodociągów (w 2011 r. było 9 takich jednostek).

Zdecydowana większość, 52 z 75 obszarów wiejskich, gdzie wszyscy mieszkańcy korzystają z sieci wodociągowej, to jednostki pozaaglomeracyjne: dużej (41,3% z tych 75 obszarów) lub małej (28,0%) gęstości. Na 23 z 75 obszarów aglomeracyjnych 100% udział ludności korzystającej z wodociągu dotyczył 14,7% jednostek o dużej gęstości i 16,0% jednostek o małej gęstości. Spośród 75 obszarów wiejskich,

których wszyscy mieszkańcy korzystają z sieci wodociągowej, 14 znajduje się w wielkopolskim, a 9 w dolnośląskim, natomiast w podlaskim nie ma ani jednej takiej jednostki.

Mapa 2. Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej w 2021 r.

Map 2. Percentage of population using water supply system in 2021

W analizowanym okresie 2011–2021 największy wzrost wartości wskaźnika obserwowano w mazowieckim regionalnym (o 15,0 p. proc.) i warszawskim stołecznym (o 14,2 p. proc.). Największy przyrost miał miejsce w obszarach aglomeracyjnych małej gęstości regionu warszawskiego stołecznego (o 21,5 p. proc.). Znaczący wzrost odnotowano również w tego typu jednostkach w małopolskim (o 16,3 p. proc.), lubuskim (o 16,1 p. proc.) i mazowieckim regionalnym (o 15,6 p. proc.). W mazowieckim regionalnym obserwowano jedno z najwyższych wzrostów odsetka ludności korzystającej z wodociągów bez względu na typ obszaru wiejskiego: w jednostkach pozaaglomeracyjnych o 16,1 p. proc. (małej gęstości) i o 14,2 p. proc. (dużej gęstości), a także w aglomeracyjnych dużej gęstości (o 11,9 p. proc.). Istotny wzrost miał również miejsce w świętokrzyskim, głównie w obszarach pozaaglomeracyjnych: małej gęstości (o 17,0 p. proc.) i dużej gęstości (o 12,3 p. proc.).

W 2021 r. odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej **w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** wyniósł 82,4% i był o 0,2 p. proc. wyższy niż rok wcześniej. Wartość wskaźnika dla gmin zmarginalizowanych była najniższa spośród wszystkich analizowanych agregatów przestrzennych, zarówno miejskich, jak i obszarów wiejskich. W Polsce ogółem z wody z sieci korzystało o 10,0 p. proc. osób więcej niż w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją. Najwyższymi wartościami wskaźnika dla gmin zagrożonych trwałą marginalizacją charakteryzowały się województwa: opolskie (95,4%), zachodniopomorskie (95,0%) i kujawsko-pomorskie (94,2%). Najmniejszy udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej odnotowano w gminach zmarginalizowanych śląskiego (40,1%) i małopolskiego (46,7%). W 9 tego typu gminach (spośród 755) udział mieszkańców, którzy korzystali z wodociągów, wyniósł 100%. Były to, tak samo jak w 2020 r., następujące gminy:

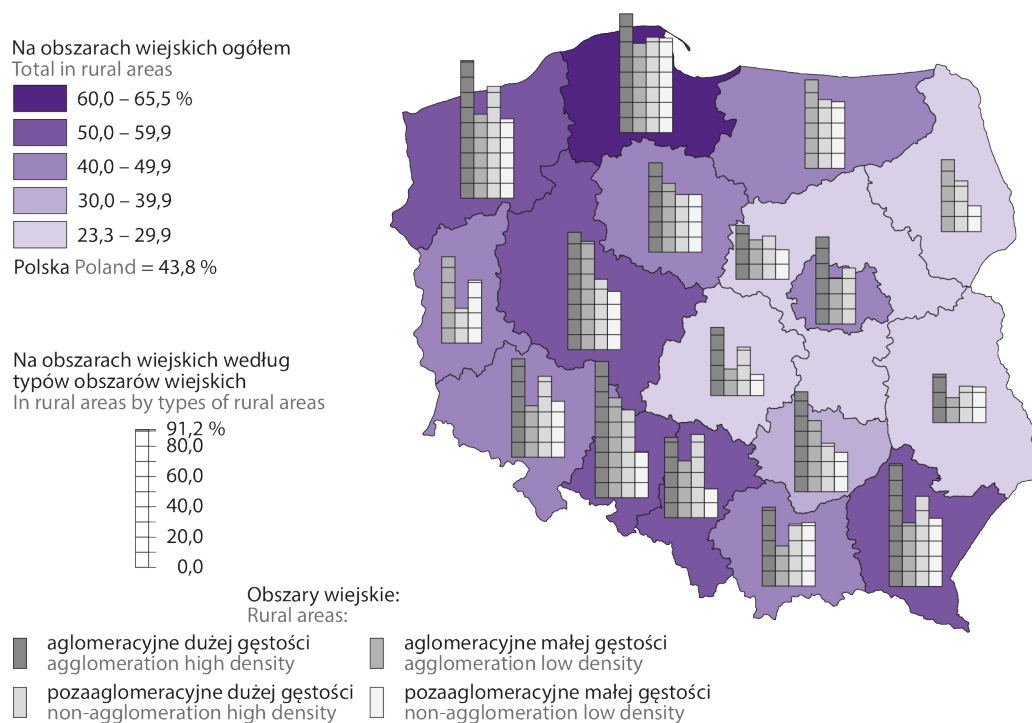
Papowo Biskupie i Jeziora Wielkie (kujawsko-pomorskie), Obsza (lubelskie), Tuplice (lubuskie), Krzynowłoga Mała (mazowieckie), Damnica (pomorskie), Górowo Iławeckie i Lubawa (warmińsko-mazurskie) oraz Grzmiąca (zachodniopomorskie). W 4 gminach zmarginalizowanych ludność w ogóle nie korzysta z sieci wodociągowej.

Z **sieci kanalizacyjnej korzystało** w 2021 r. 43,8% mieszkańców **obszarów wiejskich**, tj. o 16,1 p. proc. więcej niż w 2011 r. i o 0,8 p. proc. więcej niż w 2020 r. Najwyższe wartości wskaźnik osiągnął na obszarach wiejskich pomorskiego (65,5%), podkarpackiego (59,4%) i zachodniopomorskiego (58,6%), natomiast najniższe – w lubelskim (23,3%), podlaskim (24,1%) i mazowieckim regionalnym (25,6%). Porównywalne do obszarów wiejskich wartości wskaźnika odnotowano w gminach zagrożonych marginalizacją, gdzie 41,8% ludności, tj. o 2,0 p. proc. mniej niż na wsi, korzystało z kanalizacji. Ogółem w Polsce odsetek ten wyniósł w 2021 r. 71,9%, był zatem o 28,1 p. proc. wyższy niż na obszarach wiejskich. W 2021 r. w dużych miastach z sieci kanalizacyjnej korzystało 92,6% osób, czyli ponad dwukrotnie więcej niż na wsi. Wzrost wskaźnika w latach 2011–2021 na obszarach wiejskich wyniósł 16,1 p. proc. i był wyższy niż ogółem w Polsce (8,4 p. proc.) i w agregatach miejskich.

Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich odnotowano wzrost wskaźnika w stosunku do 2011 r., w tym największy – w grupie jednostek aglomeracyjnych dużej gęstości (o 21,4 p. proc. do poziomu 61,2%), a najmniejszy – w pozaaglomeracyjnych małej gęstości (o 10,6 p. proc. do 35,2%). Na obszarach wiejskich aglomeracyjnych ogółem wskaźnik wyniósł 51,4% (wobec 31,2% w 2011 r.), a w pozaaglomeracyjnych ogółem – 41,0% (wobec 26,6%).

Mapa 3. Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w 2021 r.

Map 3. Percentage of population using sewage system in 2021

W 187 spośród 2 175 (8,6%) jednostek należących od obszarów wiejskich ludność nie korzystała z sieci kanalizacyjnej. W 2011 r. jednostek takich było 314 (14,5%). Większość (54%) ze 187 obszarów wiejskich bez sieci kanalizacyjnej to obszary pozaaglomeracyjne małej gęstości.

Co czwarty (27,3%) spośród tych 187 obszarów wiejskich znajduje się w województwie mazowieckim. Wartość 100% wskaźnik osiągnął w 2021 r. w gminie wiejskiej Warta Bolesławiecka w dolnośląskim i na obszarze wiejskim gminy Połaniec w świętokrzyskim (w obu przypadkach są to obszary pozaaglomeracyjne dużej gęstości). W tych samych jednostkach w 2011 r. odnotowano najwyższy w kraju odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej: 99,5% w Warcie Bolesławieckiej i 97,0% w Połaniecu. Wartości wskaźnika na poziomie ponad 95,0% obserwowano w 2021 r. w 41 obszarach wiejskich w Polsce. Były to w większości (61%) obszary pozaaglomeracyjne dużej gęstości. Obszary wiejskie o takim poziomie wskaźnika nie wystąpiły w kujawsko-pomorskim, lubelskim, mazowieckim i podlaskim.

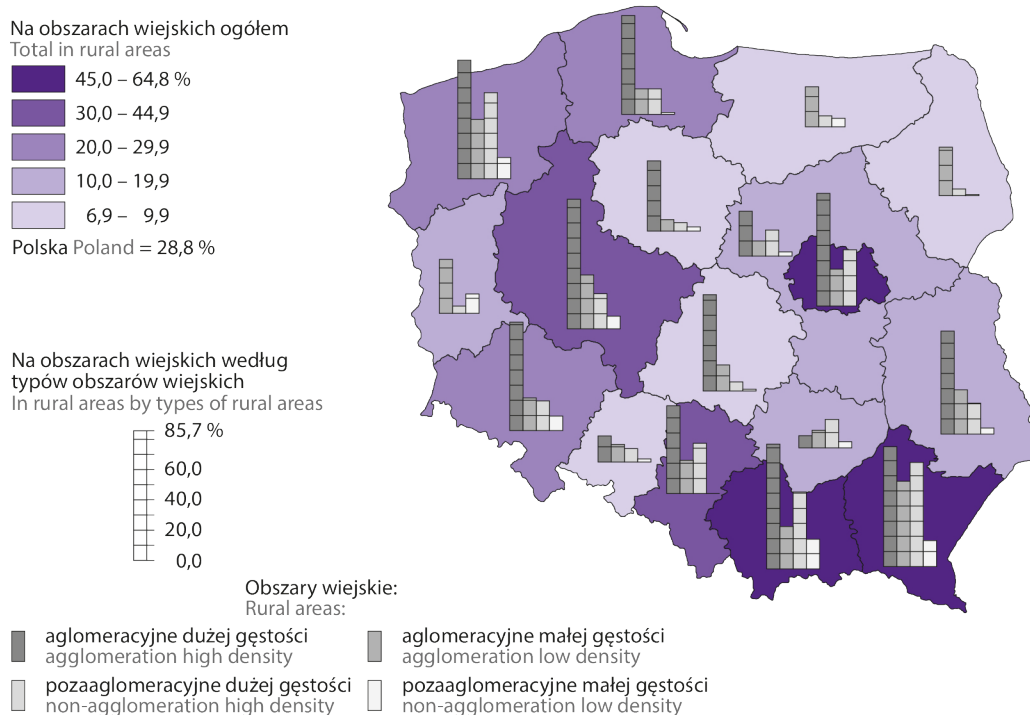
W stosunku do 2011 r. największy wzrost odsetka ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej obserwowano w opolskim (o 22,8 p. proc.), pomorskim (o 22,0 p. proc.), śląskim (o 21,6 p. proc.) i lubuskim (o 20,6 p. proc.). Największy przyrost wartości wskaźnika miał miejsce w obszarach aglomeracyjnych małej gęstości wielkopolskiego (o 40,8 p. proc. do 71,3%), lubuskiego (o 31,0 p. proc. do 57,0%) i pomorskiego (o 29,8 p. proc. do 58,8%). W lubuskim znaczący wzrost odnotowano również na obszarach pozaaglomeracyjnych małej gęstości (o 19,9 p. proc.). W porównaniu z 2011 r. największy wzrost odsetka ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej na obszarach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości obserwowano w opolskim (o 30 p. proc.), a w przypadku aglomeracyjnych dużej gęstości – w śląskim (o 27,6 p. proc.) i pomorskim (o 24,3 p. proc.).

Odsetek mieszkańców **gmin zmarginalizowanych**, którzy korzystają z sieci kanalizacyjnej, wyniósł w 2021 r. 41,8% i był o 0,4 p. proc. wyższy niż w 2020 r. Podobnie jak w przypadku sieci wodociągowej, wartość wskaźnika była tu najniższa ze wszystkich agregatów przestrzennych. Najwyższy wskaźnik odnotowano w gminach zmarginalizowanych zachodniopomorskiego (66,7%) i pomorskiego (65,8%), a najniższy – w mazowieckim regionalnym (23,7%) i lubelskim (24,8%). W 74 (w 2020 r. – 76) gminach zagrożonych trwałą marginalizacją, czyli w co dziesiątej, ludność nie korzystała z sieci kanalizacyjnej. Gmin takich nie było w województwie zachodniopomorskim i lubuskim. Najwyższe wartości wskaźnika odnotowano w Oleszycach (98,5%) w podkarpackim, w Dolicach (97,9%) w zachodniopomorskim i w Rypinie (96,8%) w kujawsko-pomorskim.

W 2021 r. **udział mieszkańców obszarów wiejskich, którzy korzystali z sieci gazowej**, wyniósł 28,8% i był o 7,7 p. proc. wyższy niż w 2011 r. oraz o 1,4 p. proc. wyższy w stosunku do 2020 r. Najwyższe wartości wskaźnika odnotowano w 2021 r. na obszarach wiejskich podkarpackiego (64,8%), warszawskiego stołecznego (60,0%) i małopolskiego (56,7%). Najniższe wartości wskaźnika obserwowano na obszarach wiejskich podlaskiego (6,9%), łódzkiego (7,8%), opolskiego (7,9%), kujawsko-pomorskiego i warmińsko-mazurskiego (po 8,1%). Wartość wskaźnika w całej Polsce (54,8%) była w 2021 r. prawie dwukrotnie wyższa niż na wsi (o 26,0 p. proc.). Jeszcze większy dystans dzielił pod tym względem obszary wiejskie od miast: dużych, średnich i tracących funkcje społeczno-gospodarcze, gdzie mieszkańców użytkujących gaz z sieci było więcej odpowiednio o 48,0 p. proc., o 45,7 p. proc. i o 44,9 p. proc. W gorszej od obszarów wiejskich sytuacji były natomiast gminy zagrożone trwałą marginalizacją, w których z sieci gazowej korzystało 18,8% mieszkańców, tj. o 10,0 p. proc. mniej niż na wsi. Wzrost wskaźnika w latach 2011–2021 wyniósł na obszarach wiejskich 7,7 p. proc. i ustępował tylko dynamice w małych miastach (wzrost na poziomie 9,1 p. proc.).

W porównaniu do 2011 r. obserwowano wzrost wartości wskaźnika na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich. Największy wzrost odnotowano w jednostkach aglomeracyjnych dużej gęstości (o 13,0 p. proc. do poziomu 69,2%), a najmniejszy – w pozaaglomeracyjnych małej gęstości (o 2,2 p. proc. do 6,0%). Na obszarach wiejskich aglomeracyjnych ogółem wskaźnik wyniósł 47,7% (wobec 33,9% w 2011 r.), a w pozaaglomeracyjnych ogółem – 21,8% (wobec 16,9%).

Mapa 4. Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej w 2021 r.
Map 4. Percentage of population using gas supply system in 2021

Najwyższą wartość (99,5%) wskaźnik osiągnął w 2021 r. na obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości, czyli w gminach wiejskich: Zabierzów (małopolskie, aglomeracja krakowska), Raszyn (warszawski stołeczny) i Kozy (śląskie, aglomeracja bielska). W 2011 r. najwyższy odsetek mieszkańców korzystających z sieci gazowej (97,1%) odnotowano w Miejsu Piastowym w podkarpackim (obszar pozaaglomeracyjny dużej gęstości). Wartości wskaźnika na poziomie co najmniej 90,0% obserwowano w 2021 r. w 43 obszarach wiejskich w Polsce. Prawie dwie trzecie z nich (65,1%) stanowiły obszary aglomeracyjne dużej gęstości. W 2021 r. mieszkańcy 670 jednostek, tj. 30,8% obszarów wiejskich w Polsce, nie korzystali z sieci gazowej (wartość wskaźnika wyniosła 0%). W 2011 r. jednostek takich było 1 040 (47,9%). Obszary wiejskie bez dostępnej dla ludności sieci gazowej to w 2021 r. w większości obszary pozaaglomeracyjne małej gęstości (401 z 670, tj. 59,9%). Relatywnie najwięcej spośród tych 670 obszarów wiejskich znajduje się w mazowieckim (101, tj. 15,1%), prawie wszystkie (97) w mazowieckim regionalnym.

Od 2011 r. odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej najbardziej wzrósł w warszawskim stołecznym (o 15,3 p. proc.), pomorskim (o 14,3 p. proc.) i dolnośląskim (o 11,1 p. proc.). Największy wzrost odnotowano w obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości dolnośląskiego (o 38,5 p. proc. do 71,6%) i kujawsko-pomorskiego (o 38,3 p. proc. do 46,4%). W porównaniu z 2011 r. więcej mieszkańców korzystało z sieci gazowej na obszarach aglomeracyjnych małej gęstości w podlaskim (o 14,5 p. proc.), pomorskim (o 14,0 p. proc.) i warmińsko-mazurskim (o 13,1 p. proc.). Największe wzrosty wskaźnika na obszarach pozaglomeracyjnych dużej gęstości odnotowano w warszawskim stołecznym (o 11,4 p. proc.), a pozaaglomeracyjnych małej gęstości – w zachodniopomorskim (o 5,5 p. proc.) i lubuskim (o 5,1 p. proc.).

W **gminach zagrożonych marginalizacją** odsetek ludności korzystającej w 2021 r. z sieci gazowej wyniósł 18,8% i był o 0,7 p. proc. wyższy niż w 2020 r. Największy udział ludności korzystającej z gazu z sieci występował w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją w podkarpackim (53,8%), lubuskim (43,3%) i dolnośląskim (39,8%). Najniższe wartości wskaźnika odnotowano w śląskim (0,2%), podlaskim (0,6%) i łódzkim (0,7%). Ze wszystkich analizowanych agregatów przestrzennych, wartość wskaźnika dla tego typu gmin była najniższa. W 365 (w 2020 r. – 377) gminach zagrożonych marginalizacją (czyli prawie w co drugiej) odsetek mieszkańców korzystających z sieci gazowej wyniósł w 2021 r. 0,0%. Najwyższe wartości wskaźnika odnotowano w Trzebiatowie (95,6%) i Darłowie (95,0%) w zachodniopomorskim, w Chorkówce (92,0%) w podkarpackim oraz w Boguszowie-Gorcach (91,1%) i Dusznikach-Zdroju (90,6%) w dolnośląskim.

5.3 Infrastruktura socjalna

5.3 Social and tourist infrastructure

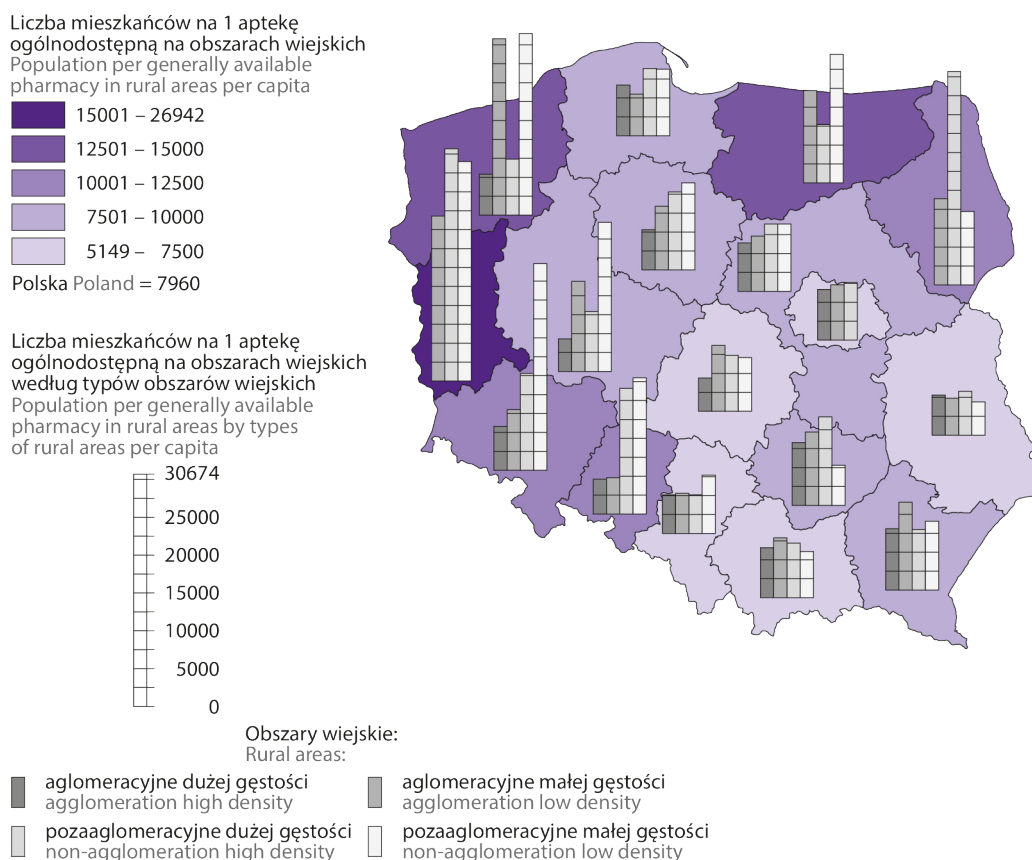
Na **obszarach wiejskich** w 2021 r. znajdowało się 1920 **aptek ogólnodostępnych** (16,2% aptek w kraju), w tym najwięcej w regionach: w małopolskim (254), lubelskim (213), wielkopolskim (210) i śląskim (203), a najmniej – w lubuskim (13), zachodniopomorskim (35) i warmińsko-mazurskim (38). W porównaniu z 2011 r. wystąpił wzrost (o 2,6%), odnotowany w 10 regionach, w tym największy – w podlaskim, pomorskim i warszawskim stołecznym (odpowiednio o 30,3%, o 24,4% i o 20,0%). W warmińsko-mazurskim liczba aptek w skali 11 lat nie zmieniła się, a w pozostałych regionach odnotowano spadek (najgłębszy w świętokrzyskim – o 32,7%). Z liczby ogółem, 655 aptek (34,1%, wobec 31,6% w 2011 r.) znajdowało się na obszarach wiejskich aglomeracyjnych, w tym najwięcej w śląskim (108), a najmniej – lubuskim (4). W porównaniu do 2011 r. odnotowano wzrost liczby aptek średnio o 10,8%. Najbardziej zwiększyła się liczba aptek na obszarach aglomeracyjnych regionu podkarpackiego (o 60,0%, z 5 do 8), a najmniejszy wzrost odnotowano w regionie lubelskim (o 4,4%, z 45 do 47). W regionie lubuskim liczba aptek nie uległa zmianie (4 apteki), a spadek wystąpił w świętokrzyskim, opolskim, warmińsko-mazurskim, łódzkim i kujawsko-pomorskim (od 21,4% do 2,9%). Na obszarach wiejskich pozaaglomeracyjnych znajdowało się 1 265 (65,9%) aptek, o 1,2% mniej niż w 2011 r. W skali 11 lat spadek odnotowano w 6 regionach od 37,0% (z 73 do 46) w regionie świętokrzyskim do 12,2% (ze 189 do 166) w regionie lubelskim. W pozostałych regionach wystąpił wzrost, największy w warszawskim stołecznym (z 2 do 4). Najwięcej aptek znajdowało się w regionie małopolskim (174), najmniej w regionie warszawskim stołecznym (4).

W 2021 r. 46,9% jednostek gminnych należących do obszarów wiejskich nie posiadało apteki. W tej zbiorowości przeważały gminy pozaaglomeracyjne małej gęstości (stanowiły one 51,4% ogółu obszarów wiejskich, które nie posiadały takich placówek, szczególnie w zachodniopomorskim – 71 gmin) i dużej gęstości (36,7%, szczególnie w wielkopolskim – 51 gmin). Spośród obszarów posiadających apteki, dominowały obszary z 1 apteką (stanowiące 59,3% ogółu obszarów wiejskich posiadających apteki, tj. 686 jednostek gminnych, szczególnie w gminach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości – 363) oraz z 2 aptekami (odpowiednio 27,2% i 314 jednostek gminnych; szczególnie w gminach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości – 172). Najwięcej aptek – po 10 – znajdowało się w gminach aglomeracyjnych dużej gęstości, tj. Raszyn (region warszawski stołeczny), Tarnowo Podgórne oraz Dopiewo (po 9 placówek, wielkopolski).

W przeliczeniu na **liczbę mieszkańców na 1 aptekę** na obszarach wiejskich przypadało średnio 8,0 tys. osób (o 1,7% mniej niż w 2011 r.) i było to znacznie więcej zarówno od przeciętniej w kraju (3,2 tys. osób), jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych (2,7 tys.), średnich (2,3 tys.) i małych (1,6 tys.). Najwyższy poziom wskaźnika w 2021 r. notowano w lubuskim (26,9 tys.)

i zachodniopomorskim (15,0 tys.), natomiast najniższy – w lubelskim (5,1 tys.) i śląskim (5,2 tys.). Na obszarach wiejskich aglomeracyjnych na jedną aptekę przypadało średnio 6,6 tys. mieszkańców (6,4 tys. w 2011 r.), a na pozaaglomeracyjnych – 8,7 tys. (odpowiednio 8,9 tys.). W stosunku do 2011 r. obserwowano wzrost wskaźnika na obszarach wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości (o 11,0% do 5,9 tys., w tym największy w opolskim – o 62,6% do 4,6 tys. osób) oraz pozaaglomeracyjnych dużej gęstości (o 1,2% do 8,0 tys. osób, szczególnie w lubuskim – blisko 3-krotny do 30,7 tys. osób). Zmniejszenie liczby mieszkańców na 1 aptekę odnotowano na obszarach pozaaglomeracyjnych małej gęstości (o 11,7% do 10,7 tys. osób, w tym najgłębsze - w regionie podlaskim – o 31,1% do 9,7 tys. osób) oraz na aglomeracyjnych małej gęstości (o 0,2% do 7,6 tys. osób, w tym najgłębsze – w regionie podkarpackim – o 29,1% do 11,6 tys. osób).

Mapa 5. Apteki w 2021 r.
Map 5. Pharmacies in 2021

Najwyższe wartości wskaźnika odnotowano w gminach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości regionu małopolskiego: Nowym Targu (24,1 tys. ludności na aptekę) i Andrychowie (23,5 tys.), a determinowane były przede wszystkim liczbą mieszkańców, ponieważ w tych gminach znajdowała się jedna apteka. Najmniejszą liczbę osób na 1 aptekę notowano również w gminach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości – Rewalu (1,0 tys.; 4 apteki w gminie; region zachodniopomorski) i Jeżowie (odpowiednio 1,1 tys.; 3; łódzki).

W gminach zagrożonych trwałą marginalizacją w 2021 r. zarejestrowano łącznie 968 aptek ogólnodostępnych (o 8, tj. 0,8% mniej niż w 2020 r.), a liczba ludności przypadająca na 1 placówkę wyniosła średnio 4,5 tys. osób (o 0,2% mniej niż w roku poprzednim). Najniższy wskaźnik notowano

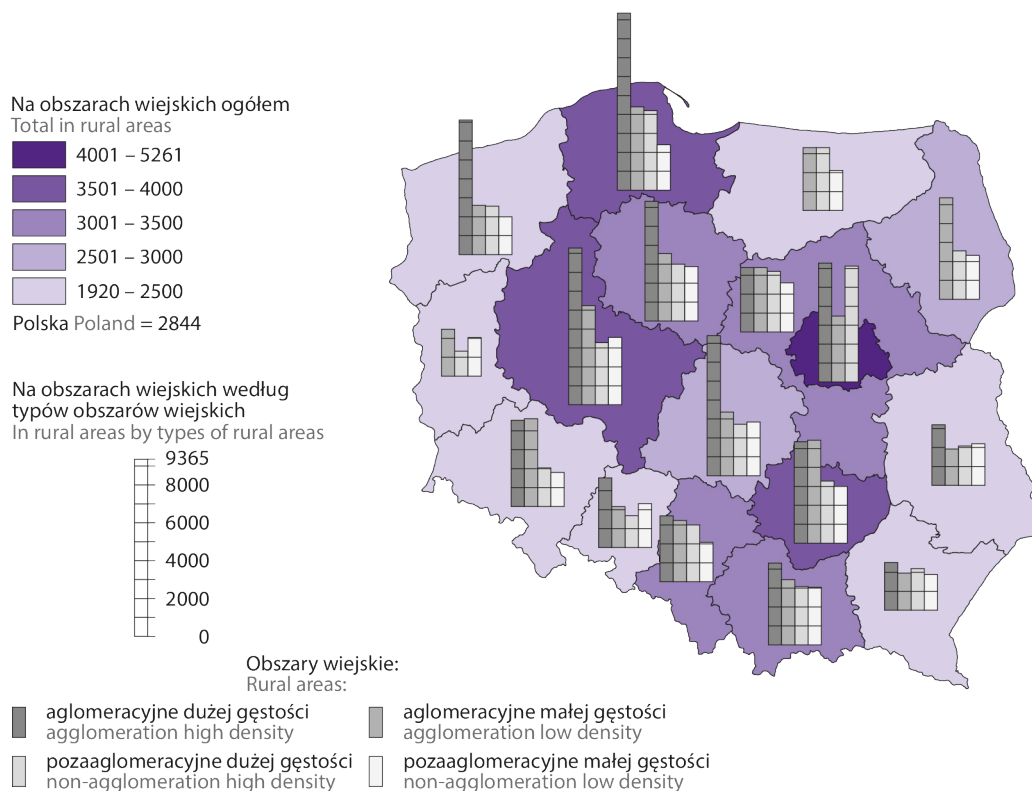
w gminach zmarginalizowanych dolnośląskiego, łódzkiego i śląskiego (po 3,5 tys. osób na aptekę). Największe obciążenie obserwowano natomiast dla tego typu gmin w regionie mazowieckim regionalnym (5,6 tys.), pomorskim (5,5 tys.), podkarpackim (5,4 tys.), małopolskim i warmińsko-mazurskim (po 5,3 tys.) i podlaskim (5,1 tys.). W 30,5% gmin zagrożonych trwała marginalizacją nie odnotowano aptek. W pozostałych gminach tego typu, największe obciążenie wystąpiło w gminach wiejskich: Korzenna (14,3 tys., region małopolski), Grybów (12,6 tys., małopolski), Skołyszyn (12,1 tys., podkarpacki), Szaflary (11,2 tys., małopolski) i Czarny Dunajec (11,1 tys., małopolski), definiowanych jako obszary wiejskie pozaaglomeracyjne dużej gęstości. Najmniej osób na 1 aptekę przypadało w gminie miejsko-wiejskiej Cedynia (1,0 tys., zachodniopomorski).

W latach 2011–2021 **liczba placówek bibliotecznych na obszarach wiejskich** zmniejszyła się o 973 do 5 374 placówek. W 2021 r. najwięcej placówek bibliotecznych było zlokalizowanych w regionach podkarpackim (560 placówek) i małopolskim (536 placówek), natomiast najmniej – w warszawskim stołecznym (126 placówek), podlaskim (170 placówek) i lubelskim (171 placówek). W porównaniu z 2011 r. **liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną** wzrosła o 457 osób do 2 844, w tym na obszarach wiejskich aglomeracyjnych – z 2 981 do 3 865, a na obszarach pozaaglomeracyjnych – odpowiednio z 2 233 do 2 579. Najniższy poziom wskaźnika w 2021 r. notowano w regionach: opolskim (1 920 osób na placówkę) i lubuskim (2 048 osób na placówkę), natomiast najwyższy – w warszawskim stołecznym (5 261 osób na placówkę) i pomorskim (3 946 osób na placówkę). Liczba ludności na placówkę biblioteczną na obszarach wiejskich była niższa zarówno od przeciętniej w kraju (4 974), jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych, średnich i małych. Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano wzrost wskaźnika w stosunku do 2011 r., w tym największy – w grupie jednostek aglomeracyjnych dużej gęstości (wzrost o 1 035 osób do poziomu 4 724 osoby na placówkę), a najmniejszy – w pozaaglomeracyjnych małej gęstości (odpowiednio o 325 osób do 2 315 osób na placówkę).

W 2021 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 28 861 osób (w 2011 r. – odpowiednio 17 446 osób). Najwyższe wartości w 2021 r. obserwowano przede wszystkim w otoczeniu dużych miast, szczególnie na obszarach zlokalizowanych wokół Warszawy (m.in. w gminach: Stare Babice – 22 181 osób na placówkę, Mińsk Mazowiecki – 16 625 osób na placówkę, obszarze wiejskim gminy Brwinów – 15 177 osób na placówkę, zaliczanych do obszarów wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości) oraz Krakowa (m.in. w gminach: Tarnów – 13 138 osób na placówkę, Stryżawa – 11 958 osób na placówkę, Biskupice – 11 437 osób na placówkę – określanych jako aglomeracyjne dużej gęstości). Najniższy poziom wskaźnika notowały gminy pozaaglomeracyjne dużej gęstości: Stubno – 464 (region podkarpacki), Lubrza – 595 (opolski) i pozaaglomeracyjne małej gęstości: Kętrzyn – 550 (region warmińsko-mazurski), Rzeczenica – 565 (pomorski).

W analizowanym okresie 2011–2021 wzrost wartości wskaźnika notowano w gminach: Chełmiec – o 26 002 osoby do 29 325 osób na placówkę (region małopolski) i Rokietnica – o 18 390 osób do 22 821 osób na placówkę (wielkopolski), a najgłębsze spadki – w gminach Strzelin o 4 869 osób do 4 727 osób na placówkę (region dolnośląski) i Zembrzyce o 4 308 osób do 1 362 osób na placówkę (małopolski).

Mapa 6. Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną w 2021 r.
Map 6. Population per library establishments in 2021

W 2021 r. w **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** funkcjonowało 1 840 placówek bibliotecznych (spadek o 10 placówek w porównaniu do 2020 r.). Najwięcej placówek bibliotecznych zlokalizowanych było w Kętrzynie (14 placówek), Tomaszowie Lubelskim (11 placówek) i Grybowie (10 placówek), natomiast w 3 gminach nie było placówek bibliotecznych (w Górowie Iławieckim, Moskorzewie i Raciążu). Najwięcej placówek bibliotecznych było w gminach regionu lubelskiego (344 placówki), a najmniej – w gminach warszawskiego stołecznego (1 placówka) i śląskiego (7 placówek). Na 1 placówkę biblioteczną w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją przypadało średnio 2 369 osób (o 12 osób mniej niż w 2020 r.), tj. mniej o 475 niż na obszarach wiejskich. Najwięcej osób na placówkę przypadało w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją regionu śląskiego (3 451 osób), a najmniej – w gminach warmińsko-mazurskiego (1 958 osób). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Hajnówce (19 487 osób na placówkę), natomiast najniższą – w Stubnie (464 osoby na placówkę). 95 gmin zagrożonych trwałą marginalizacją miało wartość wskaźnika wyższą niż średnio dla Polski (tj. niż 4 974 osoby na placówkę biblioteczną), w tym najwięcej takich gmin było w regionie lubelskim (14 gmin) i zachodniopomorskim (13 gmin).

W latach 2011–2021 r. na **obszarach wiejskich liczba centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic** wzrosła o 194 do 2 430. Najwięcej placówek zlokalizowanych było w regionach małopolskim (293 placówki) i podkarpackim (241 placówek), natomiast najmniej w lubelskim (30 placówek) i warszawskim stołecznym (31 placówek). W 1 036 obszarach wiejskich nie odnotowano żadnej placówki (47,6%). W porównaniu z 2011 r. **liczba ludności na 1 placówkę kultury** zmniejszyła się o 0,5 tys. osób do 6,3 tys., w tym na obszarach wiejskich aglomeracyjnych – z 9,4 tys. do 9,2 tys.,

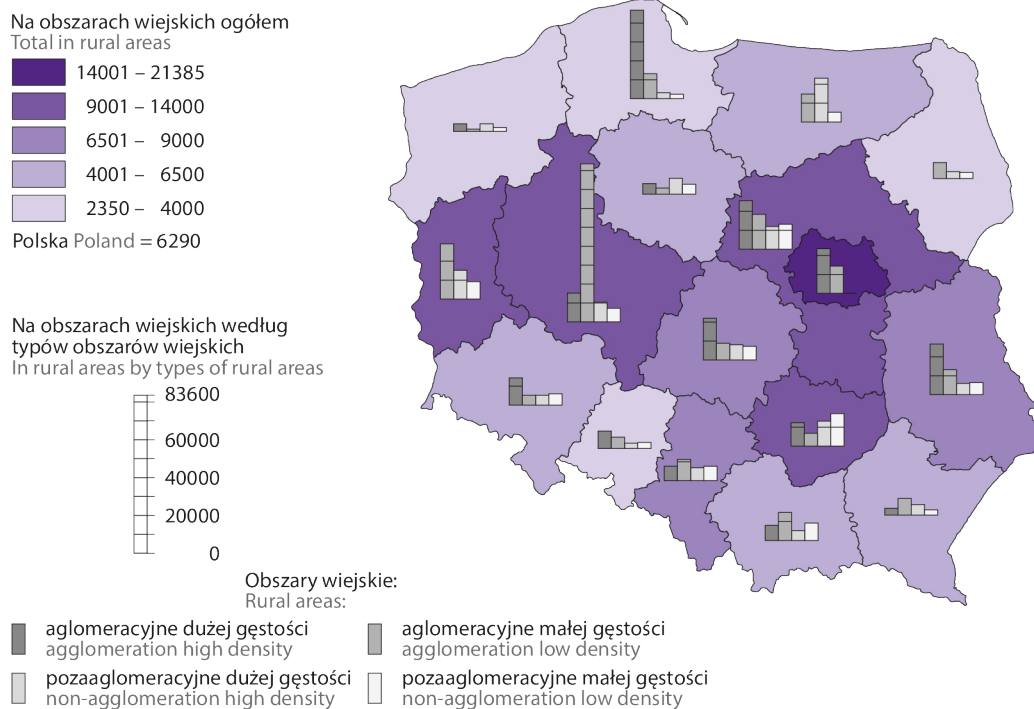
a na obszarach pozaaglomeracyjnych – odpowiednio z 6,2 tys. do 5,6 tys. Najwyższy poziom wskaźnika w 2021 r. notowano w regionach: warszawskim stołecznym (21,4 tys. osób na placówkę) i mazowieckim regionalnym (13,1 tys. osób na placówkę), natomiast najniższy – w zachodniopomorskim (2,3 tys. osób na placówkę) i opolskim (3,2 tys. osób na placówkę). **Liczba ludności na 1 placówkę kultury** na obszarach wiejskich była niższa zarówno od przeciętniej w kraju (9,6 tys. osób na placówkę), jak i od średnich wartości wykazanych dla miast dużych, średnich i małych. Na trzech poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano spadek wskaźnika w stosunku do 2011 r., w tym najgłębszy – w grupie jednostek aglomeracyjnych małej gęstości (spadek o 2,4 tys. do 8,4 tys. osób na placówkę), w jednostkach z grupy aglomeracyjnych dużej gęstości odnotowano wzrost wskaźnika (o 2,0 tys. do 10,2 tys. osób na placówkę).

W 2021 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 36 671 osób (w 2011 r. – odpowiednio 24 788). Najwyższe wartości w 2021 r. obserwowano przede wszystkim w otoczeniu dużych miast, szczególnie na obszarach zlokalizowanych wokół Warszawy (m. in. w gminach: Lesznów – 35,2 tys. osób na placówkę, Raszyn – 22,8 tys. osób na placówkę, zaliczanych do obszarów wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości, Kraków (m.in. w gminach: Zabierzów – 29,1 tys. osób na placówkę, Zielonki – 26,8 tys. osób na placówkę, zaliczanych do obszarów wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości) oraz Rzeszów (m.in. w gminach: Dębica – 25,7 tys. osób na placówkę, Jasło – 16,0 tys. osób na placówkę, określanych jako pozaaglomeracyjne dużej gęstości). Najniższy poziom wskaźnika notowały gminy pozaaglomeracyjne małej gęstości: Kleszczele – 138 osób na placówkę (region podlaski), Łobez – 212 osób na placówkę, Karlino – 217 osób na placówkę (zachodniopomorski).

Na obszarach wiejskich zorganizowano 54,9 tys. **imprez kulturalnych**, w których udział wzięło 3,4 mln osób. Najwięcej imprez kulturalnych zorganizowano w regionie małopolskim (7,4 tys.), zgromadziły one najwięcej uczestników (409,6 tys.), natomiast najmniej imprez i uczestników było w lubuskim (0,8 tys. imprez, które zgromadziły 46,1 tys. uczestników). W stosunku do 2011 r. odnotowano spadek liczby organizowanych imprez – największy w grupie jednostek pozaaglomeracyjnych dużej i małej gęstości (o 2,7 tys. do 29,9 tys. i 13,8 tys. imprez), w obszarach aglomeracyjnych dużej gęstości odnotowano wzrost liczby organizowanych imprez (o 1,0 tys. do 6,4 tys.). Na wszystkich poziomach delimitacji obszarów wiejskich obserwowano spadek liczby uczestników imprez w stosunku do 2011 r., w tym największy – w grupie jednostek pozaaglomeracyjnych dużej gęstości (spadek o 2,0 mln uczestników do poziomu 1,8 mln), a najmniejszy – w aglomeracyjnych dużej gęstości (odpowiednio o 0,2 mln do 0,5 mln uczestników).

W 2021 r. najwięcej imprez zorganizowano w otoczeniu dużych miast, szczególnie na obszarach zlokalizowanych wokół Trójmiasta (m.in. w gminach: Puck i Chojnice – 1,0 tys. imprez) oraz Kraków (m.in. w gminach: Grybów – 432 imprezy, Nowy Targ – 431) – wszystkie zaliczone były do obszarów wiejskich pozaaglomeracyjnych dużej gęstości. Najwyższą liczbę uczestników zorganizowanych imprez w 2021 r. obserwowano przede wszystkim w otoczeniu dużych miast, szczególnie na obszarach zlokalizowanych wokół Trójmiasta (m. in. w gminach Puck – 29,3 tys. i Starogard Gdański – 12,5 tys., określanych jako pozaaglomeracyjne dużej gęstości oraz Kosakowo – 18,6 tys. i Luzino – 16,6 tys., zaliczanych do obszarów wiejskich aglomeracyjnych dużej gęstości) oraz Bielska-Białej (m.in. w gminach: Kozy – 40,0 tys. osób i Buczkowice – 13,8 tys. osób, obszary określane jako aglomeracyjne dużej gęstości oraz Brenna – 24,6 tys. i Węgierska Górka – 16,1 tys. uczestników na obszarach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości). Najniższą liczbę uczestników imprez notowały gminy pozaaglomeracyjne dużej gęstości: Otmuchów – 15 uczestników (region opolski), Ciasna – 20 uczestników (śląski) oraz gminy pozaaglomeracyjne małej gęstości Gąsawa – 22 uczestników (kujawsko-pomorski) i Mirosławiec – 30 uczestników (zachodniopomorski).

Mapa 7. Liczba ludności na 1 placówkę kultury^a w 2021 r.
Map 7. Population per culture center^a in 2021

a Centrum kultury, dom i ośrodek kultury, klub i świetlica.

a Center of culture, cultural establishment and center, club and community center.

W 2021 r. w **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** funkcjonowało 949 centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic (spadek o 9 placówek w porównaniu do 2020 r.). Najwięcej placówek kultury zlokalizowanych było w Głównych (20 placówek), w 211 gminach nie było placówek kultury. Najwięcej placówek było w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją regionu zachodniopomorskiego (174 placówki), natomiast najmniej – w gminach regionu śląskiego (3 placówki), w warszawskim stołecznym nie odnotowano żadnej placówki. Na 1 placówkę kultury w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją przypadało średnio 4,6 tys. osób (o 4 osoby mniej niż w 2020 r.). Najwięcej osób na placówkę przypadało w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją regionu mazowieckiego regionalnego (10,8 tys. osób), a najmniej – w gminach regionu zachodniopomorskiego (2,2 tys. osób). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w Czarnym Dunajcu (22,1 tys. osób na placówkę), a najniższą – w Czyżach (231 osób na placówkę). 46 gmin zagrożonych trwałą marginalizacją miało wartość wskaźnika wyższą niż średnio dla Polski (tj. niż 9,6 tys. osób na placówkę biblioteczną) – najwięcej takich gmin było w regionie opolskim (7 gmin).

W gminach zagrożonych trwałą marginalizacją zorganizowano 24,1 tys. imprez kulturalnych, w których udział wzięło 1,7 mln osób. Najwięcej imprez kulturalnych zorganizowano w gminach zagrożonych trwałą marginalizacją regionu zachodniopomorskiego (3,7 tys.), najmniej w gminach regionu śląskiego (49) i zgromadziły one najmniej uczestników (14,2 tys. osób) – najwięcej uczestników imprez było w regionie lubelskim 315,2 tys. Najwięcej imprez zorganizowano w Stubnie (1 337) i Łobzie (783), a największą liczbę uczestników odnotowano w Józefowie (35,1 tys. osób) i Mikołajkach (33,4 tys. osób).

Obiekty noclegowe na obszarach wiejskich oferowały 302,8 tys. **miejsz noclegowych**. Najwięcej miejsc noclegowych w 2021 r. notowano w regionach: zachodniopomorskim (75,4 tys.) i pomorskim (42,9 tys.), natomiast najmniej – w opolskim (3,1 tys.). W 1 074 obszarach wiejskich (49,4%) nie odnotowano miejsc noclegowych. **Liczba miejsc noclegowych w przeliczeniu na 1 000 ludności na obszarach wiejskich** wyniosła 19,8 miejsca. Na obszarach wiejskich aglomeracyjnych wskaźnik wyniósł 9,5 miejsca noclegowego na 1 000 ludności, a na obszarach pozaaglomeracyjnych – 23,8 miejsca noclegowego. Najwyższą wartość wskaźnika w 2021 r. odnotowano w regionach: zachodniopomorskim (143,8 miejsca na 1 000 ludności) i pomorskim (49,1 miejsca na 1 000 mieszkańców), natomiast najniższą – w mazowieckim regionalnym (5,2 miejsca na 1 000 mieszkańców). Liczba miejsc noclegowych na obszarach wiejskich w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców była wyższa od średnich wartości wykazanych dla miast dużych i średnich, ale niższa od średniej wartości dla miast małych (38,2) i od przeciętniej w kraju (20,6).

W 2021 r. rozpiętość wskaźnika pomiędzy najwyższą a najniższą wartością wyniosła 5 210,4 miejsca. Najwyższe wartości w 2021 r. obserwowano przede wszystkim w pasie nadmorskim, (m.in. w gminach: Dziwnów – 5 210,8 miejsca na 1 000 ludności i Darłowo – 874,7 miejsca na 1 000 ludności, zaliczane do obszarów wiejskich pozaaglomeracyjnych małej gęstości, oraz Rewal – 5 055,8 miejsca na 1 000 ludności i Mielno – 4 694,4 miejsca na 1 000 ludności, określanych jako pozaaglomeracyjne dużej gęstości) oraz w obszarach górskich (m. in. w gminach Solina – 1 272,6 miejsca na 1 000 mieszkańców, Cisna – 851,1 miejsca na 1 000 mieszkańców, zaliczane do obszarów wiejskich pozaaglomeracyjnych małej gęstości, oraz Bukowina Tatrzańska – 453,4 miejsca na 1 000 mieszkańców, określana jako pozaaglomeracyjna dużej gęstości. Najmniej miejsc noclegowych na 1 000 ludności przypadało w gminach aglomeracyjnych małej gęstości: Tarnów Opolski – 0,4 miejsca (region opolski) i Miękinia – 0,8 miejsca (region dolnośląski) oraz w gminach pozaaglomeracyjnych dużej gęstości Krasocin (świętokrzyski) i Wojaszówka (podkarpackie) – po 0,8 miejsca na 1 000 ludności.

W 2021 r. w **gminach zagrożonych trwałą marginalizacją** obiekty noclegowe oferowały 89,2 tys. miejsc noclegowych (o 0,1 tys. więcej niż w 2020 r.). W 413 gminach nie było miejsc noclegowych. Najwięcej miejsc noclegowych oferowały obiekty noclegowe gmin zagrożonych trwałą marginalizacją regionu zachodniopomorskiego (29,1 tys. miejsc), a najmniej – opolskiego (0,6 tys. miejsc), w warszawskim stołecznym nie było miejsc noclegowych. W gminach zagrożonych trwałą marginalizacją na 1 000 ludności przypadało 20,4 miejsca noclegowego (o 0,2 miejsca noclegowego więcej niż w 2020 r.). Wskaźnik ten był najwyższy w gminach regionu zachodniopomorskiego (75,1 miejsca na 1 000 ludności), a najniższy – w gminach mazowieckiego regionalnego (4,5 miejsca na 1 000 ludności). Najwyższą wartość odnotowano w Darłowie (874,7 miejsca na 1 000 ludności), natomiast najniższy – w Prabutach (1,0 miejsce na 1 000 ludności).

Rozdział 6

Chapter 6

Potencjał administracji na rzecz zarządzania rozwojem, finanse samorządu terytorialnego

The potential of administration for development management, finances of local government

6.1 Finanse jednostek samorządu terytorialnego

6.1 Finance of local government units

Średnia wartość **dochodów ogółem per capita** w **gminach wiejskich**¹ w 2021 r. wzrosła ponad dwukrotnie w stosunku do 2011 r. i wyniosła 6 649,8 zł. Ponad dwukrotny wzrost wskaźnika notowały gminy wiejskie we wszystkich regionach Polski, w tym największy – w warszawskim stołecznym (z 3 298,5 zł w 2011 r. do 7 746,8 zł), a najniższy – w regionie opolskim (z 2 837,4 zł w 2011 r. do 5 719,3 zł).

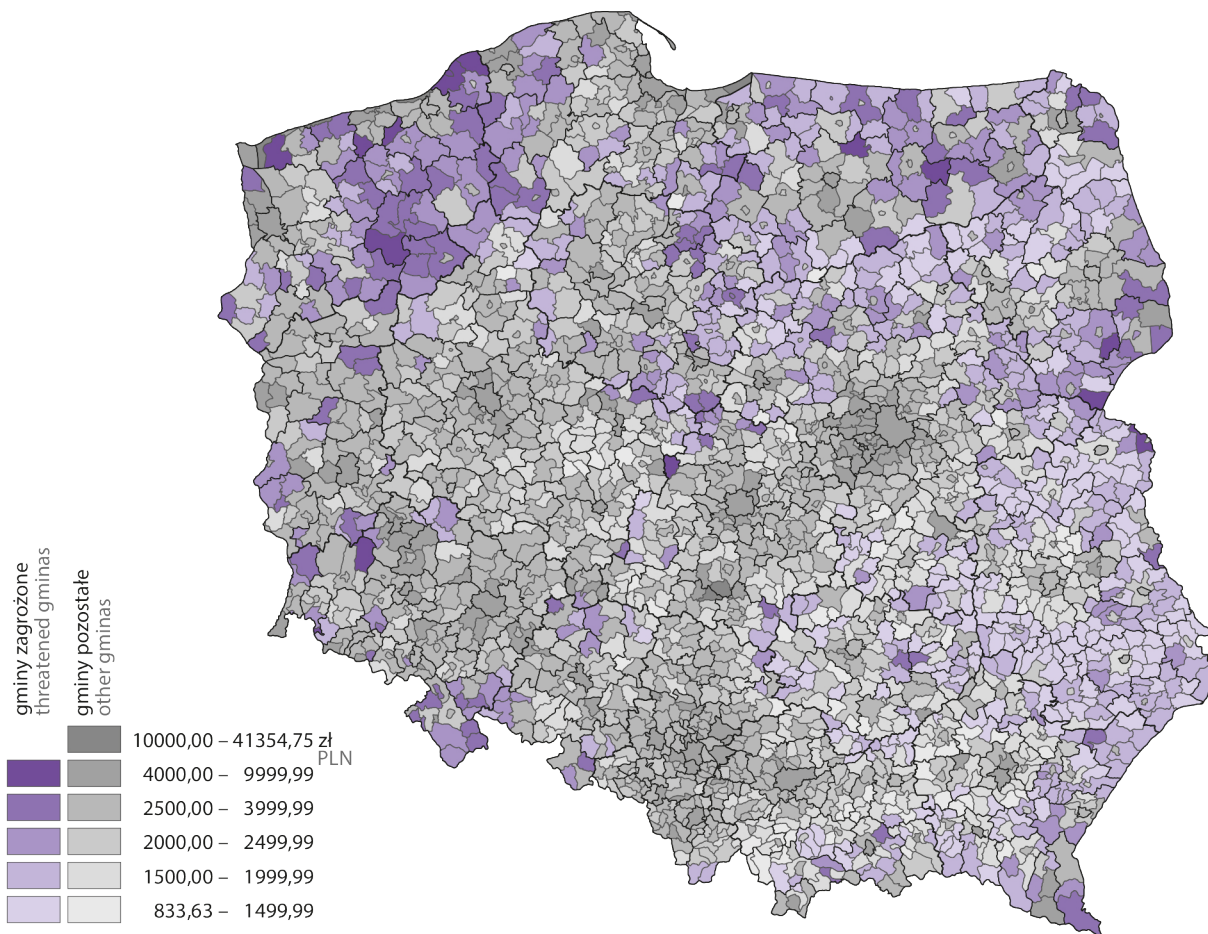
W 2021 r. średnia wartość dochodów ogółem na 1 mieszkańca wśród **gmin zmarginalizowanych** wyniosła 6 550,10 zł, tj. o 11,5% więcej niż w 2020 r. (dla kraju ogółem w 2021 r. dochody wyniosły 7 226,5 zł). Wskaźnik powyżej średniej liczonej dla tej grupy gmin odnotowano w 355 gminach, głównie w województwach: śląskim, małopolskim i kujawsko-pomorskim. Najwyższe dochody ogółem notowano w gminach Mielnik – 12 273,5 zł (wzrost do roku poprzedniego o 16,8%), Świeradów-Zdrój – 11 820,9 zł (wzrost 45,3%), Postomino – 10 542,8 zł (wzrost względem 2020 r. o 12,9%). Wartości poniżej średniej wystąpiły głównie w opolskim, lubelskim, wielkopolskim. Najniższe wartości wskaźnika odnotowano w gminach: Gorzków – 4 793,4 zł, Koszyce – 5 011,3 zł, Bolesław – 5 013,4 zł. Największy spadek względem 2020 r. miał miejsce w Jarocinie – o 28,2% do poziomu 5 537,5 zł na 1 mieszkańca.

Dochody własne w przeliczeniu na 1 mieszkańca gmin wiejskich wzrosły od 2011 r. do poziomu średnio 2 459,4 zł w 2021 r. W zdecydowanej większości regionów wartość dochodów własnych gmin wiejskich w analizowanym okresie wzrosła ponad dwukrotnie (jedynie w regionach: pomorskim, śląskim i opolskim gminy wiejskie odnotowały ponad 90% wzrost – do poziomu odpowiednio: 2 735,9 zł, 2 636,7 zł oraz 2 251,6 zł).

Średnia wartość dochodów własnych na 1 mieszkańca wśród **gmin zmarginalizowanych** w 2021 r. wyniosła 1 949,6 zł, tj. nieznacznie (o 0,5%) mniej niż w roku poprzednim (dla kraju ogółem w 2021 r. wskaźnik wyniósł 3 479,2 zł). Dochody własne per capita powyżej średniej dla gmin zmarginalizowanych notowano w 288 gminach. Najwyższy poziom wskaźnika odnotowały (analogicznie jak w dochodach ogółem) gminy: Mielnik – 7 564,9 zł (spadek o 2,5% względem 2020 r.), Świeradów-Zdrój – 6 347,1 zł (wzrost 37,4%), Postomino – 6 132,7 zł (wzrost względem 2020 r. o 22,8%). Poniżej średniej kształtowały się dochody własne w gminach zmarginalizowanych głównie w województwach: lubelskim, małopolskim, świętokrzyskim, a poniżej 50% średniej – w 3 gminach: Dzikowiec – 956,6 zł, Ostrówek – 945,1 zł, oraz Aleksandrów – 833,6 zł. Największy wzrost dochodów własnych w skali roku (ponad dwukrotny) zanotowały: Borkowice – 2 469,0 zł, oraz Wola Uhruska – 2 602,7 zł, natomiast największy spadek (ponad połowę) Czarnia – do poziomu 1 623,1 zł.

¹ W zakresie finansów JST analiza prezentowanych obszarów wiejskich dotyczy gmin wiejskich.

Mapa 1. Dochody własne budżetów gmin i miast na prawach powiatu na 1 mieszkańca w 2021 r.
Map 1. Own revenue of budgets of gminas and cities with powiat status per capita on 2021

W analizowanym okresie 2011–2021 **wydatki ogółem na 1 mieszkańca gmin wiejskich** wzrosły o 90,3% do poziomu średnio 6 102,9 zł. Wzrost wskaźnika odnotowano w gminach każdego z regionów – najniższy w zachodniopomorskim (o 74,1% do poziomu 6 360,3 zł), a najwyższy (ponad dwukrotny) w warszawskim stołecznym i kujawsko-pomorskim (odpowiednio do poziomu 7 233,0 zł oraz 6 414,8 zł).

W 2021 r. wydatki ogółem na 1 mieszkańca **gmin zagrożonych trwałą marginalizacją** wyniosły 5 995,9 zł, tj. o 8,0% więcej niż w 2020 r. (dla kraju ogółem w 2021 r. wskaźnik wyniósł 6 870,1 zł per capita). Wskaźnik powyżej średniej dla tej grupy gmin odnotowano w 333 gminach, w tym najwyższy (podobnie jak dochody) – w gminach: Mielnik – 11 470,1 zł (wzrost do roku poprzedniego o 5,0%), Uniejów – 10 779,1 zł (wzrost o 37,6%) i Świeradów-Zdrój – 10 458,3 zł (wzrost w relacji do 2020 r. o 33,7%). Wartości poniżej średniej na 1 mieszkańca odnotowano w 422 gminach, w tym najniższe w gminach: Bolesław – 4 041,5 zł, Grodzisk – 4 374,8 zł, Koszyce – 4 406,4 zł. Największy wzrost wskaźnika w relacji do 2020 r. odnotowano w Działoszycach (o 60,2% do wartości 7 871,4 zł per capita), a największy spadek – w Jarocinie (o 30,3% do poziomu 4 982,6 zł).

Wydatki majątkowe na 1 mieszkańca w gminach wiejskich na przestrzeni lat 2011–2021 notowały wzrost o 27,6% do poziomu 980,9 zł. Największy wzrost wskaźnika wystąpił w regionie kujawsko-pomorskim – o 64,7% do poziomu 1 156,5 zł, a najniższy notowały gminy wiejskie w regionie świętokrzyskim – wzrost o 6% do poziomu 910,9 zł.

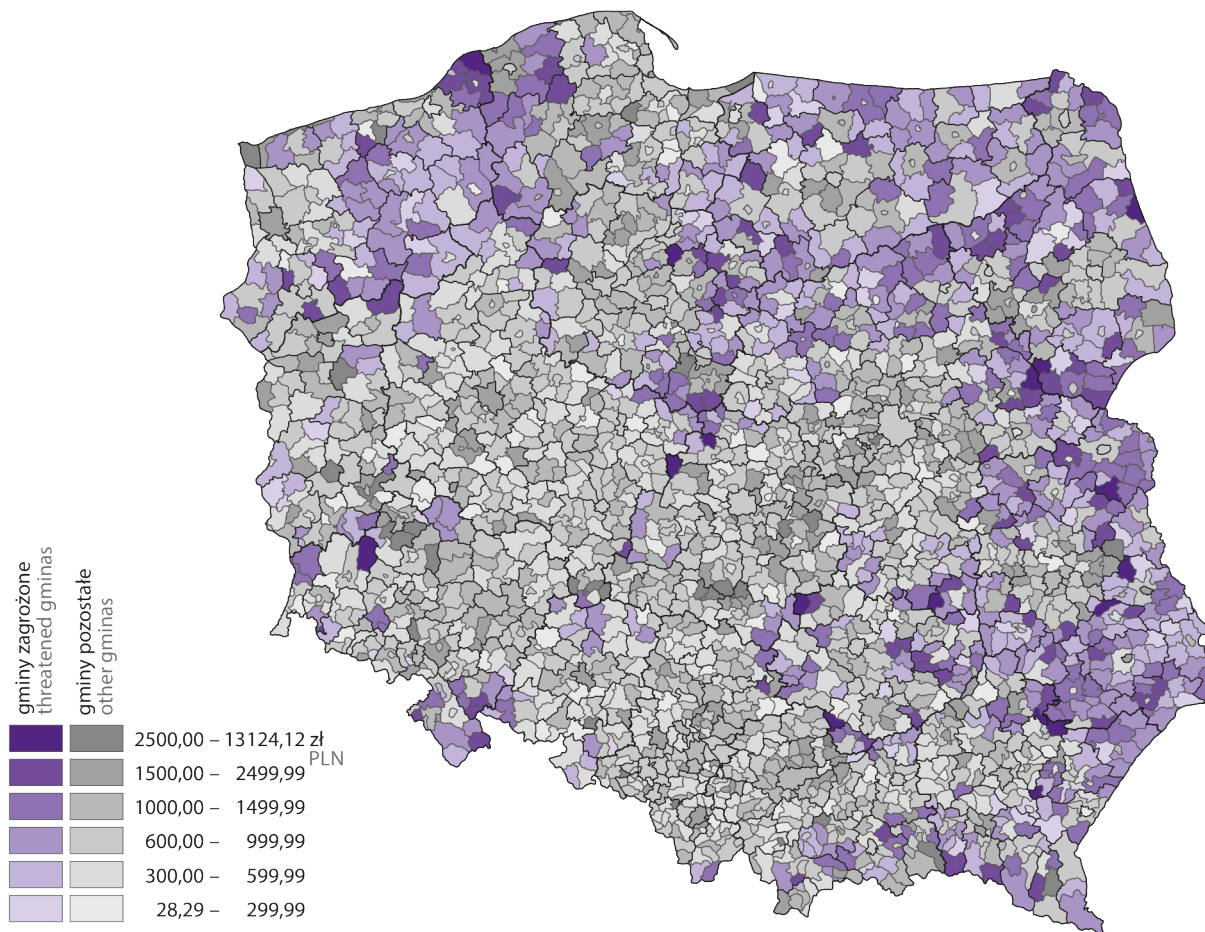
Średnia wartość wydatków majątkowych na 1 mieszkańca **gmin zmarginalizowanych** w 2021 r. wyniosła 928,0 zł i była o 21,0% wyższa niż w 2020 r. (dla kraju ogółem w 2021 r. wskaźnik wyniósł odpowiednio 1 024,0 zł). Wartość wskaźnika powyżej średniej notowano w 316 gminach, w tym najwyższe – w gminach: Uniejów – 4 576,9 zł, Perlejewo – 3 324,8 zł, Płużnica – 3 237,2 zł (gdzie wskaźnik wzrósł prawie czterokrotnie w stosunku do roku poprzedniego). Poniżej średniej wartości wskaźnika znalazło się 439 gmin zmarginalizowanych. Niższą wartość niż 50% średniej notowano w 161 gminach, w tym najniższą – w Grabowcu (28,8 zł, tj. spadek o 93,3% w relacji do 2020 r.).

Wydatki inwestycyjne w gminach wiejskich w 2021 r. wyniosły 944,9 zł w **przeliczeniu na mieszkańca**, tj. o 23,8% więcej niż w 2011 r. Największy wzrost notowały gminy w lubuskim (o 59,1%) – do poziomu 1 039,5 zł, natomiast w zachodniopomorskim wzrosły na tych obszarach o 0,8% do 922,5 zł.

W gminach wskazanych jako zagrożone trwałą marginalizacją w 2021 r. wydatki na inwestycje wyniosły średnio 871,1 zł per capita, tj. o 15,0% więcej niż z roku poprzednim (dla kraju ogółem w 2021 r. wskaźnik wyniósł 939,2 zł na mieszkańca). Więcej niż średnia dla wszystkich zmarginalizowanych gmin na inwestycje przypadło w 319 gminach, w tym najwyższą wartość notowano w Uniejowie – 4 223,9 zł, Perlejewie – 3 324,8 zł oraz Daszynie – 3 230,2 zł. Niższe niż średnia w tej grupie gmin wydatki inwestycyjne odnotowało 436 gmin.

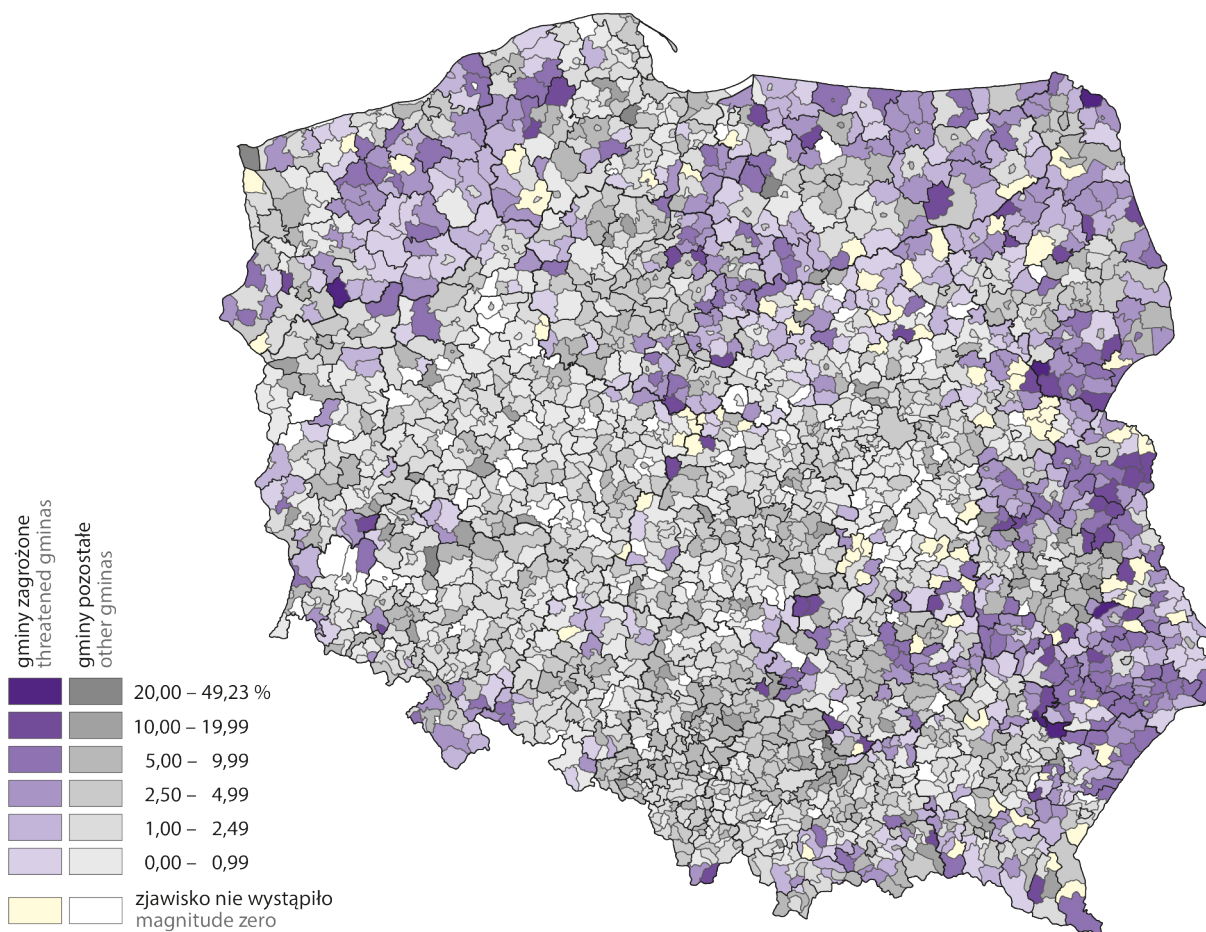
W 2021 r. **gminy wiejskie** notowały spadek **udziału wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem** względem 2011 r. – o 8,3 p. proc. (do 15%). Spadek notowano we wszystkich regionach Polski – najwyższy (około 10,0 p. proc.) w świętokrzyskim, śląskim, zachodniopomorskim, wielkopolskim – tam wskaźnik kształtował się między 14% a 15%. Najmniejszy spadek udziału odnotowano w gminach wiejskich regionu lubuskiego – o 3,8 p. proc. – do poziomu 17,0% w 2021 r. Wśród **gmin zagrożonych trwałą marginalizacją** w 2021 r. **udział wydatków** wyniósł nieznacznie mniej niż w gminach wiejskich – 14,5%, tj. o 0,9 p. proc. więcej niż w roku poprzednim (dla kraju ogółem w 2021 r. udział wyniósł odpowiednio 13,7%). Najwyższy (ponad 17,0%) udział notowały gminy w województwach: śląskim, świętokrzyskim i podlaskim, a najniższy udział – gminy w lubuskim (10,3%). Wartość wskaźnika powyżej średniej (liczonej dla gmin zmarginalizowanych ogółem) notowano w 324 gminach. Najwyższy (ponad 40%) udział odnotowano w Perlejewie i Kuźnicy. Poniżej średniej wartości wskaźnika znalazło się 431 gmin zmarginalizowanych, w tym najmniejszy udział notowano w Grabowcu – 0,6%. Największy spadek względem poprzedniego roku zanotował Jarocin – o 30,1 p. proc.

Mapa 2. Wydatki inwestycyjne budżetów gmin i miast na prawach powiatu na 1 mieszkańca w 2021 r.
Map 2. Investment expenditure of budgets of gminas and cities with powiat status per capita in 2021

Udział dochodów gmin na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w dochodach ogółem w gminach wiejskich ukształtował się w 2021 r. na poziomie 3,0% (spadek o 5,8 p. proc. względem 2011 r.). W gminach **zagrożonych trwałą marginalizacją** była to wartość nieco wyższa (3,6%, tj. o 1,1 p. proc. niższa niż w 2020 r.). Udział powyżej średniej dla gmin zmarginalizowanych wystąpił w regionach: podlaskim, śląskim, świętokrzyskim, lubelskim oraz kujawsko-pomorskim. Jedynie w regionach: pomorskim, śląskim, podlaskim i kujawsko-pomorskim notowano nieznaczny wzrost udziału względem roku poprzedniego, kształtujący się w granicach od 0,1 p. proc. do 0,5 p. proc. p.

Mapa 3. Udział dochodów gmin i miast na prawach powiatu na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych w dochodach ogółem w 2021 r.
Map 3. Share of revenues of gminas and cities with powiat status to financing and co-financing EU programmes and project in total revenue of local government units in 2021

6.2 Zarządzanie rozwojem

6.2 Development management

Gminy wiejskie oraz gminy wskazane jako zagrożone trwały marginalizacją miały niższe wskaźniki związane z wykorzystaniem planów miejscowych do planowania przestrzennego niż gminy miejskie. Nie były również tak mocno widoczne trendy mówiące o zwiększeniu „zaplanowanej” powierzchni w tych gminach. Również w zakresie rewitalizacji możliwe jest większe wykorzystanie tych narzędzi do zarządzania rozwojem lokalnym.

Gminy wiejskie¹ w 2021 r. charakteryzowały się nieznacznie wyższym **udziałem powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem** w porównaniu z rokiem poprzednim (32,1% wobec 31,8%) oraz w odniesieniu do Polski ogółem (31,7%). Była to jednak wartość niższa od tych, które uzyskały gminy miejskie (duże, średnie i małe). W porównaniu

¹ W zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz rewitalizacji analiza dla obszarów wiejskich dotyczy gmin wiejskich (brak danych dla obszarów wiejskich będących częścią gmin miejsko-wiejskich).

z 2011 r. wzrost udziału w gminach wiejskich wyniósł 4,1 p. proc. Według województw, najwyższe wartości utrzymały się w śląskim (80,1%, wobec 79,4% w 2020 r. i 70,4% w 2011 r.) oraz małopolskim (76,1%, wobec odpowiednio 75,4% i 70,9%). Najniższy poziom pokrycia planami miał miejsce w lubuskim (4,7%, tj. na poziomie sprzed roku i jednocześnie o 2,6 p. proc. wyższym niż w 2011 r.) i kujawsko-pomorskim (6,8%, wobec odpowiednio 6,6% i 3,3%). Najwyższy udział notowały gminy wiejskie należące do aglomeracyjnych dużej gęstości (61,5%, tj. wzrost w stosunku do 2011 r. o 10,8 p. proc.), a najniższy – pozaaglomeracyjne małej gęstości (22,8%, wobec 19,6% w 2011 r.). Różnica pomiędzy wartością wskaźnika dla gmin aglomeracyjnych a wartością dla pozaaglomeracyjnych w 2021 r. wyniosła 14,1 p. proc. (tj. odpowiednio 44,1% wobec 30,0%), podczas gdy w 2011 r. kształtowała się na poziomie 11,5 p. proc. (37,8% wobec 26,3%).

Gminy zagrożone trwałą marginalizacją charakteryzowały się niższą wartością wskaźnika niż gminy wiejskie – ogółem 25,9% ich powierzchni w 2021 r. było „zaplanowane” (wzrost w skali roku o 0,2 p. proc.). Regionalnie, najwyższe wartości (na poziomie z roku poprzedniego) utrzymały się w województwie małopolskim (66,7%) oraz dolnośląskim (64,7%). Na drugim biegunie były gminy zmarginalizowane lubuskiego (udział na poziomie 7,7% wobec 6,0% w 2020 r.) oraz podkarpackiego (8,6%, tj. wzrost odpowiednio o 0,2 p. proc.). Powierzchnię pokrytą w 100% planami miejscowymi posiadało 76 gmin zmarginalizowanych, natomiast w 71 jednostkach wskaźnik przyjmował wartość 0.

Analizując dane z zakresu **rewitalizacji**, w ciągu 6 lat obowiązywania przepisów prawnych regulujących proces rewitalizacji, **udział powierzchni obszarów zdegradowanych w powierzchni ogółem w gminach wiejskich** wzrósł z 16,7% w 2015 r. do 25,6% w 2021 r. (w 2020 r. wyniósł odpowiednio 25,8%). Najwyższą wartość wskaźnika dla obszarów wiejskich ogółem utrzymały gminy województwa lubelskiego (na poziomie przekraczającym 36%), a najniższą – opolskiego (0,1%). W 2021 r. w gminach wiejskich aglomeracyjnych udział ten kształtował się na poziomie nieco wyższym niż w pozaaglomeracyjnych (wyniósł odpowiednio 29,4% i 24,7%) i wyższym niż średnio w kraju (21,8%).

W 2021 r. **gminy zagrożone trwałą marginalizacją** wskazały 25,5% swojej powierzchni jako obszary zdegradowane, co oznaczało wzrost o 0,3 p. proc. w skali roku. Od 2019 r. nadal niemal połowę swojego terytorium obejmującego obszary zdegradowane (47,1%) notowały gminy zmarginalizowane województwa śląskiego. W 2021 r. najniższe wartości regionalnie utrzymały się w opolskim (1,6%), łódzkim (2,0%) i pomorskim (4,3%).

Udział powierzchni obszarów rewitalizacji w powierzchni obszarów zdegradowanych w analizowanym sześcioletnim okresie dla **gmin wiejskich** zmniejszał się. Wartość wskaźnika w 2021 r. wyniosła 31,9%, co oznaczało spadek o 57,5 p. proc. w porównaniu z 2015 r. oraz spadek o 0,2 p. proc. w porównaniu z 2020 r. W przypadku warmińsko-mazurskiego i opolskiego, wartość wskaźnika w 2021 r. wyniosła 100%. Oznaczało to, że gminy wiejskie tych województw wyznaczyły obszary zdegradowane i jednocześnie objęły je procesami rewitalizacji. Najniższy udział notowały natomiast nadal gminy wiejskie w województwie małopolskim – 14,6%. W 2021 r. w gminach wiejskich aglomeracyjnych udział ten kształtował się na poziomie nieco niższym niż w pozaaglomeracyjnych (wyniósł odpowiednio 29,5% i 32,6%) i wyższym niż średnio w kraju (29,2%).

Odnosząc się do **gmin zagrożonych trwałą marginalizacją**, w 2021 r. w ramach obszarów zdegradowanych, 30,4% obszaru wskazano do rewitalizacji (wzrost o 0,6 p. proc. w skali roku). W przypadku 3 województw wartość analizowanego wskaźnika w 2021 r. wyniosła ponad 50%, tj. w opolskim (78,1% wobec 3,9% w 2020 r.), łódzkim (68,3%, czyli na poziomie z roku poprzedniego) oraz kujawsko-pomorskim (62,2%, wobec odpowiednio 63,0%). W przypadku gmin wiejskich innych 3 województw wartość wskaźnika od 2019 r. nie przekroczyła 10%, tj. w warmińsko-mazurskim, śląskim i małopolskim.

Udział ludności mieszkającej na terenach objętych procesami rewitalizacji w ogólnej liczbie ludności w 2021 r. w **gminach wiejskich** wyniósł 20,4% (nie uległ istotnym zmianom w stosunku do 2020 r., a w stosunku do 2015 r. był o 2,6 p. proc. niższy). Tym samym, wartość ta była niewiele wyższa niż ogółem dla Polski (19,4%). Regionalnie, w 2021 r. najwyższe wartości utrzymały się w województwach opolskim (27,2%, przy czym w 2015 r. wskaźnik wskazał, że zjawisko nie wystąpiło) oraz lubelskim (26,1%). W skali roku największy przyrost wartości wskaźnika odnotowano w dolnośląskim (o 3,4 p. proc. do 24,8%), warmińsko-mazurskim (o 2,3 p. proc. do 24,3%) i lubuskim (o 2,2 p. proc. do 20,7%). W 2021 r. w gminach wiejskich aglomeracyjnych udział ten kształtował się na poziomie nieco niższym niż w pozaaglomeracyjnych (wyniósł odpowiednio 19,1% i 21,1%).

Gminy zagrożone trwałą marginalizacją charakteryzowały się wyższym udziałem ludności mieszkającej na terenach objętych procesami rewitalizacji w ogólnej liczbie ludności niż gminy wiejskie, tj. 23,6% w 2021 r. (wzrost o 0,2 p. proc. w skali roku). W 2021 r. gminy województwa łódzkiego utrzymały najwyższą wartość wskaźnika (33,0%), natomiast najniższy udział nadal notowano w pomorskim (13,4%) oraz małopolskim (15,0%).

załącznik 1

Wskaźniki monitorujące Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030 attachment 1

Indicators monitoring the National Strategy of Regional Development 2030

Wskaźnik	Jednostka terytorialna	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Cel główny: Efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju.												
Udział nakładów inwestycyjnych sektora prywatnego w inwestycjach ogółem [%]	POLSKA	55,1	57,9	61,7	62,6	62,7	69,6	69,7	64,4	66,3	63,8	65,0
	dla czterech regionów o najniższym udziale	41,2	45,5	51,7	50,7	51,8	56,8	58,9	52,3	52,3	49,7	49,7
Zróżnicowanie wartości dodanej brutto na 1 pracującego na poziomie regionów (NUTS 2) ogółem	POLSKA	16,2	16,0	15,7	15,7	15,5	15,0	14,7	14,9	15,0	12,5	a
Zróżnicowanie wartości dodanej brutto na 1 pracującego na poziomie regionów (NUTS 2) w sekcji A	POLSKA	40,1	42,5	43,8	42,6	43,9	41,7	42,2	42,9	42,1	31,7	a
Zróżnicowanie PKB na 1 mieszkańca na poziomie podregionów (NUTS 3)	POLSKA	34,4	34,6	34,4	34,3	34,5	34,8	35,0	35,1	35,6	34,0	a
Relacja przeciętnych rocznych dochodów do dyspozycji netto na 1 osobę w gospodarstwie domowym na wsi do miasta [%]	POLSKA	67,5	67,2	69,0	68,0	69,5	71,6	68,9	71,7	77,1	78,3	80,4

załącznik 1 (cd.)

Wskaźniki monitorujące Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030 attachment 1 (cont.)

Indicators monitoring the National Strategy of Regional Development 2030

Wskaźnik	Jednostka terytorialna	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Cel szczegółowy 1. Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym												
Współczynnik aktywności zawodowej wg BAEL [%]	POLSKA	54,0	54,5	54,7	55,2	55,3	55,6	56,0	56,0	56,0	55,8	57,8
	dla czterech regionów o najniższym udziale	50,0	50,4	51,2	51,2	51,3	52,8	53,0	52,5	52,2	52,3	54,8
Udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem [%]	POLSKA	8,1	8,1	8,3	7,7	7,1	6,5	5,7	5,1	4,6	4,2	3,7
	dla czterech regionów o najwyższym udziale	11,3	11,5	11,9	10,9	10,1	9,2	8,2	7,4	6,7	6,1	5,6
Udział powierzchni objętej obowiązującymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni całkowitej ogółem [%]	POLSKA	27,2	28,0	28,8	29,2	29,7	30,1	30,5	30,8	31,2	31,4	31,7
	dla czterech regionów o najniższym udziale	8,2	8,5	8,6	8,9	9,2	9,5	9,8	10,0	10,5	10,3	10,5
Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych												
Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport w przychodach netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem [%]	POLSKA	19,6	20,4	21,2	21,6	21,8	23,0	23,4	23,2	23,3	23,2	23,8
	Miasta małe	23,9	24,9	27,4	27,6	28,2	30,1	30,4	30,7	30,8	31,4	31,3
	Miasta średnie wg definicji SOR	30,1	30,7	32,0	31,8	32,2	33,8	34,6	33,8	33,3	32,0	32,3
	Miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze wg definicji SOR	20,3	21,0	22,0	21,9	21,9	23,8	23,4	22,9	23,0	23,1	23,2
Nakłady inwestycyjne (w cenach bieżących) na 1 mieszkańca [zł]	POLSKA	6316	6167	6004	6516	7069	6361	6712	7879	8361	8068	8992
	dla czterech regionów o najniższym udziale	4702	4489	4278	4537	5055	3884	4460	5501	5692	5689	6472
Osoby dorosłe uczestniczące w kształceniu lub szkoleniu (w wieku 25–64 lata) [%]	POLSKA	4,4	4,5	4,3	4,0	3,5	3,7	4,0	5,7	4,8	3,7	5,4
	dla czterech regionów o najniższym udziale	2,9	3,0	2,7	2,4	2,2	2,3	2,1	3,1	2,5	1,9	2,9
Wskaźnik przeżywalności przedsiębiorstw – trzy lata od założenia działalności gospodarczej (osoba fizyczna) [%]	POLSKA	79,0	72,5	76,0	78,8	.	83,7	84,7	82,9	80,3	81,7	89,9

załącznik 1 (dok.)

Wskaźniki monitorujące Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030 attachment 1 (cont.)

Indicators monitoring the National Strategy of Regional Development 2030

Wskaźnik	Jednostka terytorialna	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Cel szczegółowy 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie												
Wydatki majątkowe gminy na 1 mieszkańca	Miasta wojewódzkie	1 150	1 158	1 092	1 227	1 133	770	929	1 255	1 354	1 272	1 307
Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem budżetów gmin [%]	POLSKA	21,5	18,3	16,8	18,6	17,0	10,8	13,4	18,4	16,0	14,1	13,7
	Miasta małe	22,2	16,3	14,2	16,6	14,1	8,0	10,7	15,5	13,8	12,8	11,6
	Miasta średnie wg definicji SOR	19,9	16,5	15,4	17,5	15,8	10,0	12,1	16,7	15,0	13,8	13,0
	Miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze wg definicji SOR	20,0	18,2	15,7	17,4	15,8	10,4	13,8	19,0	15,8	15,0	13,0
	Gminy zagrożone trwałą marginalizacją	21,9	16,2	15,7	17,5	15,0	9,2	13,1	19,5	15,5	13,6	14,5
Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców	POLSKA	28	30	32	33	35	37	38	37	38	40	41
	Miasta wojewódzkie	43	46	49	52	55	58	55	56	59	61	62
	Miasta małe	26	27	28	30	32	33	35	33	34	36	37
	Miasta średnie wg definicji SOR	24	26	27	29	30	32	33	31	33	34	36
	Miasta tracące funkcje społeczno-gospodarcze wg definicji SOR	27	29	30	32	33	35	37	36	37	39	40
	Gminy zagrożone trwałą marginalizacją	26	27	28	29	31	32	33	33	35	37	38
Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną [%]	POLSKA	27,6	31,6	22,6	26,9	26,6	30,2	30,8	35,5	40,4	41,9	47,5
	dla czterech regionów o najniższym udziale	0,0 ^b	0,0 ^b	0,0 ^b	0,0 ^b	0,0 ^b	0,0 ^b	22,9	27,2	31,7	35,0	38,1

a dane będą dostępne w późniejszym terminie

b wskaźnik niemożliwy do wyliczenia, gdyż jeden ze składników ułamka jest równy 0

lub wartość niepodana ze względu na wysoki błąd losowy próby

(.) brak informacji lub brak informacji wiarygodnych

załącznik 2

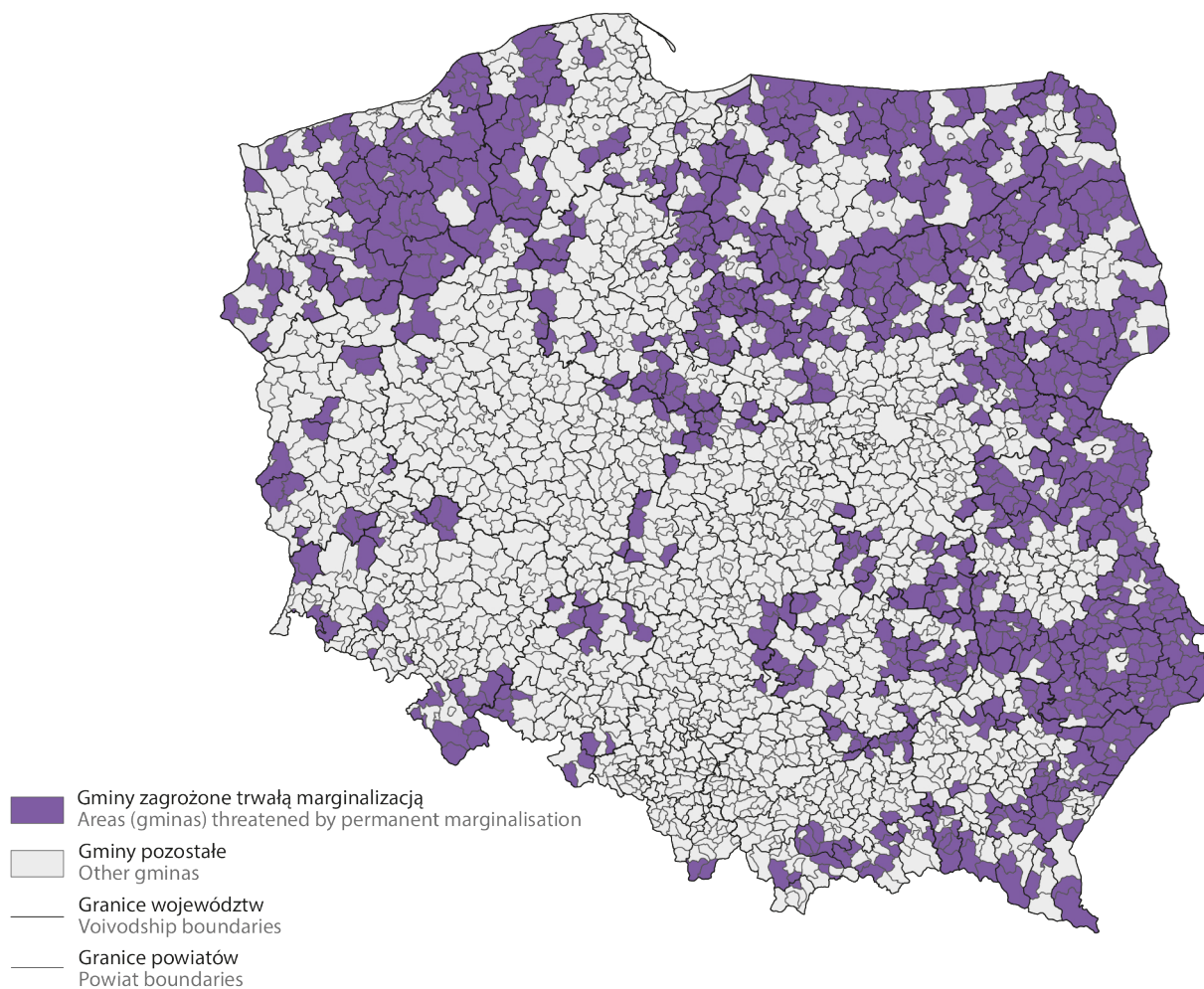
Delimitacje przestrzenne

attachment 2

Spatial delimitations

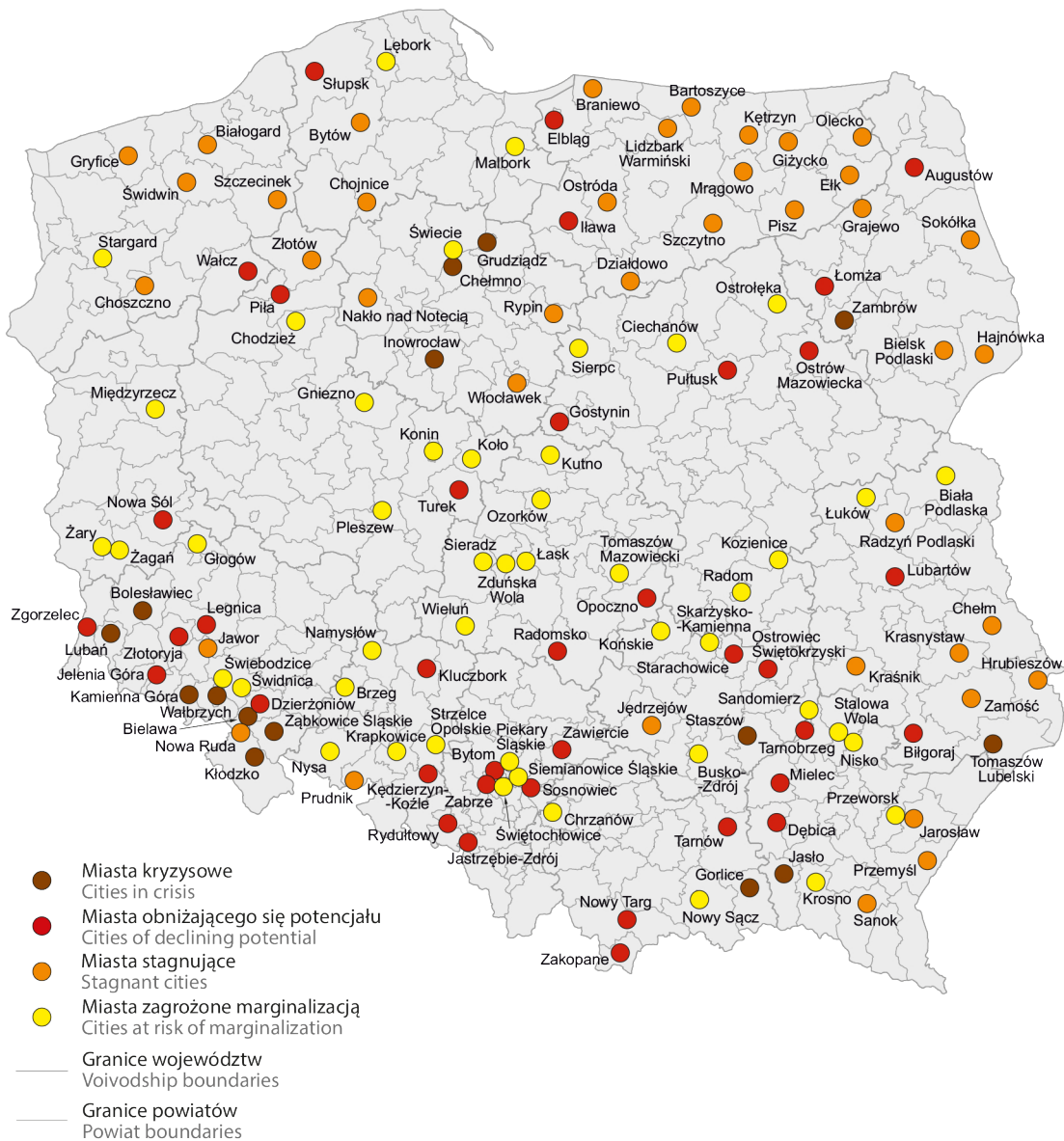
Mapa 1. Gminy zagrożone trwałą marginalizacją

Map 1. Areas (gminas) threatened by permanent marginalisation

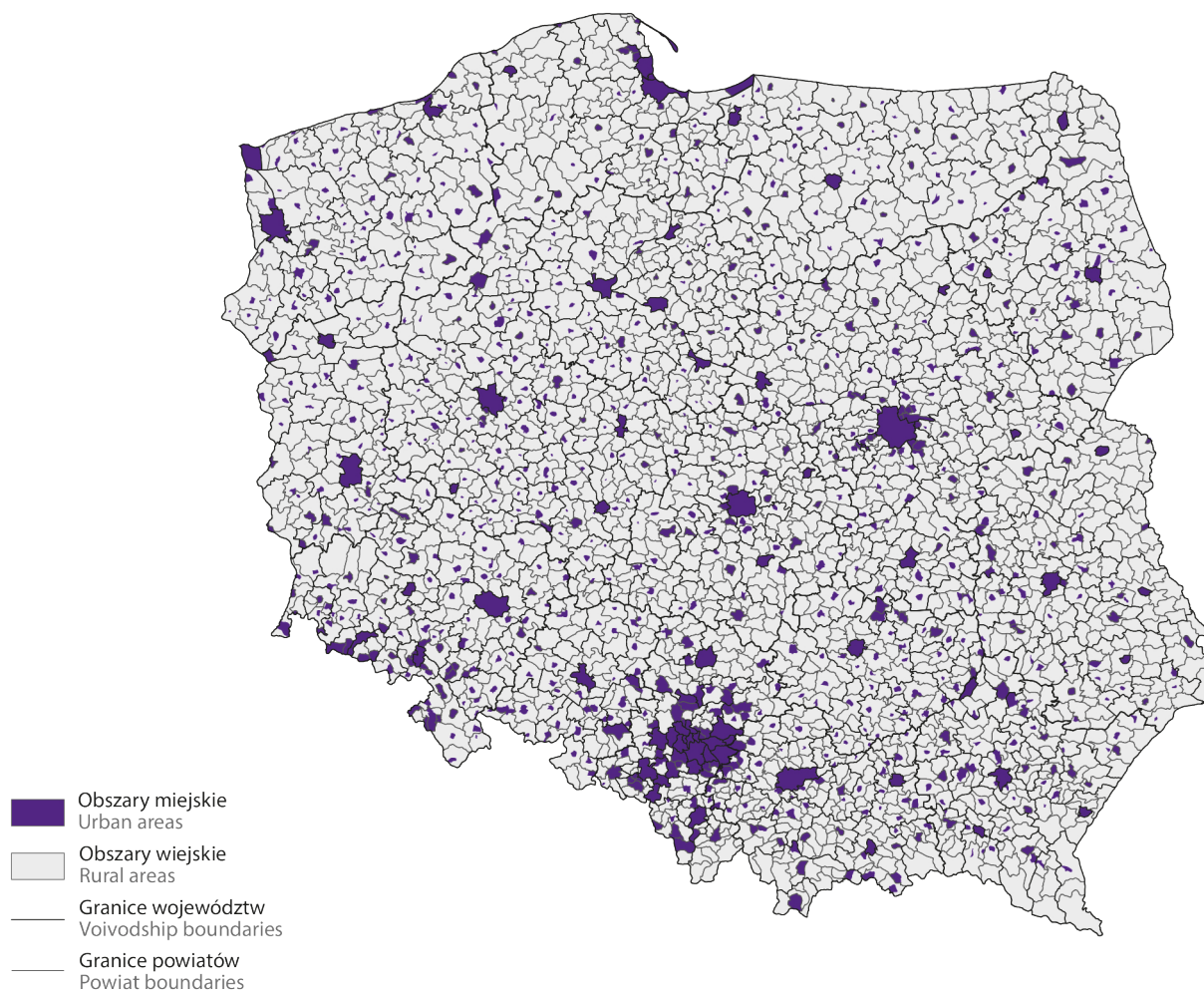
załącznik 2 (cd.)
Delimitacje przestrzenne
attachment 2 (cont.)
Spatial delimitations

Mapa 2. Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze
Map 2. Medium cities losing socio-economic functions

załącznik 2 (cd.)
Delimitacje przestrzenne
attachment 2 (cont.)
Spatial delimitations

Mapa 3. Obszary miejskie i wiejskie w 2021 r.
Map 3. Urban and rural areas in 2021

załącznik 2 (dok.)
Delimitacje przestrzenne
attachment 2 (cont.)
Spatial delimitations

Mapa 4. Delimitacja obszarów wiejskich (DOW) w 2021 r
Map 4. Delimitation of Rural Areas in 2021

